ÖNER YAĞCI'NIN
ROMANCILIĞI VE ROMANLARI
(Yüksek Lisans Tezi)

Funda OTLUCA DEMİR

2011

T.C.
ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

ÖNER YAĞCI'NIN ROMANCILIĞI VE ROMANLARI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Tez Danışmanı
Yrd. Doç. Dr. Hulusi GEÇGEL

Hazırlayan
Funda OTLUCA DEMİR

Çanakkale-2011

TAAHHÜTNAME

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum "**ÖNER YAĞCI'NIN ROMANCILIĞI VE ROMANLARI**" adlı çalışmanın, tarafımdan, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

24/06/2011

Funda OTLUCA DEMİR

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne

Funda OTLUCA DEMİR'e ait **"ÖNER YAĞCI'NIN ROMANCILIĞI VE ROMANLARI"** adlı çalışma, jürimiz tarafından Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, **YÜKSEK LİSANS TEZİ** olarak oybirliği ile kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Kemal YÜCE

Yrd. Doç. Dr. Hulusi GEÇGEL
(Danışman)

Yrd. Doç. Dr. Mesut TEKŞAN

Tez No : 404022
Tez Savunma Tarihi: 24/06/2011

O N A Y

Doç. Dr. Hamit PALABIYIK
Enstitü Müdürü
07/07/2011

ÖNER YAĞCI'NIN ROMANCILIĞI VE ROMANLARI

ÖZET

Aldığı ödüllerle edebiyat dünyasında yerini sağlamlaştıran, Türkiye tarihinin önemli olaylarını eserlerine yansıtan Öner Yağcı gibi bir şahsiyetin romanlarının incelemesi edebiyat dünyası için bir gerekliliktir. Bu sebeple bu çalışmada, Öner Yağcı'nın romanları (Kardelen, Turnalar, Gökyüzüne Akan Irmak, Yediveren, Kaptan ve Kir) kronolojik sıraya uygun olarak olay örgüsü ve anlatım teknikleri, bakış açısı ve anlatıcı, zaman, mekân, şahıs kadrosu, tematik yapı ve romanları oluşturan ortak yapı gibi kriterler açısından tek tek incelenerek ve romancılığı hakkında çıkarımlarda bulunularak bu gereklilik yerine getirilmiştir.

Bu çalışmada, içerik çözümlemesiyle belli bir metnin, belgenin özelliklerinin incelenmesini sağlayan doküman incelemesi yöntemi kullanılmıştır**.** Nitel araştırma yöntemlerinden birisi olan doküman incelemesi yönteminin kullanıldığı bu çalışmada Öner Yağcı'nın altı romanı temel dokümanlar olarak kullanılıp incelenmiştir.

Çalışma üç bölümden ve sonuç bölümünden oluşmuştur. Ayrıca çalışmanın ekler kısmına Öner Yağcı ile yapılan mülakat eklenmiştir.

Birinci bölümde Öner Yağcı'nın romancılığını etkileyen siyasi olaylar, 12 Mart ve 12 Eylül romancılığı, Öner Yağcı'nın hayatı, edebi kişiliği ve eserleri ile ilgili bilgilere yer verilmiştir. İkinci bölümde Öner Yağcı'nın romancılığı ve romanları hakkında çıkarımlarda bulunarak altı romanı olay örgüsü, bakış açısı ve anlatıcı, anlatım teknikleri, zaman, mekân ve romanda şahıs kadrosu kriterleri bakımından incelenmiştir. Üçüncü bölümde ise romanların tematik, dil ve üslup, anlatım teknikleri, bakış açısı ve anlatıcı, zaman, mekân, şahıs kadrosu ve romanları oluşturan ortak yapı ve motifler bakımından değerlendirilmesi yapılarak sonuç bölümüne yer verilmiştir.

Çalışma sonucunda Öner Yağcı'nın Türk diline gerekli hassasiyeti gösteren toplumcu-gerçekçi bir yazar olmasının yanı sıra savunduğu ideolojiyi eserlerine yansıtan ve edebiyat dünyasında gittikçe yükselen bir değer olduğu ortaya konulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Öner Yağcı, romancılık, roman, inceleme.

THE NOVELS AND THE NOVELISTIC ACCOUNT OF ÖNER YAĞCI

ABSTRACT

It is a necessity for the literature world to analyze the novels of Öner Yağcı who reflects the central events of Turkey's history to his novels and consolidates his places in the literature world with awards. Therefore, in this study, this requirement is fulfilled by the examination of Öner Yağcı's novels individually (Kardelen, Turnalar, Gökyüzüne Akan Irmak, Yediveren, Kaptan ve Kir) in chronological order considering the criteria such as plot, narration techniques, perspectives and narrator, time, space, characters, thematic structure, and common structures that constitute a novel; and by making inferences about his novelistic account.

In this study, document review technique is employed which provides a ground for the analysis of a document or a narrative by using content analysis. Öner Yağcı's six novels are used as the main documents which are analyzed by means of the document review technique in this study, one of the qualitative research techniques.

The study is composed of three sections and conclusion. Furthermore, the transcription of the interview with Öner Yağcı is attached in the appendix.

In the first section, information about the political events which shape the novelistic account of Öner Yağcı, his novelistic account on 12. March and 12. September Military coup, Öner Yağcı's life, literary personality and his works are presented. In the second section, the six novels of Öner Yağcı are analyzed regarding their plot, perspectives, narrator, narration techniques, space and time, and characters by making deductions about his novelistic account and his works. In the third section, the novels are assessed in terms of their thematic structures, language and style, narration techniques, perspectives, narrator, time, space, characters and common structures and designs that are used in forming a novel and results are presented in the final section.

The results of the study reveal that Öner Yağcı is a social and realistic author who shows the necessary sensitivity to Turkish language and reflects his ideological views to his works and he is an increasingly popular author in the recent literature world.

Key Words: Öner Yağcı, novelistic account, novel, analysis

ÖNSÖZ

Son yıllarda ülkemizde Türk Dili ve Edebiyatı alnında yapılan çalışmalarda "Roman ve Romancılık" konulu çalışmaların sayısında bir artış olduğu gözlenmektedir. Türk Dili ve Edebiyatına romanlarıyla katkı veren yazarların çalışmalarının incelenmesi şüphesiz önemlidir. Öner Yağcı da yaklaşık otuz yıldır edebiyat ve düşünce dünyasına katkıda bulunmuş önemli bir yazardır.

Kendisini ülkenin yaşadığı toplumsal olaylardan soyutlamayan, haksız ve yanlış gördüğü durumlara karşı mücadeleci kişiliği ile tepkisini yazılarında dile getiren ve bu bilinçle edebiyat dünyasına da birçok eser kazandıran Öner Yağcı'nın bu çalışmanın da konusu olan romanlarının dışında aynı amaç doğrultusunda yazılan denemeleri, şiirleri ve incelemeleri de bulunmaktadır.

Öner Yağcı'nın romanlarının incelenme sebebi kendisinin roman türüne duyduğu açık ilgidir. Bununla birlikte özellikle kazandığı çeşitli ödüllerin de etkisiyle Öner Yağcı'nın gerek eserleri gerekse de çeşitli görüşleriyle ve artan bir önem kazandığı görülmektedir. Yapılan bu çalışmanın yazarın romanlarına ilişkin farklı bir perspektif ortaya koyması beklenmektedir.

Çalışmamın planlanıp başarıya ulaşmasını sağlayan hocam ve tez danışmanım Yrd. Doç. Dr. Hulusi GEÇGEL'e; her daim yanımda olarak beni bu yolda yalnız bırakmayan ve yardımlarını esirgemeyen dostum Özgül KARAKAŞ'a; motivasyonuma olan katkılarıyla tüm öğretmen arkadaşlarıma; okul müdürüm Haki YAVUZ'a, okul eski müdürüm Haşmet ERŞEN'e ve özellikle tüm anlayışı ve yardımları için müdür başyardımcımız S. Serdar KARACIK'a teşekkür ederim. Bununla birlikte geçirdiği önemli rahtsızlığa rağmen desteğine ihtiyaç duyduğum her anda katkısını esirgemeyen, eleştiriye açık yapısıyla çalışmamı daha rahat sürdürmemi sağlayan Öner YAĞCI'ya şükranlarımı sunarım.

Tüm hayatım boyunca yanımda olan annem Mebrure OTLUCA ve babam Muhittin OTLUCA'ya; umudumun taze kalmasını sağlayan ve bana olan inancını her zaman gösteren eşim Yrd. Doç. Dr. Mehmet Kaan DEMİR'e ve zamanından çaldığım canım oğlum N.Arda DEMİR'e sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Funda OTLUCA DEMİR

Çanakkale-2011

İÇİNDEKİLER

SAYFA

TAAHHÜTNAME

JÜRİ ONAYI

ÖZET…… **i**

ABSTRACT……. **ii**

ÖNSÖZ……. **iii**

İÇİNDEKİLER……... **iv**

KISALTMALAR LİSTESİ…….……...…… **viii**

BÖLÜM 1

GİRİŞ **1**

1.1. Öner Yağcı'nın Romancılığını Etkileyen Siyasi Olaylar…….. **1**

1.2. 12 Mart ve 12 Eylül Romacılığı…….. **5**

1.3. Öner Yağcı'nın Hayatı……. **8**

1.4. Öner Yağcı'nın Edebi Kişiliği……..... **12**

1.5. Öner Yağcı'nın Eserleri……..……..... **19**

BÖLÜM 2

2.1. Romancılığı ve Romanları……... **20**

2.1.1. Kardelen…….. **25**

2.1.1.1. Olay Örgüsü……... 25

2.1.1.2. Bakış Açısı ve Anlatıcı…….. 28

2.1.1.3. Anlatım Teknikleri……. 30

2.1.1.4. Zaman……. 34

2.1.1.5. Mekân……. 36

2.1.1.6. Romanda Şahıs Kadrosu…… 39

2.1.1.6.1. Fonksiyonları Bakımından Şahıs Kadrosu……... 40

2.1.1.6.1.1. Birincil Kişiler…… 40

2.1.1.6.1.2. İkincil Kişiler……. 47

2.1.1.6.2. Sosyal Durumları Açısından Şahıslar Kadrosu…… 58

2.1.1.6.3. Karakter Teşkili…… 65

2.1.2. Turnalar…….. **66**

2.1.2.1. Olay Örgüsü……... 66
2.1.2.2. Bakış Açısı ve Anlatıcı…….. 68
2.1.2.3. Anlatım Teknikleri……. 69
2.1.2.4. Zaman……. 76
2.1.2.5. Mekân……. 78
2.1.2.6. Romanda Şahıs Kadrosu…… 80
2.1.2.6.1. Fonksiyonları Bakımından Şahıs Kadrosu……... 81
2.1.2.6.1.1. Birincil Kişiler…… 81
2.1.2.6.1.2. İkincil Kişiler……. 94
2.1.2.6.2. Sosyal Durumları Açısından Şahıslar Kadrosu…… 110
2.1.2.6.3. Karakter Teşkili…… 116
2.1.3. Gökyüzüne Akan Irmak…… 117
2.1.3.1. Olay Örgüsü……... 118
2.1.3.2. Bakış Açısı ve Anlatıcı…….. 120
2.1.3.3. Anlatım Teknikleri……. 121
2.1.3.4. Zaman……. 126
2.1.3.5. Mekân……. 129
2.1.3.6. Romanda Şahıs Kadrosu…… 134
2.1.3.6.1. Fonksiyonları Bakımından Şahıs Kadrosu……... 134
2.1.3.6.1.1. Birincil Kişiler…… 134
2.1.3.6.1.2. İkincil Kişiler……. 142
2.1.3.6.2. Sosyal Durumları Açısından Şahıslar Kadrosu…… 147
2.1.3.6.3. Karakter Teşkili…… 150
2.1.4. Yediveren…… 151
2.1.4.1. Olay Örgüsü……... 151
2.1.4.2. Bakış Açısı ve Anlatıcı…….. 155
2.1.4.3. Anlatım Teknikleri……. 156
2.1.4.4. Zaman……. 159
2.1.4.5. Mekân……. 162
2.1.4.6. Romanda Şahıs Kadrosu…… 166
2.1.4.6.1. Fonksiyonları Bakımından Şahıs Kadrosu……... 167
2.1.4.6.1.1. Birincil Kişiler…… 167
2.1.4.6.1.2. İkincil Kişiler……. 174

2.1.4.6.2. Sosyal Durumları Açısından Şahıslar Kadrosu…… 176
2.1.4.6.3. Karakter Teşkili…… 178
2.1.5. Kaptan……. 179
2.1.5.1. Olay Örgüsü……... 179
2.1.5.2. Bakış Açısı ve Anlatıcı…….. 182
2.1.5.3. Anlatım Teknikleri……. 183
2.1.5.4. Zaman……. 186
2.1.5.5. Mekân……. 187
2.1.5.6. Romanda Şahıs Kadrosu…… 192
2.1.5.6.1. Fonksiyonları Bakımından Şahıs Kadrosu……... 192
2.1.5.6.1.1. Birincil Kişiler…… 192
2.1.5.6.1.2. İkincil Kişiler……. 197
2.1.5.6.2. Sosyal Durumları Açısından Şahıslar Kadrosu…… 204
2.1.5.6.3. Karakter Teşkili…… 208
2.1.6. Kir…… 209
2.1.6.1. Olay Örgüsü……... 209
2.1.6.2. Bakış Açısı ve Anlatıcı…….. 214
2.1.6.3. Anlatım Teknikleri……. 215
2.1.6.4. Zaman……. 219
2.1.6.5. Mekân……. 220
2.1.6.6. Romanda Şahıs Kadrosu…… 224
2.1.6.6.1. Fonksiyonları Bakımından Şahıs Kadrosu……... 224
2.1.6.6.1.1. Birincil Kişiler…… 224
2.1.6.6.1.2. İkincil Kişiler……. 233
2.1.6.6.2. Sosyal Durumları Açısından Şahıslar Kadrosu…… 243
2.1.6.6.3. Karakter Teşkili…… 244

BÖLÜM 3

3.1. Romanların Genel Değerlendirilmesi……. 246
3.1.1. Romanların Tematik Açıdan İncelenmesi……. 246
3.1.2. Romanların Dil ve Üslup Açısından Değerlendirilmesi…….. 247
3.1.3. Romanların Anlatım Teknikleri Açısından Değerlendirilmesi…… 249
3.1.4. Romanlarının Bakış Açısı ve Anlatıcı Unsuru Açısından Değerlendirilmesi….. 252
3.1.5. Romanların Zaman Unsuru Açısından Değerlendirilmesi……...… 254

3.1.6. Romanların Mekân Unsuru Açısından Değerlendirilmesi……... 256
3.1.7. Romanların Şahıs Kadrosu Açısından Değerlendirilmesi……... 258
3.1.8. Romanları Oluşturan Ortak Yapı ve Motifler Açısından Değerlendirilmesi...… 261

BÖLÜM 4

4.1. Sonuç……. 268
KAYNAKÇA……... 271
EKLER …… 274
EK-1. Öner Yağcı ile Mülakat Belgesi

KISALTMALAR LİSTESİ

BESAM :Bilgi Eğitim ve Sosyal Araştırmalar Merkezi

DEV-GENÇ :Devrimci Gençlik

DİSK :Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu

MGK :Milli Güvenlik Konseyi/Kurulu

TBMM :Türkiye Büyük Millet Meclisi

TÖB-DER :Tüm Öğretmenler Birleşme ve Dayanışma Derneği

TÖS :Türkiye Öğretmenler Sendikası

BÖLÜM 1

GİRİŞ

Bu bölümde Öner Yağcı'nın romancılığını etkileyen siyasi olayların yanı sıra hayatı ve edebi kişiliğine yer verilmiştir.

1.1. Öner Yağcı'nın Romancılığını Etkileyen Siyasi Olaylar

Türk edebiyatının pek çok devresinde, Türk siyasi tarihinde, hayatın pek çok kesiminden birçok insanın hayatını derinden etkileyen ve değiştiren olaylar meydana gelmiştir. Bu siyasi olaylar gelişim süreçlerinde edebiyat dünyasıyla birbirini karşılıklı olarak etkilemiştir. Toplumsal olaylardan etkilenmeden üretimini sürdürebilen bir yazın dünyasından söz edilemez. Kaplan'ın da (2006:179) belirttiği gibi yaşanılan hayat, sanatı besleyen en büyük kaynaktır.

Türkiye Cumhuriyeti siyasi tarihine bakıldığında 1960 yılından itibaren ülkede üç askeri darbe meydana gelmiştir. Bu askeri darbeler uzun yıllar boyunca toplumsal ve siyasi hayata şekil vermiştir. 27 Mayıs 1960 yılında meydana gelen ilk askeri müdahalenin ardından 12 Mart 1971 muhtırası ardından da 12 Eylül 1980 darbesi olmuştur. Ancak bu üç dönemde de farklı siyasi dinamikler vardır (Cihan-Ertem, 2006).

27 Mayıs 1960 darbesini oluşturan siyasi yaşantıya bakıldığında 1949'dan itibaren Demokrat Parti'nin yönetimi ve dönemde yaşanılan ekonomik sıkıntılar, otoriter uygulamalar 1960 yılına gelindiğinde yönetimin askeri diktaya geçmesine sebebiyet vermiştir. Ancak 1961 Anayasası ile devlet yönetimi yeniden anayasal sivil yönetime geçmiştir. Cihan-Ertem'e (2006) göre kendisini izleyen diğer darbelere nazaran 27 Mayıs darbesi Türkiye'nin gördüğü en demokratik anayasayı oluşturduğu için, birçok yazar, tarihçi ve birey tarafından olumlu bir müdahale olarak tanımlanmaktadır.

1961 Anayasası ve beraberinde getirdiği hak ve özgürlükler, özellikle iki kesimin Türk siyasi hayatında yer edinmesine ve siyasi dinamikleri etkilemesine sebebiyet vermiştir. İşçiler anayasal hakları doğrultusunda grev haklarını sonuna kadar kullanmakta, öğrenciler de yaşanılan özgürlük ortamında pek çok fikir tartışmalarıyla siyasete dâhil olmaktadır. (Cihan-Ertem, 2006)

Türkiye İşçi Partisi ile birlikte siyasal anlamda etkin duruma gelen işçi hareketi ve sosyalist düşünce, 1965 yılındaki seçimlerde elde ettiği 14 iskemle ile Türk siyasetinde yerini sağlamlaştırır (Belge, 1983). Ancak partililerin kendi içindeki anlaşmazlıklarıyla birlikte bölünmeler ortaya çıkmış ve farklı sosyalist ve komünist partiler siyasi hayata atılmıştır. Bununla birlikte üniversiteler başta olmak üzere öğrenciler de siyasi hayatta söz sahibi olmaya başlamıştır. Dünyayı etkisi altına alan "68 kuşağı" Türkiye'de de ekili olmaya başlamış ve öğrenciler arasında fikir çatışmalarına sebep olmuştur.

Ancak dünya siyasetine bakıldığında 2. Dünya Savaşı'ndan itibaren komünist düşünce ve siyasetine karşı başlatılan düşmanca tavır, siyasi kişilikler üzerinde de etkisini göstermiştir. Ülkede siyaset iki ana ve keskin uca ayrılmıştır. Alparslan Türkeş önderliğinde Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi ve ardından Milliyetçi Hareket Partisi ve bu partilerin kuruluşu "Ülkü Ocakları" sağ görüşlü gençliğin toplandığı merkez konumuna gelmiştir (Bora ve Can, 1991). Aynı şekilde Türkiye İşçi Partisi ve Türkiye Komünist Partisi sol görüşlü gençliğin toplandığı merkezler konumundadır.

Bu cepheleşmeler ve siyasi çekişmeler, birbirlerine karşı yapılan söylemler, saldırılar ve çatışmalar Türkiye'yi siyasi bir çıkmazın içine sürüklemiştir. Kabacalı'nın (1992) aktardığına göre 1969 yılı yoğun bir sağ-sol kavgasının oluşturduğu kaos ve çatışma ortamına sahne olmuştur. 16 Şubat günü toplu namazdan çıkan KMD (Komünizmle Mücadele Dernekleri) taraftarları, Taksim Meydanı'nda Amerikan Altıncı Filosunu protesto eden gruba saldırmış ve bu saldırı sırasında, polis kuvvetleri saldırgan grubu engellemediği gibi, yürüyüş yapan sol görüşlü gruba müdahale etmiştir. Yüzlerce yaralanma ve iki ölümün meydana geldiği bu olay sonraları "Kanlı Pazar" olarak anılacak, bir polis memurunun gençlerden birisinin ölümünü adeta seyrettiği fotoğraflarla gazetelere aksedecektir. Bir belediye memuru olay sırasında elinde bıçakla görülerek tutuklanırken diğer faillerin yakalanmadığı "Kanlı Pazar" dosyası kısa zaman içerisinde tozlu raflar arasındaki yerini alacaktır.

Kamuoyunu rahatsız eden siyasi şiddetin yanı sıra DİSK'in (Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu) 15-16 Haziran 1970'de sendikalar yasasını protesto etmek üzere 150.000 kişilik işçi yürüyüşünün sanayi çevrelerini ürkütmesinin de etkisiyle 12 Mart 1971 Muhtırası TBMM ve Senato Başkanları'na verilir. 15-16 Haziran işçi yürüyüşünün sol kesim gençliğine güven kazandıran bir olay olduğu ve bu sürecin militanların işçi sınıfını bırakıp kır ya da kent gerillası hareketine girişmesi ile sonuçlandığı ileri sürülmüştür. 1970-71 dönemi çeşitli kır kent gerillası girişimlerine sahne olmuş,

bunlar “derme çatma” girişimler de olsa böyle olaylarla az karşılaşılan Türkiye’de bu eylemler halk üzerinde etkili olmuştur. Böylece, 12 Mart 1971 muhtırasına ve “ara dönem” yönetimine elverişli bir ortam hazırlanmıştır (Belge, 1983).

1960 sonrası yaşanılan siyasi çalkantıların sonucu olan 1971 muhtırası, siyasi ortamın durulmasını sağlamamış aksine toplumu daha büyük bir çıkmaza doğru sürüklemiştir. Partiler ve gruplar arasındaki görüş ayrılıkları daha da derinleşmiş ve keskinleşmiştir.

1 Mayıs 1977’de, İşçi Bayramı dolayısıyla düzenlenen mitinge katılan kalabalığa ateş açılarak Taksim Meydanı’nda 34 kişinin can vermesi ancak faillerinin yakalanamaması ve bu olayı birçok faili meçhul cinayetin izlemesi (Cihan-Ertem, 2006); 9 Ekim günü meydana gelen ve “Bahçelievler Katliamı” olarak anılan olayda Ankara’da silahlı üç kişinin, Türkiye İşçi Partili oldukları bilinen yedi genci Bahçelievler’deki evlerinde katletmesi; 1979 yılında Çorum’da meydana gelen olaylar sonucu 26 kişinin katledilmesi ve 1979 Eylül’ü ile 1980 Eylül’ü arasında üç bin kişinin siyasal cinayetlere kurban gitmesi; 1978 Aralık ayında meydana gelen Kahramanmaraş olaylarında, komünizm karşıtı bir filmin oynadığı sinemaya bomba koyup “Sinemayı komünistler bombalıyor!” iddiasıyla harekete geçen grubun büyük çoğunluğunu Alevi halkın oluşturduğu aralarında bebekler, yaşlılar ve hamile kadınların da bulunduğu 105 kişinin ölümüne yol açması (Yılmaz, 1997) gibi olaylar siyasi çekişmeden çok karşıt görüşlerin birbirlerine karşı savaş başlattığı bu dönemin bardağı taşıran son damlaları olmuş ve 12 Eylül 1980 askeri darbesine giden yolu açmıştır.

12 Eylül 1980’de sabah saat 4’te TRT radyolarından yayınlanan İstiklal Marşı ve Harbiye Marşı eşliğinde Türk Silahlı Kuvvetleri “…İç Hizmet Kanunu’nun verdiği Türkiye Cumhuriyeti’ni koruma ve kollama görevini… Yerine getirme kararını almış ve ülke yönetimine” bir kez daha el koymuştur (Cemal, 2004).

12 Eylül 1980 darbesinin hemen ardından geniş çaplı tutuklamalar ve özellikle sol görüşlü kesime yönelik operasyonlar başlar. Harekâttan sonra MGK (Milli Güvenlik Konseyi) adı ile kurumsallaşan “askeri hükümet” yasama ve yürütme yetkilerini kendisinde toplamıştır. Cumhurbaşkanı’nın görev ve yetkileri de, devlet başkanı sıfatıyla, Genel Kurmay Başkanı Orgeneral Kenan Evren tarafından üstlenilmiştir. MGK tarafından çıkarılan bildiri, karar ve yasaların Anayasaya aykırı olduğunu öne sürmek yasaklanmıştır. Anayasa’ya aykırı olanlar Anayasa değişikliği ile yürürlüğe girecektir. Ayrıca Danıştay’ın yürütmeyi durdurma ve iptal yetkisi sınırlanmıştır. (Cihan-Ertem, 2006) Böylece “önceki

dönemlerin ‘askeri hükümeti’ 12 Eylül askeri harekâtı sonrasında, bir ‘askeri devlete’ dönüşmüştür (Saybaşılı, 1992).

Gürsel’in (1998:812) aktardığına göre “bozuklukları vakit kaybetmeden düzeltmeye” koyulan 12 Eylül’ün beş kişilik Milli Güvenlik Konseyi yurtta genel sıkıyönetim ilan ettikten sonra, tutuklamalar dönemi başlamış, Genel Kurmay Başkanlığı’nın 1982’de yayınladığı istatistiksel verilere göre; Aralık 1981-Mayıs 1982 döneminde 14.086’sı “solcu”, 2941’i “ayrılıkçı” ve sadece 347’si “sağcı” olmak üzere 17.734 kişi hakkında örgüt davası açılmıştır. 12 Eylül döneminin İnsan Hakları Derneği tarafından açıklanan kayıtlar ise oldukça çarpıcıdır: Gözaltına alınanlar: 650 bin kişi, dava açılan 210 bin kişi, yargılananlar 230 bin kişi, fişlenenler ise 1.683.000 kişidir.

12 Eylül yönetimi, kamu kuruluşlarında çalışan öğretmen, memur, işçi ve öğretim üyelerini “ideolojik eğilimlerine” göre sınıflandırmış, “sakıncalı” görülen devlet memurlarını 1402 sayılı Sıkıyönetim Kanunu’na dayanarak, sürgün etmiş ya da görevlerinden uzaklaştırmıştır. 12 Mart askeri darbesinden sonra, 15.05.1971 tarihinde çıkarılan 1402 sayılı kanun, 1980 askeri darbesinden sonra değiştirilmiş, kapsamlı hale getirilerek uygulamaya konulmuştur. 19 Eylül 1980’de kanunda yapılan değişikliğin ardından 9400 kamu personeli işten atılmış ya da görev yeri değiştirilmiştir. Bu değişiklik, 1402 sayılı kanunun 2. maddesine aşağıdaki fıkranın eklenmesi ile gerçekleştirilmiştir (Özen, 2002:34):

> *Sıkıyönetim komutanlarının genel güvenlik, asayiş ve kamu düzeni açısından çalışmaları sakıncalı görülen ve ya hizmetleri yararlı olmayan kamu personelinin statülerine göre atanması veya işine son verilmesi, yerel yönetimde çalışanların görevden uzaklaştırılması veya işlerine son verilmesi hakkındaki istemleri ilgili kurum ve organlarca yerine getirilir.*

Bu araştırmada ele alınan dönem 1970’lerden itibaren yaşanan siyasi çalkantıları ve bunun sonucu olan 12 Mart 1971 ve 12 Eylül 1980 darbelerini içermektedir. 12 Mart 1971’deki askeri müdahalenin başlattığı bu süreç Türk toplumunda kırılma noktası olmuştur. Aktarıldığı gibi siyasi gruplar arasındaki çekişmeler hat safhaya ulaşmış, yönetim baskıcı ve merkeziyetçi bir tutuma girmiş ve toplumu her türlü siyasi düşünceden ve eylemden itmeye çalışan bir güç sergilemiştir. Aramalar, tutuklamalar, suikast ve faili meçhul olarak adlandırılan cinayetler ve tüm bunlara bağlı olarak belirli gruplara bağlı olma zorunluluğu, toplumu ayrıştırmış ve kaos ortamı oluşmuştur. Sağ–sol olayları, fişlemeye kadar uzanmıştır. Karşıt gruplar arasındaki gergin ilişkiler bu dönemde tamamen

kopmuş ve bu süreç hükümetlerin yetersiz kalması sebebiyle askeri darbeleri doğurmuştur. Ancak bu darbe süreçleri de geçmiş dönemden daha etkili olmamış, aksine belirsizlik daha da artmıştır. Tarafsız olmaya çalışma, birleştiricilikten çok daha derin ayrımlara sebebiyet vermiştir.

Görüldüğü gibi ülkede yaşamı kökten değiştiren ve halkı derin ayrışmalara doğru götüren bu siyasi olaylar süreçlerinin yaşamdaki her türlü olaydan beslenen aydınların, romancıların eserlerine temel kaynak olması olağan ya da zaruri bir durumdur. Bu bağlamda bahsedilen olayların tema olarak romanlarımızda yer edindiği görülmektedir.

1.2. 12 Mart ve 12 Eylül Romacılığı

Bir önceki başlıkta üzerinde durulan 12 Mart muhtırası ve 12 Eylül darbesini kendine zemin olarak kullanan dönem romancılığı askeri idarenin her yönünü ele almış ve toplumda yarattığı etkiler üzerinde yoğunlaşmıştır. Bu yaşanmışlıklar neredeyse Türk edebiyatına kendi edebiyatını da beraberinde getirmiştir (Sayan, 1996). Gerçekten de Türk romanında cumhuriyet'le birlikte zaman zaman dozu artarak kendine yer bulan siyasi olaylar, bazen romanlarda arka fonu oluşturmuş, bazen de kahramanların hayatının bir parçası olarak verilmiştir. 12 Mart Muhtırası ve 12 Eylül Darbesinin getirdiği yaşanmışlıkların yansımaları da şüphesiz edebiyatta da kendini göstermiştir

Ancak, 12 Mart 1971 Muhtırası'nın edebiyata yansımaları 12 Eylüle göre daha şiddetli olmuştur. Baskıcı tutum sonucu, cezaevi, tutuklanmalar ve işkence romanların omurgasını oluşturur. Bu romanlarda işkenceye maruz kalan roman kahramanlarının kendilerine reva görülen zulme çaresizlikle boyun eğişleri anlatılırken, savundukları fikirlerden yine de taviz vermemeleri, üzerine vurgu yapılarak çarpıcı bir şekilde işlenmiştir. Moran (1994:14) işkence gören roman kahramanlarının bu çaresizliğini 'edilgen' kelimesi ile tanımlar.

Naci (1981:416-417), 12 Mart romanlarını incelediğinde o dönemin yazarlar için ne denli zor bir dönem olduğunu vurgulayıp, yazarların hangi siyasi görüşe sahip olursa olsun, bu görüşlerini rahatça ifade edemedikleri bir ortamdan yoksun olmanın da verdiği etkiyle politik bir olayı tartışma yerine bu görüşlerini doğrudan romana yansıttıklarından bahseder. Naci ayrıca, 12 Mart dönemi eserlerinin alışılmadık bir içtenlik ve yapmacıklıktan uzak bir tarzda yazılmış olmasının güzelliğine vurgu yaparken, başarılı olmalarında romanların canlı anlatımı ve ayrıntılara genişçe yer verilmesinin doğrudan etkili olduklarına da

inanmıştır. Naci'ye göre, romanların bu özelliği Türk Edebiyatı'nın gelişmesine önemli ölçüde katkı sağlamıştır.

Belge (1994:127), 12 Mart romanlarını suçluluk sorunsalı, işkence ve provokasyon perspektifinden ele alarak 12 Mart'a tanıklık edenler arasında hiyerarşi yaratan hapishane unsuru ile idealleştirme sorununu ön planda tutar. Oktay da (2002) 12 Mart romanlarına politik yönden yaklaşarak, anlatılanların gerçekleri ne denli yansıttığı şüphesi üzerinde durur.

Bu bağlamda Türk romanına bakıldığında, 12 Mart romancılığının 12 Eylül romancılığından ayrıldığı görülmektedir. 12 Mart romancılığında yansıtılan salt gerçeklik duygusu ve yüksek sesli "kahraman"lar yerini 12 Eylül romanlarındaki ezilmiş, mağdur edilmiş kahramanlara bırakmıştır. Bu kahramanların oluşmasındaki sebeplerden biri de 12 Eylül darbesiyle birlikte siyasetin ve her tür görüşün yasaklanmasıdır. Parti ve derneklerin kapatılması, belli bir ideolojiye sahip kişilerin edebiyata yönelmesine sebep olmuştur. Bu dönemde hızla edebiyat dergileri çoğalmaya başlamıştır. Dönemi yaşayanların kendi deneyimleriyle birlikte şekillenen romancılık, daha sonraki dönemlerde "Darbe romancılığı", "12 Eylül Romancılığı" ya da "Cezaevi romancılığı" gibi isimlerle edebiyatımızda yer bulmuştur. Çünkü Kaplan (1998:24)'a göre "[e]debiyat eserleri, içinde doğdukları toplumun duyuş ve düşünüşünü, hayatı algılayış biçimlerini, büyük tarihî dönemlerde ortaya çıkan sosyal psikolojinin bütün ve en ince ayrıntılarını kendilerinde yaşatırlar."

Türk romanında gerçek anlamıyla politik türe dâhil edilebilecek örneklerin ortaya çıkışında 12 Mart milat kabul edilir (Türkeş, 2004:428; Narlı, 2007:169). 12 Mart muhtırası ve ardından yaşanılanlar, belirli bir ideolojiye bağlı aydınların ve sanatçılarının eserlerine yansıttıkları durum, 12 Eylül darbesinin ardından yön değiştirmiştir. Romanlardaki kavgacı tutum; işkenceler, tutuklamalar, ölümler, öldürülmeler sonucu içe dönük, yaşadıklarının altında ezilen, mağdur olan kişilerin hikâyelerine dönüşmüştür. Dönem yazarları da bu tutuma bağlı olarak değişik anlatım türlerine yönelmiş; 12 Marttaki toplumcu gerçekçi romanlar yerini postmodernizm, yapısalcılık gibi anlatım teknikleriyle desteklenen romanlara bırakmıştır.

Cumhuriyet'ten sonra yaşanan üç askerî müdahale, toplumun yeniden yapılandırılması ve darbelerin istediği toplum modelinin inşasını dayatmıştır. Girilen yeni süreçler toplumsal duyarlılıktan kopmayan romancıların edebî üretimlerinde belirleyici etken olarak görülmüştür. Devrim niteliği taşıyan tüm müdahalelerde olduğu gibi

değişimin yanında veya karşısında olan birçok sanatçı mevcut duruşlarını eserleri aracılığıyla ifade etmişlerdir.

Türk edebiyatında bu iki dönemi anlatan pek çok roman vardır. 12 Mart dönemini anlatan romanlardan en çok bilinenleri şunlardır: Demir Özlü, *Bir Uzun Sonbahar***;** Sevgi Soysal, *Yeni Şehir'de Bir Öğle Vakti***;** Attila İlhan, *Bıçağın Ucu, Yaraya Tuz Basmak*; Samim Kocagöz, *İzmir'in İçinde***;** Ayla Kutlu, *Kaçış*; Vedat Türkali, *Bir Gün Tek Başına*; Adalet Ağaoğlu, *Ölmeye Yatmak*; Behzat Ay, *Sürgün***;** Erol Toy, *Kördüğüm***…**

1980 yılından sonra yayınlanan "12 Mart"ı konu edinen romanlardan bazıları da şöyledir: Demir Özlü, *Bir Yaz Mevsimi*; Ayla Kutlu, *Hoşçakal Umut*; Oktay Rifat, *Bir Kadının Penceresinden*; Orhan Pamuk, *Sessiz Ev***;** Mehmet Eroğlu, *Issızlığın Ortasında***,** *Geç Kalmış Ölü, Yarım Kalan Yürüyüş, Adını Unutan Adam*; Ahmet Altan, *Sudaki İz, Dört Mevsim Sonbahar*; Bilge Karasu, *Gece*; Oya Baydar, *Sıcak Külleri Kaldı*. Bu romanlardan bazıları 12 Mart'ta yaşanan olayları birebir anlatırken; bazıları 12 Mart'a yaklaşan günleri veya 12 Mart'ı oluşturan nedenleri anlatmaktadır. Bir kısmı ise 12 Mart'ı dolaylı olarak yansıtmaktadır.

1980 dönemindeki yazarların 12 Eylül'ü siyasi boyutuyla ele alanlarının sınırlı olduğu belirtilebilir. Bu dönem yazarlarının 12 Eylül'den daha çok 12 Mart'ı eserlerinde işledikleri, 12 Eylül'ü konu alan yazarların ise çok daha sonraları bunu kaleme aldıkları vurgulanmalıdır. Bu dönemde genel olarak 12 Eylül öncesi ideolojik olaylar üzerinde durulmuştur.

Son dönem yazarlarının 12 Eylül'ü veya 12 Eylül öncesini işleyen romanlarından örnek olarak da şunlar gösterilebilir: Atilla Keskin, *Çiçekler Susunca***;** Ayşegül Devecioğlu, *Kuş Diline Öykünen*; Feyza Hepçilingirler, *Kırmızı Karanfil Ne Renk Solar***;** Gürsel Korat, *Ay Işığı*; İbrahim Yıldırım, *Bıçkın ve Orta Halli, Yaralı Kalmak, Kuşevi'nin Efendisi*; Mine Söğüt, *Şahbaz'ın Harikulade Yılı 1979*; Nazmi Gökçeli, *Duvarlarda Kaldı*; Oya Baydar, *Erguvan Kapısı, Sıcak Külleri Kaldı***;** Süheyla Acar, *Yağmurun Yedi Yüzü***;** Yahya Akengin, *Dönüş Acıları*; Nadir Ülker, *Yeni Hasan Sabahlar, Hoş Geldin Huzur* ve Öner Yağcı, *Kardelen, Turnalar, Gökyüzüne Akan Irmak, Yediveren, Kaptan*;**…**

Bu eserler dışında dönemsel şartların ışığında, cezaevinden eserleriyle pek çok yazar ve şair de kendine yer edinmiştir. İdamla yargılanan Nevzat Çelik ve Ersin Ergin şiirleriyle militanlıklarının perde arkasını anlatırken, idam cezası Yargıtay'ca onaylanmış olan A.Kadir Konuk ve 1981-85 yılları arasında hapis yatmış olan Hüseyin Şimşek romanlarıyla bu tartışmaya ilginç bir boyut kazandırır. Daha sonra bunlara; Öner Yağcı, Zihni Açba,

Remzi Çayır, Hüseyin Şengül, Abbas Çelik, Haluk Kırcı, Yunus Meral vb. gibi şair ve yazarlar da katılır.

Sayan'a (1996) göre içeriye düşen insanlar yanlış yönelimler sonucu buradadırlar. Onlar hapishaneye, inandıkları doğruların kaçınılmaz sonucu olarak düşmüşlerdir. Bu yazarlardan biri olan Öner Yağcı, romancılığı ve romanları ile yapılan çalışmanın ana omurgasını oluşturmaktadır. Öner Yağcı'nın romanları ve romancılığından söz ederken toplumsal ve siyasi olayları göz ardı etmek yanlış olur. Bu sebeple çalışmanın giriş bölümünde yaşanılan dönem ve yansımaları ele alınmıştır.

1.3. Öner Yağcı'nın Hayatı

Öner Yağcı'nın hayatı ve yazarlığı ile ilgili temel eserlerden biri olan Yeşildağ'dan (2001:9-14) faydalanılarak elde edilen bilgilere göre Yağcı, 1 Nisan 1951 yılında, Tokat Zile'de doğar. Çocukluğu, babasının Devlet Üretme Çiftliği'ndeki tamircilik görevi nedeniyle yerleştiği Yozgat-Yerköy'de geçer.

Yerköy Ortaokulu ikinci sınıftayken oto tamircisi olan babası intihar eder. Annesiyle ve beş kardeşiyle zorlu bir yaşama başlarlar. Bu zorlu yaşam sonucunda demirci çıraklığı, pazarlarda su, ayran, gazoz, mısır satıcılığı gibi işler yapar. Ortaokulu Yerköy'de okur ve ardından Tokat Öğretmen Okulunu kazanır. Orada parasız yatılı olarak okur. Bununla birlikte yazları yine bir takım işlerde çalışmaya devam eder.

Yağcı, Tokat Öğretmen Okulu'nun kültürel etkinliklerinde öncü bir konumdadır. İlk şiir ve yazılarını duvar gazetesinde ve yerel gazetelerde yayımlar. Kültür edebiyat kolu başkanlığı yapar. Aktif bir hayatı olan yazar, öğrenci derneği seçimlerinde başkan adayı olur. Okulu bitirip Zile'nin Karşıpınar Köyü'ne atanırsa da Gazi Eğitim Enstitüsü Türkçe Bölümü'nü kazandığı için bir ay öğretmenlik yapar ve Ankara'ya gider. Politikayla tanışması burada başlar. Öğrenci derneği yönetimine girer, sinema kolu başkanı ve okuldaki Devrimci Gençlik Derneği'nin etkin bir militanı olur. DEV-GENÇ genel yönetim kurulu üyeliğine seçilir. Birçok kez gözaltına alınır.

23 Nisan 1971 tarihinde okuldan iki arkadaşı ile Filistin'e giderken Reyhanlı sınırında yakalanır, işkence görür ve 26 Nisan günü 11 ilde sıkıyönetim ilan edilince tutuklanır. Mersin Cezaevinde 2 ay tutuklu kalır. Daha sonra bu yargılanmalarından 1 ay ve 7 ay hapisle çeşitli para cezaları alır. Bir süre kaçak gezdikten sonra Ankara

Sıkıyönetimince tutuklanır. Gazi Eğitim Enstitüsü'nün yerini Mamak Askeri Cezaevi almıştır.

'İlyada' başta olmak üzere birçok dünya klasiğini cezaevinde okur ve yazmaya ilk olarak burada başlar. Hapishanede yazdıklarını, tahliye olurken orda bulunan bir üsteğmen tarafından yırtılır. Bu sebeple ilk kitabının yayınlanması 1987 yılına ertelenmiş olur. Tutukluluğu iki yıl sürer.

İstanbul'a göçen ailesinin yanına gider, büyük bir iş hanının santral memurluğunu yapar. Yaşamını bu şekilde sürdürürken ilanını gördüğü, alıp okuduğu ve çok sevdiği *Yeni Adımlar* dergisiyle buluşur. *Yeni Adımlar* yazarın ilk yazılarının ve şiirlerinin yayımlandığı ulusal dergidir.

Af yasasıyla okuluna döner ve bitirir. Ardından Ağrı-Taşlıçay'da bir ortaokulda, Türkçe öğretmenliği yapmaya başlar. Öğretmenliği sırasında TÖB-DER'le tanışır. *Yeni Toplum, TÖB-DER* dergilerinde eserleri yayımlanır. Gazi Eğitim Enstitüsü'nden arkadaşı Nevin Sermeci ile nişanlanır ve ardından evlenerek İstanbul'a yerleşir. Kars-Sarıkamış'ta yedek subay olarak askerlik yaparken kızı Sevgi Can doğar.

24 Ağustos 1978' de TÖB-DER merkez yürütme kuruluna seçilir, genel sekreter yardımcısı olur, Ankara'ya yerleşir. TÖB-DER'in yayın organlarının hazırlanması işlemini yürütür. Bu görevi sırasında birkaç kez gözaltına alınır, tutuklanır.

Türkiye Yazıları dergisinde şiirleri, yazıları yayımlanır. TÖB-DER'in Bursa mitingi sırasında yine tutuklanır.

Maraş katliamını protesto ettiği için TÖB-DER'li arkadaşlarıyla birlikte, bir günlük boykot yapmaları nedeniyle, sıkıyönetimce bir daha tutuklanır. Bu tutuklama sonrasında dört ay Mamak Askeri Cezaevinde kalır. TÖB-DER'in çalışmaları sıkıyönetimce durdurulmuştur, tahliye edildikten sonra İstanbul'a gider.

12 Eylül darbesi sonucunda kısa bir kaçaklık döneminden sonra TÖB-DER'in öteki yöneticileriyle birlikte tutuklanır ve yine Mamak askeri cezaevine konur. TÖB-DER davasından sekiz yıl hapis ve iki buçuk yıl Erzincan'da genel gözetim cezası alır. Mamak cezaevindeyken eşi Nevin 30 Kasım 1982'de intihar eder.

Cezası Askeri Yargıtay'ca onaylanır ve TÖB-DER'li arkadaşlarıyla birlikte Çanakkale E Tipi Cezaevi'ne gönderilir. Cezaevinden *Türkiye Yazıları, Öğretmen Dünyası, Yeni Olgu, Bilim ve Sanat, Yarın, Yeni Düşün* gibi dergilere yazılar, şiirler göndermeye başlar.

Cezasının son altı ayını tamamlamak üzere İmralı Yarı-açık Cezaevi'ne gönderilir. 20 Haziran 1985'te tahliye olup İstanbul'a ailesinin yanına gider ve kardeşlerinin oto yedek parçacılığı işinde çalışmaya başlar.

Cezaevinde yazdığı *Kardelen*'e 1986 Akademi Kitabevi Roman Başarı Ödülü verilir. *Yeni Düşün* dergisinden ilk telifini alır. *Barış Oluyorum* adlı şiiriyle Barış ve Sağlık Yarışmasında Abece Dergisi Ödülü'nü kazanır.

Kardelen, Cem Yayınevi'nce yayımlanır ve önemli bir başarı kazanır. İkinci romanı *Turnalar* da aynı yılın sonuna doğru Cem Yayınevi'nce yayımlanır. Cem Yayınevi'nde çalışmaya başlar. Türkiye Yazarlar Sendikası'na üye olur.

Turnalar'a 1988 Madaralı Roman Ödülü verilir. İki romanı da yeni yeni basımlar yapar.

Gökyüzüne Akan Irmak romanı yayımlanır. Şükran Kurdakul ve K. Coşkun'la *Nâzım'dan Armağan*'ı yayımlar. Bu sıralarda PEN Yazarlar Derneği'ne ve Nâzım Hikmet Kültür ve Sanat Vakfı'na üye olur. 1991'de Edebiyatçılar Derneği'ne üye olur. Altı sayı çıkan *Şiir Okulu* dergisine katkıda bulunur.

1992'de Zeynep Aydın'la nişanlanır ve evlenir.1993 tarihinde PEN Yazarlar Derneği'nin Yönetimine seçilir. Aynı yıl Nâzım Hikmet Kültür ve Sanat Vakfı yönetimine girer. Sivas katliamının yaşandığı gün oradadır ve bu olay onun yaşamında bir dönüm noktası olur. Çınar Yayınlarında çalışmaya başlar. *Fedailer Mangası*'nı yayımlar.

Şükran Kurdakul adlı çalışması yayımlanır. 1994'de Edebiyatçılar Derneği Genel Yönetim Kurulu'na girer. Kırklareli'de Sabahattin Ali Kültür Günleri Onur Ödülü'ne layık görülür. *Aydınlatan Düşünceler* ve *Çocuk Adları Sözlüğü* yayımlanır.

1995 tarihinde *Yediveren* romanı yayımlanır. *Nasrettin Hoca ve Fıkraları* ile *Çocuk Bahçesi/Rıfat İlgaz'ın Çocuk Şiirleri* çıkar. Dil Derneği'ne üye olur. Arkadaşlarıyla TYS'yi Canlandırma Girişimi'ni kurar ve TYS'nin etkinleşmesi için kongrede başkan adayı olur. 'En yüksek oyu almasına karşın kadro olarak seçilemediği için TYS Yönetim Kurulu'ndan istifa eder. Truva Edebiyat Ödülü'ne layık görülür. PEN Yazarlar Derneği ve Edebiyatçılar Derneği temsilcisi olarak Özerk Sanat Konseyi'nin kuruluş çalışmalarına katılır ve 2000 yılına kadar bu çalışmalarda etkin olarak görev yapar. Üç kez Sanatçılar Kurultayı toplanmasına katkıda bulunur. Papirüs Yayınevi'nde bir yıl editörlük yapar. Makedonya PEN' inin çağrılısı olarak Üsküp'te düzenlenen Edebiyat ve Zaman konulu toplantıda PEN Yazarlar Derneği'ni temsil eder.

1996 yılından sonra Halk Edebiyatı çalışmalarına yönelir ve ardı ardına yapıtları yayımlanmaya başlar: *Dadaloğlu, Karacaoğlan, Köroğlu, Yunus Emre*. Özerk Sanat Konseyi olarak Sivil Toplum Kuruluşları Birliği'nin kurulması çalışmalarında yer alır ve iki dönem birliğin sözcüsü olarak görev yapar. Geçimini yazdıklarıyla ve yayınevlerine yaptığı parça işlerle sürdürmeye çalışır. Duisburg Kütüphanesi'nin davetlisi olarak Almanya'ya gider ve çeşitli kentlerde on beş gün boyunca konferanslar verir.

1997'de *Pir Sultan Abdal* ve *Hayyam'*ı yayımlar. 68'liler Birliği Vakfı'na üye olur. Denemelerini *Umut İnsanda* adıyla yayımlar. *Aziz Nesin Aydınlığı, Sivas'ı Unutmak, Ezop'tan Masallar* adlı kitapları çıkar.

Birçok kitabı yeni basımlar yapar. Anadolu'nun çeşitli yerlerindeki şenliklere ve toplantılara katılmayı sürdürür ve birçok dergide yazıları yayımlanır. Özellikle yeni dünya düzeni, küreselleşme, eğitim, köy enstitüleri, Sivas katliamı ve kültür sanat dünyamızın sorunları üzerine düşünce yazıları yayımlanır. Özellikle İstanbul'daki yerel radyolar başta olmak üzere birçok radyo ve televizyonda, kültür merkezlerinde bu konularda konuşmalar yapar. Birçok edebiyat yarışmasının seçici kurullarında görev alır. Sahne Sanat Kurumu'nun davetlisi olarak Hollanda'ya gider ve yedi gün süreyle değişik yerlerde konferanslar verir. Altı ay Engin Yayıncılık'ta çalışır. Kültür Bakanlığı Edebiyat Eserleri Yayın Danışma Kurutu'na getirilir.

1999'da beşinci romanı *Kaptan* ile *Aydınlığın Ustaları* ve *Cumhuriyet Dönemi Edebiyat Çevirileri Seçkisi* yayımlanır. *Berfin Bahar dergisi*nin çıkarılmasına katkıda bulunur.

BESAM'a üye olur. Edebiyat Gündemi dergisinin çıkarılmasına katkıda bulunur. Bu tarihte açık kalp ameliyatı olur, üç damarına bypass yapılır.

2001 tarihine gelindiğinde *Yine de İyimser, Dil ve Eğitim Devrimimiz* adlı deneme kitapları yayımlanır. 68'ler Birliği Vakfı'nın Genel Yönetim Kurulu Üyeliğine seçilir. İstanbul Eğitimciler Derneği'ne üye olur. Damar dergisi Mayıs 2001 sayısını Öner Yağcı'nın 27. sanat yılına ayırır. *Cumhuriyet Dönemi Denemeler Seçkisi, Aydınlıklar Önümüzde, Şiir-insan / İnsan-şiir, Şiir İnsanın Direnişidir* gibi kitaplarını basıma hazırlar.

Etkin olarak yazarlık serüvenini sürdüren Yağcı, 2009 yılında son romanı *Kir'*i yayımlamıştır. Çeşitli kitap fuarlarına ve söyleşilere katılan yazar halen yazarlık serüvenini aktif olarak sürdürmektedir.

1.4. Öner Yağcı'nın Edebi Kişiliği

Öner Yağcı'nın (2006:37-38) 'yazma eylemi' okuma isteğiyle birlikte başlar. Ortaokulda tanıştığı kitaplar ve okuma sevgisi ona pek çok kapıyı da açmıştır. Kitapla birlikte yazar, hayatında birçok şeyin eksik olduğunu ve 'arayışlara' yönelmesi gerektiğini anlamıştır. Bu sebeple romancılığını ve yazarlığını "arayışlar" ve "keşifler" olarak özetlemiştir:

> *Kitapla başlamak gerektiğine inanıyorum. Okumanın bir alışkanlık ve bir gereksinme olmasının anlamını düşünüyorum. Bir yaşama biçimidir bu. Bu yaşama biçiminin, kitaplarla birlikte bir yaşama biçimi, bilinçli, anlamlı, seçmeci bir yaşama biçimi olduğunu düşünüyorum. Hele günümüzde, kitabın ve kitap okumanın böylesine yaşamdan çıkartıldığı günümüzde, daha bir anlamı var bunun.*
>
> *Okul eğitimine bakıyorum.*
>
> *Ders kitapları ve öğretim programlarını edebiyat bağlamında ele aldığımızda bir temel oluşturduklarını söylemek gerekir. Bir kısım adların ve yapıtların adlarının bile belleklere girmesi "önemli" bir adımdır. (…)*
>
> *Benim ilk arayışım, bu "önemli" dediğim olaylar sırasında başladı.*

Yazarın kitapla tanışması ve eğitim sisteminde olmayan yazarların varlığı onu yeni arayışlara ve bununla birlikte, yeni keşiflere yöneltmiştir. Yazar, dönemi, kendi dönemini sorgulamaya başlar. Aynı yıllar, Türkiye'nin de durumunu ve bilinçli olarak sorgulamaya başladığı dönemdir. Bu sebeple yazar, belli bir düşüncenin ışığında kendini, yazarlığı ve kitapları sorgulamaya başlar. Yeni tanıştığı Rus edebiyatı, Nazım Hikmet, Aziz Nesin, Yaşar Kemal, Fakir Baykurt gibi isimlerle birlikte yolunu da çizmeye başlamıştır.

Tanıştığı bu adlarla birlikte, eksik olanın da üzerine gitmeye başlar. Öğretmenliğin verdiği bilinçle eğitim sisteminin eksikliği üzerinde durur ve yeni kuşağa, gençliğe bilinenin aksine bir eğitim verilmesi gerektiğini savunur. Yazarın 'yazma eylemi' bu bilinç üzerine kuruludur.

> *Okuma serüvenine yazma isteğinin, dürtüsünün katılmasıyla bu anlamda da "arayışlara ve keşiflere" başladım.*
>
> *Romantizm yaşanmıştı, ama ben romantizmimi de sürdürmeliydim.*
>
> *Natüralizm yaşanmış deyip geçemezdim.*
>
> *Gerçekçiliğe (realizme) boş veremezdim.*
>
> *Tüm bunları içeren, ama yaşadığımız toplumsal bilinçlenmenin siyasal adı olan sosyalizm savaşımının edebiyata yüklediklerini de içinde taşıyan*

bir edebiyata gereksinmemiz vardı. Bunu başaran yapıtlar ülkemizin yüz akları, çağdaş örnekleri oluyorlardı. Tabi zıddını da doğuruyordu sistem.

1920'lerde, 1930'larda toplumun çelişkisi ulusalcı, halkçı laik, çağdaşlığa yönelen edebiyatımızda bireyci bir edebiyat da uç veriyordu. Gerici düşünce ve yöntemle yazanlar başarılı olamıyorsa da emeğin ve aydınlığın savaşımını verenlere karşı oluşturuyordu.

Benim romancılık serüvenim bu bireyci, sözde yenilikçi, seçkinci, sözde postmodern romana karşı aydınlıkçı bir romanın yanında yer alma çabasıyla doludur.

Arayışım ve keşfim beni romancılık serüvenimde bazı sonuçlara vardırmıştı.

Ulusal bir halkayı yakalamak ve bu halkadan evrensele ulaşmak gerekir diye düşünüyordum. Romanımın yapısını kurarken, bir özgünlüğü yakalamalıyım diyordum.

Aydınlıkta karanlığın savaşımının amansız bir dilimini yaşayan ülkemizde sanatçının cesur bir aydın olarak bir sorumluluğunun bulunduğu gerçeğiyle aydınlatma ve politik/toplumsal, kültürel/ekonomik gerçeklerin açıklığa kavuşturulmasına katkıda bulunması gerektiği inanandaydım.

Romanın dille yazıldığını bildiğim için, dilin savunulması ve zenginleştirilmesi için çaba göstermeliydim.

Didaktik olmalıydım. Maddeci, toplumcu.

İnsanı aramalıydım, toplumu. Zayıflıkları, inançları, inatları, boyun eğişiyle insanı. Zavallılığı ve kahramanlığı ile. Damarı damara bağlamalı, gerçekçi ırmağımızla kaynaşmalıydım.

Kaynağım Anadolu olmalıydı. Kuyucaklı Yusuf'undan, Murtaza'sına, İnce Memed'inden, Reşo Ağa'sına, Kara Bayram'dan, Zübük'e, İnek Şaban'dan, Taşbaşoğlu'na bizim insanımız olmalıydı bize seslenen.

Okuma alışkanlığı yok ediliyordu, okumayı sevdirecek şeyler yazmalıydım.

Eğitimsiz bırakıyorlardı, bir yazar eğitmeliydi de toplumu.

Öğretmeli, öğretici olmalıydı.

Coşkusuzluğa ve duyarsızlığa karşı lirizmi yaşamalıydı.

Dünü unutturmaya, kültür değerlerimizi yok saydırmaya çalışıyorlardı, buna karşı çıkmak, sahiplenmek gerekiyordu ve bu yazarın göreviydi.

Korkunç bir sömürge yaşanıyordu toplumumuzda, buna karşı çıkmalıydı sanat.

Adaletsizlik, eşitsizlik kök salmıştı, bununla savaşmalıydı.

Kaygısı vardı yani sanatın, görevi, sorumluluğu vardı.

Bilim yol göstericiydi. Dinin karanlığı egemendi, aydınlatılmalıydı insanlar.

Tekellerin dünya görüşü ve yaşama biçimi egemen kılınıyordu, yıkılmalıydı bu egemenlik.

İnat etmeliydi sanat, sanatçı.

Medyanın saldırısına, yok saymasına, küçümsemesine, aşağılanmasına aldırmamalıydı.

Bu düşüncelerle kurmaya çalıştım romanlarımı. (…)

> *Bu anlayışla üretmeye çalıştığım romanlarımda kaygılarım bunlar oldu.*
>
> *Bu kaygılarla, bu sorumlulukla yapı oluşturmaya çalıştı. Elbette zor bir işti üstlendiğim, ama sanat, asıl olarak zorlukları yendikçe güzelleşir ve güzelleştirir* (Yağcı, 2006:41-43).

Yağcı, kendi anlatımıyla sanat, edebiyat ve romanın nasıl olması gerektiği üzerinde durmuştur. Bu anlatımdan da hareketle yazar, toplumcu gerçekçi bir anlayış içerisindedir. Sosyalizme sıkı sıkıya bağlı olması, eserlerin belirli bir ideolojinin ürünü olmasına sebep olmuştur.

Bununla birlikte yazar, kendi döneminin değişen sanat anlayışına da karşı çıkmaktadır. 12 Mart 1971 muhtırası sonrası yayımlanan eserlere bakıldığında '*cezaevi romanı'* denilen bir kavram olduğu bir gerçektir. Ancak 12 Eylül 1980 darbesi sonrası, aydın kesim, içine kapanmış ve o dönemde yayılmaya başlayan postmodernizme uygun eserler vermeye başlamışlardır. Bu tür eserler, toplumculuktan, didaktiklikten uzak, bireyi anlatan eserlerdir. Yağcı, bu duruma şiddetle karşı çıkar. Ona göre yazar, eğitici olmalı ve gerçeği yansıtmalıdır. Ancak dönem yazınına bakıldığında, aksi görüş popülerleşmiş ve geçerli bir anlayış olarak hüküm sürmüştür. Moran'a (1994) göre 1980 Darbesiyle birlikte yazarlar, bir boşluğa düşmüş ve buna bağlı olarak içine kapanmıştır. Bu boşluk onları 'postmodernizm' adı altında yeni bir türe yöneltmiştir.

> *(…) daha önceki dönemlerde işlenen "haksız düzen", "sömürü" gibi temalar güçlerini yitirdiler. Tüm dünyada solun gerilemesi, sağın alternatifsiz kalması, Türkiye'de yazarları boşlukta bıraktı ve yeni bir tür anlatı ihtiyacı belirledi.*

Ancak Yağcı, bu görüşe şiddetle karşı çıkar. Ona göre yazmak eylemi, toplumsallıktan aykırı olamaz ve belirli bir düşüncenin ya da olayın ürünü olmalıdır.

Yağcı'ya (2006:8-9) göre yazmak, sorumluluk gerektiren bir iştir ve yazmak da "gerçekliği, gerçeklikle ilgili düşünceleri sözcüklerle yeniden yaratarak söyleme sanatıdır."

Yazar da bu sorumluluk bilinciyle hareket etmelidir. Yazarın görevi, gerçeğin anlaşılması için yaşamı, kalemiyle yeniden yaratmaktır.

> *Yazar esinler insanları, yaşamı savunur ve umut taşır. Yazar insanlara yol gösterir, atalarının aydınlık arayışına bir damla katmayı düşleyen insanlara.*

> *Her yazar bir yol göstericidir, ama her yazarın da bir yol göstericisi yolunu aydınlatıcısı vardır. Yazara yol gösteren, yazarın yolunu aydınlatan yaşamdır, insanlığın dişiyle tırnağıyla kazandığı yaşam.*
>
> *Her şeyi, yaşama hakkından başlayıp her hakkı ve özgürlüğü yok eden, yaşamın içinde geçtiği doğadan başlayıp kentleri, zamanı, kazanılmış değerleri kirleten, tüketen bir egemen belirliyor dünyanın ve ülkemizin gidişini* (Yağcı, 2006:8).

Yağcı, burada yaşadığımız dönemin genel geçer görüşlerine de karşı çıkmaktadır. Toplum, 'küreselleşmeyle' birlikte, her şeyi tüketen ve kirleten durumundadır. Bundan sanat ve sanat eserleri de etkilenmiştir. Yağcı, bu tutuma inatla karşı çıkar. Yazarın görevleri de burada başlar. Yağcı'ya göre yazarın görevi dünyayı lanetlemek değildir.

> *İnsanın aşağılandığı koşullar yaşanırken dünyada, yazara düşen herhalde bu soysuzlaştırılan yaşamı utanç belgesiyle geleceğe aktarmak olmalıdır.*
>
> *İnsanca seslere gerek duyuyor insanlık; tüm sanatçıların oluşturduğu görkemli bir orkestraya.*
>
> *Yazar suskunsa vay haline dünyanın; eksik kalır çünkü dünya; eksik kaldığı için de yanlış olur.*
>
> *Dünyanın ve insanlığın vicdanına seslenmek zorundadır günümüzün yazarı; (…).*
>
> *İnsanın bulduğu, gerçeği kavratan güçlü bir makinedir yazarın elindeki.; bu makine paslanmak üzere bir köşeye bırakılabilir, oyuncak haline de getirilebilir istenirse; ama doğrusu, yakışanı, insanın bu makineyi bulma nedenine, işlevine göre kullanmasıdır.*
>
> *Yaşam değişmektedir. Yazardan bu değişimin nasıl olduğunu açıklamasını ister yaşam.*
>
> *Yazarın yapacağı şey kalmadı demek, yaşamın ve insanın yadsınması demektir.*
>
> *Durumu saptamak, değişimi anlatmak yazarın; değişimin yasasını anlamak okuyanın gereksinimidir.*
>
> *En umutsuz ve kararsız günlerde bile insanlara yalnız olmadığını söylemeyen bir yazar gelmiş midir dünyaya?*
>
> *"Sanatın gücünü bildiğimiz içindir ki, sorumluluğumuz bu denli büyük" diyor Anna Seghers; biliyor muyuz, yazarlar biliyor mu?*
>
> *Günümüzde yazarın sorumluluğu ne olabilir ki?.. Tüketimin pompalandığı bir düzen uygun görülüyor insanlığa; bunu onaylamak ahlaksızlığını yakıştırır mı kendisine bir yazar?*
>
> *Tüketmek için değil, üretmek, çoğaltmak, yaratmak için var olmamış mıdır yazar?*
>
> *"Dünyanın değişmesine yardım eden bir gerçeklik ama Aragon'un dediği gibi, "Yüreğimize su serpmeyip tersine, bizi uyandıran ve kimi zaman, sırf bu yüzden, insanı tedirgin eden bir gerçeklik" günümüz yazarının silahı olmalı. Yazarın kalemi, yaşatılan gerçekliği sanatıyla yoğurarak insanların bilinçleriyle algılamalarına hizmet etmezse neye yarar?*

> *Yazar, gerçek yazarsa ve gücünün bilincindeyse yaşamın aydınlığını çoğaltabilir; yeter ki, buna inansın; bu bilinçle öğretsin, umut versin, aydınlatsın.*
>
> *Ülkemizde yaşananları gördükçe utanıyorum ve Brecht'in sözünü hiç unutamıyorum: "Ne yazık o ülkeye ki, kahramanlara gereksinimi var."*
>
> *Gerçek kahramanların kitleler olduğu doğru; ama bu kitleler, çağımıza uygun bağnaz ve barbar kalabalıklara dönüştürülmüşse yazarların işi daha zor demek* (Yağcı, 2006:9-10).

Yağcı'ya göre yazarın görevleri ve bu görev bilinciyle hareket etmesi son derece önemlidir. Ancak, dönem yazarları bu zor görev karşısında umutsuzluğa düşmüş ve günümüz popüler anlayışına boyun eğmiştir. Her şeyi tüketen topluma ayak uydurmuş ve asli görevlerini –toplumu bilinçlendirme ve yol gösterme– unutmuştur. Yazarın gerçeklikten kopmaya başlaması ile başlayan bu süreç Türk Edebiyatını da çıkmaza sürüklemiştir. Medyanın egemenliğinde oluşturulan sanat, yazarın topluma yansıttıklarını saptırmış ve Türk Edebiyatında eksen kaymasına sebep olmuştur.

Buna bağlı olarak Yağcı (2004a:81), görüşlerine şu şekilde devam eder: Görev zor olunca romancıların sisteme uygun olan ve kolay yollardan romancılıklarını da sürdürmeleri de kanıksanan bir olay haline geliyor. Romancılık sistemle uyuşabilmek için ideolojisini yaratıyor bile. *"Postmodernizm"* denilen ideolojinin, sanatsal terimlerle donattıkları ekollerin altında, sistemle bütünleşmekten başka bir şey yok. Hırsızlığın *"kolaj"* terimiyle olağan hale getirildiği bir romancılığa doğru dolu dizgin gidiyoruz. Yaşamın her alanındaki hırsızlık edebiyat alanını da, romanı da teslim alıyor ağır ağır.

Bu bağlamda baktığımızda Öner Yağcı, 1980 sonrası popülerleşen postmodernizme ve bu görüşe bağlı yazarlara şiddetle karşı çıkar. Ona göre postmodernizm, gerçeklikten kaçış, aynı zamanda edebiyatın yozlaşmasıdır. "Romanın baş düşmanı olan otosansürün, toplumsal ve gerçekçi roman yerine, 'ruhsuz bedenlerin ve bedensiz ruhların' dolaştığı postmodern romanı örgütlemesi…" medyanın egemenliğinde gerçekleşen eylemlerdir. Yazara göre, döneme hakim olan medya, 1980 sonrası edebiyatımıza da egemendir. Medyanın kontrolünde sanat ve edebiyat yönünü değiştirir ve Türk dilini de etkilemeye başlar. Yine medyanın kontrolünde gittikçe Türkçeye egemen olan İngilizce ve Osmanlı Türkçesi, edebiyat dili haline gelmiş, postmodernizmin etkisiyle, geçmiş, Osmanlıcılık ve mistizm romanların omurgasını oluşturmuştur. Yağcı'ya (2006:150) göre postmodernizmi savunan yazarlar, romanı "romancılık oynamaya" dönüştürmüşlerdir.

> *Yazar, reklam yazarı olarak medyaya hizmet ederken kimliğinden uzaklaşıyor.*
>
> *Yazar, medyatikliğin öne çıkmasıyla yazarların örgütlü insanlar olarak yaşama katılmaları gerektiğini yok ederek kimliğinden uzaklaşıyor.*
>
> *Yazar, satışın asıl unsur haline geldiği düşüncesiyle yarattığı yapıtı tüketmek için her yolun mubah olduğu yanılsamasını yaşayarak kimliğinden uzaklaşıyor.*
>
> *Yazar, yapıtını kişiliğini tüketen yöntemlerle pazarlamak gereğini duyduğu için kimliğinden uzaklaşıyor.*
>
> *Yazar, medyada yer almanın asıl olduğu düşüncesiyle medyanın isteğine boyun eğdiği yaratısını medyanın isteğine göre gerçekleştirdiği, yapıtına yabancılaştığı için kimliğinden uzaklaşıyor.*
>
> *Yazar, medyanın çeşitliliği içindeki ayrışmalar nedeniyle gazeteci yazar, televizyoncu yazar, spor yazarı, gülmece yazarı, magazin yazarı, fal yazarı, reklam yazarı, dizi yazarı, sanal yazar, tarih yazarı gibi bölünmüşlüklerle yaşadığı için kimliğinden uzaklaşıyor.*
>
> *Yazar, yaşamı magazinleştiriyor, mistikleştiriyor, arabeskleştiriyor, dinselleştiriyor, soyutlaştırıyor…*
>
> *Tüm bunlarla yazar yalnızlaşıyor, yazarın toplumdaki etkisi ve saygınlığı azalıyor, yazar da toplumun öteki kesimleri gibi sanallaştırılan, tüketime yönlendirilen, sevgisizleştirilen duruma boyun eğiyor. (…) bu boyun eğiş onu daha çok yalnızlığa itiyor.*
>
> *(…) Yazmayan yazarlar, boyun eğmeyen yazarlar da var elbette, ama genel olarak daha önceki dönemlerde kendi kimlikleriyle toplumlarının önünde yer alan yazarların etkisi ve gücü daraltılıyor* (Yağcı, 2004b:176-177).

Yazarın inatla savunduğu düşüncelerin aksine, postmodernizm ve ilkelerinin, yapısalcılığın edebiyatımızda etkin olması onu kendi döneminin yazarlarından ayırmıştır. Yağcı, edebiyat dilinin Türkçe olması gerektiği üzerinde durur. Medyanın önderliğinde yabancı sözcüklere 'özenme' ile birlikte edebiyatın da gerilemeye başladığını düşünür. Ona göre Türkçe, edebi dil olmalıdır.

Dil – ki Yağcı'ya (2001:14) göre 'yani özgürlük, yani düşünce, yani yaratma, yani aydınlanma, yani demokratikleşme, yani yaşama biçimimizin temeli'– edebiyatımızın temel sorunsalı olmuştur. Yazar, dil konusunda kendi içinde bazen çelişkilere düşse de öz Türkçenin savunucusu olmuştur. Bu bağlamda baktığımızda Dil Devrimi özgürleşmenin ve kimliğimizin temel taşı, 1980 Darbesi ile başlayan 'yasaklar' dönemi ise gericiliğin başlangıcı olmuştur. Bu gericiliği önlemeye çalışan Türkçeyi seven, Türkçeye inanan, Türkçeyi savunan, Türkçe için çalışmak isteyen insanlar dilimizin tüketilme tehlikesiyle karşı karşıya olduğunu hiç aklından çıkarmamalıdır. Bu insanlar –yazara göre bir avuç dil savaşçısı– darbe sonrası başlayan yasaklara direnmiş ve *Dil Derneği*'ni kurarak

çalışmalarını sürdürmüştür. Bu çalışmalarla Türk dili, Çağdaş Türk Dili olarak günümüze kadar varlığını sürdürmüştür.

Ancak Yağcı' ya (2001:15) göre toplum ve dilimiz yeni bir tehlike ile karşı karşıyadır. Kitle iletişim araçlarının egemenliği ile 'küreselleşmenin dili' olan İngilizceyle ve bağnazlığın temsilcisi olan Osmanlı Türkçesiyle Türkçe ve edebi dil, toplumu özgürleştirmekten çok 'kulluğa' sevk etmektedir. Türkçe ve buna bağlı olarak bilim ve sanat dili hızla 'dilimizi özgür düşünmemizin bir aracı olmaktan çıkartan politikalara boyun eğmektedir. Yağcı' ya (2004a:35) göre insan, dilleri yok eden bir ideolojinin, sanatın ve edebiyatın temeli olan dili kesmesine izin vermemelidir.

Günümüz sanat dili, bu düşüncelere uygun olarak hareket etmekte ve hızla yozlaşmaktadır. Günümüz yazarları, eskiye dönüş yaşayarak dilimizi kirleten, yok eden politikalara medyanın ve popülerleşmenin verdiği kuvvetle boyun eğmektedir. Yağcı'ya (2004b:179) göre,

> *Yazarı yazar yapan temel olan dilin yozlaştırılması ve egemen küresel dile boyun eğmesi için bu doğrultudaki yapıtlarının öne çıkarılması sağlanınca yazarlar da savrukluğu, özensizliği, hiçe saymayı temel alan yazılar yazıyor.*

Yazar, edebiyatımızın dilimizi savunması ve koruması gerektiğini düşünerek öz Türkçeye önem vermiş ve eserlerinde de buna bağlı kalmıştır. Yazarın dil sevgisi, eğitimi sırasında başlamıştır. Bağnazlığın, sağcılığın simgesi olan kimselerin Osmanlı Türkçesi dediğimiz dili kullanması onu dilimizin özleşmesine yöneltmiştir. Yine aynı şekilde güvendiği ve örnek aldığı kimselerin öz Türkçeye bağlılıkları onu da bu görüşe yöneltmiştir. "Dil düşüncenin, düşünce yaşamın aynasıdır" görüşünü savunan yazar, kendi dil devrimini de içinde yaşamış ve eserlerini kaleme alırken bu düşüncelerin ışığında hareket etmiştir.

Bu bilgilere dayanarak Öner Yağcı'nın savunduğu bu görüşler, yaşamı boyunca programlı olarak eserlerine yansımıştır. Çalışmamıza konu olan ve ayrı bir bölümde incelenecek olan romanları *Kardelen, Turnalar, Gökyüzüne Akan Irmak, Yediveren, Kaptan* ve *Kir* bu görüşlerin ürünüdür. Yazar, aynı şekilde çizgisinden hiç şaşmayarak, savunduğu düşüncelerin temellerini daha da sağlamlaştırarak eserlerini oluşturmuş; aydınlanma kitaplarında da bu düşüncelerini yazıya didaktik bir tavırla dökmüştür. Bunun

dışında kendisi gibi bu düşünceleri savunan insanları da inceleyerek gelecek kuşaklarca öğrenilmesi, anlaşılması ve değerlerinin bilinmesi adına belleklere kazınmasını sağlamıştır.

1.5. Öner Yağcı'nın Eserleri

Bu çalışmanın konusu olan ve ayrıntılı bir şekilde incelenmeye çalışılan *Kardelen, Turnalar, Gökyüzüne Akan Irmak, Yediveren, Kaptan* ve *Kir* romanlarının dışında deneme ve inceleme kitapları da bulunmaktadır.

Romanlarının dışındaki deneme, derleme, seçki ve inceleme kitapları basım tarihleriyle birlikte şunlardır:

Nazımdan Armağan (Şükran Kurdakul ve K. Coşkun'la)-1989, Fedailer Mangası-1993, Şükran Kurdakul: Yaşamı ve Yapıtları-1994, Aydınlatan Düşünceler (Yaşama Yön Veren Sözler)-1994, Çocuk Adları Sözlüğü-1994, Çocuk Bahçesi: Rıfat Ilgaz'ın Çocuk Şiirleri-1995, Nasrettin Hoca ve Fıkraları-1995, Yunus Emre-1996, Köroğlu-1996, Dadaloğlu-1996, Pir Sultan Abdal-1997, Hayyam Yaşamı ve Dörtlükleri-1997, Sivas'ı Unutmak-1997, Umut İnsanda-1997, Ezop'tan Masallar-1997, Cumhuriyet Dönemi Edebiyat Çevirileri Seçkisi-1999, Aziz Nesin Aydınlığı-1999, Aydınlığın Ustaları-1999, Aydınlıklar Önümüzde-2001, Dil Kaleminin Enstitüsü-2001, Cumhuriyet Dönemi Denemeler Seçkisi-2002, Savaş Edebiyat-2003, Nazım Hikmet Aydınlığı-2003, Küreselleşme Sürecinde Edebiyatımız-2004, Emperyalizm ve Yurtseverlik-2004, Nazi Kampları-2004, Sonsuza Rüzgardı '68 (A. Nergiz, B. Yıldız, H.H. Yalvaç'la)-2005, Roman Aşkıyla-2006, Beyler Bu Vatana Nasıl Kıydınız?-2007, Aydınlık Aşkıyla-2009, Edebiyat Aşkıyla-2007.

Ayrıca Akköy, Bahçe, Berfin Bahar, Beşparmak, Çağdaş Türk Dili, Damar, Dünya Kitap, Eski, Evrensel Kültür, Güzel Yazılar, İleri, Karşı, Mavi Dergi, Sosyal Klasikler, Söylem, Toplumsal Barış, Türk Dili Dergisi, Türk Solu ve Aydınlık gibi dergilerde çeşitli konularda yazıları bulunmaktadır.

BÖLÜM 2

Bu bölümde Öner Yağcı'nın romancılığı ve romanları, Kardelen, Turnalar, Gökyüzüne Akan Irmak, Yediveren, Kaptan ve Kir romanlarının sırayla çeşitli kriterler açısından incelenmesine yer verilmiştir.

Öner Yağcı' nın romancılığı ve romanlarının incelenmeye çalışıldığı bu çalışmada, içerik çözümlemesiyle belli bir metnin, belgenin özelliklerinin incelenmesini sağlayan doküman incelemesi yöntemi kullanılmıştır**.** Nitel araştırma yöntemlerinden birisi olan doküman incelemesi yöntemi, araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar. Geleneksel olarak doküman incelemesi tarihçilerin, antropologların ve dilbilimcilerin kullandığı bir yöntem olarak bilinir (Yıldırım ve Şimşek, 2000: 140). Doküman incelemesi yönteminin kullanıldığı bu çalışmada Öner Yağcı'nın romanları temel dokümanlar olarak kullanılmış ve incelenmiştir.

2.1. Romancılığı ve Romanları

Öner Yağcı'nın yayımlanan altı tane romanı vardır. Bu romanlar *Kardelen'*le başlayıp *Kir'*e dek sürmüştür. Bu romanların arasında basımı durdurulan *Yaşanan* adlı romanı yoktur. Yazarın romanlarına bakıldığında otobiyografik öğelerin önemli bir yer tuttuğu görülür.

Cezaevi yıllarında başlayan sürekli yazma isteği sonucunda *Kardelen*, yazarın yayımlanan ilk romanıdır. Romanda Gülcan isimli kız çocuğunun gözünden 12 Eylül darbesi öncesinde ve ardından yaşananlar sorgulanmış, yargılanmıştır. Yine cezaevinde yazdığı bir diğer roman olan *Turnalar*, yazarın ikinci romanıdır. Genç bir avukat olan Erdal'ın yaşadıkları ve çevresinde onunla birlikte aynı görüşte olan insanların 12 Eylül sürecindeki sancının üstesinden gelme çabalarını anlatmaktadır. Ayrıca dışarıdakiler olarak nitelendirebileceğimiz tutuklu yakınlarının da verdiği sınav ve özlem gözler önüne serilmektedir. Çünkü her iki roman da Yeşildağ'a (2001) göre insanın insana olan umudunun ve güveninin hiçbir zaman tükenmeyeceği eksenine oturtulmuştur. Her iki romanın ödül alması –Kardelen, Akademi Kitabevi Roman Ödülü; Turnalar, Madaralı Roman Ödülü– okuyucunun da bu süreci atlatmasında etkili olduğunu göstermesi bakımından kanıt oluşturmuştur.

Cezaevinde yazılan bu iki romanının ardından yazdığı *Gökyüzüne Akan Irmak* isimli roman, 12 Mart gençliğini anlatır ve 68 Kuşağı'nın aydınlanmacı ve devrimci atılımının tarihini okuyucunun gözleri önüne serer. Bir başka taraftan bakıldığında bu roman, yakın siyasi tarihimizin perde arkasında kalan yaşanmışlıkların tanığıdır.

Öner Yağcı söyledikleriyle nesnel gerçekliği bir bütün olarak yansıtmayı ilke edinir. Gerek anılarından yola çıkarak yazdıklarında, gerekse gözlemlerine dayanarak yazdıklarında tiplerin, olayların gündelik yaşamda karşımıza çıkabilecek gerçekler olduğu görülür. Romanlarındaki bu kişiler, özgürlüğe sıkı sıkıya bağlıdır. Mücadeleden vazgeçmez ve içlerinde umudu yeşertirler. Onlar için ne kadar baskı olursa olsun, tutunacak bir dal vardır. Romanlarındaki bu umut genellikle gökyüzüdür. Gökyüzü, sonsuzluğu temsil eder ve yazar için özgürlüğün ve tutkunun karşılığıdır. Yazar, gökyüzüne ve özgürlüğe sevdalıdır. Kademoğlu' nun (1990) aktardığına göre bu sevdayı ve *Gökyüzüne Akan Irmak* adını romanına verme sebebini Yağcı şu şekilde açıklar:

> *Hasan Hüseyin'in 'Nehirler Aka Aka' şiiri, okyanusa koşan nehirlere benzetiyordu emek ve mücadele insanlarını. Özgürlük düşlerinin gönlümde yer etmeye başlamasıyla birlikte, bende kendimi böyle nehirlerin içinde bir damla olarak duyumsamışımdır hep. Ve o ilk gençliğimden beri yaşadığım gökyüzünü fethetme sevdamı ve düşümü Gökyüzüne Akan Irmak diye tanımladım.*

Yine aynı şekilde *Kardelen*'de de Can, kızı Gülcan'a "Martı Jonathan"ın hikâyesini anlatarak, gökyüzüne sevdasını verir ve kızının da bir martı olmasını öğütler.

Turnalar ve *Gökyüzüne Akan Irmak* da bu sonsuz gökyüzünün ve özgürlüğün temsilcilerini anlatır. Yazar, kendi hayatından kesitlerin de yer aldığı bu romanlarında kendisinin de mücadeleden vazgeçmeyeceğini anlatmaktadır. Öner Yağcı, roman kişilerinin her birinde kendi izlerini bulmamızı ister aslında. Faal olarak yazın yaşamını sürdüren yazar, bu şekilde kendisinin de toplum tarafından anlaşılmasını istemektedir.

Sonrasında gelen *Yediveren* romanı ise yazarın 'kendisine göre' uzun bir aradan sonra yayımladığı romanıdır. Roman, öznelliği ağır basan bir romandır. Öner Yağcı, ilk romanı *Kardelen*'den bu yana takındığı tavrı ile yabancılaşmanın yaşamın tüm alanlarını kuşatmasına karşı verdiği direniş savaşı ile romanı öznel bir yaklaşımla kaleme almıştır. Bu öznelliğin nedeni ise o dönemde yeni oluşmaya başlayan "postmodernist" romana karşı takınılan karşıt görüş tavrıdır. Romanda yazar, çağın aydınlarını kuşatan yabancılaşma

zincirini kırmaya yönelik çağrıda bulunmaktadır. Bu çağrının ortasında da, tarihler boyu edebiyatı beslemiş olan Anadolu vardır.

Kaya'nın (2000) aktardığına göre Yağcı, yine kendi yaşamındaki yaşanmışlıkların, roman kahramanlarına yansımasının üzerinde dururken *Yedi*veren'i de şu şekilde tanımlar:

> *Yedi*veren'in Muhsin Candan'ı kim peki? O da ben miyim, Evliya Çelebi gibi adım adım, diyar diyar gezen? Aktardığım yaşam kesitiyle karşılaştırıldığında görülecektir bu gerçeklik. Ama aynı zamanda şair Muhsin Candan'ın yazar Öner Yağcı olduğunu kimse söyleyemez. Çünkü Yediverende anlatılan yaşam kesitlerini duyarlılıkları oranında birçok insan Muhsin Candan gibi yaşamıştır. Anlatılan yaşanmışlıklardır ve bunun içinde benim yaşadıklarımın da olması romanın tümüyle benim yaşamımı aktardığı sonucunu vermez (Kaya, 2000).

Gerçekliğe sıkı sıkıya bağlı olan Öner Yağcı, romanlarında da bunu vermekle birlikte, yaşadığı dönemi de eleştirir. Bu bağlamda bakıldığında *Yedi*veren toplum ve dönem aydınlarının eleştirisidir.

Sonraki romanı *Kaptan* ise, şimdiye kadar anılan romanlarından farklı bir yere ve öneme sahiptir. Çünkü roman kahramanı olan Kaptan'ın yarım yüzyıllık serüveni Öner Yağcı'nın yaşam serüveninin yansımasıdır. Otobiyografik roman özelliği taşıyan *Kaptan*'da Türkiye'nin yarım yüzyıllık gerçeği de Kaptan karakterinin tuttuğu günlüklerle yaşadıklarıyla gözler önüne serilmiştir. Yazar kendisini, belli bir düşüncenin önderi görmekte ve bu düşünceye sadık arkadaşlarına kaptanlık etmektedir.

Kaptan romanının daha ilk sayfalarından başlayarak yazar, kendisi ve toplum için vazgeçilmez duygular ve kişileri anlatmıştır. Yazar, roman boyunca bu kişileri, özellikle Kaptan Kaptanoğlu'nu, bir iletişim aracı olarak kullanmayı seçmiştir. Bir başka deyişle sürekli başkalarının da işitilmesi özlemiyle kavrulduğu çığlıkları bu kişiler aracılığıyla yansıtmıştır. Yazarın dünya görüşüne bire bir denk düşen teknik ve üslupla, içerik-biçim bütünlüğüyle roman kaleme alınmıştır. Bu noktada yazar yeryüzünde bu kişilerin, bu duyguların hâlâ var olduğunu kanıtlamak, söylemek görevi üstlenmiş konumdadır.

Bu çalışmada ele alınan son roman olan *Kir* ise kendinden önceki romanlardan, tematik açıdan ayrılmaktadır. Şimdiye kadar 12 Mart ve 12 Eylül ekseninde gelişen olayları yazan Yağcı, bu romanında geçmişi, uzak tarihi okuyucuya aktarmaktadır. Anadolu'nun bir kasabasındaki kahramanların seferberlikten başlayarak Sarıkamış, Sibirya'da esareti yaşayarak Kurtuluş Savaşı öncesinde Anadolu'ya

dönme hikâyeleri anlatılıyor. Ayrıca romanda ülkeyi yönetenlerin yanlışlıklarını, emperyalist paylaşım politikalarının yöredeki yansımalarını, Anadolu insanının yoksulluğunu, çaresizliğini, bir avuç aydının Osmanlılıktan kurtulma ve ulusal kimlik arayışlarını ve Anadolu topraklarını yurt haline getirme çabalarını görmekteyiz.

Yazara göre Cumhuriyet'e uzanan yol, pek çok zorluklarla ve engellerle dolu bir yoldur. Bu yol sırasında yaşanılanlar, yazara göre günümüzdekinden farklı değildir. Bu görüşlerini şu şekilde açıklamaktadır (Uçar, 2009:20-21):

> *Biz, yaralanmış bir Cumhuriyetin çocuklarıyız. Bozgunlarla başlayıp ülkesinin topraklarının çoğunu yabancı güçlere kaptıran bir toplumun seferberlikle birlikteki çırpınışlarından sonra doğan güneşin çocuğudur Cumhuriyet. Bu Cumhuriyeti sırtlarında taşıyanların neleri nasıl yaşadıklarını öğrenince savunmak görevinin ağırlığını daha bir yoğunlukla duyuyorum içimde. Anadolu'nun dört bir yanında direniş ateşleri yakılmıştı. Emperyalist saldırganlığa her yöreden insanlar dur demek için ellerinden geleni yaptılar. O yıllara bakınca dedelerimizin, ninelerimizin yaşadığı sorunların hiç de bugünkünden farklı olmadığı apaçık görülüyor. İnsan aynı. Bu aynı insanlara bakarak tarihi yorumlamak istedim. Çünkü bugünü anlamak, kendi hikâyemizi öğrenmek, kendimizi tanımak için en iyi öğretmendir tarih. Siyasetle iç içe bir tarih, evet Kir, böyle bir roman.*

Kendi sözlerinden de anlaşılacağı üzere yazar, diğer romanlarında olduğu gibi bu romanında da gerçekler üzerinden yola çıkmıştır. Ancak ele aldığı tema, yazarın yaşantıları üzerinden değil, yazarın hayatına yön vermiş olan yaşantılar üzerinden ilerlemiştir. *Kir* romanı 1914'teki seferberlik ilanından başlayarak Milli Mücadele'ye uzanan yolculuğu "Mümtaz Bey" karakteri doğrultusunda okuyucuya aktarır.

Bu şekilde tematik açıdan yön değiştirmiş olan yazarın romancılığı, bu romanla kendinden sonra gelecek olan ve *Kir*'in devamı niteliğindeki *Bayram* adlı romanın da öncüsü olmuştur. Uçar'ın (2009:20-21) aktardığına göre Yağcı *"…Kir'in devamı niteliğinde Köy Enstitülerini ve Kore Savaşı'nı işlemeye çalıştığım Bayram adlı romanımı gelecek yaz bitirmeyi planlıyorum."* sözleriyle yeni romanını da okuyucuya müjdelemiştir.

Her roman, farklı gözlerle görülen hayatın, farklı kalemlerden yeniden yorumlanışı demektir. Her romancı kaçınılmaz olarak, kendi idrak edebildiği, farkına varabildiği ve kuşatabildiği hayatı eserine taşıyabilir. Hayatın bu şekilde 'hayatlar'a dönüşmesi, okuyucunun hayatında da okunarak edinilen 'hayatlar'ın zenginliğinin, birikiminin ve deneyimlerinin mevcut hale gelmesi manasını taşır (Andı, 2004). Öner Yağcı da kendi

yaşanmışlıklarını ve tarihi olayları romanlarında harmanlayarak eserlerini okuyucuyla buluşturmuştur.

Balık'ın (2009:2376-2377) aktardığına göre edebiyat ürününün kendisi dışında bir amaç için 'araç' haline getirilmesinin onun edebî değerini ortadan kaldıracağı aşikârdır. Fakat güdümlülüğün bir eserin edebî değerini düşürmesinin önüne geçmek için "dengeli bir kurgu, özenli bir üslûp, iyi bir anlatım" (Aytaç 2001:27) kullanılarak politik görüşü "incelmiş hale getirmek" (Sağlık, 2004:20) gerekmektedir. Söz konusu edebî endişelerin öncelenmesi durumunda "edebiyatı kişisel duygulanmaların aracı görenlerin de, toplumsal sorunların çözümünde ondan çok fazla şey bekleyenlerin de beklentileri dengelenmiş olacaktır." (Kaplan, 1998:24)

Aynı şekilde, Balık'ın (2009:2376) aktardığına göre siyaset kurumunun sanat üzerinde etkin olma yönü beraberinde güdümlülük, bağlanma sorununu da getirmektedir. Kimi eleştirmenler, bu sorunun siyaset ve sanat arasında sürekli bir gerilim yarattığını "indirgemeci tavır alışlar(a)" ve "romanın siyasal soruna yönelik ilgisinin propaganda sorununa eklemlendirilerek konumlandırılmasına (Oktay, 2002: 267) yol açtığını öne sürer. Politik sanat ürününün ortaya çıkmasında, üreticisinin anlattığı olayla ilişkisi, mesafesinin niteliği ve işlediği nesneye (konuya) kazandırabildiği zenginlik, derinlik önemli sorunlardandır. "Birinci düzeyde, işlediği konuda üreticinin de taraf olması, sanattan beklenen nesnellikle, çok-yanlılıkla çelişebilir ve sonuçta "sanat"tan çok "propaganda" kategorisine uyan bir ürün ortaya çıkabilir. Resmedilen kişilerin, tarafların v.b. yukarıdan bir değerlendirmeyle "ak ve kara" olarak ortaya çıkması, gene sanattan beklenen derinlik, karmaşıklık gibi niteliklerle çelişir (Belge, 2006: 152).

Ancak, yazarın romanlarının incelenmesinde görülen en önemli unsur tematik yapının anlatım teknikleriyle zenginleşerek 'edebi'likten kopmamış olmasıdır. Yazarın romanları, duyguların yansıtılmasında bir araç olmakla birlikte, romanların ana omurgasını oluşturan tarihi gerçekleri ele alışıyla amaç haline gelmiştir. Bu şekilde romanlar, bir propaganda aracı olmaktan çıkar ve birer psikolojik roman haline dönüşür.

Yağcı, romanlarını belirli bir gerçeklik ve yaşanmışlıklar üzerinden yazmaktadır. Belirli bir ideolojiye bağlı kalarak yazın yaşamını sürdüren yazar, kendi deneyimlerini de yazılarına ekleyerek, romanlarını belirli bir kalıp içine yerleştirmiştir. Bu bilgiler ışığında romanlarını ele aldığımızda Öner Yağcı'nın, Türk toplumunun üzerinde derin izler bıraktığı siyasi tarihi romanlaştırdığı söylenebilir.

2.1.1. Kardelen

Öner Yağcı'nın ilk romanı olan ve 1986 Akademi Kitabevi Roman Başarı Ödülü alan *Kardelen* romanı olay örgüsü, bakış açısı ve anlatıcı, anlatım teknikleri, zaman, mekân ve şahıs kadrosu bakımından incelenmiştir.

2.1.1.1.Olay Örgüsü

Öner Yağcı'nın Çanakkale Cezaevi'ndeyken yazdığı *Kardelen*, yazarın ilk romanıdır. Yazar, romanı kendisi gibi cezaevine düşenlere ve bu kişilere mektuplarıyla destek olan, onları yalnız bırakmayan 'dışarıdakilere' ithaf etmiştir. Romanda cezaevine düşen Can ismindeki öğretmenin kızının yaşadıkları anlatılmıştır.

Romanın başkişisi olan Gülcan, öğretmen bir anne babanın kızıdır. Ancak, babanın dernek faaliyetleri, bildiri ve mitingler sebebiyle baba, meslekten atılmış ve ardından tutuklanmıştır. Aynı şekilde anne de meslekten uzaklaştırılmış ve bir süre cezaevinde yatmıştır. Tüm bu olayların ardında bıraktığı ve bu olaylardan en fazla etkilenen kişi ise beş yaşındaki Gülcan'dır. Küçük kız, bu süreci babasından gelen ve ardından kendisinin babasına yazdığı mektuplarla gidermeye çalışır.

Toplumcu gerçekçi hatta sosyalist gerçekçi düşüncelerle eserlerini kaleme alan Yağcı, dönemi yansıtırken, bir kız çocuğunu kullanmıştır. Bu kız çocuğunun ailesine, özellikle babasına olan özlemi ile dönemin şartları ele alınmıştır.

Romanın başında, yazar okuyucuya burada yazılanların gerçek olduğunu verme düşüncesindedir. 12 Eylül'den sadece hapishanelere doldurulan ya da kaçak yaşayan insanların etkilenmediğini; bu durumdan bu kişilerin en yakınlarının, -küçük bir çocuk dahi olsa– etkilenebileceğini anlatmak istemiştir. Roman, "Öyle mi sanıyorsunuz? Gülcan çocuktur, anlamaz diye mi düşünüyorsunuz?" (Yağcı, 2009a:11) cümleleriyle açılır. Bu okuyucuya sorulan ve cevabını romanın sonuna kadar vermeye çalışan bir soru cümlesidir.

Roman Gülcan'ın anlatımıyla başlar ve okuyucu babasının hapiste olduğunu öğrenir. Annesi ise hapishaneden çıktıktan bir süre sonra ölmüştür. Bu sebeple Gülcan, hapishanedeki babasına mektuplar yazarak aile özlemini gidermeye çalışmaktadır.

Romanın başından itibaren, okuyucuya aktarılmak istenen, Gülcan'ın babası Can gibi pek çok kişinin ardında kalanların durumudur. Parçalanan aileler, çocuklarının ardından

gözyaşı döken anne ve babalar simgeleştirilmiştir. *İçeridekiler* ve *dışarıdakiler* Gülcan ve ailesi etrafında anlatılmaktadır.

Gülcan, yazarın gözünde *kardelen*dir. Çünkü Gülcan da kardelen gibi inadın simgesidir. Yazar, ne kadar baskı olursa olsun, Gülcan gibi bir neslin yok edilmeye çalışılan bir neslin ardından yükseleceğini anlatmaya çalışmaktadır. Kışa, kara inat açan kardelenler gibi Gülcan da 12 Eylüle inat ayakta durmayı başarmıştır. Yazar, yapıta niçin *Kardelen* adını verdiğini şöyle açıklamaktadır (Aktaran: Kademoğlu, 1990):

> *İnadın simgesidir Kardelen, aynı zamanda sabırsızlığın. Nevruzdan bile acelecidir bir şeyleri muştulamak için. Cemredir, sütüdür toprak ananın, aydınlığın, sıcaklığın, canlılığın erken çiçeğidir. Onat Kutlar'ın dediği gibi, 'Sabaha karşı öten ilk horozu düşünde gören çocuk gibi bakan ve gülümseyen'dir. Belki kırk yıllık bir ömürde yaşanacakları birkaç yılda erken yaşayan çocuklarımızı anlattığım yapıta Kardelen dedim bunun için. Kardelenler gibiydi çünkü Eylül Çocukları.*

Gülcan, polisle, aramalarla, kaçışlarla ve hapishaneyle daha çok küçük yaşlardayken tanışır. Romanın başlangıcında Gülcan, 5, 6 yaşlarındadır. Babasının ve annesinin hapis hayatları sebebiyle anneannesi ve dedesiyle yaşamaktadır. Arada da babaannesiyle kalmaktadır. Ailesinin yakalanma korkusuyla oradan oraya sürüklenen ve her şeye şahit olan Gülcan, ailesinin özlemiyle yaşamaktadır.

Anne ve babası öğretmen olan Gülcan'ın yaşantısı, ailesinin dernek çalışmaları (TÖB–DER) ve çeşitli faaliyetleri sebebiyle hızla değişime uğrar. Öğretmenlikten atılan aile, bir süre sonra kaçak olarak yaşamaya başlar. Bu sırada kızları Gülcan ise anneannesi ve dedesiyle yaşamaktadır. Bazı zamanlar da babaannesinin yanına gittiği görülür. Bu yer değiştirme, ailesinin izini kaybettirme çabasından kaynaklanmaktadır. Gülcan pek çok şeyin ardına varamamaktadır. Çocuk aklıyla mantıklı açıklamalar getirmeye çalışır ama bu hiçbir açıklama ona doğru gelmemektedir. Çünkü hiçbir güç –o dönemdeki egemen güçler de dahil– bir çocuğu ailesinden ayırmaya haklı görülemez.

Roman, "Eylül Öncesi", "Eylül Ayrılığı" ve "Eylülden Kalanlar" olmak üzere üç bölümden oluşur. Hapishanede olduğunu bildiğimiz Gülcan'ın babasının bu sürece varıncaya kadarki yaşantısının yine Gülcan'ın gözünden anlatıldığı "Eylül Öncesi" bölümü olayların başlangıcıdır. 12 Eylüle gelinceye kadar, babasının ve annesinin durumunu anlatan Gülcan, ailesinin hapishanede olacak kadar 'cani' olmadığını anlatmaya çalışmaktadır. Ona göre hapishanelerde toplum için tehlikeli olanlar tutulmalıdır. Oysa

babası ve annesi yurdunu ve insanları seven kişilerdir ve daha iyi bir yaşam için mücadele etmektedirler. Gülcan bu durumu babasından gelen mektuplarla anlatmaktadır (Yağcı, 2009a:18):

> *…Onun yazdıklarını okudukça koskocaman oluyor sevgim. Yeni şeyler öğrendikçe, çevremi, yurdumu, dünyayı, insanları tanıdıkça daha çok seviyorum yaşamayı. Babam da böyle istiyor. Yurdunu çok seven insan, dünyayı da, yaşamayı da sever diye düşünüyor. Biliyorum bunu. İnsanları seven, insanların daha güzel yaşamasını isteyen, yaşamayı da çok sever biliyorum. Mektuplarında bunu çok yazdı babam.*

Babasının kim olduğu, ne yapmaya çalıştığı, ne gibi ithamlara ve işkencelere maruz kaldığı anlatılmaya çalışılır bu ilk bölümde. Tutuklamalar, evlerine yapılan baskınlar ve aramalar, sakıncalı görülen her şeyin polis tarafından kontrol alınmaya çalışılması ve hoyratça yok edilmesi, Gülcan'ın gözünden anlatılan olaylardır. Tutuklu olmadığı zamanlarda babasıyla geçirdiği günleri anlatır Gülcan. Babasının kim olduğunu anlatmaya çalışır. "Eylül Ayrılığı"na kadarki dönemdir bu. Gülcan'ın büyük bekleyişinden önce yaşadıkları bu bölümde verilir.

İkinci bölümün de ismi olan "Eylül Ayrılığı", Gülcan'ın babasının sözleridir. Babası, ailesinden ayrılmasını bu şekilde tanımlar (Yağcı, 2009a:52). Bu ikinci bölüm 12 Eylül sabahı ile başlamaktadır. Gülcan, sokakların boşluğunu ve kulağına gelen bazı seslerin ne olduğunu anlamamaktadır. Babasının sıkıldığını fark eder. Ancak bir cevap bulamaz. Seslerin ne olduğunu babaannesine sorar. Babaannesinin kahırlı sesinde tankların geçtiğini öğrenir.

> *Tankmış yavrum, askerler gidiyorlarmış bir yerlere, diye konuştu babaannesi. Kahırlıydı sesi, üzgündü* (Yağcı, 2009a:73).

Gülcan, askerlerinin sokakları tutmasından, yoldan geçen tanklardan savaş çıktığını düşünür. Ama evdeki sessizliğe de bir anlam veremez. Ancak iyi bir şey olmadığını ve kötü günlerin geleceğini de anlamaktadır.

Babasının teslim oluşu ile Eylül Ayrılığı başlamıştır. Gülcan, babasına mektuplar yazarak, özlemini gidermeye çalışır. Bu mektuplar sayesinde babası ve hapishane yaşamı hakkında da bilgi edinir.

"Eylülden Kalanlar", Gülcan'ın annesinin ölümüyle başlar. 12 Eylül'ün Gülcan'a getirdiği acılardan bir diğeridir annesinin ölümü. Çocuk gözüyle ölümü sorgulamaya başlar. Ölümün neden olduğunu sorgulamaya çalışır. Ancak bir cevap bulamaz.

Babasından başka kimsesinin kalmadığının farkındadır. Bu sebeple babasına kavuşmayı diler. Özlemini mektuplarla gidermeye çalışır.

Roman, küçük bir kızın, Gülcan'ın gözünden anlatıldığı için oldukça basit bir anlatıma sahiptir. Ancak bu basit anlatımla birlikte, dönemin ağır şartlarının psikolojik etkilerini anlatması bakımından önemlidir. Bununla birlikte Gülcan, gelecektir. Gelecek nesli temsil etmektedir. Yazar, o dönemde işkencelerle, idamlarla, faili meçhul cinayetlerle yok edilmeye çalışılan kesimin yetiştirdiği, gelecek nesli anlatmaktadır aynı zamanda. Gülcan, babasının izinden gidecektir.

2.1.1.2. Bakış Açısı ve Anlatıcı

Yazarın salt gerçeklik duyguları içerisinde ele aldığı romanında, anlatıcı konumunda küçük Gülcan bulunmaktadır. Gülcan babasını, annesini ve onlardan ayrı kaldığı zamanlarda yaşadıklarını zaman zaman geri dönüşlerle anlatmaktadır. Ancak aralarda yazar olaylara müdahale etmekte ve anlatıcı konumuna geçmektedir. Bu da Gülcan'ı dışarıdan gören bir göz anlamındadır.

Bu bağlamda bakıldığında Gülcan'ın anlatıcı olduğu bölümlerde birinci tekil şahıs anlatım söz konusudur. Gülcan, hem 'şimdi'yi anlatmakta hem de anılarını, yaşadıklarını anlatarak geçmişe dönmektedir.

> *Beş yaşındaydım o zaman. Kış ortasıydı Ankara'da.*
> *Ankara'nın ne olduğunu, bir kentin ne demek olduğunu yeni yeni öğreniyorum.*
> *Babamsız öğreniyorum, ama babamdan da…* (Yağcı, 2009a:13).

Yukarıda örneği verilen cümlelere bakıldığında, Gülcan'ın ilk önce geçmişe döndüğünü görüyoruz. Olayların başladığı döneme, babasının tutuklandığı döneme geri dönen Gülcan, bu sırada içinden geçenleri de yansıtmıştır. Romanda bunun gibi Gülcan'ın iç sesinin, iç dünyasının verildiği cümlelerin yoğunluğu dikkati çeker.

Gülcan'ın anlatıcı olduğu bölümlerde geriye dönüş tekniği sıklıkla kullanılır. Yazar, bu şekilde okuyucunun dikkatini tamamen Gülcan'ın babasının kişiliğine yöneltmeyi amaçlamıştır. Çünkü Gülcan, babasını örnek almakta ve onun öğütleriyle büyümektedir.

Gülcan'ın anlattığı bu süreç yaklaşık beş yıllık bir süreçtir. Babasının hapishaneden çıkmasını bekleyen Gülcan, bu süreci babasından gelen mektuplarla atlatmaya

çalışmaktadır. Aynı zamanda bu sürece gelinceye kadar babasını ve yaşadıklarını okuyucuya aktarmıştır.

Yazarın anlatıcı olduğu bölümlerde ise ilahi bakış açısı ile üçüncü şahıs anlatıcı kullanılmaktadır. Gülcan'ın durumunu anlatan yazar, bu anlatımda olaylara müdahalede bulunmaz. Sadece Gülcan'ın durumunu, tutumunu vermeyi amaçlamıştır.

> *Kimselere aldırmıyor Gülcan. Söyleşiyor babasıyla. Duygularını, düşüncelerini, düşlerini anlatıyor* (Yağcı, 2009a:17).

> *Şimdilerde boyu çok uzun tatlı bela Gülcan'ın. Babası da gördü tatlı belasını, görüşüne geldiğinde.*
> *Nasıl da büyümüşsün yavrum? Fotoğraflarında belli olmuyor büyüdüğün. Ben seni hala bıraktığım gibi sanıyordum, dedi.*
> *Gülcan, eski fotoğraflarına bakınca anlıyor büyümüş olduğunu. Boyu kapıyı açmaya yetiyor artık. Yine o alışkanlığını sürdürüyor…* (Yağcı, 2009a:23).

> *Kitapçı dükkanlarına giderlerdi birlikte.*
> *Oralarda Can'ın arkadaşları, tanıdıkları vardı. Onlar da severdi Gülcan'ı. Sen büyü okumayı öğren, sana bol bol kitap veririz, derlerdi* (Yağcı, 2009a:32).

> *İçeriden bir gürültü geliyor.*
> *Uyanıyor Gülcan. Ağlamaya başlıyor.*
> *Odasının ışığı yanıyor hemen. Kapıda tanımadığı biri duruyor. Ağlama diyor Gülcan'a. Korkuyor o. Anne! diye bağırıyor ağlamasını sürdürürken* (Yağcı, 2009a:41).

> *Sonraları Gülcan ah keşke bütün subay amcalar bu amca gibi iyi kalpli olsalar diye düşünüyor. Çünkü çok karşılaşıyor daha sonra subaylarla.*
> *Ama hiçbiri onun gibi sevecen davranmıyor Gülcan'a* (Yağcı, 2009a:43).

> *Bir kez de tiyatroya gittiler. İlk kez gitti Gülcan. Babası elinden tutup götürdü…* (Yağcı, 2009a:64).

> *Yüzü sapsarı Can'ın.*
> *Gülcan'ın güleç babası gülmüyor bu sabah.*
> *Bugün evden çıkamayacağız yavrum, diyor kızına…*(Yağcı, 2009a:71).

2.1.1.3. Anlatım Teknikleri

Kahramanımız Gülcan'ın görüşleri ile yazar, kendi görüşünü ayrı ayrı veriyor. Bu şekilde yazar, Gülcan'ın dağınık olarak anlattığı, ele aldığı olayları birleştirme, tamamlama görevini üstlenmektedir.

Yazarın anlatıcı olduğu bu teknik Servet-i Fünun döneminde de Tanzimat döneminde de karşımıza çıkan bir tekniktir. Aynı zamanda üst kurmaca tekniğinin de bir parçasıdır. Yine üst kurmaca tekniği ile birlikte kullanılan iç diyalog, iç monolog ve dipnot teknikleri de romanda kullanılmıştır.

Romanda Gülcan'ın anlatıcı olduğu birinci şahıs anlatımlarda iç monolog ve dipnot tekniğine sıklıkla başvurulduğu görülmüştür. Gülcan, duygularının anlatımında iç sesine kulak verir. Karşısında biri varmış gibi konuşmaya başlar:

> *…Böyle dağınık oluyor ama, aklıma geleni söylüyorum. Söyledikçe daha çok seviyorum babamı.(o da beni daha çok sevecek dinleyince.) onun yazdıklarını okudukça koskocaman oluyor sevgim. Yeni şeyler öğrendikçe, çevremi, yurdumu, dünyayı, insanları tanıdıkça daha çok seviyorum yaşamayı. Babam da öyle istiyor. Yurdunu çok seven insan, dünyayı da, yaşamayı da sever diye düşünüyor o. Biliyorum bunu. İnsanları seven, insanların daha güzel yaşamasını isteyen, yaşamayı da çok sever biliyorum. Mektuplarında da bunu yazmıştı bana babam.*
>
> *Bana yazdıklarını hiç aklımdan çıkarmıyorum.*
>
> *Dünyanın her şeyini seviyorum.*
>
> *Ağaçları, kelebekleri, şiiri, öyküleri, kitapları, öğretmenimi, arkadaşlarımı, dağları, ırmakları, denizleri, odamı, yatağımı, oyuncaklarımı, oyun oynamayı, çayı, ille de babamın mektuplarını.*
>
> *Daha ne sayayım?*
>
> *Aklıma ne gelirse onu seviyorum.*
>
> *En çok da insanları.*
>
> *Ama iyi insanları,kötüleri değil* (Yağcı, 2009a:18-19).

> *…Mapusanelerin kapıları hep mi kapalı?*
> *Nasıl duruyor orada babam? Nasıl duruyorlar?*
> *Ben olsam durabilir miydim acaba?* (Yağcı, 2009a:21).

> *Babam nasıl uyuyor ki? Onlarca kişi aynı yerde yaşıyorlarmış. Tek odada. Adı neydi? Ne denirdi o odalara? Koğuş mu? Evet koğuş? Mektuplarını da öyle yazıyoruz ya. Falan koğuş diye yazıyoruz ya zarfın üzerine. Orda işte. Her yer demir. Demir sesleri, kapılardaki zincirlerin şakırtıları, düdük sesleri, köpek havlamaları…* (Yağcı, 2009a:57).

Romanda anlatının aralarına serpiştirilmiş şiir ve dizelere rastlanmaktadır. Yağcı, bu dizeleri 'bilerek' romanın içerisine yerleştirmiştir. Çeşitli şairlerin yanı sıra, yazarın kaleme aldığı dizeler de bulunmaktadır. Bu dizeler kimi zaman Can'ın şahsında dile gelmektedir; kimi zaman da Gülcan'ın duygularının yansıması olmuştur.

Bir şiiri vardı babamın:
Yüküm ağır
Sevdan can vermezse
Çekilmez bu kahır (Yağcı, 2009a:11).

Gülcan'ın babasının yazdığı şiirlerin yanı sıra Gülcan'ın da babasına yazdığı dizeleri vardır. Bu dizeler, çoğunlukla bir durumun karşısındaki duygularını yansıtır.

Yeri titreterek tanklar geçiyor ana yoldan.
Bir de askerlerle dolu kamyonlar.
Vızır vızır polis arabaları, sirenler.
Devriyeler tutmuş sokakları.
Gecekondu mahalleleri kuşatılmış.
Kent silahların gözetimine alınmış.
Bu kentte de av… (Yağcı, 2009a:73).

Sevgili Can babacığım
Yanımda olmanı istiyorum
Titrememem geçiyor sen yanımda olunca
Sen kucaklayınca üşümüyorum (Yağcı, 2009a:129).

Romandaki alıntılanan dizelere baktığımızda isimler dikkat çekicidir. Nazım Hikmet'ten Orhan Veli'ye pek çok ismin dizelerine yer verilmiştir. Gülcan'ın babası Can'ın kızına gönderdiği mektupların içerisinde bulunan bu dizeler, Gülcan'ın şahsında gençliğe şiirin sevdirilmesini amaçlayan Yağcı'nın bilinçli bir tutumu sonucu romanda yer almıştır.

"*Antalyalı Şair Abi*" (Yağcı, 2009a:62) olarak romanda anılan Metin Demirtaş'ın dizeleriyle başlayan bu alıntılar, Nazım Hikmet'le devam eder:

Yakar
Yıkar
Geçer bu fırtına da Gönül aldırma (Yağcı, 2009a:97).

Nazım Hikmet'in dizeleri ise doğrudan verilmemiş, yerine Can'ın kızına yazdığı ve özlemini belirten mektubundaki sözlere dönüşmüştür.

> *Bitecek bu özlem günleri yavrum, kavuşacağız bir gün mutlaka, diyordu babam mektuplarında* (Yağcı, 2009a:97).

> *Babamın bir mektubunda yazdığı bir şiir vardı. Sonra, çok sonra mektuplarını kendim okurken görmüş ve ezberlemiştim mektupla ilgili bu küçücük şiiri. Şairi kimdi, unuttum şimdi. Şiir şöyleydi:*
> *Mektuba kuş diyorlar*
> *Nasıl taşır peki bir kuş*
> *Bin uçak dolusu sevgimi benim* (Yağcı, 2009a:108-109).

Gülcan, babasının mektuplarındaki dizeleri önemle okur ve ezberlemeye çalışır. Bu dizelerden biri de yine Nazım Hikmet'e aittir.

> *Ben yanmasam*
> *Sen yanmasan*
> *Biz yanmasak*
> *Nasıl çıkar*
> *Karanlıklar*
> *Aydınlığa!...* (Yağcı, 2009a:123).

> *Bir de şiir yazmıştı. Ezberledim onu. Hem bu şiirin şarkısını da dinliyorum ara sıra:*
> *Çalıyorum kapınızı*
> *Teyze, amca bir imza ver.*
> *Çocuklar öldürülmesin*
> *Şeker de yiyebilsinler* (Yağcı, 2009a:124).

Türk şairlerin yanı sıra bir Fransız şairin de dizeleri Yağcı tarafından alıntılanmıştır. Bu isim P.Eluard ve şiir de "Özgürlük" şiiridir.

> *Okulda defterime*
> *Sırama, ağaçlara*
> *Hem kara, hem kuma*
> *Yazarım adını*
> *Ey özgürlük!...* (Yağcı, 2009a:128).

Şiirinden alıntılanılan bir diğer isim ise Orhan Veli'dir. Yazar bu ismi şu şekilde vermiştir:

Kış boyunca pencerede babamı bekledim.
Pencere deyince aklıma bir şiir geliyor. Bunu da babam yazmıştı bir mektubunda, genç yaşta ölen bir şairimizinmiş.
Pencere, en iyisi pencere
Geçen kuşları görürsün hiç olmazsa
Dört duvarı göreceğine! (Yağcı, 2009a:131).

Romana bakıldığında yazarın edebiyat öğretmeni tavrı göze çarpmaktadır. Yağcı, öğretmenliğinin de etkisiyle bilinçli olarak, Türk ve yabancı yazar ve şairlerin isimlerini anmaktadır. Örneklerini verdiğimiz şiirlerin yanı sıra yazarlarımızın da isimlerinin anıldığı görülmektedir. Bu isimlerin başında Sait Faik Abasıyanık gelir:

Şu an başka bir ses duyuyorum: "Hişt! Hişt!..." Doğa, yaşama sevinci sunuyor yani. Babam yazmıştı öyküsünü. Sevgili bir öykücümüzün yıllardır aklımdan çıkmayan öyküsü, demişti (Yağcı, 2009a:13).

Romanda pek çok kitap ve yazar ismi geçmektedir. Gülcan'ın okuduğu kitaplarla başlamak gerekirse *Heidi*, *Pinokyo*, *Küçük Prens*, *Behrengi'nin masalları*, *Keloğlan*, *Küçük Kara Balık* (s.58), *Martı* (s.77), *Bin Beyaz Turna* (s.123), *Şeker Portakalı* (s.129).

Ayrıca Promete (s.120, 121, 122), Ferhat ile Şirin (s.123), Kerem (s.123), Hiroşima ve Hiroşima Barış Parkı (s.124), Picasso ve Guernica (s.124), 8 Mart Kadınlar Günü (s.125) ve 1 Mayıs İşçi Bayramı (s.125), 'yasaklı sinemacı' Yılmaz Güney (s.126), 1980'de düzenlenen Moskova Olimpiyatları'nın simgesi Mişa (s.129, 130, 137), "Yapa yapa öğrenmeye çalışanlar aptallardır" sözünü söyleyen Karl Marx (s.143), romanda anılan isimlerdir. Bu isimlerin seçimi ve kullanımı yazar tarafından bilinçli olarak kullanılmıştır. Öğretmen–yazar olan Yağcı, bu öğretmenlik görevini romanlarında da kullanarak bu şekilde eğitmenlik hayatını da devam ettirmiştir.

Romanda kullanılan anlatım tekniklerinden biri de mektup tekniğidir. Romanın başından bitimine kadar ana omurgasını oluşturan mektuplar, bire bir verilmemiş, baba kızın arasında giden bu mektupların içeriğinde belirli diyaloglara yer verilmiştir. Bununla birlikte romanın başında uzun bir mektup okuyucuya verilmiştir. Gülcan'dan babası Can'a gönderilen bu mektup bütün olarak verilen tek mektuptur:

Canım Babacığım,
Mektuplarımda hep aynı şeyleri yazardım sana değil mi? Ne yapayım? Başka bir şey yazamıyordum ki!
Ama bu mektubum farklı olacak.

Yüreğimden tüm geçenleri, kafamı dolduran her şeyi yazmaya çalışacağım sana.

Çizgili kâğıda, kurşunkalemle yazıyorum. Yazım düzgün olmasa da okursun sen. Yanlışlıklarım için kusura bakmayacağını biliyorum.

Sen hâlâ mapustasın.

Çıkmana birkaç ay kaldı.

Seni sabırsızlıkla bekliyorum. Ama sabırlık çiçeği gibi olduğumu da bilmeni istiyorum. Bir kardelen gibi, bahar gelsin artık diye renklendiğimi, renklenmeye çalıştığımı…

Kışı erken tanıdım. Ama senin sıcaklığınla yendim soğuğu, karı, ayazı.

Seninle, sen daha mapustan çıkmadan kucaklaştığımızı sana göstermek için yazıyorum.

Özlemimiz bitsin diye yazıyorum… (Yağcı, 2009a:12).

2.1.1.4. Zaman

Zaman ne biçim şeymiş? Elle tutulan bir şey sanki. Her sabah, babamı bana bir sabahlık daha yakınlaştırıyor. (…) (Yağcı, 2009a:28).

Zamanın ve yaşamanın ne demek olduğunu öğrendim (Yağcı, 2009a:85).

Romanın başkişisi Gülcan için zaman, onu babasına kavuşturan bir kavramdır. Eylül 'kardelen'i olan Gülcan, inatla, umutla babasını bekler; ayrılığının acısını içine gömerek yaşama dimdik göğüs gerer. Romanda zaman, Gülcan'ın bekleyişini içeren bir süreçtir.

Zamana bakıldığında, bu süreç, beş yıllık bir süreçtir. Can'ın hapse girmesinden önce kaçışlarıyla başlayan bu süreç hapisten çıktığı tarihe kadar beş yıldır. Elbette Can'ın değil, Gülcan'ın yaşadığı beş yıl anlatılmıştır. Kesin bir tarih verilmemekle birlikte, 1980 darbesi söz konusu olduğu için, bu sürecin 1980 öncesi ve sonrası olduğu aşikardır. Can, darbe sonrası bir süre kaçak yaşamış, ardından tutuklanmıştır. Bu sebeple Can'ın 1980'de tutuklandığına ilişkin bir bilgi yoktur. Yeşildağ'a (2001:182) göre bu beş yıllık sürecin ortası 1980'dir. Romanda Gülcan, babasıyla dört yıldır mektuplaştığını söylemekte ve babasının hapisten kısa süre sonra çıkacağını belirtmektedir. *"Dört yıldır mektuplaşıyoruz onunla."* (Yağcı, 2009a:12). Bu sebeple romanın süresi, babasının hapiste geçirdiği süre ile birlikte hapse girmeden önceki kaçaklık dönemidir. Aynı zamanda babasının ilk tutukluluğunun da anlatıldığı romanda, zaman bizi 1980 öncesine de götürmektedir:

Kış ayları ağır ağır geçiyordu.
Sisli ve soğuktu Ankara.
Bir akşam dedemgil haberleri dinliyorlardı televizyondan. (…)
(…) Baban geliyor, diyerek güldü annem (Yağcı, 2009a:46- 47).

Yıl olarak 1980 olmakla beraber, anlatılanlar 12 Eylül dönemidir. Romanın üç bölümü de "Eylül"le başlar. İlk bölüm "Eylül Öncesi", ikinci bölüm "Eylül Ayrılığı" ve son bölüm de "Eylülden Kalanlar" ismini taşır. Ancak bu isimlere rağmen 12 Eylül tanımı geçmemektedir. Sadece romanın bir bölümünde "1980'in sonbaharı" denmektedir:

> *Sonra, okula gidince öğrendim o ayrıldığımız yılın 1980 yılı olduğunu, 1980'in sonbaharı olduğunu* (Yağcı, 2009a:85).
> *(…) Taa ki, yeni ayrılığa, zor ayrılığa kadar birlikte oluyorlar. Hâlâ bitmeyen ayrılıklarına kadar… Babasının, Eylül ayrılığı! dediği ayrılığa kadar…* (Yağcı, 2009a:52).

Romanda kronolojik bir zaman söz konusu değildir. Bu beş yıllık süreç geri dönüşlerle, Gülcan'ın anlatımlarıyla yaşanılan günü ve geçmişi anlatmaktadır. Yazar, Gülcan'ın hatırladıklarını, babasıyla yaşadıklarını anlatır geri dönüş tekniği kullanılarak. Roman başında anlatıcı olan Gülcan, yaşadıklarını anlatacağını verir okuyucuya:

> *Beş yıl öncesini anımsıyorum.*
> *O günlerden başlayarak anlatacağım yaşadıklarımı ve öğrendiklerimi. Dinlesin babam* (Yağcı, 2009a:13).

Bu beş yılın içerisinde 1980 öncesi de romanda verilmektedir. Babasının tutuklanmadan önceki kaçak yaşamı, İstanbul'da ve Ankara'da geçirilen zamanlar, romanda anılan ele alınan zaman parçalarıdır. Burada da kesin tarihler verilmez. "Geçtiğimiz yaz", "geçirdiğimiz o yaz", "kış ortasıydı" gibi genel kavramlar kullanılmıştır.

> *Kış ortasıydı Ankara'da.*
> *Babam yoktu* (Yağcı, 2009a:19).
>
> *O kıştan bir önceki yaz* (Yağcı, 2009a:20).
>
> *Bir gün annesi, baban gelecek yavrum, seni İstanbul'a götürecek dedi.*
> *Ertesi gün geldi babası.*
> *Yazın sonlarındaydılar* (Yağcı, 2009a:53).

Romandaki bu zaman parçaları, bizi tahmini bir sürece yönlendirmektedir ve bu tahmini sürece göre zamanı belirlemek mümkündür. Gülcan'ın babası Can'ın 'Eylül Ayrılığı' 1980–81 yılının kışına rastlamaktadır. Dönüşü ise beş yılın sonunda gelecek olan bahara rastlamaktadır.

(…) Bir daha gelemem kızım!
Uzaklara gidecekti.
Mektuplar yazacaktı bana. Ne zaman döneceği belli değildi.
Belki ilkyazda kızım, belki gelecek kışa, belki beş yıl sonra…
Bu sözlerini hiç unutmadım babamın (Yağcı, 2009a:96).

İlkyaz geçti.
Kış da geçti.
Ve o beş kışın dördü bitti şimdi.
Bitti işte.
Ve ben on yaşındayım şimdi.
Bir kış kaldı kavuşma günlerimize.
Bir kış… (Yağcı, 2009a:96).

Romanda kullanılan geri dönüşlerle Can'ın hayatı hakkında ipuçları edinmekle birlikte Gülcan'ın yaşamı gözler önüne serilmiştir. Yaşama tutunuşu, yaşadığı acılara göğüs germesi, bununla birlikte çocukça yaşamı, okula başlaması bu zaman içerisinde anlatılan olaylardır. Zaman, Gülcan için umudun, inadın temsilidir. Yıllar geçtikçe kendini yetiştiren Gülcan, yaşadıklarıyla olgunlaşacak ve kişiliğini bulacaktır. Bu durum yazarın bilinçli tutumunun göstergesidir. Çünkü Gülcan, yeni yetişen, acıyla büyüyen ve bilinçlenen gençliğin simgesi olacaktır.

2.1.1.5. Mekân

Romanda mekâna bakıldığında ana mekân kuşkusuz Ankara'dır. Yazarın kendi yaşamından izler taşıyan romanda mekânın Ankara olması, yazarın hayatının bir parçasıdır. Yağcı da yaşamını Ankara'da sürdürmüştür.

Gülcan, Ankara'da doğmuş ve çocukluğunun ilk yıllarını da Ankara'da geçirmiştir. Ankara, onun için kentten öte bir kavramdır. Onun için Ankara hayatın kendisidir.

Ankara'nın ne olduğunu, bir kentin ne demek olduğunu yeni yeni öğreniyorum. Babamsız öğreniyorum, ama babamdan da… (Yağcı, 2009a:13).

Gülcan, Ankara'yı ilk olarak babasıyla öğrenmiştir. Babasının götürdüğü, gezdirdiği yerleri bilmekte ve onunla gittiği yerleri 'güzel' olarak görmektedir.

Kızılay'ı bilirdim o zamanlar. Güzel güzel dükkânların olduğu Kızılay'ı. Bir de babamın beni gezmeye, oynamaya götürdüğü yerleri

bilirdim. Güzel yaz ve bahar günlerinde elimden tutup götürürdü babam. (…) (Yağcı, 2009a:13).

Bununla birlikte Ankara'da bulunan ve romanda adı geçen üç ev vardır. Gülcan'ın ailesinin yaşadığı ilk ev (Yağcı, 2009a:29), aramalardan kaçmak için taşındıkları diğer bir ev (Yağcı, 2009a:29) ve dedesi ile anneannesinin evi. Buraların nerede olduğu, hangi semtte olduğu romanda belirtilmemiştir.

O günden sonra evimize gitmedik.
Neredeydi o evimiz? Hangi mahallede olduğunu bile bilmiyorum (Yağcı, 2009a:29).

Yine Ankara içerisinde babasıyla gezdiği yerler vardır. Bunlar romanda kitapçı dükkânları, gezmeye gittikleri parklar olarak anılır.

(…) Kitapçı dükkânlarına giderlerdi birlikte (Yağcı, 2009a:32).

(…) Babasıyla gezmeye gittikleri parklarda Gülcan eğlendikçe babasının gülmeleri daha bir güzelleşirdi (Yağcı, 2009a: 33).

Ankara'nın dışında romana etkisi bulunan diğer bir mekân ise İstanbul'dur. Can'ın annesi ve kardeşinin yaşadığı şehirdir İstanbul. Ara sıra gittikleri yer olan İstanbul, aynı zamanda kaçak yaşadığı dönemlerde Gülcan ve Can'a ev sahipliği yapmıştır.

Ankara'dan başka yerleri de öğrendim. İstanbul'a, babaannemgile gittim yaz aylarında (Yağcı, 2009a:14).

(…) Günlerce gezdik, koştuk, koşuşturduk İstanbul'da.
O zaman tanımaya, öğrenmeye başlamıştım İstanbul'u (Yağcı, 2009a:58).

İstanbul, babasının aramalardan kaçmak için gittiği bir mekân olmasına rağmen, Gülcan için babasıyla gezdiği yerler olarak anlatılmaktadır romanda. Babası, İstanbul'da Gülcan'ı "*İstanbul dışında, orman kıyısında bir yerde piknik yapmaya*" (Yağcı, 2009a:60) ve denize götürmüştür. Yine aynı şekilde İstanbul'da bir ormana pikniğe gitmişlerdir. (Yağcı, 2009a:61) Gülcan'ın gözünden anlatılan bu yerlerin isimleri geçmemektedir. Yalnızca İstanbul içerisinde oldukları bilinmektedir.

İstanbul'da Gülcan'ın babasıyla gezdiği yerlerden biri de Gülhane Parkı'dır. Gülcan, parkı Ankara Hayvanat Bahçesi'ne benzetmiştir (Yağcı, 2009a:62). Gülhane Parkı'nın anılması yazarın bilinçli tutumudur. Tanzimat Fermanı'nın ilanı ve yönetimin yetkilerinin kısıtlanması –ki yönetime halkın müdahalesi olarak da görülmektedir– Gülhane Parkı'nda duyurulmuştur. İstanbul'da anlatılan onca mekânın içerisinde Gülhane Parkı'nın isminin verilmesindeki kasıt bu durumu vurgulamaktır. Yağcı ve onun nezdinde Can'ın savunduğu düşünceler de halkın iradesidir. Bu sebeple parkın ismi özellikle verilmiştir. Bununla birlikte Gülhane Parkı'nın bir diğer önemi de Mustafa Kemal Atatürk'ün harf devrimini tanıttığı park olmasıdır. Atatürk, Latin alfabesini ilk olarak bu parkta halka (1 Kasım 1928) göstermiştir. Dile, Türk Dili'ne ayrı bir önem veren yazarın gözünde Gülhane Parkı, Ankara kadar önemli bir mekândır. Ancak bu kadar önemli bir mekân olmasına rağmen, Gülcan'ın gözünden anlatılan romanda Gülhane Parkı, çocukça düşüncelerin ürünü olarak sadece eğlence mekânı haline gelmiştir.

İstanbul'da anılan son mekân ise tiyatrodur. Yine semtin ve tiyatronun ismi verilmemiştir. Sadece Gülcan'a yansıttığı duygular üzerinde durulmuştur. Bir çocuk oyunu olan –Keloğlan– tiyatroda Gülcan çok eğlenmiş, babasının onca derde rağmen, çocukla çocuk olmasına imrenerek; ona daha fazla bağlanmıştır (Yağcı, 2009a:64).

Birincil mekânların dışında verilen ikincil mekânlardan ilki Çanakkale'dir. Çanakkale sadece Can'ın gönderildiği cezaevi olarak romanda yer alır. Gülcan, babasını görmeye görüşe iki kere Çanakkale'ye gitmiştir (Yağcı, 2009a:17). Çanakkale'nin anıldığı bölümlerden biri de Çanakkale türküsünün adının geçtiği bölümdür. Gülcan, türküyü dinlerken babasını düşündüğü için –ki o dönemde babası Çanakkale cezaevindedir– hüzünlendiğini, içinin bir hoş olduğunu anlatır (Yağcı, 2009a:92).

Çanakkale'nin özellikle bir mekândan çok türküsüyle anılmasının sebebi ise yazarın, Çanakkale gibi şanlı bir destana sahip bir yerin cezaeviyle anılmasındaki hatayı anlatmak istemesidir. Çanakkale, deniz ve kara savaşları ile tarihe adını yazdırmış ve ulus bilincinin ilk adımları olmuştur. Çanakkale ve Çanakkale cezaevi, yazarın da hayatında büyük bir öneme sahiptir. *Kardelen* romanı, Çanakkale cezaevinde tamamlanmış, yazarın yaşadıklarının tanığı olmuştur.

İsmi anılan mekânlardan biri de Antalya'dır. Gülcan'ın Antalya'ya gittiği bilinmekte, ancak Antalya'yla ilgili bilgi verilmemektedir.

(…) Antalya'ya gittim. Denizi yeniden gördüm, yeniden sevdim (Yağcı, 2009a:14).

İstanbul'a, Çanakkale'ye, Antalya'ya gidip gelirken gördükleri var (Yağcı, 2009a:17).

Bir de beni Antalya'ya götürmeye söz verdiğini unutmuyorum babamın. Bir Şair Abi varmış orada, arkadaşı (Yağcı, 2009a:62).

Romana etkisi olmayan, ancak Gülcan'ın yaşamında gördüğü olarak anlatılan ikincil mekânlardan biri de Eskişehir'dir. Eskişehir, babasının kaldığı cezaevine giderken gördüğü şehirlerden biridir.

Eskişehir'den aldığı lületaşı tespihi babasına verememiş (Yağcı, 2009a:17).

İsmi anılan son mekân ise Mersin'dir. Amcası Özgür, Gülcan'ı Mersin'e götürmüş ve Gülcan, babasının arkadaşlarıyla görüşmüş; çocuklarıyla oynamış, denize girmiştir (Yağcı, 2009a:17).

Romandaki yer isimlerine bakıldığında bu isimlerin yazarın düşüncelerini destekleyen yerler olduğu görülmektedir. Yazarın yaşantısından izler bulunan yerlerin yanında adı geçen isimler, özgürlük, bağımsızlık gibi kavramların öne çıktığı ve tarihte bu düşüncelerle kabul gördüğü yerlerdir. Çanakkale, Gülhane Parkı gibi yerlerin kullanılmasında yazarın ideolojisinin ön planda olduğu görülmektedir.

2.1.1.6. Romanda Şahıs Kadrosu

Romandaki şahıslar, fonksiyonları bakımından birincil ve ikincil kişiler; sosyal durumları açısından da şahıslar kadrosu olarak incelenmiş ve ayrıca karakter teşkili yapılmıştır.

2.1.1.6.1. Fonksiyonları Bakımından Şahıs Kadrosu

2.1.1.6.1.1. Birincil Kişiler

Romanda bulunan birincil kişiler şunlardır: Gülcan ve Can.

Gülcan:

Fonksiyonları bakımından bakıldığında romanın birincil ve ikincil kişileri göz önünde bulundurulacaktır. Bu bağlamda bakıldığında romanın başkişisi Gülcan'dır.

Gülcan, babasının hapse girdiği sırada 5 yaşındadır. Bu küçük kızın beş yıllık bir sürecini ele alan romanda Gülcan'a ilişkin betimlemeler yok denilecek kadar azdır. Duygu aktarımı yoğun olan romanda bu sebeple Gülcan'ın görüntüsüne ilişkin bir bilgi yoktur. Sadece Gülcan'ın büyüdüğüne ilişkin bilgi yer almaktadır:

> *Şimdilerde boyu çok uzun tatlı bela Gülcan'ın* (Yağcı, 2009a:23).

Küçük yaşta girdiği ağır yükün altında ezilmemeye çalışan Gülcan, bu yükün getirdiği sorumluluklarla erken büyümüş, duygu yoğunluğu çok olan bir kızdır. Çocuk olmasına rağmen pek çok şeye kendince açıklamalar getiren ve her şeyden haberdar olan bir kızdır:

> *Evet, ben çocuğum. Ama bir çocuk da anlar. Ben anlıyorum* (Yağcı, 2009a:11).

Yaşadıklarından oldukça etkilenen Gülcan, bu duygu yoğunluğunu da şu cümlelerde ifade eder:

> *Yüreğim öylesine dolu ki, anlatıp boşaltmazsam yüküm ağır gelecek sanıyorum* (Yağcı, 2009a:11).

Gülcan, küçük bir kız olmasına rağmen, oldukça meraklı ve bilgiye aç bir kızdır. Okuma ve öğrenme hevesini babasından almıştır. Babası, onun ilk öğretmenidir ve ona kitap sevgisini aşılamıştır. Babasının öğütleriyle büyüten Gülcan'ın kişiliğinin oluşmasında ana etken kuşkusuz babası Can'dır.

> *(…) Bilmeyi, öğrenmeyi çok istiyorum. Bu çokbilmişlik değil. Çocuklar bilmeli. Babam, tüm mektuplarında bunu öğütlüyor bana* (Yağcı, 2009a:16).

Bilmeye, öğrenmeye aç olan Gülcan, aynı zamanda inatçıdır da. Romana adını veren Kardelendir çünkü o. Kışı erken tanımış, ama baharın müjdecisi gibi inatla renklenmiş, çiçek açmıştır (Yağcı, 2009a:12). Kimselere aldırmadan babasıyla söyleşmeye devam eder (Yağcı, 2009a:17). Çünkü babasıyla söyleşmek rahatlatıyor onu. Kendisini anlayan ve ona öğütler veren babası sayesinde dünya görüşü gelişiyor, bilgisi artıyor. Gülcan'a göre babası, onun sevinç, mutluluk kaynağıdır.

> *(…) Söyleştikçe daha çok seviyorum babamı. (O da beni daha çok sevecek dinleyince.) Onun yazdıklarını okudukça koskocaman oluyor sevgim. Yeni şeyle öğrendikçe, çevremi, yurdumu, dünyayı, insanları tanıdıkça daha çok seviyorum yaşamı. Babam da böyle istiyor. Yurdunu çok seven insan, dünyayı da, yaşamayı da sever diye düşünüyor o. (…)*(Yağcı, 2009a:18).

Babası sayesinde dünyayla, çevresiyle, yaşadığı şehirle, kitaplarla olan ilişkisi gelişen Gülcan, kişilini de bu temeller üzerine oturttur. Gülcan, bu öğrendikleriyle dünyayı daha doğrusu yaşamayı seven Gülcan, sık sık bunu dile getirir:

> *Dünyanın her şeyini seviyorum.*
> *Ağaçları, kelebekleri, şiiri, öyküleri, kitapları, öğretmenimi, arkadaşlarımı, dağları, ırmakları, denizleri, odamı, yatağımı, oyuncaklarımı, oyun oynamayı, çayı, ille de babamın mektuplarını.*
> *Daha ne sayayım?*
> *Aklıma ne gelirse onu seviyorum.*
> *Beni daha az severler diye önceleri kıskanıp kızdığım küçük çocukları da çok seviyorum.*
> *En çok da insanları.*
> *Ama iyi insanları; kötüleri değil.*
> *Yakınlarımı, babamın ve annemin arkadaşlarını, televizyonda gördüğüm, öykülerde okuduğum, masallardan bildiğim iyi insanları. İnsanlara kötülük düşünmeyen, kötülük yapmayan herkesi seviyorum (…)* (Yağcı, 2009a:18-19).

Yaşadıklarına rağmen bu kadar büyük bir sevgiyi yüreğinde büyüten Gülcan, bununla birlikte ezik bir çocuktur. Babasının hapiste olması, annesinin hapisten çıktıktan bir süre sonra ölmesi, onu yalnız ve ezik bir çocuk yapmıştır.

Benim küçücük yüreğimse, çok ezikti.
Ve üşüyordum (Yağcı, 2009a:19).

Babasının kaçak yaşantısı, ardından hapse düşmesi, annesinin hapisten çıktıktan kısa süre sonra ölmesi, Gülcan'ın hayatında pek çok değişikliğe sebep olsa ve erken yaşta büyümek zorunda kalsa da, yine de çocuktur ve çocukça yaramazlık yapmaktan çekinmeyecektir.

(…) Babam mektuplarında yap diyordu bana. Yapıyorum işte. Çocuk yaramazlık yapa yapa büyür diyordu babam. (…)
(…) Ben babamın bu dediklerini unutmuyorum. Bazen çok yaramazlık yaptığımda bağırıyorlar da, ben, babam benim yaramazlık yapmamı istiyor, diyorum onlara. O zaman gülüyorlar.
Ah babası ah! diyorlar, ne tatlı bela şu senin kızın!
Yaa, ben tatlı belayım işte!" (Yağcı, 2009a:22).

Arkadaşlarının evlerine, işyerlerine götürürdü beni. Yemekler yerdik oralarda. Otururken canım sıkılırdı bazen. Ne var ne yok dağıtmak isterdim. Babam hiç kızmazdı bana (Yağcı, 2009a:30).

Babamla kulak uzaması oyunu oynardık. Yalan söyleyenlerin kulakları uzarmış derdi babam (Yağcı, 2009a:35).

(…) Gülerken, ağlarken, somurturken, bağırırken, bir şeyler yerken, koşarken fotoğraflarını çekiyor Gülcan'ın.
Nanik yaparken de çekiyor (Yağcı, 2009a:58).

Babasının öğütlerini kulak ardı etmeyen Gülcan, meraklı ve öğrenmeye aç bir kızdır. Sorgular hayatında olanları, çevresinde olan olayları. Kendi ailesiyle çevresinde gördüğü aileleri karşılaştırarak sorgular suçu, suçluyu. Bu şekilde ailesinin hakkında kendinde fikirler üretebilecektir.

Dayağı hiç sevmiyorum. Kim olursa olsun dayak atılmamalı diye düşünüyorum. Dayak atanlara kızıyorum. Bazı arkadaşlarım var da, anneleri babaları sürekli dövüyormuş. O anne babaya kızıyorum. Onların evlerine gitmiyorum (Yağcı, 2009a:22).

Bu şekilde babasının ve annesinin gördüğü muameleyi de sorgulayan Gülcan, dayak atan, aşağılayan herkesi kötü olarak görüyor.

Meraklı, yaramaz, sorgulayıcı olan ve hiçbir zaman hiçbir şeyden pes etmeyen Gülcan, kadere inanmayan biri. Bu yaşadıklarının kader olduğunu düşünmüyor. Kendisinin kötü durumda olduğunu ve kader diyerek boyun eğmesi gerektiğini de düşünmüyor.

> *(…) Ben kadersiz miyim?*
> *Kaderi mi yaşıyorum?*
> *Değil, değil?*
> *(…)*
> *Kader değil bu ayrılıklar. Hep babam gibi iyi insanları mı çocuklarından ayırır kader? Hep annem gibi iyi insanları mı?* (Yağcı, 2009a:37).

En önemlisi Gülcan, inadın simgesidir. Bir kardelen çiçeğidir yazara göre. Yağcı, roman sonunda Gülcan'a dair bu cümleleri kurar. Yağcı'ya göre öğrenmeyi sürdüren, umutsuzluğa kapılmayan, gülmeyi ve sevmeyi unutmayan, kitaplarla, şiirlerle, çiçeklerle, oyunlarla, düşlerle yaşayan (Yağcı, 2009a:143) Gülcan, kendi gibi "Eylül kardeleni" olanlara da örnek teşkil edecektir.

Romanın başkişisi Gülcan'a bakıldığında yazar Öner Yağcı'nın kızı Sevgican'ı temsil ettiğini söylemek yanlış olmaz. O da Gülcan gibi bir kardelendir. Tüm romanlarında kendi hayatından izler bulduğumuz Öner Yağcı'nın kızı da Gülcan adıyla ölümsüzleşmiştir.

Can:

Gülcan'ın babası olan Can, mesleğini yapamayan ve dernek faaliyetleri ve düşünceleri sebebiyle hapiste olan bir öğretmendir. Uzun süre yaşadığı kaçaklık ve tutuklanmalar sürecinden sonra hüküm giymiş ve beş yıl ceza almıştır.

Can'ın fiziki görünümüne bakıldığında yazarın tutumu sebebiyle betimlemelere fazla yer verilmemiştir. Bıyıklı olduğu, kaçak olarak yaşadığı dönemlerde bıyığını tanınmamak için kestiği ve askeri cezaevindeyken de bıyıklarının ve saçlarının kesildiği Can'a ait fiziksel özelliklerdir. Aynı şekilde saçlarının da cezaevinde kesildiği bilinmektedir. Bununla birlikte öğretmen olan Can'ın saçlarının uzun olmadığı ama kaçak yaşadığı dönemlerde saçlarını uzattığı romanda geçmektedir. Gözlük kullanan Can, polis tarafından arandığı dönemlerde fiziksel görünümünü değiştirmeye çalışmış bu sebeple gözlüklerini de çıkarmıştır.

Son zamanlarda bıyıklı olduğunu biliyor babasının. Sivil mapusanelerde serbestmiş bıyık. Ama belli mi olurmuş. Mapuslukmuş bu. Belki de bir gün kesiverirlermiş saçlarını bıyıklarını (Yağcı, 2009a:24).
Elimle bıyıklarını yolmayı düşündüm babamın (Yağcı, 2009a:108).

Okşadım kısacık saçlarını. Bıyıkları yoktu. Saçlarını, kısacık saçlarını daha çok sevdim. Yumuşacıktı. Yanaklarından, saçlarından çekmedim ellerimi (Yağcı, 2009a:139).

Polisler tanımasın diye mi bıyıklarını kesmişti babam? Saçlarını uzatmıştı, gözlüğünü çıkarmıştı.
Sordum bunları. Çok değişmişti çünkü babam. Onu daha önce bıyıksız gördüğümü anımsamıyorum hiç. O yumuşacık bıyıklarına öyle alışmıştım ki, o gün bıyıksız görünce şaşırmıştım. Saçları da her zamankinden uzundu. Babam ki, hiç sevmezdi saç uzatmayı, taramayı.
Gözlüksüz nasıl görüyordu? (Yağcı, 2009a:95).

Can'ın fiziksel görüntüsüne ilişkin son bilgi sürekli güleç olduğudur. Her durumda gülümsemesini bilen Can, bu şekilde kızına karşı hem güçlü durmayı bilmiş hem de kızını avutmayı başarabilmiştir. Ancak, bazı zamanlarda bu güleç yüzünün ve gülen gözlerinin de değiştiği görülmektedir.

Babamın güleç gözlerinde, daha önce görmediğim korkutucu ışıklar vardı (Yağcı, 2009a:26).

Dinlerdi ve gülerdi tatlı babam. …
… Sonra, geldiği gibi giderdi sessizce.
Gözlerindeki hüznü görürdüm ben (Yağcı, 2009a:30).

Gülcan'ın güleç babası gülmüyor bu sabah (Yağcı, 2009a:71).

Can ile ilgili romanda verilen bilgilere bakıldığında bunların çoğunlukla fiziksel değil, duygusal anlatımlar olduğu dikkati çeker. Bu şekilde Can'ın Gülcan üzerindeki etkisi daha iyi anlaşılmaktadır.

Can, öğretmendir. Ancak dernek faaliyetleri –ismi geçmemekle birlikte TÖB–DER olduğu tahmin edilmektedir. –ve bu dernek faaliyetleri sonucu yapılan mitingler, bildiri dağıtımı sonucu meslekten uzaklaştırılmış ve daha sonra atılmıştır.

…Ya da iki üç ay parasının olmayacağını söylerdi (Yağcı, 2009a:35).

Bizim çok paramız yoktu. Babam da annem de öğretmendi. Öğretmenlerin çok parası olmazmış. Şimdiki öğretmenimden de biliyorum.

Aldıkları para azdı. Zor geçiniyormuşuz. Sonra uzun süre işsiz kalmış babam. Öğretmenlik de yapamamış yani. Annemin de okula gitmediği zamanları anımsıyorum. Okula gitmeyen öğretmen olur mu hiç? … (Yağcı, 2009a:36).

... Boykot yapmış babamgil. Okula gitmemişler. Bildiri dağıtmışlar. Gazete çıkarmışlar. Hükümet kızıyormuş babamgile. Öğretmenler siyasetle uğraşmaz, bu işler siyasettir diyormuş (Yağcı, 2009a:65).

Romanın omurgasını Gülcan ile babası Can'ın ilişkisi oluşturur. Bu sebeple Can'ın tüm özellikleri ve düşünceleri verilmiştir. Öncelikli olarak Gülcan'la ilişkisi üzerinde durulmuştur. Bununla birlikte Can'ın yaşadıkları ve düşünceleri okuyucuya aktarılmıştır. Can'ın özellikleri olarak ilk üzerinde durulan Çocuk sevgisi ve Gülcan'la ilişkisidir:

… Gülcan çocuktur, anlamaz diye mi düşünüyorsunuz?
Babam böyle düşünmezdi (Yağcı, 2009a:11).

O, zaten çocukları sever. Okumayı seven insanların, bütün çocukları sevdiklerini biliyorum (Yağcı, 2009a:11).

Babam hiç kızmazdı bana. (Arkadaşları da kızmazdı o zaman.)
… Zaten babamın arkadaşlarının hepsi de çocukları seviyordu (Yağcı, 2009a:30- 31).

Ama sıkıyönetim olunca, babam gibi, çocukları seven insanlarla dolarmış mapusaneler, insanlara iyilik etmek isteyenlerle dolarmış (Yağcı, 2009a:38).

Çocukları ve kızını bu kadar seven Can, kızına çeşitli öğütlerde bulunur. Bu öğütlerden biri yaramazlıktır. Can, bir çocuğun çocukluğunu yaşaması gerektiğini düşünür. Bu çocukluk içerisinde elbette ki yaramazlık da vardır. Ona göre yaramaz olan çocuk, pısırık olmaz; hakkını savunan biri olur.

Babam mektuplarında, yaramazlık yap diyordu bana. (…) Çocuk yaramazlık yapa yapa büyür diyordu babam. Anneme yazdıklarından okudum bunu. Yoksa pısırık olur, korkak olur. Çocuğun gözü yaramazlıklarla açılır diyordu (Yağcı, 2009a:22).

Gülcan, Can için her şeyden önemlidir. Yaşadıkları zorluklar dahi onun gözyaşlarından daha önemli değildir.

> *Benim ağlamam, babam için çok önemli demek ki. Beni ağlar görünce çok üzülür babam* (Yağcı, 2009a:27).
>
> *Anlıyor Gülcan. Biliyor babasının zorunlu kalmadıkça kendisinden ayrılmayacağını* (Yağcı, 2009a:79).
>
> *Hep gül diyordu bana. Gül ki ben de güleyim diyordu* (Yağcı, 2009a:133).

Can, kızı Gülcan'dan uzak olsa da onun eğitilmesinden kendisini sorumlu hisseder. Her şekilde ona öğütlerde bulunur ve onun geliştiğini gördükçe umutlanır. Bu sebeple her şey hakkında bilgi verir. Can'a göre eğitim ve öğretim sadece salt bilgi olmamalıdır. Bununla birlikte duygular da öğretilmelidir.

> *Babalar güzel ağlarmış. O da benim babam. Bana ağlamanın da güzelliğini öğretse ya. Gülmenin, sevmenin güzelini öğrettiği gibi…* (Yağcı, 2009a:29).
>
> *Babamın dediği gibi davranıyorum. (…) Babamın, oyun başkalarıyla güzeldir dediği geliyor aklıma. Küsmüyorum arkadaşlarıma. Onları kırmıyorum bu yüzden. Onlarla iyi geçiniyorum, hepsini seviyorum. Onlara babamdan öğrendiğim masalları, öyküleri anlatıyorum. Böyle daha iyi oluyor arkadaşlığımız* (Yağcı, 2009a:59).
>
> *Öğretmenime de babama inandığım gibi inanıyorum. Babam her mektubunda olmasa bile birçok mektubunda, öğretmenini sev der bana. (…)*(Yağcı, 2009a:63).
>
> *Babasının öğüdünü tutarak bir şiir defteri aldı kendisine* (Yağcı, 2009a:127).
>
> *[Babam] Sevinçli ol yavrum; ağaçları, çiçekleri, hayvanları sev diyordu. En çok da insanları…* (Yağcı, 2009a:133).

Can'ı kızından ayıran güçler, yine de onu kendisinden manevi olarak ayırmayı başaramamıştır. Can, ağır bir yükün altında ezilirken, Gülcan'a bir miras bırakmayı da ihmal etmez. Bu bıraktığı miras Gülcan'ın içinde yeşerttiği umuttur. Gülcan, babasının izinden gidecek olan, bayrağı devralacak olan kişidir. Geleceğin Gülcan gibi yetişen ve bu fikirlerle hayatını şekillendiren kişilerin olduğunu Can bilmektedir. Bu sebeple yazar, Gülcan'ı kardelen olarak görür. Babasının eğildiği yerde Gülcan, ayağa kalkacak ve babasını da ayağa kaldıracaktır.

2.1.1.6.1.2. İkincil Kişiler

Romanda bulunan ikincil kişiler şunlardır: Anne, Dede, Anneanne, Babaanne, Özgür, Öğretmen, Can'ın arkadaşları.

Anne:

Romanda Gülcan'la babasının ilişkisinin üzerinde durulduğu için, anne hakkında fazla bir bilgi yoktur. Romanda ismi dahi verilmemiştir. Annesinin roman başında fiziksel özellikleri verilmemiştir. Ancak daha sonra annesinin tutukluluğunun ardından hastalığı sebebiyle fiziksel özellikleri verilmiştir. Buradaki amaç, annesinin yaşadıklarının altındaki çöküşü daha iyi yansıtabilmektir. Ölümüne giden süreçte fiziksel durumunun yanı sıra, psikolojik durumu da gözler önüne serilmiştir.

> *Annem geldi!*
> *Zayıflamıştı. Gözleri çökmüştü. Bembeyazdı yüzü* (Yağcı, 2009a:105).

> *Mapusta neler yaşadığını bilmiyorum ama, çökmüş gibiydi. Kimbilir soğukta mı yatırdılar? Aç mı bıraktılar? Çok mu dövdüler onu?...* (Yağcı, 2009a:105).

> *Niye zayıfladın böyle annem? Niye benzin soluk?* (Yağcı, 2009a:106).

> *Annesi huzursuzdu Gülcan'ın* (Yağcı, 2009a:113).

Annesinin ölümüne uzanan bu süreç onun fiziksel özelliklerinin verildiği tek bölümdür. Anne, baba Can gibi öğretmendir. (Yağcı, 2009a:36) Yine aynı şekilde baba Can gibi bir süre öğretmenlik yapamamış, uzaklaştırılmış (Yağcı, 2009a:36) daha sonra da atılmıştır (Yağcı, 2009a:105). Aramalarla ve kaçışlarla geçen hayatı sonunda tutuklanmış ve 2 yıl sonra serbest bırakılmıştır. Ancak bu dönüşten birkaç ay sonra ölür.

> *Bir gün öğrendim ki, babamla annem aynı mapusanedeymiş* (Yağcı, 2009a:104).

> *Annesine soruyordu.*
> *Üç kış sonra geleceğini söylüyordu babasının* (Yağcı, 2009a:110).

Annesinin ölümü anlatılırken "yüreği dayanamadı" tabiri kullanılır. Bu tabir, yaşadıklarının ağırlığını vurgulamak içindir.

> *Üç dört gün sonra, annen artık gelmeyecek, dediler. Hiç mi gelmeyecekti! Hiç dediler. Öldü annen! Yüreği dayanamadı!* (Yağcı, 2009a:114).

Can gibi kızına düşkün olan anne, onun her şeyiyle ilgilenmektedir. Can'ın ilk tutuklanmasının ardından, kızının yanında olmuş ve babasının yokluğunu hissettirmemeye çalışmıştır. Onun yaramazlıklarında dahi kızına katı davranmaz.

> *Kızım, üşütürsün, hasta olursun, derdi annem. Üzülürdü. Ama dövmezdi beni. Hiç vurmazdı. Belki ben çok küçükken vurmuştur. Ama aklım yettiğinden beri dövdüğünü hiç anımsamıyorum. Çok kızdığında bile, sertçe bakmakla yetinir; yavrum, ille dayak mı istiyorsun, derdi de, vurmazdı yine* (Yağcı, 2009a:21- 22).

Can'ın gidişinin ardından ağlayan anne, eşine düşkün ev bağlıdır.

> *Ben içime ağlamıştım o gün.*
> *Annem de ağlamıştı.*
> *Gözlerindeki yaşları görmüştüm. Onlara dokunmak, onları silmek istemiştim. Öyle ağladığını ilk kez görmüştüm annemin* (Yağcı, 2009a:28).

Maddi durumlarının iyi olmadığı dönemlerde de anne, Gülcan'ın her isteğini yapmaya çalışmaktadır.

> *Alamıyordu işte. Üzülürdüm ama hemen geçerdi üzüntüm. Çünkü bir gün istediğim şeyin alınacağını bilirdim. Babam ya da annem mutlaka alırdır* (Yağcı, 2009a:35).

Gülcan'a ve yazara göre anne ve babası çok iyi insanlardır. Bu sebeple onların polis tarafından aranmasının ya da tutuklanmasının anlamsız olduğunu düşünmektedir.

> *Hep babam gibi iyi insanları mı çocuklarından ayırır kader? Hep annem gibi iyi insanları mı?* (Yağcı, 2009a:37).

Ailenin yaşantısı kaçışlarla bölünür. Gülcan, anneanne ve dedeye bırakılmıştır. Gülcan'ın annesi ve babası Can'ın kaçaklık dönemi başlar. Bu dönemde de annesi sık sık ziyaret etmekte ve onunla ilgilenmektedir.

"Annem de gelemez olmuştu." (Yağcı, 2009a:39).

O yazın sonunda gelmişti babam.
O gelmeden bir gün önce de annem gelmiş ve sevindirmişti beni. Bugün birlikte olacağız kızım, yarın da baban gelecek ve seni İstanbul'a götürecek, demişti (Yağcı, 2009a:39).

Annesi, Gülcan'a yaşananları belli etmemeye ve onu avutmaya çalışır. Polisler, aramalar ve tutuklamalar annesini oldukça korkutmuştur.

Annesi geliyor odaya koşarak. Annesinin yüzünde kızgınlığı, korkuyu, ürekliği görüyor (Yağcı, 2009a:41).

Annesine bakıyor. Yüzünden bir şey anlayabilir miyim diye düşünüyor bakarken. Kaygı görüyor (Yağcı, 2009a:41).

Annesi kucağına alıyor Gülcan'ı. Göğsüne bastırıyor. Sırtından pışpışlamaya başlıyor. Biliyor Gülcan, annesinin bunu kendisini uyutmak için yaptığını (Yağcı, 2009a:42).

Anne, romanda hep vefakâr, eşine ve çocuğuna düşkün biri olarak gösterilmiştir. Bununla birlikte ölümü ya da yokluğu Gülcan'a babası kadar ağır gelmemiştir. Gülcan, annesinin ölümünü kimseyle konuşmaz, kimseye anlatmaz; içine atar.

Kimseyle konuşmadım annemle ilgili (Yağcı, 2009a:115).

Yazar, kendi hayatından da kesitler verdiği romanında, aslında kendisinin kızıyla olan mücadelesini anlatmaktadır. Bu sebeple anne hakkında fazla bilgi yoktur.

Annenin ölümü, Gülcan üzerinde derin izler bırakmalıdır. Ancak Gülcan, annesinin ölümünü sadece sorgulamakla yetinir ve babasının daha fazla üzüleceğini düşünerek ölümünün babasına mektupla bildirilmemesini ister. Annesinin ölümünden etkilenmesi gerekirken babasını düşünmektedir (Yağcı, 2009a:113). Bununla birlikte "kar" ve "kış" ona annesini anımsattığı için Gülcan "kar"ı sevmemektedir. Romanın bu bölümünde Gülcan, annesine ilişkin görüşlerini ve ölümü anar.

Çok şey anımsatıyor ona kar.
Aslında tek şeyi anımsatıyor.
Annesini.
Annesi her şeyiydi onun (Yağcı, 2009a:116).

Bu durum ödüllü bir romandaki eksikliklerden biridir. Ancak yukarıda da denildiği gibi yazar, kendi mücadelesini vermeye çalışmış ve baba – kız ilişkisine yoğunlaşmıştır. Yazar da bu baba–kız ilişkisinin üzerinde durmasını Gülcan'ın annesinin ölümüne bağlamıştır.

> *Annemle ilgili düşüncelerimi, az anlatıyorum. Bu, onu daha az sevdiğim için değil elbette. Ama o yok ki! Şimdi annem yerine de babamı seviyorum* (Yağcı, 2009a:39).

Dede:

Romanda ismi verilmeyen aile fertlerinden biri de dededir. Gülcan'ın annesinin babası olan dede, Can'ın kaçaklık döneminde aileyi yanına almış ve onlara sahip çıkmıştır.

Can'ın ve kızının yokluğunda Gülcan'a sahip çıkan dede, zaman zaman ona bilgiler de veriyor ve ona babası ve annesini anlatıyor.

> *Dedemin dediğine göre, kötüler de varmış mapusta. Aynı dünya gibiymiş mapusaneler de. Hem iyiler, hem kötüler varmış yani. Ama sıkıyönetim olunca, babam gibi, çocukları seven insanlarla dolarmış mapusaneler, insanlara iyilik etmek isteyenlerle dolarmış. Bunları söylemişti dedem* (Yağcı, 2009a:38).

Dede, yaşananlara rağmen, Can'a sahip çıkan biri. Kızı ve damadıyla aynı görüşte ve onların suçlu olduklarına inanmıyor. Bu sebeple ailenin büyük destekçisi konumundadır ve onları polise karşı da savunur.

> *Dedem hınçla bakıyordu yırtanlara. Bir şey de söylemiyordu. Daha önce tartışmıştı. Seni götürürüz ha, fazla konuşma, diye itelemişlerdi dedemi* (Yağcı, 2009a:87).

Can'ın hapisten çıkacağını duyduğunda da en çok sevinenlerden biri dededir.

> *Bardağına bir rakı daha doldurdu dedem. Çok oldu falan dediler, ama dinlemedi. Kurtulmuş Can, sevinçten içiyorum dedi* (Yağcı, 2009a:48).

Dedenin hala çalışmakta olduğu romanda anlatılanlardan biridir.

> *Akşam olmak üzereydi. Dedem işten gelmemişti daha* (Yağcı, 2009a:102).

Tüm bu yaşananlarla birlikte dede, torunu Gülcan'a karşı son derece sevecendir. Tüm dertleri aile birlikte o da çekmiştir. Aileyi yanına almış ve onlara her konuda destek olmuştur. Babasının ve annesinin yokluğunda hırçınlaşan Gülcan, hıncını dedesi ve anneannesinden çıkarır. Yazar da bunu ve dedenin çilesini anlatmak için şu cümleleri kurar.

> *Yalnızlıklar çektim. Hem annem, hem babam yok oluvermişti. Dedemle anneannem çok çektiler elimden.* (Yağcı, 2009a:103).

Anneanne:

Romandaki anneanne tipi, bilindik Anadolu insanıdır. Çile çekmiş, kızının ve damadının durumu sebebiyle onlara destek olmuş ve Gülcan'a bakmıştır.

Yaşananlar karşısında umutsuz olan belki de tek kişidir. Kadercidir ve yaşananlara boyun eğmiştir.

> *Anneannem, babama ve anneme üzülüyordu.*
> *Ayrılığın kötü olduğunu anlamaya başlıyordum. Ağlama diyordum anneanneme. Bana sarılıp daha çok ağlıyordu.*
> *Kadersizim diye diye ağlıyordu* (Yağcı, 2009a:37).

Evin içerisinde Gülcan'la ilgilenen anneannenin en sevdiği uğraşısı çiçeklerdir. Belki de onu umutlandıran ve ona huzur veren tek şey çiçeklerdir.

> *Çiçek çok sevilirdi evimizde. Yirmi iki tane saksımız vardı. Anneannem onları sever, okşardı, çocuk sever okşar gibi. Onlar yapraklandıkça, tomurcuklandıkça, çiçek açtıkça mutlu olurdu* (Yağcı, 2009a:49).

Ailenin bu durumuna üzülen anneanne, hem çocuklarına üzülmekte hem de bu işin sonuna kaygılanmaktadır.

> *Anneannem, n'olacak yavrum bunun sonu? diye sordu babama* (Yağcı, 2009a:89).

Anneanne, Gülcan'ın arkadaşı olmuştur evde. Onun her şeyiyle ilgilenir. Annesi gibi yemek yemediği zaman üzülür, babasından gelen mektupları Gülcan'a okur. Gülcan'ın anlattıklarını babasına yazar. Gülcan'ın kendi kendine yetemediği dönemlerde en büyük destekçisi olur.

Tutar anneannesinin elinden, zorla götürtürdü kendisini. Yalvarırdı. Dayanamaz götürürdü anneannesi (Yağcı, 2009a:98).

Bir ilkyaz günü, elinde bir zarfla geldi anneannesi (Yağcı, 2009a:99).

Mektubu yırtma yavrum, getir okuyayım. Görelim baban neler yazmış. Yalvardı torununa. (…)(Yağcı, 2009a:100).

Okula nasıl coşkularla gittiğimi anneannem yazmıştır babama (Yağcı, 2009a:101).

Anneannem kurtulmuştu benden. Daha önce o yazıyordu babama mektupları. O anlatıyordu beni. Seni babana şikâyet edeceğim, diyordu. Hiç söz dinlemiyorsun, sokaktan gelmek istemiyorsun; yemek yemiyorsun, uyumak istemiyorsun!... (Yağcı, 2009a:107).

Babaanne:

İkincil kişilerden biri de Can'ın annesidir. Can'ın annesi ve kardeşi Ankara'da değil, İstanbul'da yaşamaktadır. Can'ın kaçaklık döneminde Can ve Gülcan, İstanbul'a gitmiş ve babaannesinde kalmıştır. Babaanne de anneanne gibi Anadolu kadınıdır. Çocuklarının durumuna üzülür ve onlara her şekilde yardımcı olmaya çalışır.

Babaanneye ilişkin ilk bilgi, Gülcan'ın gezdiği yerleri anlattığı zaman geçer.

İstanbul'a babaannemgile gittim yaz aylarında (Yağcı, 2009a:14).

Babaannenin de ismi verilmemekle birlikte fiziksel özelliklerine ilişkin kimi bilgiler verilmektedir.

Bir de uyandım ki babaannem beni seyrediyor.
Onun bembeyaz saçlarını karıştırmayı çok severdim (Yağcı, 2009a:57).

Babaanne hakkında verilen bilgilerden biri de yaşının ileri olduğudur. Sevecen, iyi yürekli torununa ve oğluna hasret bir ihtiyardır babaanne. Konuşmalara bakıldığında şiveli konuştuğu ve Anadolulu olduğu anlaşılmaktadır.

Çarçabuk hazırladı Gülcan'ı babaannesi. Ağlayacaktı, ağlayamadı ihtiyarcık. Sana doyamadım yavrum, dedi yalnızca (Yağcı, 2009a:80).

Babaannesinin ve Özgür Amcasının da; bizi merakta koma, kendine dikkat et ha! dediklerini… [anımsıyor] (Yağcı, 2009a:81).

> *Ne demek oluyor! Başımın üstündedir yerin. Hep dua edeceğim senin için! dedi annesi* (Yağcı, 2009a:81).

Oğlunun yanında olmaya çalışan babaanne, Can'ı ziyaret eder ve buraya Gülcan'ı da götürür. Burada da Gülcan'la Can'ın konuşmalarına müdahale etmez, onların kavuşmalarını özlemle ve sevinçle izler.

> *Babaannem geldi İstanbul'dan.*
> *Yarın sabah babana gideceğiz, ded.* (Yağcı, 2009a:138).

> *Babaannemle konuşmadı bile. (…) Babaannem bizi seyretti. Gözleri dolu…* (Yağcı, 2009a:139).

Özgür:

Can'ın İstanbul'da yaşayan kardeşidir. Abisine her yönden destek olmaya çalışan biridir. İsminin dışında genel görünüşüne ilişkin bilgi verilmemiştir.

Babası gibi çocukları seven Özgür, Gülcan'ı ilk gördüğünde onunla oyun oynamaya başlar ve onunla ilgilenir.

> *Özgür amcam geldi odaya. O da hop hop hoplattı. Büyümüşsün kız! dedi. Sonra da boğuşmaya başladı benimle. Onunla boğuşmayı çok severdim* (Yağcı, 2009a:57).

> *Kendisiyle konuşan, oyun oynayan insanları seviyor. Hep onları görmek istiyor çevresinde.*
> *Özgür Amca'sını da çok seviyor bu yüzden* (Yağcı, 2009a:64).

Özgür, annesi ile birlikte Can'a destek olurlar. Birbirine sevgi ile bağlı bir ailedir.

> *Babaannesinin ve Özgür Amcasının da; bizi merakta koma, kendine dikkat et ha! dediklerini…* (Yağcı, 2009a:81).

Manevi desteğini çekmeyen babaanne ve Özgür, maddi olarak da Can'a ve aileye yardım etmektedir.

> *Amcası, çokça para vermişti babasına. Gerekir sana, yine gerekirse bizi ara, mutlaka bulur iletiriz, kaygın olmasın o bakımdan demiştir parayı verirken* (Yağcı, 2009a:81).

Can'ın tutukluluk dönemlerinde de Özgür, Can'ı yalnız bırakmaz ve sürekli görüşe giderek ondan haber getirir.

> *Görüşe gidip onlardan haber getiriyorlardı. Özgür Amcam da gelip gidiyordu* (Yağcı, 2009a:105).

Yazar, aile konusuna daha da hassas yaklaşmıştır. Bu sebeple, Can'ın eşi ve çocuklarıyla ilişkisi, anne ve kardeşiyle ilişkisi ve kayınpeder ve kayınvalidesiyle ilişkisi üzerinde durulmuştur. Anlatılmak istenen, bu ezmeye ya da yok etmeye çalıştıkları insanların da bir aileleri olduğu ve anıldığı gibi bir grup "anarşist", "başıbozuk" insanlar olmadığıdır. Aynı zamanda aileleriyle ilişkileri bu denli bağlı olan ve birbirlerine sevgi ve saygıyla bağlı olan bu insanların kötü olmadığı anlatılmak istenilmiştir.

Bu bağlamda ele aldığımızda Can'ın yakın çevresindeki insanlar ve kardeşi Özgür de oldukça iyi biridir ve ailenin en büyük destekçilerinden biridir.

Öğretmen:

Gülcan'ın öğretmeni hakkında da diğer şahıslar gibi fazla bilgi verilmemiştir. Öğretmen, Can'ı tanımaktadır. Ona saygı duymakta ve onun görüşlerini sahiplenmektedir. Can'ın Gülcan'a mektuplarla her şeyi öğretmeye çalışması öğretmeni hem şaşırtır hem de Can'a olan saygısı daha da artar.

Gülcan, öğretmeni hakkında hep iyi şeylerden bahseder. Onun iyi ve güzel özelliklerini sıralar. Öğretmen de Gülcan'a sahip çıkar ve onu destekler.

> *Öğretmenine inanmaz mı hiç insan? Öğretmenime de babama inandığım gibi inanıyorum. Onun da yalan söylemediğini biliyorum. Babam, her mektubunda olmasa bile birçok mektubunda, öğretmenini sev der bana. Gerçekten seviyorum. Öyle çok şey öğretiyor ki bize. Hem o beni de, bütün çocukları da seviyor. Böyle bir öğretmen nasıl sevilmez? Böyle bir öğretmene nasıl inanılmaz, nasıl güvenilmez?* (Yağcı, 2009a:62-63).

Gülcan'ın öğretmeni romanda yazarın idealize ettiği bir tiptir. Öğretmenlerin bu şekilde olması gerektiğine inanmaktadır. Kendisi de öğretmen olan yazar, eğitim ve öğretimin öğrenciye çok şey katması gerektiğine inandığı için buradaki öğretmen tipini yaratmış ve okuyucuya "öğretmen bu şekilde olmalı" demiştir.

Gülcan'ın öğretmeni, çocuklara bilginin dışında da eğitim vermektedir. Bir çocuğun çok yönlü yetişmesi gerektiğini düşünür. Bu sebeple Gülcan, şarkı ya da türkü okumak istediğinde desteklemekte, onun şiir okumasına izin vermektedir (Yağcı, 2009a:127).

Can'ın arkadaşları ve özellikleri:

Kemal, Can'ın arkadaşlarından biridir. Romanda Can gibi mücadeleci biri olarak verilmiştir. Sendikacı olan Kemal'in fiziksel özelliklerine dair bir bilgi yoktur. Yalnızca hapse girdiği ve bir süre sonra çıktığı belirtilmiştir.

> *Bir komşumuz vardı, Kemal Amca. O da babam gibi mapusta şimdi. … Kemal Amca da çok iyi bir insandı. Sendikacıydı. Evlerinde kitaplar doluydu. Sık sık ya biz onlara giderdik, ya da onlar bize gelirdi. Babamgil Kemal Amca ile konuşur da konuşurdu. Ben anlamazdım be konuştuklarını. Ama işçi haklarından, emekten, boykottan, grevden, miting yapmaktan söz ederlerdi. … Şimdi Kemal Amca mapustaymış. İşçilerin haklarını savunduğu için kızmış ona Hükümet* (Yağcı, 2009a:37-38).

Kemal'in işçi olduğundan bahsedilmez ama sendikacı olması ve grevlerden, mitinglerden bahsetmesi sebebiyle işçi olduğu düşünülmektedir. Bununla birlikte, Kemal anlatılırken, evindeki kitaplardan özellikle bahsedilir. Buradaki sebep, Can'ın kendi düşüncesi içerisindeki insanların "boş" insanlar olmadıklarını, oldukça bilgili ve bilinçli insanlar olduklarını vurgulamaktan kaynaklanır.

Yine "çok iyi insanlardı" diye anılan ve ismi verilmeyen arkadaşlardan biri de romanda yer bulmuştur. O da babası gibi hapse girmiştir. Dört yıl yattıktan sonra serbest bırakılan Can'ın arkadaşı, Gülcan'ı ve aileyi "destek" için ziyaret etmiştir.

> *Bir de geçenlerde babamın bir arkadaşı gelmişti bize. Yeni çıkmış mapustan. Dört yıl yatmış. Yanında çocuğunu da getirmişti. Birkaç saat oturdular. Konuştuk, oğluyla oynadık. İkisi de çok iyi insanlardı* (Yağcı, 2009a:38).

"Şair Abi" olarak adı geçen Metin Demirtaş, romanda Can'ın arkadaşıdır. Can, mektuplarında kızına onun şiirlerinden dizeler yazar. Gülcan'ı onun yanına götüreceğine de söz verir.

> *Bir de Antalya'ya götürmeye söz verdiğini unutmuyorum babamın. Bir Şair Abi varmış orada, arkadaşı. Güzel şiirler yazıyormuş (Onun şiirlerinden yazıyordu babam mektuplarında.)* (Yağcı, 2009a:62).

Adı geçmemesine rağmen, Can'ın "Adana'da yatan bir arkadaşı" da Metin Demirtaş'tır (Yağcı, 2009a:128).

Can'ın anlatılan arkadaşlarından biri de ismi anılmayan, dış görünüşü sebebiyle Gülcan'ın isim taktığı Kel Amca'dır. Gülcan, Kel Amca'sını çok sevmektedir ve sık sık onunla dertleşir.

> *Şimdilerde babası gibi insanlar arıyor çevresinde. Babasının arkadaşlarından Kel Amcası'nı seviyor* (Yağcı, 2009a:64).

> *Kel Amcayla konuşurdum ama, o da görünmez olmuştu. O da mapustaymış, duymuştum* (Yağcı, 2009a:103).

> *Kimseyle konuşmadım annemle ilgili. Yalnız, mapustan çıkan Kel Amca ile dertleştim* (Yağcı, 2009a:115).

Kel Amca, Gülcan'ın gözünde babası gibi bir kahramandır. Gülcan'ı dinler, onunla dertleşir ve onunla oyunlar oynar.

Can'ın koğuş arkadaşı olan Tahir ve eşi de romanda yer bulmuştur. Tahir hapisten çıktıktan sonra, Gülcan'ı ve aileyi ziyaret eder. Yaşadıklarının ağırlığı ile ezilen Tahir, yaşadıklarının çoğunu anlatmamaktadır.

> *Bir abla gelmişti bir gün. Onun kocası da babam gibi mapustaymış. Babamla aynı koğuştaymışlar. … Kocası bir ay sonra çıkacakmış. Çıkınca birlikte geleceklerine dair söz aldım.*
> *Geldiler de.*
> *Çok sevdim Tahir Abi'yi* (Yağcı, 2009a:133).

Abla ve Tahir Abi sözlerinden de anlaşılacağı üzere Tahir, Can'dan daha küçüktür. Babasının arkadaşlarına amca diyen Gülcan, Tahir'e "abi" demeyi uygun bulmuştur. Tahir'in romana katılmasının sebebi ise tutuklanan insanların çeşitliliğidir.

Tahir, Gülcan'a babasıyla ilgili hatırladıklarını anlatır. Ancak yaşananların getirdiği acılardan söz etmez. Bunları gizlemeyi tercih eder.

> *Birçoğunu da anlatmak istemez. Tahir Abi'nin bile gizlediği o kadar çok şey var ki! Konuşmasından anlıyordum, geçiştirdiği[ni] sorularımdan anlıyordum* (Yağcı, 2009a:134).

Can'ın arkadaşlarından biri de döve döve öldürülen yayıncı İlhan Erdost'tur. İsmi verilmeyen, İlhan Erdost'un abisinin gözlerinin önünde dövülerek öldürülmesi anlatılmıştır.

> *Bir kitapçı arkadaşı varmış. Döve döve öldürmüşler onu mapusanede. Hem de abisinin yanında. Ondan söz etmişti babam, bir de şiir yazmıştı onunla ilgili. Ben de üzülmüştüm o abinin öldürülmesine. Kederlenmiştim. Onun da çocukları vardı. Dövenlere kızmıştım!* (Yağcı, 2009a:125).

1983 yılında Ankara Merkez Kapalı Cezaevi'nde hayatını kaybeden Abdullah Gülbudak da ismi anılanlardandır.

> *Dost ölümleri deyip öğretmen arkadaşı Abdullah'ı anlatmış, Ağrı'da intihar eden bir dostunun ölümüne kahırlandığını yazmıştı örneğin* (Yağcı, 2009a:125).

TÖB–DER davasında beraber yargılanan Abdullah Gülbudak ve Öner Yağcı, hüküm giymiş, Abdullah Gülbudak, yaşadıklarına dayanamamış ve yaşamını yitirmiştir. Yazar, vefa borcunu ödemek maksadıyla da romanda ismini anmıştır.

İsmi anılmayan Gülcan'ın gözünden anlatılan Can'ın arkadaşlarından bazıları da verilmiştir. Bu kişiler, fiziksel özellikleriyle –Gülcan'ın anlatımıyla– romanda yer almıştır.

> *Ben çoğunu tanırdım babamın arkadaşlarının. (…) Hepsine adlar takmıştım bilmez miyim! Kel Amca, Gözlüklü, Palabıyık, Sırık Abi…* (Yağcı, 2009a:88).

Son olarak ikincil kişilere bakıldığında romanın önemli bir bölümünü asker ve polisler oluşturmaktadır. Ancak asker ve polisleri fonksiyonları olarak değil, sosyal durumları bakımından incelenmesinin daha doğru olduğu düşüncesindeyim.

2.1.1.6.2. Sosyal Durumları Açısından Şahıslar Kadrosu

Sosyal durumları açısından şahıslar kadrosu şöyledir: Öğretmen, Polis-Asker.

Öğretmen:

Sosyal durumları açısından şahıslar kadrosuna bakıldığında şahısların isim olarak anılması yerine meslekleri ve sosyal durumları üzerinde durmak gerektiği kanısındayım. Romanın başkişisi Gülcan'ın babası ve annesi öğretmendir.

Öğretmenlikleri elinden alınmış, düşünmeleri ve düşündürtmeleri yasaklanmış öğretmenlerdir. Romanda öğretmenlik mesleği üzerinde fazlasıyla durulmuş ve bu mesleğin nasıl olması gerektiği anlatılmıştır.

> *Mahkemede yargılanmış babam.*
> *Siz niye başka şeylerle uğraşıyorsunuz, okulda derslerinizi anlatın yeter, demiş yargıçlar.*
> *Babamgil de, bizim görevimiz yalnızca ders anlatmak değil, demişler. Öğrencilere yaşamın her şeyini öğreteceğiz, çünkü onlar bizim geleceğimiz, demişler. Ayrıca, tüm insanların kendilerini ilgilendirdiğini söylemişler. Sonra kardeşliğini, birbiriyle barış içinde yaşamaları gerektiğini, bunun için uğraştıklarını anlatmışlar. Yargıçlar da; size ne barıştan, adaletten, haksızlıklardan demişler ve hapislik cezası vermişler babamla arkadaşlarına* (Yağcı, 2009a:136).

Yazara göre Can, eğitim sisteminin yanlışlığı içerisinde doğru işler yapmaya çalışan öğretmenlerdendir. Gülcan'ın annesi de Can gibi düşüncelere sahiptir ve bu sebeple meslekten uzaklaştırılmıştır. Bu karı kocanın nezdinde öğretmenlik ve öğretmenler ve anne – babasının durumu hakkında da bilgi sahibi olunmaktadır.

> … *Ya da iki üç ay parasının olmayacağını söylerdi* (Yağcı, 2009a:35).

> *Bizim çok paramız yoktu. Babam da annem de öğretmendi. Öğretmenlerin çok parası olmazmış. Şimdiki öğretmenimden de biliyorum. Aldıkları para azdı. Zor geçiniyormuşuz. Sonra uzun süre işsiz kalmış babam. Öğretmenlik de yapamamış yani. Annemin de okula gitmediği zamanları anımsıyorum. Okula gitmeyen öğretmen olur mu hiç öğretmen okula gitmez mi hiç? Öğrencilere kim ders anlatır öğretmen okula gitmeyince? Sonra büyüklerin konuşmalarından duyduklarım var. Öğretmenlikten atmışlar babamı. Arkadaşlarından çoğu öğretmendi babamın, onlardan biliyorum* (Yağcı, 2009a:36).

Bir önceki bölümde isimleri verilen öğretmenler de Can'ın ve yazarın arkadaşı olan kişilerdir. Onlar da Can gibi meslekten atılmış ya da uzaklaştırılmış; daha sonra da yıllarca tutuklu kalmışlardır.

Yazar, suçlu bulunan Can ve eşinin öğretmenliğini anlatırken onların haksızlığa uğradığını düşünmektedir. Mesleğini yapamayan bu karı kocanın yerine onlar gibi düşüncelere sahip olan Gülcan'ın öğretmeni idealize edilmiştir.

> *Öğretmenine inanmaz mı hiç insan? Öğretmenime de babama inandığım gibi inanıyorum. Onun da yalan söylemediğini biliyorum. Babam, her mektubunda olmasa bile birçok mektubunda, öğretmenini sev der bana. Gerçekten seviyorum. Öyle çok şey öğretiyor ki bize. Hem o beni de, bütün çocukları da seviyor. Böyle bir öğretmen nasıl sevilmez? Böyle bir öğretmene nasıl inanılmaz, nasıl güvenilmez?* (Yağcı, 2009a:62-63).

Gülcan'ın öğretmeni, Can gibi düşüncelere sahip ve öğrencilerini de bu doğrultuda yetiştiren biridir. Okulun sadece öğretimden ibaret olmadığını ve eğitim de okulun bir parçası olduğunu gösteren kişidir.

Yazar, kendi öğretmenlik serüvenini romanda anlatırken eğitim sisteminin de eleştirisini yapmaktadır. Yazar ve onun kaleminden çıkan Can, eğitimin parasız olması gerektiğine inanmaktadır. Özel okulların –kolej– yanlışlığı ve insanları köleleştirdiği üzerinde durmaktadır. Ona göre kolejlerden çıkan çocuklar, çocukluklarını yaşayamadığı gibi gelecekte sadece salt bilgiyle doldurulduğu için çarkları döndüren dişlilerden başka bir şey olamayacaklardır. Bir birey olamayacaklardır.

> *Orada çok para alıyorlarmış. Para ile okuyormuş çocuklar. Hiç para ile okumak olur mu? Parası olmayanların çocukları nasıl okuyacak o zaman? Bizim sınıfta birçok yoksul öğrenci var. Ben de öyle sayılırım. Sınıfımızdakilerin birkaçı dışındakilerin ailesi okul için para veremez ki. Onlar nasıl okuyacak? Yok yok kolejde okumak istemiyorum ben.*
>
> *Hem kolejde okuyan çocuklar oyun oynamaya zaman bulamıyorlar. Hep ders çalışıyorlar, kursa gidiyor ya da evlerinde ders alıyorlar. Oysa ben derslerimi de yapıyorum, oyun da oynuyorum. Oyunsuz çocuk olmaz diye düşünüyorum. Bunu biliyorum. Hem kendimden, hem de babamın mektuplarından biliyorum. …* (Yağcı, 2009a:36).

Gülcan'ın ağzından eleştirilen eğitim sisteminin yanlışlıkları ve öğretmenlerin yaşadıkları romanı oluşturan ana temalardandır.

Polis–Asker:

Romanda kötünün ve yanlışın anlatıldığı hemen her bölümdeki kahramanlar polis ve askerlerdir. Ezen, ezmeye çalışan, hakim güçlerin silahlı gücü olan asker ve polisler; Can'ın, annesinin, Can'ın arkadaşlarının, Can'ın ailesinin ve özellikle de Gülcan'ın düşmanıdır. Kişi olarak isim verilmemiş, kurum olarak eleştirisi yapılmıştır.

Gülcan'ın polis ve askerle ilk tanışması bir gece baskınında olur. Babasını arayan kuvvetler, eve gelerek arama yapar.

> *İçeriden bir gürültü geliyor.*
> *Uyanıyor Gülcan. Ağlamaya başlıyor.*
> *Odasının ışığı yanıyor hemen. Kapıda, tanımadığı biri duruyor. Ağlama diyor Gülcan'a* (Yağcı, 2009a:41).

Polisler hakkında bilgi verilirken onların tek bir özelliği üzerinde duruluyor. "Duygusuz" olmaları. Gülcan'a göre polis ve askerler, duygusuz ve tepkisiz insanlar.

> *Annesinin hemen arkasında dikilen, anlamsız gözlerle kendisini ve annesini izleyen adamın gözlerinin içine bakıyor* (Yağcı, 2009a:41).

> *Donuk, duygusuz bakışlar görüyor.*
> *… Ayaktaki adamın annesini kaygılandırdığını düşünüyor hemencecik* (Yağcı, 2009a:41).

> *Annesinin kucağında salona geçiyorlar. Odasındaki adama bakıyor. O da geliyor arkalarından. Sinsi sinsi geliyor diye düşünüyor* (Yağcı, 2009a:42).

Gülcan'ın bir askerle –subay– karşılaşması da o gece olur. Subayın emriyle yapılan aramada diğerlerinin onun emrinde olduğunu anlaşılmaktadır. Gülcan'ın karşılaştığı bu ilk subay, Gülcan'a kötü davranmaz; aksine gönlünü almaya çalışır. Gülcan da subaya karşı daha sevecen davranır. Bu sevecenliğin Gülcan'ın ilk kez asker görmesinden mi, askere olan güveninden mi kaynaklandığı belirtilmez. Sadece Gülcan'a yaşattığı duygular aktarılmıştır.

> *Salonda bir subay görüyor Gülcan. Üzülüyor mu seviniyor mu?*
> *Daha önce hiç böyle yakın olmamış subayla. (…) Uzaktan seviyor subay giysilerini.*
> *Bu gece çok yakınında, hem de kendi evlerinde bir subay görüyor. Şaşıracak elbette. Subaya gülüyor bile, öteki somurtkan adamı unutup.*

> *Subay yaklaşıyor Gülcan'a. Kucağına almak istiyor. Ama Gülcan gitmiyor. (…) Subay, yanaklarını okşamakla yetiniyor. Yatırın çocuğu diyor annesine.*
>
> *(…) Gürültü yapmayın, çocuğun odasına kimse girmesin, diyor subay* (Yağcı, 2009a:42-43).

Subayın bu denli iyi davranışı Gülcan'ı şaşırtmakla beraber sevindirmektedir. Daha sonraları karşılaşacağı subaylara kıyasla bu subay Gülcan'a göre iyi kalpli biridir.

> *Sonraları Gülcan, ah keşke bütün subay amcalar bu amca gibi iyi kalpli olsa diye düşünüyor. Çünkü çok karşılaşıyor daha sonra subaylarla.*
>
> *Ama hiçbiri onun gibi sevecen davranmıyor Gülcan'a* (Yağcı, 2009a:43).

Gülcan'ın korkusu nedeniyle subay Gülcan'ı yatıştırmaya çalışıyor. Romanda iyi olarak gösterilen tek asker bu subaydır. Gülcan'a iyi davranan ve onu korkutmayan bu subay, onun askerle ilgili ilk hatıralarını oluşturur ve Gülcan, karşılaştığı diğer askerlerle ya da polislerle bu subayı karşılaştırır.

> *Gülcan yine ağlıyor.*
>
> *Susturamıyorlar. Subaya bakıyor. Subay gülüyor. Ağlama kızım, biz şimdi gideceğiz. Uyu sen diyor* (Yağcı, 2009a:43).

Can'ın kaçak yaşadığı dönemlerde İstanbul'da bulunan Can ve Gülcan, geri dönerken sürekli polis ve asker aramasından geçer. Sıkıyönetim sebebiyle sokakta insanlardan çok polis ve asker bulunmaktadır. Gülcan, bu durumu çocuk aklıyla anlamlandırmaya çalışır. Babasının arandığını bilmektedir ve bu polis çevirmeleri sırasında onun halini düşünmektedir.

> *Sokaklarda insan azdı nedense. En çok polisleri ve askerleri görmüştü Gülcan.*
>
> *Bir yerde durup arama yapmıştı polisler, askerler. Babasının üzerini aramıştı bir asker. İçinde Gülcan'ın eşyalarının bulunduğu valizi de eliyle karıştırmıştı.*
>
> *… Dolmuştan inince azıcım yürüdüler. Bir kez daha arandılar, polislerce bu kez. Kimliğine bakarken korkmuş muydu Can? Bu kızın mı? dediler. Evet, dedi babası* (Yağcı, 2009a:82).

Sıkıyönetimin anlatıldığı bu bölümlerde, tema korkudur. Asker ve polis, insanlara korku vermektedir. İnsanlar, aranma, yakalanma, tevkif edilme ya da sorgulanma korkusuyla sokağa çıkmamaktadır.

> *Sokaklar boştu. Askerle dolu kamyonlar ve polis arabaları dışında araç çok azdı yollarda. Daha bir taksiye binmeden yine bir arama yapıldı. Gülcan babasının kucağındaydı. Kimliğine baktılar Can'ın. Hiç aldırmadan bekledi o. Gülcan'ın valizini de aradılar bir daha* (Yağcı, 2009a:82).

Yaşanan bu korku ortamı ve askerce yapılan tüm müdahaleler Can'ı ve eşini kaçmaya zorlar. Eve uğramayan aile, kızı Gülcan'ı dedesi ve anneannesine bırakır. Bu kaçaklık döneminde de polis ve asker eve baskınlarda bulunur. Arama yapar ve sorgulamalarda bulunur. Bu bölümden sonra karşılaşılan asker ve polisler iyi insanlar değillerdir. Duygusuz, ruhsuz, insanlıktan çıkmış olarak tasvir edilir.

> *O günlerde iki üç gecede bir polis ve asker amcalar geliyordu eve.*
> *Resmi giyinmiyorlardı, ama biliyordum ben onların polis olduklarını. Bazen gündüzleri de geliyorlardı. Ellerinde tabancalar, kocaman kocaman tabancalar. Korkuyordum ben, ağlıyordum. Gelip babamı, annemi soruyorlardı. Neredeler diyorlardı. Gelmiyorlar mı buraya diyorlardı. Nereye gidebilirler, diyorlardı. Gelip teslim olsunlar, yoksa biz yakalarsak çok fena olur onlar için haaa!... diyorlardı.*
> *Odalara bakıyorlardı.*
> *Uyumuyorsam, onları görünce korkup ağlıyordum. Bazıları ses ettirmezdi yanındakilerde. Çocuk uyuyor susun, derdi benim yattığım odaya girdiklerinde. Bazıları kötüydü. Dedeme bağırırlardı, Baban nerede kız? derlerdi bana. Dövecek gibi yaparlardı. Annen nerede? derlerdi. Ben susunca da, piç kurusu, derlerdi, komünistlerin piçi! derlerdi. Hiç sevmezlerdi beni…* (Yağcı, 2009a:85-86).

Bu denli vahşi ve duygusuz olarak verilen polis ve askerler, Gülcan'ın yaşamında onları "düşman" olarak görmesine sebep olmuştur. Küfür eden, aşağılayan, tehdit eden polis ve askerler, romanın başlıca kötüleridir. Gülcan'a göre bu insanlar, çocukları olmayan, güzel ne varsa hiçbirine saygısı olmayan ve bu güzelliklere sahip olmayan insanlardır. Çünkü çocuğu olan ya da güzellikleri bilen insanlar, bu denli kötü yaradılışa sahip olamazlar.

> *Aylar önce babamla ayrıldığımız o geceden sonra ilk kez görüyordum polisleri.*

Geceydi. Gürültüden uyanmış ve gözlerimi ovuşturarak salona gitmiştim ben de. Baktım ki, babamın kitaplığındaki kitapları yığıyorlar yere. Kitapları, dergileri, gazete kesiklerini, yazıları…

Çok kitap var. Ne yapacağız?

Salonda kaç kişi vardı, bilmiyordum. Dedemle anneannemden başka bir bayan, beş altı kişi vardı.

Yırtın!

Çöktü kitapların başına birkaç kişi.

Tek tek yırtmaya başladılar. Küfür de ediyorlardı yırtarken.

Babamın güzel kitaplarını, ekmek gibi sevdiği kitapları nasıl da yırtıyorlardı

Yırtarken sırıtıyorlardı. Keyifle yırtıyorlardı.

İyi ki babam görmedi, diye düşündüm o an.

Nasıl da kıyıyorlardı o canım kitaplara!

Ağladım. Sonra korkum geçti.

Niye yırtıyorsunuz? diye bağırdım.

Sus kız! dedi kitap yırtanlardan biri.

Ayakta duran bir başkası, susturun şu kızı, yoksa ben sustururum haaa! Diye bağırdı dedemle anneanneme (Yağcı, 2009a:86-87).

Gülcan, polislerin ve askerlerin bu tutumunu kendince yorumlar. Bu kişilerin insanlıklarını, yaptıklarını sorgular.

Kitapları yırttılar ve gittiler.

Onların çocukları yok mudur?

Çocukları sevmiyor mu onlar?

Onların kitapları, çiçekleri yok mudur evlerinde?

Çocukları sevmeyen insan olur mu?

Çocuksuz, kitapsız, çiçeksiz ev olur mu? (Yağcı, 2009a:87).

Polis ve asker hakkında anlatılanlardan biri de onların yalan söylemesidir. Gülcan'ı konuşturmak için bir çocuğa yalan söyleyebilmektedirler.

Babamın arkadaşları değildi onlar. Biz Can'ın arkadaşlarıyız, derlerdi, ama değillerdi (Yağcı, 2009a:88).

Romanda, 80'li yıllardaki polis ve askerin tutumu anlatılmakla birlikte, işkenceden fazla söz edilmemektedir. Bazı bölümlerde bu durumla ilgili bilgi verilmektedir.

Soğuk yerlere götürüyorlar. Pis, karanlık yerlere götürüyorlar. Gözleri bağlıyorlar. Çırılçıplak soyuyorlar. Aç susuz bırakıyorlar. Dövüyorlar. Aşağılıyorlar. Onun için gitmek istemiyorum… Senden ayırmak istiyorlar, annenle bizi birbirimizden ve senden ayırmak

> *istiyorlar. Ankara'yı bir daha göstermek istemiyorlar…* (Yağcı, 2009a:90).

> *Emniyetlerde çok eziyetler çekmiştir. Her mapusa gireni, mapusa götürmeden önce emniyete götürüyorlarmış çünkü. Evimize gelen bazı arkadaşları kendilerine yapılanları anlatıyor da…*
> *Alıştım artık!*
> *Tüylerim diken diken oluyor!*
> *Babam bana anlatmaz bunları. Elektrik bile veriyorlarmış! Daha neler neler yapıyorlarmış. Nasıl dayanıyor ki insanlar? Ya yapanlar, insanlar değil mi onlar?* (Yağcı, 2009a:135).
> *Niye eziyet ediyorlar insanlara? Anlamıyorum. Kafam sorularla doluyor. Nasıl kıyıyorlar?* (Yağcı, 2009a:135).

Polisin "ava" çıktığı dönemlerde beklediği yerlerden biri de kitapçılardır. Yazara göre, kitap ve kitapçılar polis için potansiyel tehlike ve düşmandır. Bu sebeple, kitapçıların önlerinde beklemektedirler.

> *Niye kitapçılara gitmiyoruz baba?*
> *Babam, kulağıma eğilip, şimdi oralar tehlikeli kızım, oralarda çok polis bekliyordur, demişti.*
> *Polisler kitapçılarda niye bekliyordu? Bilmiyordum, hâlâ da bilmiyorum. Bildiğim şu var yalnızca, polisler kitapları sevmiyorlar! Annemi de, beni de!* (Yağcı, 2009a:93).

Bu tutuklamalar ve sorgulamalar esnasında yapılan işkenceler ve ölümler belli bir süre sonra yargılanma yolunu açar. Ancak, çoğu delil yokluğundan serbest bırakılır. Gülcan, bu durumu da sorgulamaya çalışır ve ne olduğunu anlamaya çalışır.

> *Herkes bunları konuşuyor çünkü. Gazetelerde de yazıyor. Bazı polisler, askerler ceza alıyor insanlara eziyet ve işkence yaptıkları için! Çoğu delil yokluğundan kurtuluyormuş, ama alanlar da varmış. O kitapçı abiyi döven askerler de ceza almıştı, gazete okumuştum* (Yağcı, 2009a:135).

Can'ın tutuklanmasından sonra dahi polisler, Gülcan'ların evine gelip Can'ı sormaktadır. Tutuklandığını bilmelerine rağmen, amaç evdekilerin Can'a yardım edip etmediğini anlamaktır. Can'ın ya da annesinin tutuklanması polis için yeterli değildir. Onlara göre böyle bir aile sahip olmak da aileyi suçlamaya yetecektir.

> *Babamdan mektup geldiği günlerdeydi.*

> *(…) Polisler geldi eve. Yine babamı ve annemi sordular. Anneannem mapusta olduğunu söyledi. İnanmadılar. Babamdan gelen mektubu gösterdi onlara. İnanmış gibi yaptılar* (Yağcı, 2009a:102).

Gülcan'ın o güne kadar karşılaştığı polislerin hemen hepsi kötü insanlardır. Bunu bilen Gülcan, bazı polislerin yakın davranmasına da inanamamaktadır. Çünkü polis Gülcan'ın gözünde onu anne ve babasından ayıran insanlardır.

> *Teşekkür ettim polis amcaya. Birbiriyle bakıştılar polisler. İyi polisler belki de. Yoksa aldıkları mektubu geri verirler miydi? O, kitaplarımızı yırtanlar gibi kötü davranmıyorlardı. Belki de çocukları vardı bunların. Belki kitapları ve çiçekleri vardı evlerinde. Ama yine de annemi ve babamı aradıkları için sevmedim onları* (Yağcı, 2009a:102).

Can'dan Gülcan'a gelen mektuplarda damga olduğu belirtilmektedir. Bu damga "görülmüştür" damgasıdır. Cezaevinden gönderilen ve cezaevine gönderilen mektuplar, görevlilerce okunmakta, uygun görülmeyen yerler karalanmaktadır. Ya da mektup hiç verilmemektedir. Bu baskıcı tutum karşısında Gülcan, polislerle ilgili bir benzetmede bulunur ve onlara karşı olan düşmanlığını iyiden iyiye göstermektedir.

> *Çok çizerlerdi mektuplarını. Kimbilir göndermedikleri neler vardır bana? Babamın mektuplarının bir kısmını da hiç göndermemişlerdir. Bazen olurdu, falan tarihli mektubumu almadınız mı? diye sorardı babam. Bakardık mektuplarının arasına, bulamazdık. Şeytanlar almış der, gülerdim ben…* (Yağcı, 2009a:124-125).

2.1.1.6.3. Karakter Teşkili

Karakter teşkiline bakıldığında tüm roman kişilerinin birer tip olduğu görülmektedir.

Can, idealist bir öğretmen olan ve kızını bu doğrultuda yetiştiren bir baba figürüdür. Aynı şekilde anne de baba Can'ın fikirlerini benimsemiş, onunla aynı kaderi paylaşmış bir öğretmendir.

Verilen asker ve polislere bakıldığında her birinin belli bir düşünceyi yansıtan tiplemeler olduğu aşikârdır.

Romanda diğerlerinden farklı olan tek kişi Gülcan'dır. Kendi içinde pek çok çözülemeyen sorunsalla uğraşan Gülcan, karakteristik özellikler göstermekte bir kahraman değildir. Bu durum, onun babasıyla olan paylaşımından kaynaklanmaktadır. Gülcan,

babasının ve ailesinin yaşadıklarıyla beraber içinde bulunduğu durumu sorgulasa dahi babası ve onun düşüncelerine olan tutkusu sebebiyle bir tip olmaktan kurtulamaz.

Çocuk olmasının da verdiği etkiyle babasının yörüngesinden çıkamaz ve bağımsız düşünemez. Can'ın solcu olması ya da olmaması durumunda da Gülcan, babasına olan düşkünlüğü sebebiyle düşünce farklılıklarına düşebilecektir. Sağcı bir babanın kızı olsa onun haklı olduğunu düşünecek ve ideolojisini ona göre belirleyecektir. Bu sebeple Gülcan, kimi zaman kahraman özellikleri gösterse de bir tiptir.

2.1.2. TURNALAR

Öner Yağcı'nın ikinci romanı olan ve 1988 Madaralı Roman Ödülü alan *Turnalar* romanı olay örgüsü, bakış açısı ve anlatıcı, anlatım teknikleri, zaman, mekân ve şahıs kadrosu bakımından incelenmiştir.

2.1.2.1. Olay Örgüsü

Yazarın ilk romanı *Kardelen* gibi *Turnalar* da bir cezaevi romanıdır. Kardelen'e bakıldığında ondan daha başarılı denilebilecek romanda 1980 darbesinin ve öncesinin getirdikleri anlatılmaktadır.

Ankara'da yaşayan, birbirinden farklı mesleklere sahip olan ve birbirlerine dostluklarıyla bağlı bir grup insanın 1970'li yılların ikinci yarısından itibaren başlayan serüvenleri ve her birinin birbiriyle ya da 'kendileriyle' olan ilişkileri üzerinde durulmuştur. Romanın temelini oluşturan ve romanın başkişisi konumundaki Erdal, belirli zamanlarda anlatıcı olmakla beraber, romanın felsefesini de oluşturmaktadır.

Romanda yazar, kendi yaşadıklarını da bir kenara bırakmaya çalışarak işkenceyi, polis ve askeri, hükümeti, grupların kendi içindeki anlaşmazlıklarını, karşıt grupları tartışmakta; bu tartışmalar içerisinde o dönemde eleştiriye oldukça açık olan evlilik, kadın–erkek ilişkileri, dostluk, aile ilişkileri, aşk ve sevgi kavramlarını da irdelemektedir.

Bu bağlamda ele aldığımızda, romanın çok yönlülüğü dikkati çeker. Romanda olaylar tek bir kişi ve tek bir olay etrafında gelişmemektedir. İlk romanındaki bireysellik, bu romanda çok sesliliğe dönüşmüştür. Yazara göre herkesin anlatması gereken bir hikâyesi vardır ve bu hikâyeler bütün hikâyelerle aynı değere sahiptir.

Roman, Erdal'la başlar, onun çocukluğuna döner ve büyümesi, yaşadıkları anlatılır. Erdal'la birlikte onun çevresinde bulunan ailesi, arkadaşları, aile dostları, kısacası sevgisini yansıttığı tüm insanların yaşadıkları romanın omurgasını oluşturmaktadır.

Roman, on sekiz bölümden oluşmaktadır. Ancak bu on sekiz bölüm üç ana başlık etrafında gelişir. "Erdal'la Söyleşi", "Yaşarken" ve "Erdal'ın Yaşadıklarından Anımsadıklarından" adlı bu bölümler numaralandırılarak tekrarlanmıştır.

İlk bölüm olan "Erdal'la Söyleşi/1"de anlatıcı bize Erdal'ı tanıtır ve içinde bulundukları durumu anlatır. Tüm "Erdal'la Söyleşi" bölümlerinde anlatıcının gözünden Erdal anlatılmaktadır. Erdal'la olan ilişkisini anlatan bu anlatıcı birinci ağızdan konuşur.

"Bana kendini anlatsana Erdal. Tanımak istiyorum seni. Kaç gündür fırsat kolluyorum seninle konuşmak için. Konuş, gülen gözlerinle dostum. Bir yaralı kuş musun sen? Kırık mı şimdi kanatların?" cümleleriyle ilk bölüme giriş yapan anlatıcı–yazar, okuyucuyu Erdal'la tanıştırır ve onun anlatılmaya değer biri olduğunu vermeye çalışır. Hayatının değerli biri olduğunu anlatmaya çalışır. Anlatıcı kimdir, Erdal'ı tanıyor mudur bilinmez, ama Erdal'a çok değer verdiği aşikârdır. Onunla aynı sorgulamaları geçirmiş ve aynı yere "kafes"e düşmüş olan anlatıcı, Erdal'la kendisini kıyaslayarak onun değerli olduğunu hissettirir.

"Yaşarken" bölümlerinde Erdal'la birlikte onun çevresinde bulunan insanların hikâyeleri anlatılmaktadır. Bu bölümlerde anlatıcı üçüncü şahıstır. Anlatıcı, olayların içerisinde ve her şeyi bilen biri gibidir. Erdal'ın yakın çevresinde olan olayları ve birbirleriyle olan ilişkileri anlatmaktadır.

"Erdal'ın Yaşadıklarından Anımsadıklarından" adlı bölümlerde ise anlatıcı konumunda Erdal vardır. Erdal, hapiste olduğu dönemde yaşadıklarını ve kendisine gelen mektuplarla içinde bulunduğu psikolojiyi de vermektedir.

Yukarıda da belirtildiği gibi bu üç ana başlık roman içerisinde aynı sıra ile tekrarlanmaktadır. Bu şekilde romanın başkişisi olan Erdal'dan sapmadan yaşananlar ve o dönemin yaşantısı anlatılmıştır.

İbrahim Oluklu, *Turnalar*'ı yorumlarken "daha üstünden sıcaklığı gitmemiş olan bir dönemi konu etmektedir." ifadesini kullanır (Aktaran:Yeşildağ, 2001:201). Yağcı, yaşadıklarının etkisiyle de romanda cezaevini ana mekân haline getirmiştir. Bir bakıma Turnalar, Yağcı'nın geleceğe, gökyüzüne gönderdiği "umut"tur. Yazar, içindekileri bu şekilde haykırarak, bu ağır yükün altından kalkmak istemektedir.

Roman, bir cezaevi romanı olmakla birlikte, anlatı içerisindeki kişilerin kendileriyle verdikleri mücadele, birbirlerine karşı bağlılıkları sebebiyle yaşadıkları da anlatılmış; bu şekilde roman bir psikolojik romana dönüşmüştür. Romanda Erdal, her ne kadar umudu temsil etse de, bu umudun yeşertilmesini sağlayan 'içeridekiler' değil, 'dışarıdakiler' olmuştur. Romanın hemen her bölümünde *"Asıl acıları dışarıdakiler çekiyor!"* ifadesi geçer. *Kardelen*'den başlayarak dışarıda bulunan mahkûm yakınlarının durumuna yoğunlaşan Yağcı, tutuklu yakınlarının çektiği acıların anlatımını üstlenmiş, bu şekilde kendi ailesi gibi pek çok ailenin de sesi olmuştur. Romandaki kişilere baktığımızda, her birinin kendisinden başka sorumlu olduğu aileleri vardır. Bu sorumluluk 'içeridekiler'i daha da ezmektedir.

Romanın başkişisi olan Erdal, idealleri olan bir avukattır. Bir şirkette iyi bir maaşa çalışmak yerine, durumu iyi olmayan ve idealleri uğruna tutuklanmış olan kişilerin avukatlığını yapmaktadır. Çok kazancı olmamakla birlikte, kazancından ve durumundan memnundur. Çocukluğunu bozkırın ortasındaki bir kasabada geçiren Erdal, babasını küçük yaşta kaybettikten sonra annesi ve kız kardeşiyle –dayısının yardımıyla– Ankara'ya yerleşir.

Tutuklamalar ve gözaltı sürelerinde yapılan işkencelere dayanamayan bazı kişilerin ismini vermesiyle tutuklanan Erdal'ın burada yaşadıkları, romanın ana temasıdır.

Tutuklanmadan önceki yaşantısı, edindiği yeni arkadaşlıklar ve yeni tanıştığı öğretmen Handan'la olan ilişkisi romanda anlatılan hikâyelerden bazılarıdır.

Turnalar, yazarın cezaevi romanları denilecek romanlarından ikincisidir. Yazar, Erdal'ın şahsında kendiyle, yaşadıklarıyla ve aynı düşüncelere sahip ama birbiriyle itilaf içerisinde olan çevresiyle hesaplaşmaktadır. Bu sebeple, romanda hikâyesi anlatılan her bireyde hayatından izler bulmamızı ister ve ipuçları bırakır.

2.1.2.2. Bakış Açısı ve Anlatıcı

Romanın anlatıcısına bakıldığında *Kardelen* romanındaki gibi tek bir kişi olmadığı görülmektedir. Romandaki bölümlere göre anlatıcı değişmektedir.

Bu durum romanı, "belgesellik"ten uzaklaştıran ve romanı daha inanılır kılan bir unsurdur. Yazar, Erdal'ın hapishanede yaşadıklarını ve işkenceleri bütün bir roman boyunca anlatmış olsaydı ve anlatıcı olarak da sadece Erdal'ı seçmiş olsaydı roman, belge

niteliği taşıyan bir kitap haline gelecekti. Ancak romandaki çok seslilik bu monotonluğu kırar ve romandaki anlatıcılarla adı geçen herkesin hikâyesini okuyucuya verir.

"Erdal'la Söyleşi" bölümlerinde anlatıcı, Erdal'ı bilen ve Erdal'la aynı yere düşen bir mahkûmdur. Hakkında fazla bilgi verilmemekle birlikte, işkencelerden dolayı konuştuğu – çözüldüğü daha ilk cümlelerden itibaren okuyucuya verilmiştir.

> *Bense boyun eğmiştim zulme, dayanamamıştım, konuşmuştum. Acı değil, onurumun ayaklar altına alınması yıkmıştı beni. Karımın çığlıkları, çıplaklığı, çıplaklığım…* (Yağcı, 1999a:7).

Anlatıcının durumunun verilmesi Erdal'ı daha da önemli kılmaktadır. Çünkü Erdal, çözülmemiştir. Bu durum onu diğer mahkûmlar ve anlatıcı gözünde kahraman yapar.

Bu bölümlerde anlatıcının Erdal'ın kendisi gibi bir mahkûm olması ve Erdal'ı gördüğü gibi anlatması sebebiyle müşahit / gözlemci bakış açısı kullanılmıştır. Erdal'ın koğuşa gitmeden önceki durumunu tüm çıplaklığıyla gözler önüne serer.

"Yaşarken" adlı bölümlerde ilahi bakış açısı kullanılmıştır. Anlatıcı üçüncü şahıstır. Anlatıcı, Erdal'ın hayatı, Erdal'la birlikte çevresinde bulunan insanların hayatı hakkında her şeyi bilmekte ve onların hayatını okuyucuya vermektedir. Bu bölümler olayların bütünün geçtiği bölümler olmakla birlikte romanın en ayrıntılı bölümleri olmuştur.

"Erdal'ın Yaşadıklarından Anımsadıklarından" adlı bölümlerde ise anlatıcı Erdal'dır. Erdal'ın ağzından hapishane yaşamı ve yaşananların verildiği bu bölümde kahraman bakış açısı kullanılmıştır. Erdal, çoğunlukla yakın çevresindeki kişilerle olan ilişkisini ve hapishanede yaşadıklarını bu bölümde anlatır. İlk roman *Kardelen* de olduğu gibi *Turnalar*'da da mektup, bu yaşananların ve duyguların aktarımında önemli bir araç olmuştur.

2.1.2.3. Anlatım Teknikleri

Roman, yazarın bir önceki romanındaki basit anlatımdan çıkarak daha karmaşık bir yapıya ulaşmış ve bu durum romanı salt "cezaevi romanı" yaftasından da kurtarmıştır. İç içe geçen hikâyeler, birbirini destekleyen görüşler ve içine düşülen durum, okuyucuyu da düşünmeye iterek romanı psikolojik romanlar içerisine yerleştirmiştir.

Romanda kullanılan zaman kavramı belli bir süreyi kapsamaz; Erdal'ın yaşamından kesitler bulunan bu süreç yaklaşık yirmi yıllık bir süreçtir. Yağcı, Erdal'ın son yirmi yılını

anlatırken, Türkiye'nin de geçirdiği son yirmi yılı anlatmıştır. Romanda kullanılan bu zaman kavramı sebebiyle romanda sıkça geriye dönüş tekniği kullanılmaktadır. Erdal'ın çocukluğuna dair hatırladıkları, "Yaşarken /1" adlı bölümde okuyucuya sunulur.

> *Treni oldum olası seviyor, çünkü trenler arasında geçmiş çocukluğu…* (Yağcı, 1999a:9).

İfadeleriyle başlayan "Yaşarken/1" bölümü bizi geriye dönüşlerle Erdal'ın çocukluğuna ve bilinçli sınıf hareketini kendisine aşılayan babasıyla tanıştırır. Erdal'ın görüşlerinin belirginleşmesinde ve keskinleşmesinde babasının görüşleri oldukça önemlidir. Bunu vermek amacıyla Yağcı, romanda geriye dönüşe başvurmuştur.

Bununla birlikte yazar, romanda geçen her kişinin hikâyesini anlatmak için öyküleyici anlatıma başvurmuştur. Bir tiyatro oyunu gibi romanda sırası gelen her kişi de kendi hikâyesini anlatır ve romana dâhil olur. Bu bölümlerde anlatıcı yazardır. Hepsinin yaşadıklarını ve ne hissettiklerini bilmekte ve sırası geldiği zaman onları olaylara dâhil etmektedir. Erdal'la başlayan hikâyede ilk olarak ailesi ardından arkadaşı Seyfi'yle karşılaşır ve onun Sibel'le olan ilişkisini öğrenir okuyucu. Ardından Seyfi'nin tanıştığı Handan dâhil olur romana ve o da hayatını anlatarak Erdal'ın hayatında önemli bir kişi haline gelir. Bunun gibi pek çok kişi romana eklenir ve bu şekilde romandaki anlatım zenginleşir.

> *Oğlunun büyüdüğünü göremedi Numan Usta…* (Yağcı, 1999a:19).

> *… En usta terzisiydi kasabanım. Bayram öncelerinde çok işi olur, sıkışırdı. Karısı da yardım ederdi o zamanlar. Öyle günlerde Erdal, gündüzleri çarşıya gidip dükkânda oturmasa babasının yüzünü göremezdi.* (Yağcı, 1999a:27).

> *Annesi babası İstanbul'daydı Seyfi'nin.*
> *Çağlayan'da bir lokanta işletiyordu babası.*
> *… Okulun son sınıfındaydı. Tiyatro bölümünde okuyordu. Aynı okulun Rus dili bölümünde okuyan Sibel'le nişanlıydılar birkaç yıldır* (Yağcı, 1999a:32).

Öyküleyici anlatımın kullanıldığı bölümler romanın "Yaşarken" adlı bölümleri içerisinde yer alır. Bu bölümlerde Erdal ve arkadaşlarının yaşadıkları anlatılırken zaman kayması yapılır ve geriye dönüşlerle hikâyeler anlatılır.

"Erdal'ın Yaşadıklarından Anımsadıklarından" bölümlerinde ise anlatıcı Erdal'dır ve Erdal'ın hapishanede yaşadıkları kendi ağzından okuyucuya verilir. Bu bölümlerde psikolojik ve sosyolojik incelemelerin olduğu söylenebilmektedir. Erdal, kendi içinde düştüğü çelişkileri, duygu yoğunluklarını, hesaplaşmalarını burada anlatır. Aynı zamanda cezaevi koşullarında yaşadıklarını, çektiği acıları da verir okuyucuya.

> *Ranzamdayım.*
> *Pencerenin önünde.*
> *Yeniden çağıracağım düşlerimi yanıma. Gelirler. Onlar benim boynumun bükülmesini isterler mi hiç? İstemezler biliyorum. Hiç istemediler, hep sevinçlerle, umutlarla geldiler.* (Yağcı, 1999a:56).

> *Handan'a daha sık yazmalıyım.*
> *Aşka dönüşecek bir sevginin güçlü temelleri olmalı.*
> *Seviyorum o kızı. İçtenliğini seviyorum onun. Ta o zamanlar yakınlık duymuştum zaten* (Yağcı, 1999a:113).

> *Bugün? Bugünün bir farkı var mı öteki günlerden? Günler hep birbirinin aynı değil mi burada? Öyle olsa da bazen nedensiz sevinçler doluveriyor içime işte* (Yağcı, 1999a:164).

"Erdal'ın Yaşadıklarından Anımsadıklarından" adlı bölümlerde anlatımda iç monolog tekniği kullanılmıştır. Erdal, kendisiyle konuşurken, bunu, karşısında biri varmış gibi anlatmaktadır. Kendi durumuyla beraber anlattığı düşlerini, umutlarını, sevinçlerini, beklentilerini dinlemesini istediği kişiler ise okuyucudur. Böylece yazar, umudun ve direncin hâlâ var olduğunu ispatlar ve Erdal'ın nezdinde herkesin böyle olması gerektiğini anlatmaya çalışır.

> *Umutluyum.*
> *Her şeye karşın iyimserim.*
> *Kör bir iyimserlik değil bu.*
> *Yaşanana bakarak, öğrendiklerim, gördüklerime bakarak böyle düşünüyorum.*
> *İnsanın özündeki güzelliği biliyorum.*
> *Bizim insanımız, başkaları gibi acı çekmesini, yenilmesini kahırlanmasını bildiği gibi; gülmesini, yenmesini, coşmasını da bilir elbette* (Yağcı, 1999a:308).

Bu tür iç monologlarla okuyucu Erdal'ın ideolojisine dünya görüşüne ilişkin bilgi edinmiş olur ve Erdal'ı başkalarının tanıtmasına gerek kalmadan tanır ve sever.

Yağcı, romanda kişilerin birbirleriyle olan ilişkilerini göstermek amacıyla mektup tekniğinden faydalanmıştır. Yazar, Erdal'a gelen mektuplarla, kartlarla ve Erdal'ın yazdığı mektuplarla Erdal'ın dünyasını oluşturur.

> *Küçücük bir kart ile merhaba:*
> *İçtiğim çayın buharı merhaba olup gitsin yanına.*
> *O buhar, gün olur buluta dönüşüp gölge yapar sana.*
> *Serinletir.*
> *Ya da kıyar kendisine, aslına döner, suya.*
> *Ve yine serinletir seni.*
> *Al bu çayı iç. Isıtsın içini.*
> *Buhar merhaba olup geri gelsin yanına.*
> *Gölge yapsın. Bulut ya da yağmur olup ıslatsın.*
> *Serinletsin yüreğini.*
> *Baharımız gelsin.*
> *Hoşça kal* (Yağcı, 1999a:225).

> *Gülşen yazdı abisine.*
> *'Hani Levent var ya. Onunla iyi arkadaş olduk. Sen içerdeyken böyle şeyleri düşünmek saçma mı bilmiyorum ama, sevdim onu. O da beni seviyor. Dün konuştuk. Evvelsi gün de annesi ile babası bizdelerdi. Senden gizlemek istemedim abi. O da sana yazmamı söyledi zaten. Beni anlıyor musun abiciğim? Hani hep yazardın sevgi üstüne… Öyle hafif hissediyorum ki kendimi… Senin çıkmanı şimdi daha çok gözle bekliyorum…'* (Yağcı, 1999a:215).

Anlatı içerisinde kullanılan bu mektuplar romanın içeriğini ve kişileri daha da derinleştirmiş ve anlatıma başarılı bir renk getirmiştir.

Yazar, romanı içerisinde okuyucuyu araştırmaya yönlendirecek bilgiler de vermektedir. Bu bilgiler ya da alıntılar yarım bırakılmış ve okuyucunun öğrenmesi amaçlanmıştır. Bu bölümlerde başarılı bir biçimde dipnot tekniği kullanılmıştır.

> *İsmet Paşa'nın kocaman bir resminin yanında, "Sizi ben bile kurtaramam!" yazılıydı. (…) Erdal babasını seyretmişti tüyleri diken diken. "Sizi ben bile kurtaramam!" sözünü de ömrünce unutamamıştı* (Yağcı, 1999a:18).

İfadelerinin bulunduğu bu alıntının gerçek metni ise "Bu yolda devam ederseniz, ben de sizi kurtaramam!" (Aydemir, 1960:400) biçimindedir. Yazar bu alıntıyı bilerek bu şekilde vermiştir. Okuyucunun bu alıntıyı merak edip araştırmasını ve öğrenmesini istemektedir. İsmet İnönü'nün sözleri söylenildiği dönemlerde halkın üzerinde derin bir

etki bırakmış ve yıllarca etkisini sürdürmüştür. Bu etkinin daha iyi anlaşılması için yazar, İsmet İnönü'den alıntı yapmış ve romana yerleştirmiştir.

Romanda yapılan alıntılar ve dipnotlar, romanın gerçekçiliğini oluşturması bakımından önemlidir. Yağcı, ilk romanı *Kardelen*'de olduğu gibi bu romanda da gerçekliği ön planda tutmaya çalışmaktadır. Bu gerçekliği oluşturmada farazi yerler ya da isimler yerine o dönemde olan gerçek isimlerin alıntılanmasının da payı oldukça büyüktür.

> *Büyüdükçe, tanıdıkça, Paşa'nın yaşamını öğrendikçe, hele o yaşındaki gözüpek konuşmalarını gazetede okudukça, daha da artıyordu sevgisi. Babasından dinledikçe, ah bir görsem! diye iç geçirirdi. Yalnızca gazetelerde, bir de* ***Akis*** *dergisinde resmini görebiliyordu* (Yağcı, 1999a:18).

Romanda alıntılan yalnızca dönemin şahsiyetlerinin sözleri değildir. Romanda sıklıkla türkülerden ve şiirlerden de alıntılar yapılmıştır. Şiirlere baktığımızda ilk karşımıza çıkan Bertolt Brecht'tir:

> *Bir yaprak gönder bana, bir daldan*
> *Yarım saatten yakın olmasın ama kaldığın eve…*
> *Sen böylece yürür güçlenirsin*
> *Ve ben teşekkür ederim sana*
> *O güzel yaprak için* (Yağcı, 1999a:62).

Brecht'ten alınan bir alıntı da 1 Mayıs Marşı'ndandır:

> *Gün gelir, gün gelir*
> *Yepyeni bir güneş doğar…* (Yağcı, 1999a:165).

Alıntılanan şairlere bakıldığında kuşkusuz Nazım Hikmet ayrı bir öneme sahiptir. Nazım'dan iki şiir romanda verilmiştir:

> *Bugün aklıma yazısız ve çizgisiz bir resim geldi*
> *Taranta – Babu!*
> *Ve benim, birdenbire, yüzünü değil, gözünü değil,*
> *Senin sesini göresim geldi, Taranta – Babu;*
> *'Mavi Nil' gibi serin*
> *Yaralı bir kaplan gözü gibi derin*
> *Sesini senin!* (Yağcı, 1999a:116).

Ben yanmasam, sen yanmasan, biz yanmasak, nasıl çıkar, karanlıklar, aydınlığa! (Yağcı, 1999a:151).

A.Kadir'in yazdığı "Yol" şiiri de romanda alıntılanan şiirlerden biridir:

Tekmil haklar alınır
Tekmil hürriyetler kısılır.
Tekmil köşe başları, tekmil kapılar tutulur.
Gökyüzü tıkılır dört duvar içine
Bütün bunlara karşı
Dümdüz apaydınlık kalır
Seni bana getiren yol (Yağcı, 1999a:137).

Erdal'ın cezaevi hayatında şiir önemli bir yer tutar. Erdal'la birlikte pek çok mahkûm da şiire merak salmış ve dizelere sığınmışlardır. Şairlere baktığımızda çok çeşitlilik hemen göze çarpar. Dizeleriyle karşılaşılan bir isim de Fuzuli'dir:

Derdin çok hemderdin yok (Yağcı, 1999a:150).

Erdal'la aynı yerde bekleyen ve onu 'kahraman' olarak gören; "Erdal'la Söyleşi" bölümlerinde anlatıcı konumunda bulunan bir diğer mahkûm da Bedri Rahmi'nin dizeleriyle romana katılır:

Marifet hiç ezilmemek bu dünyada
Ama bir biçimine getirip ezerlerse
Güzel kokmak kekik misali
İsa misali, Yunus misali, Nazım misali, Tonguç misali… (Yağcı, 1999a:224).

Kardelen Gülcan'ın şair abisi Metin Demirtaş da romanda alıntılanan şairlerdendir. *Turnalar*'a "Voltada Bir Türkü" şiiriyle eşlik eder.

Ve der ki kitabın orta yerinde
Bütün ırmakları dünyanın
Kızılırmak'tan geçer
…
Vurun karanlığa kanatlarınızı kuşlarım
Kızılırmak kızılırmak akın kuşlarım (Yağcı, 1999a:256).

Dizeleriyle romana katılan bir şairimiz de Hasan Hüseyin Korkmazgil'dir. Erdal'ın Handan'la olan ilişkisine ve birbirlerine olan duyguları aktarmasına yardımcı olan bu dizeler romanı zenginleştirmektedir.

Görüşe Erdal'ın yanına giden Gülşen'in abisini gördüğünde aklına gelen dizeler ise Enver Gökçe'nin kaleminden çıkmadır:

Bugün görüş günümüz
Dost kardeş bir arada
Telden tele mendil salla el salla
Merhaba… (Yağcı, 1999a:290).

Bu dizeler, romanı zenginleştirmekle beraber romanı edebileştiren şiirselleştiren öğeler olmuşlardır. Romanda ismi anılan ve yazarın hemen her romanında ismi geçen son şair Paul Eluard'dır. Şairin "Aydınlık" şiiri romana yerleştirilmiştir:

Her acının sonunda
Açık bir pencere vardır
Aydınlık bir pencere… (Yağcı, 1999a:292).

Son dizeler ise Can Yücel'den gelir. Şairin "El Tutuşa Tutuşa" şiirinden dizeler romanda alıntılanmıştır (Yağcı, 1999a:307).

Bu şiirler ve dizeler duyguların aktarımında bağlayıcı bir görev üstlenmiştir. Roman, bu dizeler sayesinde yoğunluk kazanmış ve okuyucuyu romanın ve olayların içerisine sürüklenmiştir.

Romanda Erdal'ın – yazarın dizelerine de yer verilmiştir. Yağcı, romanlarına kendi dizelerinden parçalar yerleştirerek sadece nesirde değil, nazımda da başarılı olduğunu ve yaşadığı duygu yoğunluğu okuyucuya vermiştir.

Romanda ayrıca Macarların ünlü şairi Atilla Jozef (s.39), Balzac ve "Mutlak Peşinde" romanı (s.107), idam edilen ilk Vietkong'lu elektrik işçisi Nguyen Van Troi (s.141), Alman işgaline direnen Praglı komünist lider Julius Fuçik (s.141), İvan Goncharov'un "Oblomov"u (s.219), "Tütün", "Paris Düşerken Fırtına", "Ana", "Sefiller", "İnce Memed", "Kuyucaklı Yusuf", "Bereketli Topraklar Üzerinde" romanları, Sait Faik ve Orhan Kemal gibi yazarlarımız (s.272), Vasilli Grossman'ın "Treblinka Cehennemi", Themos Karnaros'un "Haydari Kampı", Jorge Semprun'un "Büyük Yolculuk", Erich

Maria Remarque'nin "Hayat Kıvılcımı" ve L'Armêe des Ombres'in "Gölgeler Ordusu" (s.292) gibi eser ve sanatçı adları geçmektedir.

2.1.2.4. Zaman

Romanda zaman kavramına baktığımızda Erdal'ın çocukluğundan başlayarak tutuklanmasına ve hapishanede geçen yıllarına değin yaklaşık yirmi yıllık bir süreç söz konusudur. Bu yirmi yıllık süreç hem Erdal'ın son yirmi yılını hem de Türkiye'nin son yirmi yılını içerir.

Bölümlere ayrılan romanda her bölümde ayrı bir zaman dilimi irdelenir. İlk bölüm "Erdal'la Söyleşi / 1", Erdal'ın sorguda ve gözaltında geçen günlerinin ardından cezaevine gönderilmek üzere yerleştirildiği "kafes"le başlar.

> *Aynı hücreye koymuşlardı ikimizi son gün* (Yağcı, 1999a:7).

Burada kaç gün kaldığı bilinmemekle birlikte ikisinin de yaralarının iyileşmeye başladığını anlatması bakımından yaklaşık bir hafta –belki de daha uzun– sorguda kaldıkları anlaşılmaktadır.

> *Yaralarımız iyileşmişti, gözlerimiz bağlı değildi artık* (Yağcı, 1999a:7).

İkinci bölüm olan "Yaşarken/1" ise Erdal'ın İstanbul'dan Ankara'ya trenle yolcuğuyla başlar. Genç bir avukat olan Erdal, siyasi faaliyetleri sebebiyle İstanbul'a sıkça gitmektedir. Tutukluluğundan önce gerçekleşen bu olaylar bizi 1978–80 yılları arasına yönlendirmektedir. Öğrenci olaylarının yoğun olduğu bu dönem, sıkıyönetim ve darbe yıllarına değin sürer. Bu sebeple kesin bir tarih verilmemekle birlikte tahminen anılan tarihler olduğu düşünülmektedir.

1970'lilerin sonlarında başlayan roman geriye dönüşlerle Erdal'ın çocukluğuna döner. Anadolu'nun bozkırında bir kasabada çocukluğu geçen Erdal, okuyucuyu yaklaşık yirmi yıl öncesine götürür. 8–10 yaşlarındaki küçük Erdal'ın babasıyla olan ilişkisi, babasının ölümü ve dayısının yardımlarıyla Ankara'ya göçmeleri bu süreç içerisinde anlatılan zamandır.

> *Dokuz yaşın verdiği, merak, istek ve coşkuyla doluydu Erdal'ın yüreği* (Yağcı, 1999a:17).

Geriye dönüşlerle anlatılan bu zaman dilimi onun tutukluluğu, aldığı hapis cezası ve geçirdiği cezaevi yılları ile devam eder. Erdal'a verilen on yıl cezanın (Yağcı, 1999a:201) dışında bu sürecin kaç yıl olduğu romanda belirtilmemiştir. Bununla birlikte yazar, romanın sonuna "Çanakkale Cezaevi 1984" tarihini atar (Yağcı, 1999a:310). Erdal'ın kardeşi Gülşen de abisini ziyaret ettiği yılları anarken tarih kullanmaz.

> *Nasıl da geçmişti yıllar!*
> *Ömürler tükenmeye yüz tutmuştu ve yaşamın acıları olanca hoyratlığıyla yükleniyordu hâlâ üzerlerine* (Yağcı, 1999a:305).

Erdal'ın tutuklandığı döneme baktığımızda da 1981'in ilk ayları olduğu anlaşılmaktadır. Bu durum Erdal'ın cezaevindeyken diğer mahkûmlara satranç öğrettiğinin anlatıldığı bölümden anlaşılmaktadır.

> *Bir de satranç oynuyordu çokça.*
> *… Kendisine, on yıl önce, 12 Mart döneminde birkaç ay yine bu cezaevine girdiğinde öğretmişlerdi* (Yağcı, 1999a:145).

Bu tutukluluk süresi zaman zaman bize ipuçları vermekte ve romanın zamanını belirlemeye yardımcı olmaktadır.

> *Dört ay oldu Erdal içeri gireli* (Yağcı, 1999a:138).
>
> *Abisini özlüyordu Gülşen.*
> *Bir yılı geçmişti abisi içeri gireli* (Yağcı, 1999a:195).

Tüm bu yazılanlara baktığımızda daha önce de belirtildiği üzere Erdal'ın hapishanede geçen süresiyle beraber zaman 1960'lardan başlayarak 1980'lerin ortalarına değin sürmektedir. Bu zaman kronolojik olarak ilerlemez, romandaki kişilerin hayatlarıyla beraber geriye ya da ileriye doğru yönelir.

2.1.2.5. Mekân

Mekâna baktığımızda yazarın ilk romanı *Kardelen* gibi burada da ana mekân Ankara'dır. Ankara'da ailesiyle yaşayan Erdal, burada okumuş ve burada avukatlık yapmaya başlamıştır.

> *Eskiden cıvıl cıvıl olurdu bu saatlerde Ankara* (Yağcı, 1999a:52).
>
> *Korku teslim almıştı Ankara'nın sisli sokaklarını* (Yağcı, 1999a:52).

Ancak aile Ankaralı değildir. Romanda adı geçmeyen bozkırda bir kasabada büyümüştür Erdal. Bu kasabanın bir tren istasyonunun yanına kurulu olduğu anlaşılmaktadır.

> *Kasabalarına yaklaşan, ya da kasabalarından uzaklaşan trenlerin, tekerleklerinin o demir seslerine hayrandı Erdal* (Yağcı, 1999a:9).

Bununla birlikte yaşadığı kasabanın Doğu'da değil, İç Anadolu'da olduğu tahmin edilmektedir. Erdal, gördükleri ilk karın Doğu'dan gelen trenler üzerinde olduğunu belirtir (Yağcı, 1999a:14).

Babasının ölümünden sonra dayısı Yalçın'ın yardımıyla aile Ankara'ya göçer ve burada kendilerine bir hayat kurar.

> *Hadi, dedi kardeşine, toparlanın gidiyoruz.*
> *… Ankara'ya göçüyorsunuz.*
> *… Ne olduğunu anlayamayan çocuklarsa, Ankara'ya göçmenin sevinç ve coşkusuyla doluydular* (Yağcı, 1999a:99).

Romanın ilk bölümü "Erdal'la Söyleşi/1"de de yine mekân Ankara'dır. Ancak Ankara'da bir karakolda, sorgu odasındadır. Gözlerinin uzun zaman bağlı olması sebebiyle kaldıkları yer belirtilmez.

Ankara'daki mekânlara bakıldığında ise kuşkusuz anılan yerlerin başında Kızılay gelir. Merkezi bir yer olan Kızılay, öğrencilerin ve işçilerin toplandığı bir mekândır.

Ancak Ankara'nın içerisinde anılan mekânlara bakıldığında Karşıyaka Mezarlığı ayrı bir öneme sahiptir. Erdal'ın arkadaşlarının, öldürülen yakın arkadaşı Seyfi'nin gömüldüğü

yer olan Karşıyaka Mezarlığı, romanda acıların pekiştiği, duygusallığın arttığı bir mekân konumundadır.

> *Ertesi gün Sibel'in katılmadığı sakin bir törenle Karşıyaka'ya götürdüler Seyfi'yi* (Yağcı, 1999a:178).

Erdal'ın tutukluluğunun geçtiği mekân olarak ise Mamak Askeri Cezaevi kullanılmıştır. Yazar Öner Yağcı'nın da kaldığı bu cezaevi, o yıllarda kalanlara yapılan işkencelerle, haksızlıklarla, aşağılanmalarla anılan bir yerdir. Mamak Cezaevi, günümüzde de hâlâ tartışılan bir kurumdur ve yıllarca acıyla anılacak yerlerin başında gelmektedir. Erdal'ın kardeşi Gülşen ise Mamak Cezaevi'ni "Nazi Kampları"na benzetmektedir. Mamak'la ilgili şu ifadeler kullanılmaktadır:

> *Mamak'taki günlerini düşündü abisinin…*
> *Onun mektuplarından satır aralarını okumayı öğrenmişti. Sonra Mamak'tan çıkanların anlattıkları vardı. Gazetelerde tek tük haberler çıkıyordu. Anlamaya çalışmıştı Gülşen Mamak'taki yaşamı.*
> *Zor günler geçirdiğini biliyordu abisinin. Tüm Mamak'takiler gibi…* (Yağcı, 1999a:291).

> *Numaraları, dövmeleri, takunyaları, çizgili giysileri yoktu abisinin. Hiç değilse Nazi*
> *Kampları'nın simgesi olan bu şeyler yoktu orada* (Yağcı, 1999a:291-292).

> *Mamak'a göz yumduğu için Ankara'yı sevmiyor mu Gülşen? Hayır, yanlış düşünce bu, seviyor Gülşen. Onu dolduracak kadar güzel insanımız varmış diye seviyor* (Yağcı, 1999a:292).

Romanın başında ise mekân olarak seçilen yer bir trendir. Bu tren, Erdal'ı çocukluğuna bağlayan bir anı olmakla birlikte, 80'li yıllarda yaşanan olayların merkezi olan iki şehri birbirine bağlayan bir yer konumundadır. İstanbul, Ankara'dan sonra olayların yaşandığı ve partilerin, mitinglerin merkezi konumundadır. Erdal, sık sık İstanbul'a gider. Seyfi'nin ailesi de İstanbul'da Çağlayan'da yaşamaktadır (Yağcı, 1999a:32).

Handan da İstanbul'da yaşamaktadır. Babası ve kardeşi ile İstanbul'da yaşayan Handan, kardeşi Seçkin'in miting sonrası öldürülmesinden sonra İstanbul'a küsmüş ve atamasını Anadolu'ya isteyerek buradan uzaklaşmıştır (Yağcı, 1999a:89-90).

Mekân olarak anılacak yerlerden biri de Erdal'ın babası Numan'ın geldiği yerdir. Yaşadıkları kasabaya sonradan gelen Numan'ın nereli olduğu bilinmez. Romanın bir bölümünde,

"*Zamanında memleketinden küsüp ayrılmış. Doğu'dan bir yerlerden gelmiş, yerleşmiş buralara."* (Yağcı, 1999a:182) ifadeleri kullanılır.

Son olarak Erdal'ın kaldığı cezaevleri romana mekân olarak girmiştir. Üç cezaevi gezen Erdal'ın kaldığı yerlerden biri Mamak Askeri Cezaevi'dir. Sonuncusu ise Çanakkale Cezaevi'dir. Romanın sonunda da "Çanakkale Cezaevi 1984" tarihi bulunmaktadır.

> *Bu, gördüğümü üçüncü cezaevi* (Yağcı, 1999a:61).

Romanda Çanakkale Cezaevi'nin adı geçmez, ancak tanımı yapılan, anlatılan Çanakkale Cezaevi'dir. Gülşen, cezaevini şu cümlelerle anlatır:

> *Böyle bir cezaevi görmemişti daha önce ikisi de.*
> *İki üç katlı yapılar blok blok uzanıyordu. Beş altı taneydi sıra sıra. Yapılarla, yapıları çevreleyen tel örgülerin arasında geniş boşluklar vardı. Bir su hendeği kazılmıştı; beş altı metre genişliği, üç dört metre derinliği olan. Bir dağın tepesinde kurulmuştu yapılar. Hemen yanında bir asker[i] birlik ve yirmi otuz metre önünde bir nizamiye vardı. Orada gelenlerin kimlikleri defterlere geçiriliyor, imzaları alınıyor, listeye adları yazılıyordu. Sabahın çok erkeninde gelenler de vardı. Çok uzak yerden gelenler oluşturuyordu çoğunluğu.*
> *Hava serindi.*
> *Deniz kokusunu getiren rüzgârı içine çekerek bekliyordu insanlar* (Yağcı, 1999a:299).

İsmi anılmasa dahi bu yerin Çanakkale Cezaevi olduğu aşikârdır. Çanakkale Cezaevi, darbeyle birlikte tutuklananlarla dolmuş ve yıllarca, insanların hafızasına kazınmıştır. Yazar Öner Yağcı da Çanakkale Cezaevi'nde yatmıştır. Bu sebeple yazar, ilk romanı *Kardelen*'le birlikte *Turnalar*'da da mekân olarak burayı seçmiştir.

2.1.2.6. Romanda Şahıs Kadrosu

Romandaki şahıslar, fonksiyonları bakımından birincil ve ikincil kişiler; sosyal durumları açısından da şahıslar kadrosu olarak incelenmiş ve ayrıca karakter teşkili yapılmıştır.

2.1.2.6.1. Fonksiyonları Bakımından Şahıs Kadrosu

2.1.2.6.1.1. Birincil Kişiler

Romanda bulunan birincil kişiler şunlardır: Erdal, Handan, Numan.

Erdal:

Romanın başkişisi Erdal'dır. Erdal, yaşı otuza gelen (Yağcı, 1999a:43), Ankara'da avukatlık yapan, idealist bir gençtir. 10 yaşındayken bozkırdaki bir kasabadan Ankara'ya ailesiyle göçen Erdal, dayısı Yalçın'ın yardımıyla okumuş ve avukat olmuştur.

Erdal, kız kardeşi ve annesiyle birlikte yaşamaktadır. Ankara'da yaşadıkları ev, dayısının evlerinden biridir. Erdal'ın babasının ölümünden sonra kendisini çocukların ve ablasının geçiminden sorumlu hisseden Yalçın, onlara bir ev vermiş ve Erdal'la Gülşen'i okutmuştur.

Erdal, sınıf bilincini ilk olarak babasından almıştır. Bilinçli bir emekçi olan babası Numan, oğlunun da bu bilinçle yetişmesini sağlamış ve ona verdiği öğütlerle, Erdal'ın görüşlerinin oluşmasına vesile olmuştur.

Oldukça meraklı bir çocuk olan Erdal, öğrenme isteğiyle yanıp tutuşmaktadır. Babası da onun okuma sevgisini arttırmak için elinden geleni yapar.

Sen de öğreneceksin oğlum derdi, sen daha çok öğreneceksin. Biz doğru dürüst kitap bile bulamıyorduk. Sen büyüyene kadar kitaplar da çoğalacak. Daha benim bilmediğim neler var. Sen hepsini öğreneceksin. Okuyacaksın. Öğrenmenin yolu okumaktan geçer. Çok okuyacaksın. Bir de yaşadığını iyi gözleyeceksin. Gördüğün her şeyin resmini çizeceksin beynine. Senin beynin taze şimdi. Aklına güven, çok akıllısın. Çok şey öğrenebilirsin istersen. Öğreneceksin tamam mı? (Yağcı, 1999a:20) sözleriyle oğlunu cesaretlendiren Numan, Erdal'daki okuma sevgisini arttırmış ve onu cesaretlendirmiştir.

Bilgiye, öğrenmeye aç olan Erdal, okuyarak kendini geliştirmiş ve yaşadıklarını da tecrübelerine ekleyerek yaşamını çizmiştir. İdealist olan Erdal, bir şirkette iyi bir maaşla avukatlık yapmak yerine, kendi gibi idealist, ancak durumu olmayan gençlerin avukatlığını üstlenerek, bu yolda ilerleyen gençlere de yol gösterici olmuştur (Yağcı, 1999a:44-45). Erdal, kendisi gibi idealist olan gençliğin Erdal abisi olmuştur.

Yaşanan olaylara, kısıtlamalara rağmen Erdal, yaşamı boyunca iyimserliği elden bırakmamıştır. Hatta çevresinde "Polyana" olarak bilinmektedir.

> *… Oysa benim sürekli iyimser olduğumu bilirsin. Hatta Polyana diye alay edenler de oluyor benimle* (Yağcı, 1999a:30).

Otuzuna gelmesine rağmen, hayatında biri olmayan Erdal'ın hukuk öğrencisiyken yaşadığı bir aşk, onu aşktan ve evlilikten soğutmuştur. Aşka inancını kaybeden Erdal, yaşadığı dönem sebebiyle de buna vakit ayıramayacağını düşünür.

> *Kötü bir aşk yaşamıştı hukuk öğrencisiyken.*
> *… Hukukta yaşadığı o aşktan sonra kırılmıştı böylesi ilişkilere. Belki kadınlara güvenini sarsmıştı bu aşk* (Yağcı, 1999a:44).

> *Zaman ayırma olanağı bulamadıktan sonra, güzel bir sevgi yaratabilsem ne olacak diye düşünürdü* (Yağcı, 1999a:44).

Hukuk öğrencisiyken tanıştığı Suzan, Erdal'ın hayat görüşlerinden çok farklı duygular içerisindedir. Suzan, Erdal'la beraber Avrupa'ya gitmeyi düşünmektedir. Ancak bu Erdal'ın benimseyebileceği bir öneri değildir. (Yağcı, 1999a:46)

Hayatını belli bir çizgi üzerinde sürdüren Erdal, öğrencilik yılları sırasında da tutuklanma geçirmiştir. 1971 muhtırası ve ardından gelen sıkıyönetimce tutuklanan Erdal, hakkında bir kanıt olmaması sebebiyle serbest bırakılmıştır.

> *… 12 Mart döneminde yine birkaç ay yine bu cezaevine girdiğinde öğrenmişti* (Yağcı, 1999a:145).

Bununla birlikte 12 Eylül dönemine girildiğinde Erdal için hayatının en zor dönemi başlamıştır. Tutuklanmasının ardından uzun süre devam eden davası onu Mamak Askeri Cezaevi'ne tıkmış; orada yaşadıklarını ömrünün sonuna kadar unutmamıştır. Mamak, onun hayatının dönüm noktasıdır. Cezaevi yıllarında Erdal'ın düşüncelerine ve kişiliğine ilişkin pek çok ayrıntının bulunması, okuyucuya Erdal'ı tanıtması bakımından oldukça önemlidir. Erdal'ın kişiliğini oluşturan özellikler; okuyucuyu onunla birlikte 80'li yıllara götürür ve Erdal'ın yaşadıklarının anlaşılmasını sağlar.

Erdal, ne kadar kötü durumda olursa olsun, karamsarlığa düşmeyen biridir. Her karanlık gecenin sonunda aydınlığın olacağını düşünmektedir. Bu sebeple hapishanede gökyüzünü dahi göremezken düşleriyle gökyüzünü mavilikleri hissetmesini bilmiştir.

> *Demirlerin ardında kızıllaşan son güneş ışıkları süzülüyor koğuşa. O güneş ışıkları altında düşlere dalmak ne güzeldir!* (Yağcı, 1999a:56).

> *Günüm bitecek elbet. Çıkacağım dışarıya. Gökyüzünü kocaman haliyle öğreneceğim. Ama sorun bu değil. Binlerce dost var içerde. Hem buradaki de bir yaşam. Koca bir yaşam da burada sürüyor* (Yağcı, 1999a:62).

Düşünmenin yaşamanın en büyük erdemlerinden olduğunu düşünen Erdal, hapishanede yapılan muamelelere rağmen, beynini savunmayı bilmiş, düşünmekten hiç vazgeçmemiştir (Yağcı, 1999a:58). Düşler kurarak, içeride durduğu süre boyunca orada bulunan insanlara elinden geldiğinde yardım ederek bu düşünce eylemini gerçekleştirmiştir.

Erdal, umudunu asla yitirmemiş, gülüşüyle ve inancıyla diğer mahkûmlara da umut olmuştur. Hapishanedeki pek çok insan, onun sayesinde ayakta durmayı başarmıştır.

> *Aynı odacıkta birçok insanla kaldı. Yaralı, çökmüş insanlarla. Kimi utanıyordu. Kimi ne olduğunu kavrama gücünden yoksun bir durumdaydı. Onlara güç vermek, onları içinde bulundukları maddi ve ruhsal durumdan kurtarmak, en azından o andan sonra doğru davranışlara itebilmek için çabaladı. O halsizliğinde bile gülümsemesini, sıcaklığını bırakmadı elden. Neler yapmaları gerektiğini öğütledi dostça. Tanışıp tanışmamanın önemi yoktu orada. Ellerine geçirdikleri yiyecekleri kardeşçe paylaştırdı. Kendisi azını yedi, zaman zaman yemedi* (Yağcı, 1999a:140).

Erdal'ın bu denli dirençli durması, ona işkence yapanların da Erdal'a saygı duymalarını sağlamıştır. Ne kadar kızıp daha kötüsünü yapsalar da Erdal'ı alt edememenin karşısında nefretle birlikte saygı duymuşlardır.

> *Oraların, ora gecelerinin sahipleri, düşman belleseler de saygı duyuyorlardı Erdal'a. Kan tükürmüşler, kan işetmişler ama teslim alamamışlardı. Konuş, anlat, yaz demişler ve acıların çeşitlerini tattırmışlardı. Erdal'sa susmuş ya da küfretmişti* (Yağcı, 1999a:140).

> *Senin varlığın daha bir ezmişti beni. "Konuşması ibne!" cümlesi sihirliydi sanki* (Yağcı, 1999a:63).

Hapishanede tanıdığı ya da tanımadığı herkese destek olan Erdal, kendisi gibi orada bulunanlara umut vermiş; onların düşünmelerini ve günlerini 'iyi' bir şekilde geçirmelerini saplamak için elinden geleni yapmıştır. Satranç oynamayı öğretmiş (Yağcı, 1999a:145), şiir okumayı ve yazmayı sevdirmiş (Yağcı, 1999a:147), birlikte sessiz sinema oynamış,

bilgi yarılmaları düzenlemiş (Yağcı, 1999a:148), kavga edenleri barıştırmış ve sakinleştirmiş (Yağcı, 1999a:152); bu şekilde içeride de insanların bir birlik olmalarını sağlamıştır. Erdal, *"dost elleri, sevecen sözleri, güven veren bakışlarıyla çevresine güven sunan biri"* (Yağcı, 1999a:265)olmuştur.

Erdal'ın bu umutlu, inançlı tavrını ve herkese güven vermesini yazar;

Abisinin gözleri geliyor gözlerinin önüne. Güven verir onun bakışları Gülşen'e. Yurdundan, halkından, inancından, dostluklarından alır kaynağını Erdal'ın bakışları. Kaynak tükenmedikten sonra güven tükenir mi hiç? (Yağcı, 1999a:293) ifadeleriyle vermiştir.

İki yıl Mamak'ta kalan Erdal, daha sonra sivil cezaevine (Yağcı, 1999a:226–284), oradan da başka şehirdeki bir cezaevine gönderilmiştir (Yağcı, 1999a:297). Bu hapislik hayatı onu yıldırmamış, aksine onu daha güçlü biri yapmıştır.

> *Umutluyum.*
> *Her şeye karşın iyimserim.*
> *Kör bir iyimserlik değil bu* (Yağcı, 1999a:308).

Suzan'la kötü bir aşk tecrübesi yaşayan Erdal, gerçek aşkı ve inanma ihtiyacını Handan'da bulmuştur. Handan, akıllı bir kadın olmasına rağmen, bilgisizdir de. Erdal, Handan'ın hayatındaki amaç olmuş, onu üzerine yapışan bunalımdan kurtarmıştır.

Handan'ın Erdal'ın tutuklanmasının ardından korkuyla ondan uzaklaşması bile, Erdal'ı Handan'ı düşünmekten alıkoyamamıştır.

> *Handan'a daha sık yazmalıyım.*
> *Aşka dönüşecek bir sevginin güçlü temelleri olmalı.*
> *Seviyorum o kızı. İçtenliğini seviyorum onun. Ta o zamanlar yakınlık duymuştum zaten.*
> *(…) Düşünüyorum da, belki de haklıydı. Yaşadığı koşullar öyle gerektiriyordu belki* (Yağcı, 1999a:113).

Handan'ın kendisinden uzaklaşması Erdal'ı üzmekten çok düşündürmüştür. Handan'ın zayıflıklarını, içine düşeceği durumları bilen Erdal, bu sebeple ona kızmaz; Handan'ın kendisini affettirmek için yazdığı mektupla ona daha da bağlanır.

Erdal'ın hayatı, mücadele ile birlikte hesaplaşmalarla geçmiştir. Yaşamını, çevresindeki insanları, tutuklanmasını ve işkence görmesini, ölümleri, dostlukları ve

sevdaları düşünerek hayatını şekillendiren Erdal, çevresindeki insanlara da örnek olmayı başarmıştır.

Ancak Erdal'a baktığımızda hayatın içinden gerçek bir yaşam göremeyiz. Erdal'ı, yazarın idealize ettiği, okuyucuya "kahraman böyle olur" demeye çalıştığı anlaşılmaktadır. Mükemmelliğiyle, oturmuş kişiliğiyle, insana özgü hiçbir zayıflığının olmamasıyla Erdal, gerçek bir tip değil; hayali bir tiptir. Çevremizde göreceğimiz devrimci gençlikten oldukça farklıdır. Hırslarının esaretine girmez, zayıflıklarının kurbanı olmaz, içine kapanmaz, yardımlarını esirgemez ve tüm olumsuzluklara iyimserlikle karşılık verir.

Handan:

Handan, İstanbul'da yaşayan, varlıklı bir ailenin kızıdır. İlk olarak Seyfi'nin gözünden anlatılır ve hakkında ilk belirtilen özellik onun güzelliğidir.

> *Kızın sırtına kadar uzanan koyu olmayan siyah saçlarını, camdan vuran güneş ışıkları parlatıyordu. Bakmadan edemedi Seyfi bu saçlara. Sonra karşısına geçip yüzüne baktı.*
> *Güler gibi, akıllıca bir bakışı vardı kızın.*
> *İri, koyu renk gözleri, hafif çıkık elmacık kemikleri ve kalkık burnuyla dikkat çeken bir yüz güzelliğine sahipti kız. Dolgun dudakları kapalıyken bile gülücük vardı yüzünde. Geniş alnına da dökülmüştü saçları. Uzun ince parmaklarıyla oynuyordu Seyfi'nin baktığı an* (Yağcı, 1999a:37).

> *… Eeesi yok, dedi Seyfi, bir öğretmen kız işte. Senin memlekete atanmış. Çok da güzel biri* (Yağcı, 1999a:41).

> *Güzel bir bayandı abi, demişti büroda bütün gün bekleyen ve hukukta öğrenci olan Zafer* (Yağcı, 1999a:73).

> … *Yüzüne baktı Handan'ın. Gerçekten güzeldi* (Yağcı, 1999a:79).

Romanlarında çoğunlukla duygu aktarımı üzerinde duran Yağcı, kişi betimlemelerinde sıfatlara yer vermemektedir. Bununla birlikte Handan'ın anlatımında sıfatların çokluğu ve betimlemelerin yoğunluğu dikkati çeker. Yazar, Handan'ın ruhundaki eksiklikleri onun fiziksel özelliklerini sıralayarak öne çıkarmak niyetindedir.

Sıralanan fiziksel özelliklerinin yanında Handan, Anadolu'ya yeni atanmış bir öğretmendir. Erdal'ın memleketine atanmıştır ve ortak bir dostları sayesinde Erdal'la tanışır.

> *Kızsa öğrencilikten yeni kurtulduğunu, öğretmenliğe başlamak için İstanbul'dan ayrıldığını söyledi* (Yağcı, 1999a:39).

Handan, İstanbul'da sorumsuzca bir hayat sürerken yaşadığı olayların ağırlığıyla İstanbul'dan ayrılır ve kendine yeni bir hayat kurmaya çalışır.

> *Gitmeyi çok istediğini, bunca yıl bunaldığını, değişiklik olabileceğini düşündüğünü söyledi* (Yağcı, 1999a:39).

Seyfi'ye İstanbul'dan ayrılmasının sebebini bu şekilde açıklayan Handan'ın asıl ayrılma sebebi kardeşi Seçkin'in ölümüdür. Kendi içinde bir aydınlanmaya gittiği zamanlarda kardeşinin vurularak öldürülmesi Handan'ı derinden etkiler ve İstanbul'a küserek oradan ayrılır.

> *On beş yirmi kişi kadar vardılar güle oynaya giden. Taksiden ateş edildiğini anlayıp, kurşun seslerini duyunca çoğu yerde bulmuştu kendini.*
> *…Handan'a bir şey olmamıştı.*
> *Ama Seçkin…*
> *Seçkin kalkamamıştı yerden* (Yağcı, 1999a:88).

> *O günlerden anımsadığı tek şey, kardeşinin yere yığılmış bedeni ve iki gün sonra, onun çok sevdiği kalabalıklarla, yeni yeni sevmeye başladığı, içinde olmaya başladığı kalabalıklarla yaşanan bir cenaze töreniydi.* ***"Kalabalık güzeldi, kalabalık vatandı!" "Seçkinler ölmez"****di ama Seçkin ölmüştü!* (Yağcı, 1999a:89-90).

Seçkin'in ölümü Handan'ı yeni tanımaya başladığı çevreden, sevmeye başladığı ideolojiden de uzaklaştırır. Kardeşini hatırlatan her şeyden kaçmaya çalışan Handan, bu sebeple okulu bitirmiş ve öğretmen olarak atamasını İstanbul dışına istemiştir.

> *…Bitirmişti sonra okulunu, kardeşinin ölümünü ise kolay unutmamıştı. Günlerce düşlerini doldurmuştu kardeşi. Kardeşiyle ilgili anılarla dolmuştu Handan. Silip atamamıştı Seçkin'ini içinden. Düşündüğünü gerçekleştirmeye gelmişti sıra şimdi. Kura ile çektiği yere, öğretmenlik yapmaya gidecekti, kaçacaktı İstanbul'dan* (Yağcı, 1999a:90).

Romanda Handan'ın yaşamına ve kişiliğine bakıldığında mutsuzluk ve kararsızlığın hâkimiyeti görülür. O, rahat bir yaşam sürmüş şımarık bir kadındır. Bu yaşamı onun hayatının temelinde duran boşluğu dolduramamış ve mutsuz olmuştur.

> *Ömrünün birkaç güzel yılı vardı, o da kardeşinin ölümüyle son bulmuştu. O birkaç yılı saymazsa hep mutsuz yaşamıştı.*
>
> *(…) Sorumsuz, bencil, şımarık bir çocukluğu olmuştu. Lise yılları da öyle geçti. Güzeldi, fiziksel olarak. Lise yıllarında daha da güzeldi. Okulun gençleri peşindeydi. Onlarla dalga geçmek; onları peşinde koşturmak; onlara gülücük dağıtarak, sonra da alay ederek yaşamak hoşuna gidiyordu.(…)Öpüşürdü. Hoşuna giderdi değişik insanlarla öpüşmek. Birkaç ay gezdiği birinden usanırdı. Bir başkasıyla olmak isterdi. Öyle uzun boylu sevişmeye cesaret edemezdi ama korkusundan değil. (…) Diskolarda erkeklerle kucak kucağa oturmak, dans etmek, içki içmek, vücudunun okşanmasına izin vermek hazla dolmasına yeterdi. (…)*
>
> *(…) Sonraları bu yaşamı düşündüğünde çok utandı kendisinden. Ama yaşadığı böyleydi* (Yağcı, 1999a:103).

Bu denli sorumsuz yaşayan Handan, yeni tanıştığı Selim'le daha da yoldan çıkmış ve hayatını ve kimseyi umursamadan yoluna devam etmiştir. Üniversitede, mimarlıkta okuyan ve oldukça zengin olan Selim'le birlikte düşüncesizce ve yaşadığı hazlara daha yenilerini de ekleyerek yaşayan Handan, Selim'in ondan sıkılmasıyla daha da büyük bir boşluğa düşmüştür (Yağcı, 1999a:104-105).

Romanın başından sonuna kadar kararsızlıkları hayatının temeline koyan Handan, bu boşluğu yeni bir heyecanla doldurmaya çalışmıştır. Bu yeni heyecan ise okul ve kitaplardır.

> *Ağladı, ağladı, ağladı Handan!*
>
> *Sonra kimseyle ilişkisi olmadı. Okuluna sığındı. Derslerine yapıştı. Kitap okumaktan zevk duymaya başladı* (Yağcı, 1999a:105).

Okula ağırlık vermesiyle arkadaş çevresi değişen ve okuldaki etkinliklere de katılarak kendine yeni bir yol çizen Handan'ın bu durumu dahi onun içinde bulunduğu boşluktandır.

> *Okulda o zamanlar toplantılar, forumlar, seminerler yapılırdı. Handan da gitmeye başladı toplantılara. Oyalanacak bir şeyler arıyordu nasıl olsa* (Yağcı, 1999a:105).

Handan, Erdal'ın bilinçli yaşamının aksine 'rastgele' bir yaşam sürmektedir. Karşısına çıkan fırsatları değerlendiren ve hayatını birilerinin yönlendirmesiyle yaşayan Handan, bir tutarsızlıklar yumağıdır.

Yeni tanıştığı çevrenin de etkisiyle hayatını biraz da olsa düzene sokan Handan, kardeşinin ölümüyle İstanbul'dan ayrılır. Atandığı şehrin Erdal'ın memleketi olması sebebiyle Erdal'la tanışan Handan, ondan etkilenerek bu sefer de Erdal'ın yörüngesine

girer. Erdal'ın ve ailesiyle birlikte arkadaşlarının oldukça sıcak davranması Handan'a sahip çıkması, sığınacak yer arayan Handan'ın etkilenmesini sağlamıştır.

> *Yeni bir yaşama gidiyordu Handan.*
> *Yepyeni bir yaşamdı onun için. Bilmediği bir yere, üstelik bir başına yaşamaya gidiyordu. Bu yeni yaşamın eşiğinde, eski yaşamından koptuğu şu günlerde de, yeni ve güzel dostlukların temelini attığını hissediyordu.*
> *Yol boyunca en çok bu yeni dostlarını düşündü.*
> *Dostlarım diyebiliyordu onlara rahatlıkla. Gerçekten dostça davranmışlar, içine, sıcak, yumuşak güzellikler doldurmuşlardı* (Yağcı, 1999a:111).

Erdal'dan bu denli etkilenen Handan, Selim'den etkilendiğinde yaşamını ona göre nasıl yönlendirdiyse, Erdal'dan etkilendiğinde de aynı davranışlar içerisinde bulur kendini. Yeni edindiği bilgilerle, okuduğu kitaplarla, hayatı öğrenme arzusuyla ve bilinçli yaşama isteğiyle Erdal'ın yaşamına uygun bir yaşamı oluşur. Dostluklarla, aşktan öte sevgi ve inançla Erdal'a bağlanan Handan, yeni başladığı öğretmenliğe de ısınmış ve düzgün bir yaşama başlamıştır.

Erdal'ın sayesinde yeni atandığı yerde de dostluklar ve yeni bir 'aile' edinen Handan, bu yaşamı sevmiş ve yeni tanıdığı insanlarla –Zeki ve kardeşi Yıldız, Erdal'ın Handan'ı emanet ettiği Mehmet Usta ve eşi– kendine yeni bir yol çizmiştir. Erdal'ın memleketinde Erdal'la bir yaşam düşünmektedir.

> *Handan alıştı Mehmet Ustalar'a.*
> *(…) Evin masraflarına ortak olmaya çalışarak ve onları benimseyerek yaşamını sürdürdü. Emine Hanım'a anne demeye başladı, Mehmet Usta'ya da Amca. (…)*
> *(…) Çocukluğundan beri sizli, beyli, hanımlı konuşmuş olan Handan değişmeye başladı. Onların bir parçası gibi hissetmeye başladı kendini* (Yağcı, 1999a:168).

Bu süre içinde Erdal'la görüşmeyi de sürdüren Handan, onunla bir yaşam sürdüreceği inancını hissetmeye başlamıştır.

> *Erdal'ın bakışçı Handan'ın bakışına değdiğinde bir hoş oldular. Söyleştiler. İçinin cıvıl cıvıl olmasının nedenini anladı Handan. Erdal'ı sevmeye başlamıştı. (…)*
> *(…) Başka bir şey konuşamadılar, sevgilerini söylemediler birbirlerine, çünkü ikisi de yeni yeni anlamaya başlamıştı yüreğindeki kıpırdayan şeyin ne olduğunu, neye yöneldiğini* (Yağcı, 1999a:169-170).

Bununla birlikte Erdal'la olan ilişkisi Handan'ı korkutmaya da başlamıştır. Hep rahat bir hayat süren Handan, bilinçlenmeye başladığı bir dönemde kardeşi Seçkin'i kaybetmesiyle bu hayattan korku duymuştur. Ardından Erdal'la olan dostluğu ve ilişkisi onu eski korkularıyla yüzleştirir. Handan hayatlarında hep ölümün olacağını; aynı zamanda hiçbir zaman Erdal'a ayak uyduramayacağını düşünmektedir.

> *Handan, Seyfi'de gördüğü silahın hep ölüm getirdiğini düşündü.*
> *Acaba Erdal'la birlikte olsa, kendisi de böyle bir sonla mı karşılaşacaktı?*
> *(…) Kendisiyle bunları tartışıyordu Handan. Bir sonuca varamıyordu. Kafası daha çok karışıyor, soruyor, soruyordu* (Yağcı, 1999a:179).

> *Erdal'ınki gibi bir yoğunlukta yaşamak Handan'a göre miydi? Bilemiyordu Handan. Düşünüyordu* (Yağcı, 1999a:181).

> *(…) Bu anlatılanların etkisiyle Erdal'ı çoğu zaman yakın buluyordu Handan. Bazı zamanlarsa ürküyordu onun yaşamından* (Yağcı, 1999a:184).

Böyle düşünceler içerisindeyken Mehmet Usta'nın ölümü Handan'ı derinden etkilemiştir. Yeniden kaçmak ister. Bu düşüncelerin üzerine gelen sıkıyönetim ve darbe ile Handan'ın hayatı yeniden alt üst olmuştur. Tutarsızlıkları ve kararsızlıklarına yeni bir duygu daha eklenmiştir: Korku.

Handan, mektuplaştığı ve sık görüştüğü Erdal'a –ki o dönemde Erdal tutuklanmıştır– ve onun çevresine sırtını dönmüş ve umutsuzca İstanbul'a dönmüştür. Uzun zaman Erdal'la olan ilişkisi sebebiyle polislerce götürüleceğini düşünerek korkan Handan, Erdal'ın yaşamından bir an önce çıkma niyetindedir. Aynı zamanda yeni başladığı ve çok sevdiği öğretmenlik mesleğini de bırakmıştır (Yağcı, 1999a:185).

> *Handan, çözemediği duygularıyla; korkuyla kaygının, hüzünle düşkırıklığının, sevgiyle hayranlığının iç içe olduğu duygularla; bazen gizli gizli içinden, bazen Emine Hanım'a sarılarak açıkça ağlayarak, İstanbul'a gidiyordu* (Yağcı, 1999a:186).

> *Korkuyorum, dedi Handan, kimseye soramam. Sonra ağladı. Korkusundan utandı ağladı* (Yağcı, 1999a:188).

Handan, boşluğa düştüğü zamanlarda yaptığı gibi yine bomboş bir hayata başlar (Yağcı, 1999a:186). Babasının kendisi için düşündüklerini de uygulamayan (Yağcı,

1999a:189) Handan, evden çıkmadan ve hiçbir şeyle ilgilenmeden yaşamını sürdürür. İki yılın ardından kendine gelmeye başlayan Handan, eski bir arkadaşıyla da görüşerek sorumsuz hayatına geri dönmüştür. Emine Hanım'ın da ona sırt çevirmesiyle kendine gelmiş ve yaşadıklarını ya da yaşamaya çalıştıklarını düşünmeye başlamıştır.

> *(…) Anne, biraz düşüneyim, ne yaptığımı, nasıl yaşadığımız bilmiyorum nicedir. Bana biraz zaman ver n'olur. İnan ki, seni üzmek istemiyorum. Kızma bana* (Yağcı, 1999a:207).

Handan, yeniden hayatını sorgulamaya başlamış ve hatalarını da görerek, sevdiklerinin, kendini iyi hissettiği insanların yanına Ankara'ya gitmeye karar vermiştir. Ankara'dakilerin Handan'ın bunca seneki umursamazlıklarına karşın ona yine aynı dostlukla ve sevecenlikle yaklaşmaları Handan'ı kendine getirmeye yetmiştir. Yaptıklarından daha da utanmıştır.

> *Yalnızlığına nasıl da ansızın girmişlerdi. Seyfi, Erdal, Sibel, Gülşen, Nimet Hanım, Sibel'in annesi ve babası… Sonra öğretmenliği, Mehmet Usta ve yanındaki anne gibi benimsediği büyük kadın, Yıldız, Zeki… Acılar, ölümler, sevinçler, korkular, sevgiler. Bunca telaşın içinde bile çoğalan, kocamanlaşan sevgiler… Onlar hep dostlukla, birbirlerine olan sevgileri ve dayanışma duygularıyla yaşıyorlardı. Kendi vefasızlığına, korkusuna, duyarsızlığına ne demeliydi? Doluk doluk oldu düşünürken* (Yağcı, 1999a:208).

Bu duygular içinde yeniden kendini Erdal'ın yaşamında bulan Handan, bu kez gerçek hisleriyle ve kendinden emin olarak onun yanında yer almıştır. Erdal'a mektuplarla pişmanlıklarını, sevgisini hatta aşkını, yaşadıklarını anlatmış ve Erdal'ı beklemeye başlamıştır.

> *Beni bağışlayacak mısın? diye yazmıştı Erdal'a Handan.*
> *Ben senin yerinde olsam bağışlamam bunca vefasızlığı, demişti. Sen yanıtlamasan da ben yazıp içimi dökeceğim sana. Zayıf yaradılışımı ve kendimi anlatacağım* (Yağcı, 1999a:248).

Handan kötü bir insan değildir. Yaptıkları ve yaşadıkları onun bilgisizliğinden ve hayatındaki boşluklardan kaynaklanmaktadır. Kendi tanımıyla 'zayıf yaradılışlı'dır. Bu yaradılışı, içinde olduğu boş yaşamdan, kendine yol göstermeyen bir babadan, çevresindeki insanların bilinçsizliklerinden ve her şeyi çabuk tüketen, sadece tüketmeye

yönelik yaşayan arkadaşlarından kaynaklanmaktadır. Bu sebeple hiçbir zaman mutlu olmamıştır.

Handan, kendisini dahi tanımayan ve tanımaya, yapabileceklerini görmeye çalışmayan biridir. Kendine sunulan hayatı ve bu hayatın içindeki 'kendince' güzellikleri yaşamaktadır. Okul yıllarında girdiği ortamlar dahi –solcu gençlik, mitingler, toplantılar, vs.– onun hayatındaki boşluktan kaynaklanmıştır. Babasının yönlendirmesiyle şımarık, bencil ve gününü gün eden biri olmuş; Selim'in yönlendirmesiyle bohem bir yaşama sürüklenmiş; Yıldırım'ın yönlendirmesiyle de solcu olmuştur. Ardından tanıştığı Erdal'ın yönlendirmesiyle ise sevgiyi ve umudu ve bunun yanında inancı görmüştür.

Yağcı, Handan'ı romanına yerleştirerek Handan gibi boş yaşayan gençliğin de gözünü açmak istemiştir. Yaşamlarına bir anlam yerleştirdiklerinde üzerlerindeki laçkalıktan sıyrılacak olan bu gençlik, ülkenin de umudu olabilecektir. Handan, yeni öğrendiği fikirlerle ve aydınlanmasıyla çevresini de aydınlatabilecek bir öğretmendir. Onun gibi mesleğine yeni başlamış ve ne yapacağını bilmeyen pek çok öğretmen, avukat, doktor, mühendis vardır. Handan'ı anlatarak Yağcı, bu gençliğin kendini toparlamasını istemektedir.

Numan:

Romandaki birincil kişilere baktığımızda Erdal'ın babası Numan, bu tanımlamaya uymaz. Ancak Erdal'ın bilinçli bir aydın olmasını, sınıf bilincini, emeği ve emekçilerin ne olduğunu ona öğreten Numan'ın birincil kişiler içerisinde olmasını daha uygun buluyorum.

Numan, romanın ilk bölümlerinde Erdal'ın çocukluğuyla okuyucuya tanıştırılır. Terzidir ve ailesinin geçimini terzilikle karşılar. Kasabanın en usta terzisi (Yağcı, 1999a:27) olan Numan Usta, kimi zaman geceli gündüzlü çalışarak, emeğiyle, zanaatıyla hayatını sürdürür.

Nereli olduğuna ya da fiziksel özelliklerine ilişkin anlatımlar yok denecek kadar azdır. Romanın bir bölümünde *"Zamanında memleketinden küsüp ayrılmış. Doğu'dan bir yerlerden gelmiş, yerleşmiş buralara."* (Yağcı, 1999a:182) ifadeleri kullanılır. Ancak bu küsmenin de nedenleri verilmez.

Numan Usta'nın yaşamına ilişkin bilgilere bakıldığında ise onun 'solcu' kişiliği dikkati çeker. İlk zamanlar *Cumhuriyet Halk Partili* olsa da daha sonraları *Türkiye İşçi Partisi*'ne gönül vermiştir (Yağcı, 1999a:18). Bu kişiliği sebebiyle eşinin ailesi tarafından sevilmemektedir ve onlarla görüşmez.

> *Daha önce hiç denecek kadar az ilişkileri vardı oysa. Numan Usta'nın kimseye boyun bükmeyen tavırları nedeniyle akrabalarının hiçbiriyle ilişkileri kalmamıştı. Siyasetle uğraşıyor diye kızıyorlardı Numan Usta'ya. O ise, uğraşmaktan vazgeçmediği gibi, uğraşmayanları adamdan saymıyordu* (Yağcı, 1999a:95).

Bu ifadeler onun yaşamının boş bir yaşam olmadığının, çarkları döndüren dişlerden biri olmadığının, dünyayı değiştirmek için çabaladığının kanıtıdır. Haksızlığa tahammülü olmayan ve boyun eğmeyen Numan Usta, Erdal'ın görüşlerinin oluşmasındaki en önemli etkendir.

Çocuklarına oldukça düşkün olan Numan Usta, özellikle Erdal'ın çok şey yapacağını bilmekte ve onun gelişimi için elinden geleni yapmaktadır.

Oğluna karşı tatlı–sert olan Numan Usta, onu çok sevmekte ve onun her şeyi tatmasını ve öğrenmesini istemektedir. Yaramazlıklarına kızsa da Erdal'ı dövmek ya da ona kızmak yerine, onunla konuşmayı tercih eder.

> *Issız yerlere gidiyorsunuz, başınıza bir iş gelir, boğulursunuz. Ben ne yaparım o zaman yavrum? Evden uzaklaşma, derdi babası Erdal'a.*
> *Trenler konusunda da uyarırdı sık sık. Aman oğlum, dalarsın oyuna, bir trenin altında kalırsın. Farkedemezsin bile geldiğini. Paramparça olursun. Çok tehlikelidir trenler, derdi* (Yağcı, 1999a:13).

Yaramazlık yaptığında kızsa da Erdal'ın çocukluğunu yaşaması gerektiğine inanan Numan, bu sebeple oğlunu özgür bırakmayı, sadece öğüt vermeyi yeğlemektedir.

Erdal'ın meraklı ve öğrenmeye istekli bir çocuk olması sebebiyle Numan Usta, onun gelişimi için elinden geleni yapmıştır. Ankara'dan ya da kasabadan kitaplar getirtmiş, Erdal'a gazetelerini okumasını söyleyerek onun işe yaradığını hissettirmiş (Yağcı, 1999a:17), ona bulmaca doldurmayı öğretmiş (Yağcı, 1999a:19) ve yeni şeyler öğrendikçe Erdal'ı yüreklendirerek onun daha da sarılmasını sağlamıştır (Yağcı, 1999a:20-21).

> *Oğlunun öğrenmesi için elinden geleni yapardı babası.*
> *Bak oğlum, ben bunları sana öğretiyorum, sen de kardeşine öğreteceksin* (Yağcı, 1999a:16).

> *Babası, seni büyük okullarda okutacağım, büyük adam olacaksın, derdi oğluna* (Yağcı, 1999a:18).

> *(…) Sen de öğreneceksin oğlum, derdi, sen daha çok şey öğreneceksin. Biz doğru dürüst kitap bile bulamıyorduk. Sen büyüyene*

> *kadar kitaplar da çoğalacak. Daha benim bilmediğim neler var. Sen hepsini öğreneceksin. Okuyacaksın. Öğrenmenin yolu okumaktan geçer. Çok okuyacaksın. (…)*(Yağcı, 1999a:19-20).

Bilinçli bir şekilde oğluna okumayı öğreten ve bilginin çok değerli olduğunu öğreten Numan Usta ile ilgili fiziksel özelliklere fazla yer verilmez. Bunun nedeni onun Erdal'ın gözünden anlatılmasıdır. Erdal, babasıyla yaşadıklarını, onun kendisine söylediklerini ve onun kişiliğini büyüdükçe anlar ve kafasına yerleştirir.

Kişiliğine ilişkin bilgilerden biri de Numan Usta'nın din anlayışıdır. O, dinin özgürce yaşanması gerektiğini ve karışılmaması gerektiğini savunmaktadır. Namaz kılmayan, oruç tutmayan, Ramazan'da da içki içen Numan Usta, Erdal'ın sorduğu *"günah değil mi baba?"* sorusu üzerine din anlayışını aktarır.

> *(…) Herkesin günahı sevabı kendine yavrum. Biraz daha büyü hele, neye inanıp inanmayacağına kendin karar vereceksin. İnanmak güzel şeydir. Mutlaka bir şeylere inanmalı her insan. Ben, insana, herkesin kardeşçe yaşamasını isteyen inançların yakıştığını düşünüyorum işte. Sen de inanacaksın. Hele kitapları okuyarak büyü, yaşamın ne olup ne olmadığını öğren… diye uzun uzun konuşmuştu. Nelere inanılacağını kitaplarda görebileceğini söylemişti oğluna. O zaman kadar da kimsenin inancına karışmamasını, kendisinin namaza, oruca kafasını takmamasını öğütlemişti. Annesinin namaz kıldığını, oruç tuttuğunu, kendisinin ona karışmadığını eklemişti* (Yağcı, 1999a:23-24).

Böyle düşünceler içerisinde olan Numan Usta'ya da kimse dini görüşleri sebebiyle karışmamış, Anadolu'nun bozkırında bir kasabada yaşamasına rağmen o, din yüzünden eleştirilmemiş ya da dışlanmamış; aksine dürüstlüğü ve kimseye karışmaması sebebiyle saygı kazanmıştır.

> *Yalçın ara sıra kahvelere gidiyor; kasabalıyla Numan Usta hakkında konuşuyordu. Numan Usta ile ilgili anılar anlatılıyordu boyuna. Solcu diye kızanlar bile saygıyla söz ediyorlardı* (Yağcı, 1999a:98).

Öğütleriyle ve kişiliğiyle oğlunu yetiştiren Numan Usta, herkesçe saygıyla anılan biri olmuştur. Eşinin kardeşi Yalçın da ona saygı duymakta ve onun haksızlığa boyun eğmeyen, emekçi kişiliğinden ödün vermeyen Numan Usta'ya imrenmektedir.

> *Babalarından kalan mirastan tek bir kuruş almamıştı Nimet. Numan usta razı olmamıştı. Hakkım olmayan mülkü ben neyleyim. Zanaatım var, ele güne muhtaç olmadan yaşayıp gideriz, demişti.*
>
> *(…) Sonunda, kardeşin alsın senin payını da, bir iş kursun kendine. Kardeşindir, zengin olsun işte, demişti Numan* (Yağcı, 1999a:96).

Bu tavrından ve ilkelerinden ödün vermeyen kişiliği sebebiyle Numan Usta'ya hayranlık duyan Yalçın, onun ölümüyle birlikte o güzel ömre acımıştır (Yağcı, 1999a:96).

> *Olağanüstü saygı duyardı eniştesine. Kendince ilkeleriyle ve onuruyla yaşıyordu eniştesi. Onun gibi yaşamayı nasıl da isterdi! Ama kolay değildi ki!* (Yağcı, 1999a:96).

Kolay olmayan, onurlu bir yaşam, Erdal on yaşındayken son bulmuştur. Çocukluğunda babasının oğluna verdiği öğütler, büyüdükçe Erdal'ın kişiliğini oluşturmuştur. Babasının yolundan giden Erdal da, onuruyla yaşamaya çalışmış, boyun eğmemiş, karşılaştığı zorluklara karşın ayakta durmayı başarmıştır. Büyüdükçe babasının öğütlerinin ve onun kişiliğinin farkına varan Erdal, babasına daha büyük bir sevgi ve saygı duymuştur.

> *(…) büyüdükten sonra öğrendikleriyle; inancın, dinlerin ne demek olduğunu anlamış, babasının dediklerini anımsamıştı. Babasının ne iyi insan olduğunu bir kez daha düşünmüştü. Daha çok sevmişti babasını. Özgürlüğün en güzel sözcük olduğunu söyleyen babasının, güzel bir insan olduğunu aklına getirip sevinmişti* (Yağcı, 1999a:24).

Yaşamını ilkeleri doğrultusunda yaşayan ve bu ilkelerinden ödün vermeyen, dürüstlüğüyle ve onuruyla herkesin takdirini kazanan Numan Usta, roman kişilerinden Erdal başta olmak üzere, Gülşen ve Nimet Hanım'ın, Yalçın'ın, Mehmet Usta'nın ve daha pek çok kişinin yaşamını etkileyen, biçimlendiren kişi olmuştur.

2.1.2.6.1.2. İkincil Kişiler

Romanda bulunan ikincil kişiler şunlardır: Gülşen, Seyfi, Sibel, Yıldırım, Nimet Hanım, Yalçın, Mehmet Usta, Zeki, Şahin, Yıldız.

Gülşen:

Erdal'ın kız kardeşi olan Gülşen, Erdal'ın ailesinden kalan tek kişidir. Yaşça Erdal'dan oldukça küçük olan Gülşen, babasının ölümünden sonra Erdal'ı hem abisi hem babası olarak görmektedir.

Gülşen, Yağcı'nın idealize ettiği kişilerden biridir. Yazar, yetişen yeni neslin Gülşen gibi olmasını istemektedir. Sabırlı, güvenilir, dost canlısı, aile yaşantısına düşkün, yaşamını belirli bir düzen içerisinde yürüten, çalışkan bir genç profili çizilmiştir Gülşen'in anlatımında.

Romana Erdal'ın çocukluğunun anlatıldığı bölümde giren Gülşen, bu dönemde bebektir. Erdal, bebek olduğu için Gülşen'le ilgilenmez, hatta Gülşen'le ilgilenildiği için kıskanır da (Yağcı, 1999a:16–28).

Babasının *"Bak oğlum, ben bunları sana öğretiyorum, sen de kardeşine öğreteceksin."* (Yağcı, 1999a:16) öğüdünü tutarak Gülşen'in bilinçlenmesinde ve eğitiminde ona yardımcı olmuştur.

İyi bir aile terbiyesiyle yetişen Gülşen (Yağcı, 1999a:122), okumuş ve abisini örnek alarak kendisini yetiştirmiştir. Ancak okulu, siyasi olayların yoğun olduğu günlerde yarım kalmıştır. Bu boşlukta çalışmaya karar vererek bir bankaya işe girmiştir.

> *Gülşen, bir bankada çalışıyordu.*
> *(…) Eğitim Enstitüsü'nde okuyordu ama geçen yıl gidememişti okula. Yıl boşa gidince de işe girmişti. Annesiyle abisi, onun okulu bırakmasına çok üzülmüşlerdi. Başka seçenek olmadığına inandırmıştı onları Gülşen, avutmuştu* (Yağcı, 1999a:95).

Gülşen'in yaşından büyük tavırları ve yaşadıklarıyla erken olgunlaşması, bilinçli bir yaşama sahip olması, ailesi için de bir gurur kaynağı olmuştur.

Gülşen'in hayatının merkezinde abisi Erdal vardır. Ona çok düşkün olan Gülşen için Erdal, hem abisi, hem babası, hem de en iyi bir arkadaşıdır (Yağcı, 1999a:94-95).

Abisinin hapishanede kaldığı süre boyunca ondan manevi desteğini esirgemeyen Gülşen, onun dışarıdaki gözü, kulağı olmuştur.

> *Gülşen abisine mektup yazıyor* (Yağcı, 1999a:135).

> *Senin için de dinliyorum müziği. Senin için de geziyorum sergileri…* (Yağcı, 1999a:136).

> *Neyse ağabeycim senin için de yaşıyorum dışarıda* (Yağcı, 1999a:137).

> *Abisini özlüyordu Gülşen.*
> *(…) Özlemini mektuplara döke döke ve görüş günlerinde annesini de yanına alarak gide gide alışmıştı ayrılığa* (Yağcı, 1999a:195).

Gülşen'in abisine olan tutkusu onun bilinçli hayatının da ilk adımları olmuştur. Çocukluğunu babasız geçirmiş olan Gülşen, baba sevgisini ve şefkatini Erdal'da bulmuştur (Yağcı, 1999a:268).

Abisinin kitaplarıyla okumaya alışan ve okumayı seven Gülşen, abisinin yönlendirmesiyle siyasete ilgi duymaya başlamıştır. Abisinin mitinglere götürmesiyle meydanlarla, kalabalıklarla tanışır (Yağcı, 1999a:271- 272-273).

Gülşen'in bu denli meraklı oluşu abisinin de hoşuna gitmektedir. Gülşen, hayatı boyunca faydalı olmaya çalışan biridir. Boş yaşamayı kendine yakıştıramaz. Öğretmen olmayı da bu sebeple istemektedir.

> *Onlar gibi inat, özverili, inançlı bir öğretmen olmayı istiyordu* (Yağcı, 1999a:273).

Gülşen, öğretmen olmayı büyük bir şevkle ve umutla istemesine rağmen, ülkenin içinde bulunduğu durum sebebiyle okulundan ayrılmak zorunda kalmıştır.

Gülşen, herkesçe sevilen biridir. Çalışkan, özverili yapısıyla herkesle iyi anlaşır. Döneminin gençliğine özenmemiş, şımarık bir kız olmamıştır.

> *Bekâr birkaç memurun arkadaşlık önerilerini; durumunun uygun olmadığını söyleyerek nazikçe reddetmişti. En güzel memuruydu bankanın, ama belli etmiyordu güzelliğini. Çoğu arkadaşı süslenirken o doğru dürüst makyaj yapmıyordu* (Yağcı, 1999a:298).

Bu özellikleriyle öne çıkan Gülşen, yazarın gözünde olması gereken bir tiptir. Her genç kızın Gülşen gibi olması gerektiğine inanır. Ne kadar zorluk çekse de umudunu kaybetmeyen Gülşen, yaşama dört elle sarılmaktadır.

Sorumluluklarının bilinciyle yaşamını sürdüren Gülşen'in hayatına, kendisiyle aynı düşüncelere sahip, emekçi bir genç olan Levent girmiştir. Seviyeli, saygı ve sevgi üzerine kurulu olan ilişkilerini çekinmeden abisine söyleyen Gülşen, evlenmeyi düşünmektedir. Bu süre içinde de abisini umutla beklemekte ve çevresindeki herkese de umut vermektedir.

Seyfi:

Erdal'ın arkadaşı olan Seyfi, Ankara'da tiyatro okuyan bir gençtir. Okulun son sınıfındadır (Yağcı, 1999a:32).

Ailesi İstanbul, Çağlayan'da yaşayan (Yağcı, 1999a:32) Seyfi'nin yaşamı oldukça faaldir. Siyasetle iç içe bir yaşam süren Seyfi'nin romandaki özelliklerine bakıldığında ondan sadece siyasete olan tutkusu ve yaşadıklarıyla bahsedilir.

Siyasete ve mitinglere ne şekilde girdiği üzerinde durulmamakla birlikte, nişanlısı Sibel sayesinde girdiği tahmin edilmektedir. Sibel, Rus dili bölümündedir ve öğretmen olan ailesi de siyasetle iç içedir (Yağcı, 1999a:32). Seyfi'nin ailesi ise esnaftır; Çağlayan'da bir lokantaları vardır (Yağcı, 1999a:32).

Erdal'dan yaşça küçük olan Seyfi ona 'abi' diye hitap etmektedir. Onunla tanışıklığı ise okuldan değil, mahkemelerdendir. Siyasetin üniversitelerde yoğunlaştığı dönemlerde Seyfi de boş durmamış ve kendini bir mücadelenin içinde bulmuştur. Bu mücadeleyle birlikte gelen tutuklanmalar, gözaltılar, karakollarda geçen süreler sonucunda Erdal'la tanışmıştır.

> *Seyfi'nin başı sık sık belaya girerdi.*
> *Ya afiş asarken, ya bildiri dağıtırken, ya da bir korsan mitingde yakalanırdı. Çoğu kez, istese kaçabileceği durumlarda bile, başkalarının yakalanmasını önlemek için yakayı ele verdiği de oluyordu. İyice alışmıştı karakollarda gecelemeye. Tabii mahkemeye de çıkardı arasıra.*
> *Erdal'la mahkemelerden tanışıyorlardı.*
> *Seyfi, doğal müvekkiliydi sanki Erdal'ın* (Yağcı, 1999a:33).

Sibel'in Erdal'ın evinin yanındaki evde oturması onları daha da yakınlaştırmış ve Erdal'la daha iyi dost olmuşlardır (Yağcı, 1999a:33-34). Erdal'ın en çok güvendiği kişilerden biri olmuştur.

Sibel'le okulunun son iki yılını nişanlı olarak geçiren Seyfi, okul bittikten sonra evlenir. Sibel'e büyük bir aşkla ve tam bir sevgiyle bağlıdır; ondan başkasını da gözleri görmez. Seyfi'ye göre insan, sevdiğinde ondan başkasını aklına getirmemelidir.

> *(…) bu konuda çok duyarlıydı Seyfi. Bir sever tam severdi. Sevdiğinden başkasını görmezdi gözü. Çapkınlık, hovardalık gibi şeyler, onun sosyalistliğine, ahlak anlayışına aykırıydı. Sibel'den başkasını düşünmezdi bile* (Yağcı, 1999a:43).

Seyfi okulunun bitmesiyle tiyatroda işe başlamıştır. Kalan zamanlarında ise yaşamının temelinde olan siyasetle uğraşmaya devam eder.

> *Seyfi okulunu bitirmiş, bir tiyatroda çalışıyor. Kalan zamanlarında gazeteydi, dergiydi, koşturuyor. Sibel evde oturup çeviri yapıyor genellikle* (Yağcı, 1999a:171).

Sibel ve Seyfi'nin ilişkisi evlilikle bitmiş ve düzenli, güzel bir aile yaşantısı kurmuşlardır. Düğün yapmadan sadece arkadaşlarıyla kutladıkları evliliklerine (Yağcı, 1999a:177) başlayan çiftin evlilikleri Seyfi'nin ölümüyle sona ermiştir. Sibel'le Seyfi'nin hayatlarını birleştiren siyaset, onları birbirinden ayırmıştır.

Sağ–sol olayları, aramalar, kaçışlar, saldırılarla geçen yaşamında silahı yanından eksik etmeyen Seyfi, dört kişinin bıçaklı saldırı sonucu yaşamını yitirir.

> *Sabah dolmuş durağında bekliyormuş Seyfi. Bir taksiden inen üç dört kişi saldırmış üzerine. Bıçaklarla girişmişler. Yıkmışlar yere. Silahını çekmeye fırsat bulamamış. Böyle saldırıları hep bekliyormuş ama, yorgun, uykusuz ve dalgınmış üstelik. Dalgınlığı bir gün önce Sibel'in hamile olduğunu öğrenmesindedir* (Yağcı, 1999a:173).

> *Bir doktor arkadaşı geldi Erdal'ın yanına.*
> *Başımız sağolsun! Seyfi'mizi kaybettik! Paramparça etmişler!* (Yağcı, 1999a:174).

Seyfi, ilkeleri doğrultusunda yaşayan, bu ilkelerinden ödün vermemek uğruna hayatını kaybeden biridir. Çevresinin güvenini kazanmış, davasını ve davası ile yanında olan arkadaşlarını her şeyden üstün tutmuştur. Mücadeleci bir yapıya sahiptir. Romanda onunla ilgili *"Herkes gülsün diye yaşamıştı ve ölmüştü."* (Yağcı, 1999a:209) ifadesine yer verilmiştir. Seyfi'nin yaşamını özetleyen de bu ifadedir.

> *Gülerek yaşamıştı Seyfi ve gülüşüyle de anılıyordu. Herkes gülsün diye yaşamıştı ve ölmüştü. Oğlu Umut, gülen bir babanın çocuğu olmakla övünüyordu ve ağladığında Seyfi'nin fotoğrafını gösteriyorlardı.*
> *Bak, baba gülüyor, sen de gül!*
> *Umut gülüyordu!* (Yağcı, 1999a:209).

Sibel:

Erdal'la ailesinin yan komşusu, Seyfi'nin nişanlısı ve daha sonra eşi olan Sibel, Rus dilinde okuyan bir gençtir. Ailesiyle birlikte Ankara'da yaşayan Sibel'in fiziksel özelliklerine ilişkin bilgi yok denecek kadar azdır.

Sibel'in ailesi öğretmendir. 'İlerici düşünceleri' (Yağcı, 1999a:239) sebebiyle dışlanmışsalar da öğretmenliklerini inatla sürdürmüşlerdir. Erdal'ın kişiliğinin oluşmasında babasının etkisi ne denli büyükse Sibel'in kişiliğinin oluşmasında da ailesinin etkisi o denli büyüktür. Bilinçli bir ailenin kızı olan Sibel, zekâsıyla, etkin yaşamıyla ailesinin göğsünü kabartan bir kızdır (Yağcı, 1999a:239-240).

Seyfi gibi o da siyaseti hayatının temeline almıştır. Ailesinin de desteğini ardına alan Sibel, toplantılara, seminerlere, mitinglere katılmış; buralarda etkin rol oynamıştır.

Romandaki kişilere bakıldığında Sibel ve Seyfi, yazarın idealize ettiği evlilik ilişkisini temsil etmektedir.

Sibel, iyi yetişmiş aydın bir gençtir. Kendisiyle aynı görüşler içerisinde olan, kendinden farklı olmayan biriyle iyi bir evlilik yapmıştır. Yetiştireceği çocukları da kendisi gibi bilinçli ve aydın olacaktır. Ancak Seyfi'nin ölümü onu bu güzel yaşamdan çıkarır. Seyfi'nin cenazesine dahi katılamaz.

Seyfi'nin ölümünün ardından gelen sıkıyönetimle Sibel, yalnızlığının da etkisiyle büyük bir korkuya düşer.

> *Korkuyor muydu?*
> *Korkuyor muydu Sibel?* (Yağcı, 1999a:190).

Bu korkuyla yaşamasının mümkün olmadığını düşünen Sibel, o güne kadar olan sakinliğini ve umudunu kaybederek kaçmaya karar verir.

> *Sibel de kaçmayı düşünüyordu. Kaçmalıydı.*
> *Korkuyla geçirdiği aylar, bir alışkanlık haline getirmişti onda kaçmayı. Hep kaçmıştı bir şeylerden, bir yerlerden. Hem bu kez yalnızdı kaçacakken. Daha önce birlikte kaçtıkları, aynı kovalamacanın içinde olan insanlar yoktu çevresinde şimdi. Kimi avlanmıştı, kimi hâlâ kaçıyordu.*
> *Seyfi ölmüştü.*
> *Erdal, Zeki, Şahin içerdeydi* (Yağcı, 1999a:192).

Ancak kaçmaya çalışırken yakalanan Sibel, daha büyük bir sınavın içinde kendisini bulmuştur. Tutuklanmanın ardından gelen işkence, onun ruhunda onarılamaz yaralar açmıştır.

> *Acılar sunuldu Sibeller'in bedenlerine, insanlıklarına, beyinlerine. Yumruklar, tekmeler, küfürler. Falakalar, elektrik vermeler, sarhoş naraları. Pislik içinde, aç susuz ve çırılçıplak.*
>
> *Nasıl bağırdı, nasıl utandı, ne konuştu, ne yitirdi, ne imzaladı bilemiyor Sibel. Biraz kendine geldiğinde çıplaklığını kapatmaya çalışarak düşünmeye başladı. Korkunç bir biçimde aşağılanmış hissediyordu kendini. Kustu. Ölmek istiyordu. Düşünemiyordu. Utanıyordu da. (…)*(Yağcı, 1999a:193-194).

Sibel, Seyfi'nin acısını yaşayamadan, çocuğunun sevincini tadamadan kendini işkencelerin ortasında bulmuştur. Güçlü bir kadın olan Sibel, tüm bunlara göğüs germiş ve üstesinden gelmiştir. Çocuğunun adını da tüm yaşadıklarına inat "Umut" koymuştur.

Tüm bu yaşadıklarını geride bırakmaya çalışan Sibel, hayatını düzene sokmak ve normale dönmek için uğraşmaktadır. Bir kitapçıda çalışmaya başlar. Orada yayınevi bölümünde çevirilerle uğraşmaktadır (Yağcı, 1999a:297).

Yaşadığı onca olaya rağmen Sibel romanda direncin simgesi olmuştur. Erdal, Sibel'i "fırtınakuşu"na benzetmektedir. *"Onca acıya dayandı. Kolay değil. Sevgisi gibi inancı da büyükmüş."* ifadelerini kullanır (Yağcı, 1999a:260). Sibel ve çocuğu Umut, umudun, yaşama tutunmanın, güzelliklerin kişileştirilmiş halleridir.

Yıldırım:

Yıldırım'dan öncelikli olarak bahsedilmesinin sebebi yazarın hayatından izler taşıması ve onun yaşadıklarından ipuçları vermesidir.

Yıldırım, yazar Öner Yağcı gibi idealist bir öğretmendir.

> *Trakya'da bir ilçede geçen çocukluk ve altı yıllık öğretmen okulundan sonra Eğitim Enstitüsü'ne girmişti. Enstitüye girdiği yıl öğrenci olayları dalga dalga yükseliyordu ülkede. 12 Mart sıkıyönetimi gelince, okulundaki sağcıların, olaylarda bu da vardı, elebaşıydı, diye ihbar etmeleri üzerine tutuklanmış, bir buçuk yıl içerde kalmıştı. Davası bitmeden af çıkmış, okuluna dönmüş ve üç yıllık gecikmeyle bitirmişti. (…)*
>
> *(…) Her gün TÖB–DER'e giderdi. Öğretmenlerin derneğinin adıydı TÖB–DER. Yedi yüze yakın şubesi, iki yüz bine yakın üyesi vardı ülkede. Yıldırım derneğin çalışmalarına yoğun olarak katılırdı* (Yağcı, 1999a:247).

Yıldırım, yazar Öner Yağcı gibi gecikmeli olarak okulunu bitirmiş, 12 Mart ve 12 Eylül dönemlerini hapiste geçirmiştir. En önemlisi Yıldırım, Yağcı gibi TÖB–DER'lidir.

Romana Handan'ın atanmasından sonra girmiştir. Erdal'ın eski bir arkadaşıdır. Onunla tanışması da 12 Mart dönemine rastlar. Çıkan aftan sonra tanışan Yıldırım ve Erdal'ın dostlukları darbe sürecine ve sonrasına kadar kopmadan devam etmiştir (Yağcı, 1999a:248).

> *Yıldırım, Erdal'ın çok eski bir arkadaşıydı.*
> *Öğretmendi. Yıllardır İstanbul'da oturuyordu* (Yağcı, 1999a:78).

Handan'a ilk yol gösteren de Yıldırım olmuştur. Yıldırım, Handan'ın okuduğu okulun eski mezunlarındandır. Burada Handan'la tanışmış ve onun boş yaşamının doldurulmasını sağlamıştır.

> *Yıldırım'ı tanıdı o sıralarda.*
> *Okuduğu okulun eski mezunlarından biriydi. Öğretmen ve öğrencilerden birçok tanıdığı vardı Yıldırım'ın. Sık sık gelip giderdi okula* (Yağcı, 1999a:105).
>
> *Yalnızca Yıldırım yardımcı olabildi Handan'a* (Yağcı, 1999a:106).

Handan'a her konuda destek olan, bilgisini ve tecrübesini ondan esirgemeyen Yıldırım, ona yol gösterici bir 'abi' olmuştur.

> *Yıldırım, Handan'ın sevgi ve saygısını sürdürdüğü, dostluğuna güven duyduğu ender insanlardan biriydi. Sımsıkı tutmuştu Handan'ın ellerini. Çok şey öğretmişti* (Yağcı, 1999a:106).
>
> *Yıldırım Abisinden (Yıldırım'a Abi diyordu, yaşamıyla abi olmayı hakkedenlerdendi Yıldırım), öğrendiği gerçekler, değiştirmeye başlamıştı Handan'ı* (Yağcı, 1999a:107).

Öğretmenliğini sadece öğrencilerine değil, çevresindeki tüm gençlere göstermeyi amaçlayan Yıldırım, romanda öncü kişilerin başında gelir. Kültürlü, özverili ve çalışkandır (Yağcı, 1999a:106). Hayatına bakıldığında onun da diğer kişiler gibi oldukça zor bir hayatı olduğu görülmektedir. Başından bir evlilik geçen (Yağcı, 1999a:106) Yıldırım, daha sonra eşinden ayrılmıştır. Bu ayrılığın nedenine ilişkin bilgi romanda yoktur.

Seçkin'in ölümünden sonra bunalıma giren Handan'ı bu durumdan çıkaran yine Yıldırım olmuştur. Onu cesaretlendiren ve uykusundan uyandıran da odur.

> *O durumdan da Yıldırım kurtarmıştı.*
> *Yahu Handan, çevrene baksana. Her gün birçok insanın kardeşi, çocuğu, anası, babası, arkadaşı, sevgilisi, karısı, kocası öldürülüyor. Herkes senin gibi küserse sokağı teslim alırdı zorbalık. (…) Kendini toparlamalısın. Hele senin gibi kafası çalışan, insanlığın sorunlarına ilgi duyan bir insanın böyle sorumsuzca davranması hiç de doğru değil. Hem buna hakkın da yok. Kendine gelmelisin. Haydi büyük konuşmayı bırakalım, kendine bari yararın olsun. Çevrendeki birkaç kişiye bir şeyler öğret yeter* (Yağcı, 1999a:108-109).

Yıldırım'ın hiçbir zaman mücadeleyi bırakmayan, vazgeçmeyen yapısı romanda öne çıkan özelliğidir. 12 Mart ve 12 Eylül dönemlerinde hapishaneye giren Yıldırım'ın hayatı bu hapis yaşantıları sebebiyle zor bir çıkmaza girmiş, ama o yine de mücadeleden hiç vazgeçmemiştir. Tutuklanmanın ardından işsiz kalan Yıldırım, öğretmenlik yapamamanın burukluğu içerisindedir. Ancak tüm zorluklara göğüs germeyi ve toparlanmayı bilen biridir.

> *Yıldırım bu fırtınayı da göğüsledi. İnanmışlığı çocukça, saf, sabrı ve inadıysa korkunç. Çalışkanlığına diyecek yok. Karıncılar gibi harıl harıl çalışıyor* (Yağcı, 1999a:261).

Çalışkanlığı, özverisi, hiçbir şeyden şikayet etmeyen ve yaşadıklarına karşın mücadeleden vazgeçmeyen yapısıyla (Yağcı, 1999a:261) romanın sessiz bir kahramanı olmuştur. Ün peşinde koşmadan, görevlerinin ve sorumluluklarının bilinciyle yaşayarak ülkesine faydalı olmuştur. Derdi kendisini birilerine kanıtlamak ya da isminin duyulmasını sağlamak değil, sadece faydalı olmaktır (Yağcı, 1999a:261). Yıldırım, bir nevi Öner Yağcı'nın romandaki kişileştirilmiş halidir.

Nimet Hanım:

Romanda, bir tiyatro oyunu gibi tüm kişiler zamanı gelince anlatıya dahil olur ve hikâyesini anlatır okuyucuya. Erdal'ın hayatına giren bu kişiler, zamanla tüm roman kişilerini de etkilemekte ve onların yaşamlarının vazgeçilmez bir parçası olmaktadırlar.

Erdal'ın çocukluğuyla romana dahil olan kişilerden ilki annesi Nimet Hanım'dır. Nimet Hanım, tam bir Anadolu kadınıdır. Evlatlarına düşkün, onlara elini dahi kaldırmayan (Yağcı, 1999a:10-11); sevgisini hiçbir zaman onlardan esirgemeyen (Yağcı, 1999a:17); evlatlarının dünyadaki en sevdiği varlık olan Nimet Hanım (Yağcı, 1999a:28), onların aynı zamanda en büyük destekçileri de olmuştur.

Erdal'ın Suzan'la olan ilişkisini ve bu ilişkin yürümeyeceğini de anlayan ilk kişidir. Bununla birlikte Suzan'ı kendi kızı gibi seveceğini de bilmektedir. Çünkü oğlunun sevdiği, onun da sevdiği olmalıdır (Yağcı, 1999a:47).

Erdal'a her konuda destek olan Nimet Hanım, onun Suzan'la Avrupa'ya gitme ihtimalini dahi desteklemiştir.

> *Gerçi annesi, olur demişti, git oğlum daha büyük olursun, oku, demişti. Ama özlemine zor dayanacağını da ekleyip çabuk dönmesini söylemişti. Kaç yıllık ömrüm kaldı ki şurda demişti.*
> *Ağlayacak gibi olmuştu Erdal.*
> *Gerçek bir anaydı karşısındak.* (Yağcı, 1999a:46).

Nimet Hanım, iyi bir anne olmanın yanında iyi bir eştir. Eşine karşı saygıda kusur etmez ve onun her düşüncesinde destek olur.

> *Annesi de evde dikiş dikerdi. (…)*
> *(…) Terzi anne – baba oğullarını ihmal etmezlerdi* (Yağcı, 1999a:27).

Eşinin işine yardımcı olduğu kadar onun görüşlerine de saygı duyan Nimet Hanım, eşinden hiçbir şey saklamamaktadır. Babasından kalan mirası Numan Usta'nın isteğiyle kabul etmez.

> *Babalarından kalan mirastan tek kuruş almamıştı Nimet. Numan Usta razı olmamıştı.*
> *(…) Hakkını alıp bir köşeye koymayı da aklının bir köşesinden geçirmemişti. Kocasından gizli bir şey yapmazdı* (Yağcı, 1999a:96).

Çocuklarının düşüncelerine saygılı olan Nimet Hanım, ikisine de karışmamış, onlara manevi destek vererek yanlarında olduğunu hissettirmiştir.

Tutuklanmasının ardından Erdal'ın yanında durmaya çalışan Nimet Hanım, onu görüş günlerinde yalnız bırakmamış, mektuplarıyla oğluna manevi güç vermiştir.

Bununla birlikte Erdal'ın aldığı on yıl cezanın ardından yaşadıkları üzüntüye daha fazla dayanamayan Nimet Hanım, hayatını kaybeder.

> *Oğlunun on yıl ceza aldığını duyunca yığılıp kaldı Nimet Hanım. Oğlum, Erdal'ım diye sayıklamaya başladı. Ona yaşama gücü veren çocuklarıydı yıllardır. İkisini de ele güne muhtaç etmeden büyütmüştü, mutluydu. İkisinin de yuva kurduğunu görseydi bir de!*
> *Göremedi!*

> *Kendisi beklemeye kararlıydı ama kalbi bekleyemedi!* (Yağcı, 1999a:201).

Çocuklarının yetişmesinde büyük pay sahibi olan Nimet Hanım, Erdal ve Gülşen'in yaşam tarzlarını hiçbir zaman eleştirmemiş ve onların yanında yer almıştır. Mutlu bir aile yaşamı olan Erdal ve Gülşen, aldıkları aile terbiyesiyle de çevrelerindekilere örnek olmuşlardır.

Yalçın:

Romana Erdal'ın babasının ölümünden sonra dahil olan kişilerden biri de Nimet Hanım'ın kardeşi Yalçın'dır. Yıllarca Nimet Hanım'la görüşmeyen –görüşemeyen– Yalçın, mirastan kalan payı almayan Numan Usta'ya büyük saygı duymaktadır. Onun idealleri uğruna olan yaşamına imrenmiştir. İyi yaşamını Numan Usta sayesinde kazanan Yalçın, bu vefa borcunu, onun ölümünden sonra ailesine sahip çıkarak göstermiştir.

Yalçın, Nimet Hanım'ın payını da alarak büyük bir mağaza kurmuş, işlerini yoluna koymuş, ardından yaptığı iyi bir evlilikle de düzenli bir yaşama kavuşmuştur (Yağcı, 1999a:96-97).

Numan Usta'nın ölümünden sonra Nimet Hanım'ı çocuklarıyla birlikte Ankara'ya getirmiş, onları kendi evlerinden birine yerleştirmiştir. Erdal ve Gülşen'in eğitimlerini üstlenmiş ve onları kendi ayakları üstünde duruncaya kadar desteklemiştir (Yağcı, 1999a:95 –98-99–183).

Daha sonra elindeki her şeyi satarak Avrupa'ya yerleşen Yalçın, Erdal'ların oturdukları evin tapusunu ise Nimet'e vermiş ve onları yarı yolda bırakmamıştır (Yağcı, 1999a:183).

Yalçın, ailenin en büyük destekçisi olmakla birlikte büyük saygı duyduğu Numan Usta'ya vefa borcunu ödediğini düşünmektedir (Yağcı, 1999a:98).

Mehmet Usta:

Erdal'ın babasının yakın arkadaşlarından olan Mehmet Usta, kasabada bir süre yaşadıktan sonra şehre yerleşmiş, orada bir kahve açmış, Erdal'la ve ailesiyle bağlarını hiç koparmamış vefalı bir aile dostudur.

Şehirde ve kasabada *"Solcu Gâvur"* olarak bilinmektedir (Yağcı, 1999a:122-123). Bulgar göçmeni olması sebebiyle "gâvur" olarak tanımlanmaktadır (Yağcı, 1999a:98).

Mehmet Usta, işinin başında olan, herkesin sevdiği biridir (Yağcı, 1999a:122). Eşi Emine Hanım'la birlikte düzenli bir yaşamı vardır. İşlettiği kahvenin ocağında kendisi duran Mehmet Usta, kahveye gelen gençlerle, öğretmen ve işçilerle bir arada olmakta, onlardan ülkenin durumu hakkında bilgi almaktadır.

Erdal'ın babası Numan Usta'yla iyi arkadaş olan Mehmet Usta, Türkiye İşçi Partisi'nin kurulduğu zamanlarda bu partiye destek olmuş, oy toplamaya çalışmıştır. "Solcu Gâvur" lakabı buradan gelmektedir (Yağcı, 1999a:123).

Siyasi görüşlerine bakıldığında ise şu ifadelere yer verilmiştir.

> *Tadı kalmadı siyasetin diye düşünüyordu. Bizden geçti. Siyaset başkalaştı hem. Kahvelerde pinekleyip, ağız dalaşı yapmakla olmuyor bu iş gayri. Şimdi siyaseti gençler yapıyor. Onlara da yaptırmıyorlar ki, bu yüzden kanlar akıyor. Bize de içiniz kan ağlayarak seyretmek düşüyor. Siyaset bu mu?* (Yağcı, 1999a:123).

Mehmet Usta'nın solculuğuna rağmen oğlu Cengiz, sağcıdır (Yağcı, 1999a:123-124-125). Şehirdeki parti binalarının yakılmasından, öğretmenlerin dövülmesine kadar pek çok olaya karışan Cengiz, Mehmet Usta tarafından evlatlıktan reddedilmiş ve evden kovulmuştur (Yağcı, 1999a:121).

Mehmet Usta'nın ve eşi Emine Hanım'ın Cengiz'in yaşantısını gördükçe ondan utanmakta, hatta korkmaktadır.

> *Bıçağını hiç eksik etmezdi zaten yanından. Demek bir de tabancası barsı şimdi. Oğlundan korkmaya başlamıştı Mehmet Usta. Oğlunun dedikleri, davranışları, bir de öğretmenlerin söylediklerini düşündükçe iyice ürkmüştü* (Yağcı, 1999a:120).

> *Oğlundan dolayı utanıyordu* (Yağcı, 1999a:123).

Erdal ve Gülşen'i kendi çocukları gibi seven (Yağcı, 1999a:119) Mehmet Usta, Numan Usta'nın yadigârı olduğunu düşündüğü bu çocukları sahiplenmiştir (Yağcı, 1999a:122). Görüşmeyi kesmeyerek Ankara'ya gittiğinde Erdal'ın evinde kalan (Yağcı, 1999a:122) Mehmet Usta, Erdal'ın çok güvendiği biridir. Bu sebeple Erdal, Handan'ı onun yanına göndermiş ve ondan Handan'a sahip çıkmasını istemiştir (Yağcı, 1999a:118).

Mehmet Usta, Handan'ın geleceğini öğrendikten sonra evine giderek eşine evi ve yemeği hazırlamasını söylemektedir. Handan'ı karşılamalarındaki anlatım, Anadolu'nun her evindeki misafir telaşını anlatması bakımından önemlidir (Yağcı, 1999a:126).

Mehmet Usta, kızı gibi gördüğü Handan'ı benimsemiş, onun öğretmenliği boyunca Handan'a sahip çıkmıştır. Mehmet Usta'ların evinde kalmaya devam eden Handan da bu insanları ailesi olarak görmüş; Emine Hanım'a 'anne', Mehmet Usta'ya da 'amca' demiştir (Yağcı, 1999a:168).

Mehmet Usta, 1980 darbesinin yaklaştığı günlerde hayatını kaybeder. Bir gece rahatsızlanan Mehmet Usta felçli olarak birkaç gün yattıktan sonra ölür.

> *Bir gece yarısı Emine Hanım odasına gelmiş, dürtmüştü Handan'ı.*
> *Yavrum, kızım, kalk Mehmet'e bir şeyler oluyor!*
> *Kıvranıyordu Mehmet Usta.*
> *(…) Zeki felç olduğunu söylemişti Mehmet Usta'nın.*
> *Birkaç gün konuşamadan, kımıldamadan yattıktan sonra ölmüştü Mehmet Usta* (Yağcı, 1999a:180).

Romanda Mehmet Usta vefalı kişiliği ile öne çıkmıştır. Erdal'ın babası Numan Usta'nın eski dostu olan ve onun ölümünden sonra da aileyle ilişkisini kesmeyen Mehmet Usta, tecrübesi, yaşadıklarıyla örnek olmuş; oğlunun davranışlarına rağmen saygınlığını kaybetmemiştir. Bir baba şefkatiyle Erdal ve Gülşen'e, Handan'a, Zeki ve Yıldız'a yol gösterici olmuştur.

Zeki:

Erdal'ın memleketlisi olan Zeki, taksicilikle geçinmektedir. Hayatını yollarda geçirmiş olan Zeki'nin hayatında kardeşi Yıldız'dan başka kimsesi yoktur. Taksicilikle hayatını kazandığı yollar, onun kaderini de belirleyen unsur olmuştur.

Babası Kerim'in minibüsüyle kaza yapmasıyla hayatı değişen Zeki'yi ve kardeşi Yıldız'ı amcası Yusuf büyütmüştür.

> *Bir kasaba dönüşünde sarhoş sarhoş kullanıyordu minibüsü Kerim.*
> *Bir düğünden dönüyorlardı ailecek, mahallelileriyle doluydu minibüs.*
> *Zeki sekiz yaşındaydı o zaman.*
> *Yıldız bir yaşını doldurmamıştı.*
> *Bir de Fırat adlı kardeşleri vardı dört yaşında.*
> *(…) Gözleri nasıl karardı Kerim'in? Minibüs şarampole yuvarlanmıştı.*
> *Sonra, üstleri gazeteyle örtülü insanlar, ağlayanlar… Altı kişi ölmüştü kazada. Kerim, karısı, küçük oğlu Fırat, iki komşu kadın ve bir başka çocuk* (Yağcı, 1999a:241-242).

Zeki, kaza gününü aklından hiç çıkarmaz. Büyüdükçe ve aklı ermeye başladıkça yaşananların ne olduğunu daha iyi kavramakta ve daha üzülmektedir. Her şeyden habersiz Yıldız ile bir başına kalan Zeki, ilkokulu okuduktan sonra okula gitmek istememiş ve amcasının yanında muavinlik yapmaya başlamıştır (Yağcı, 1999a:242).

Onun siyasi bilincinin gelişmesi ise askerlik döneminde olmuştur. 12 Mart muhtırasının yaşandığı yıllarda askeri bir yargıcın şoförlüğünü yapan Zeki, mahkemelere gidip geldikçe yargılananlar ve ülkenin içinde bulunduğu durum hakkında bilgi sahibi olmuştur (Yağcı, 1999a:242-243).

Memlekette ve çevrelerinde olan olayları gördükçe bilgilenmeye başlayan Zeki, Erdal'ın çevresiyle birlikte düşüncelerini belirginleştirmiş ve tarafını belirlemiştir. Görüşleri ve Erdal'la olan yakın ilişkileri sebebiyle sıkıyönetimce gözaltına alına Zeki, birkaç ay sonra serbest bırakılmıştır (Yağcı, 1999a:244-245).

Zeki'nin hayatında kardeşi Yıldız'dan başka kimse yoktur. Askerlik dönüşü amcasının yanından ayrılan Zeki, Yıldız'ı da yanına alarak onun eğitim almasını sağlamış ve ona her konuda destek olmaya çalışmıştır (Yağcı, 1999a:244).

Handan'ın gelmesiyle birlikte onu sevmeye başlayan Zeki, umudu olmadığını bildiği için Handan'ı kardeşi gibi düşünmeye başlamıştır.

> *Yıllar böyle geçerken Handan Hocanım gelmişti. Onu sevmeye başlamıştı Zeki. Ama olmayacağını biliyordu. Gömmüştü sevgisini içine. Dostlukları gelişmiş, kardeşi gibi görmeye başlamıştı Handan'ı. Yalnızlık çekmemesi için elinden geleni yapmıştı* (Yağcı, 1999a:244).

Handan'ın ısrarlarıyla kardeşi Yıldız'ı yüksek okula Ankara'ya gönderen Zeki, ona destek olmuş, aklı onda kalsa da kardeşinin gelişmesi için elinden geleni yapmıştır.

Bununla birlikte Şahin'i öğrendiğinde sert tepki veren Zeki, Erdal'ın güvence vermesiyle de yatışmış ve Şahin ile Yıldız'ın ilişkisine destek vermiştir (Yağcı, 1999a:245).

Şahin:

Şahin, çocukluğu gecekondu mahallesinde geçen (Yağcı, 1999a:231), Anadolulu bir gençtir. Babasının köyden getirdikleriyle bir gecekondu ve derme çatma bir bakkala sahip olduğu anlatılmaktadır (Yağcı, 1999a:231). Şahin, maddi zorluklarla ve gecekondu

yaşamıyla geçen çocukluğunda, diğer çocuklardan farklı olarak babasının desteğiyle okumuştur.

> *Şahin evin tek erkek çocuğu olduğu için okumasını istemişti babası* (Yağcı, 1999a:233).

Mahallelerinde okuyan birkaç gençten biri olan (Yağcı, 1999a:237) Şahin'in siyasi görüşleri, okuduğu sanat okuluyla birlikte gelişmeye başlar. Buraya gelen "yüksek okullu abiler"in (Yağcı, 1999a:236) anlatımıyla ve teşvikleriyle toplantılara, mitinglere katılan Şahin, okudukça ve öğrendikçe kendini olayların içinde bulmuştur (Yağcı, 1999a:236).

Sıkıyönetimin getirdiği baskıcı ortam içerisinde filizlenmeye başlayan düşünceleri, sanat okulunda daha da gelişmiş ve bu sevda ile yüksek okula gitmeye karar vermiştir (Yağcı, 1999a:237).

Babasının *"sen okumana bak, devletle baş edilir mi hiç"* (Yağcı, 1999a:233) sözlerine rağmen, aydınlanmasını sürdüren Şahin, Tekin'in bürosunda Yıldız'la tanışmış, yakınlıkları arttıkça da Yıldız'a âşık olmuştur (Yağcı, 1999a:237).

Okulları yan yana olan (Yağcı, 1999a:154) Yıldız ve Şahin, bir süre sonra aralarında nişanlanmıştır. Şahin, hapse girince Erdal'ın önerisiyle ve daha rahat görüşeceklerinin umuduyla evlenmişlerdir.

> *Dışardayken hiç konuşmamışlardı evlenme olayını. Nasıl olsa okullarının bitmesine çok vardı daha. Apansız dayatan bu olayı şimdi ikisi de olumlu buluyorlardı* (Yağcı, 1999a:156).

> *Bir dakika bile yalnız kalmadan, ancak el sıkışarak ve birbirlerinin yanaklarını öperek karı koca olmuşlardı.*
> *İlk gecelerini ne zaman yaşayacaklarını bilmiyorlardı, ilk birlikte gecelerini…* (Yağcı, 1999a:156).

Ancak Şahin, bu evlilikle ailesi ve karısı Yıldız'ın arasında kalmıştır. Çünkü Yıldız, alevidir ve ailesi alevi bir kızı gelinleri olarak görmeyeceklerini söylemiştir (Yağcı, 1999a:157). Bununla birlikte Gülşen'in yardımları ve konuşmaları sayesinde Yıldız'ı kabullenen aile, onu yanına almış; bu durumdan sonra da Şahin, cezasını daha rahat tamamlamıştır (Yağcı, 1999a:230).

Şahin, dönemin gençleri gibi kendisini olayların içinde bulmuştur. Edindiği bilgilerle kendisini geliştiren Şahin, Erdal ve arkadaşlarını tanıdıkça yolunu çizmeye başlamıştır. Erdal'ın sivil cezaevine gönderilmesinden sonra kendisini yalnız hisseden Şahin,

yaşadıklarının, yaşayacaklarının muhasebesini yapmış ve Erdal'ın söyledikleriyle de doğru yolu bulmaya çalışmıştır (Yağcı, 1999a:234-235).

Yıldız:

Zeki'nin kız kardeşi olan Yıldız, memleketinde kız meslek lisesini bitirdikten sonra Handan'ın desteğiyle, Ankara'da yüksek okula başlamıştır (Yağcı, 1999a:244).

Burada yeni bir çevre edinen ve bir süre sonra Şahin'le tanışarak onunla birlikte olmaya başlayan Yıldız'ın hayatı, onun hapse girmesiyle kökünden değişmiş, sıkıntılı günler geçirmeye başlamıştır.

Yeni tanıştığı fikirlere alışmaya çalıştığı bir zamanda Şahin'in hapse girmesiyle daha da olayların içinde kendini bulan Yıldız, Şahin'e olan inancı ve güveni ile bu çevrenin bir parçası olmuştur.

> *Yıldız'ın korkusu yoktu. Daha yeniydi o. Bin hevesle sarılmasına karşın, pek fırsat bulamamıştı bir şeyler yapmaya. (…) Yalnızca inandığını, bir soylu kavganın parçası olduğunu biliyordu* (Yağcı, 1999a:197).

> *Şahin'e inanıyor ve güveniyordu* (Yağcı, 1999a:197).

Şahin'le evlenmesinin ardından Şahin'in ailesi tarafından kabul görmeyen Yıldız, bir süre sonra onların kabul etmeleriyle yanlarına taşınır.

> *Yıldız alışıyordu gecekondu mahallesine.*
> *Bir taşra ilinden başkentin yüksek okuluna, oradan Gülşenşler'e, sonra da bu gecekondu mahallesine gelmiştir. Benimsemişti bu değişiklikleri. Kocasını seviyordu ve sevdiğinin kendisinden ayrı kalmasının nedenlerini iyi biliyordu* (Yağcı, 1999a:196-197).

Yıldız, içinde bulunduğu durumun farkında olmakla birlikte, yaşadığı yere uygun davranmasını da bilecek kadar aklı başında bir kızdır.

> *Giyimine karışmıyordu Yıldız'ın. Çünkü laf ettirecek bir şey giymiyordu. (…) Hiç gerek kalmamıştı bunu söylemesine. Yıldız, hanım hanımcık giyindiği gibi, kızların süslenme heveslerini de ağır ağır yok ediyordu. Aldanmayın reklamlara, diyordu onlara. Kimsenin laf atmasına fırsat vermiyordu* (Yağcı, 1999a:196).

Yıldız'ın aklı başında tavrı, yaşadıklarının bilincinde yaşamını sürdürmesi, gerçek yaşamda onun gibi yaşamak zorunda olan kişiler için de örnek teşkil etmektedir. Yağcı, Yıldız'la birlikte, sevdiklerinden ayrılan insanları simgeleştirmiştir.

2.1.2.6.2. Sosyal Durumları Açısından Şahıslar Kadrosu

Sosyal durumları açısından şahıslar kadrosu şöyledir: Avukat, Öğretmen, Polis-Asker, İşçi-Emekçi, Sağcı-Faşist, Doktor.

Avukat:

Romanda avukatlık mesleği Erdal ve arkadaşı Tekin'in nezdinde verilmiştir. Erdal, idealist bir avukattır. 71 muhtırasının verildiği tarihlerde hukuk öğrencisi olan Erdal, değişen düzenle birlikte fikirlerini olgunlaştırır ve avukatlığını bu doğrultuda yapmaya çalışır. Yanında ise avukat arkadaşı Tekin vardır. Aynı büroda çalışan Tekin ve Erdal, siyasi davaları üstlenmektedir. Daha sonra ise Tekin, Erdal'ın da avukatlığını yapacaktır.

Erdal için avukatlık, para için yapılması gereken bir meslek değildir. Bu sebeple aynı fikirde olduğu gençlerin hem avukatı hem de abisi olmuştur. Bununla birlikte Erdal, avukatlığını üstlendiği 'durumu olmayan' ailelerden ücret almamaktadır. Ona göre avukatlık, idealleri uğruna yaşamaktır.

> *Bir avukatı, eşini ve iki çocuğunu evinde kurşunlamıştı faşistler! Avukat, Erdal'ın arkadaşı ve bir "Çağdaş hukukçu"ydu!* (Yağcı, 1999a:32).
>
> *Öğrencilik ve ilk avukatlık dönemlerimde ne düşler kurardım bir bilsen! Örnek aldığımız büyük avukatlar, büyük insanlar vardı. Onlar gibi hukukçu olmaya can atardım. Yoksul insanların, düzenin eğitmeyerek, aç ve işsiz bırakarak suça ittiği insanların dertlerine dermen olacağını düşünürdüm. Şimdi, şu siyasal davalarda elimden bir şey gelmeyince düşlerim nasıl kırılıyor bilemezsin… Bir hiçim duruşma salonunda. Biraz uzun konuşmaya, ya da bir şeyleri literatüre uygun açıklamaya kalksan, biliyoruz onları da sustururlar, sonra…* (Yağcı, 1999a:75-76).

Yağcı, bu iki idealist avukat tipini yerleştirmiş; birini de romanın başkişisi yapmıştır. 80'li yıllarda yaşanan baskıcı tutum sonrası çıkılan siyasi av, sadece tutukluları değil, hukukçuları da zor bir duruma sokmuştur. O dönemde oldukça fazla olan çeşitli siyasi davaları, sadece para için alan avukatların bu şekilde eleştirisi yapılmıştır.

Yağcı, avukatlık mesleğinin, ‘hukukçu’ olmanın nasıl olması gerektiği üzerinde durmuştur. Çünkü yazar, adalete adalet savunucuları inanmazsa ve bu sistemi kullanmaya çalışırsa, dünyada adalet olmayacağını düşünmektedir.

Romanda karşımıza iki tip avukat çıkmaktadır. Birincisi Erdal ve Tekin gibi işini dürüstlükle yapan ve mücadelenin içerisinde yer alan avukattır. İkinci ise sistemin çarkı olmuş, mesleğini sadece yaşamını sürdürmek olarak gören avukat tipidir. Her meslekte olduğu gibi hukukta da böyle bir tezat, çok şeyi değiştirecektir.

Öğretmen:

Yazarın her romanında olduğu gibi Turnalar’da da öğretmen tipi bulunmaktadır. Romanda iki kurgusal kişinin öğretmen olduğu görülmektedir. Bunlardan ilki Yıldırım’dır.

Yıldırım, İstanbul’da öğretmenlik yapan ve hayatını düşüncelerinin mücadelesi içerisinde geçiren, kendinden sonraki gençliğe öncü olan bir öğretmendir. Öğreticilik vasfını taşıyan Yıldırım, insanları eğitmekle kalmayıp onlara yön gösteren bir rehber konumundadır. Eğittiği kişilerin başında ise Handan gelmektedir. Yolunu kaybeden Handan’a ışık olan Yıldırım, onun bir amaç için yaşamasını sağlamış ve Handan gibi zeki ve akıllı birinin etrafı için faydalı olmasını sağlamıştır.

> *Yıldırım, Handan’ın sevgi ve saygısını sürdürdüğü, dostluğuna güven duyduğu ender insanlardan biriydi. Sımsıkı tutmuştu Handan’ın ellerini. Çok şey öğretmişti. İnsanların inançla yaşayabileceklerini, inançsız bir yaşamın boş ve anlamsız olacağını o zaman handan* (Yağcı, 1999a:106).

Yıldırım’ın şahsında verilen öğretmen tipi, yazarın hayalini kurduğu, geleceği şekillendiren öğretmenlerin tipidir. Kendinden sonraki nesle, pozitif bilimlerle birlikte hayatı öğretecek olan öğretmenlerin aydınlık olması, Yıldırım gibi olması, yazara göre memleketi geliştirecek yegâne unsurdur. Bu sebeple okura seslenen yazar, öğretmenlerin bu şekilde olması gerektiğini öğütlemektedir.

Romandaki diğer öğretmen Handan’dır. Handan, idealist öğretmenden çok, yaşadıklarını unutmak için mesleğine sarılan bir öğretmendir. Handan, idealizmden çok uzaktır. Zeki bir kadın olmasına rağmen bunu kullanamamış; insanların kendisini yönlendirmesi sonucu yaşamıştır. Yıldırım’ın Handan’a rehberlik etmesiyle mesleğinin değerini anlayan Handan, kardeşi Seçkin’in ölümünü unutmak için Anadolu’ya tayini istemiştir. Ancak burada bir süre öğretmenlik yaptıktan sonra Erdal’ın tutuklanmasının

kendisini etkileyeceği düşüncesiyle İstanbul'a dönmüştür. Handan üzerine uzun uzadıya değinilmiştir. Bu sebeple kişiliğinden çok mesleği hakkında konuşmak gerekirse, Handan, sadece görevini yerine getiren biridir. Mesleğini sevmiştir, ancak bu mesleğin aydınlatıcı işlevinin farkında değildir.

> *Handan'ın yüreğine seslenmişti Yıldırım. Sesi ışık olmuştu sanki. Okulu bitirince de onun önerisiyle, öğretmenlik yapmaya karar vermişti* (Yağcı, 1999a: 109).

Handan, öğretmenliğini iyi yaptığı halde kaçmak istemiştir. Bu kaçışın Erdal'ın tutuklanmasıyla ilgisi kuşkusuzdur. Ancak, Handan'ın mücadeleden yoksun kişiliği de öğretmenliği bırakmasında etkilidir.

Yağcı, mesleğinde iyi ve kötü olanları romanlarına yerleştirerek tezat oluşturmayı seven bir yazardır. Bununla birlikte Yalçın'ın tezadı olan bir öğretmen yerine, kafası karışık birinin yerleştirilmesi, öğretmenliğin ne kadar etkili ve önemli bir meslek olduğunu kanıtlar niteliktedir.

Polis–Asker:

Yağcı'nın romanlarına yerleştirilen en kötü tipleme genellikle polistir. Hemen her romanında polisin şiddeti ve terörü üzerinde durulmaktadır.

Turnalar romanında da polisin anlatımı eleştiriye yöneliktir. Mamak Askeri Cezaevi'nde kalan Erdal ve daha sonra romana dâhil olan roman kahramanlarının polisle olan ilişkisi uzun tasvir ve anlatımlarla anlatılmaktadır. Daha romanın başında verilen işkence ve işkenceye maruz kalan kişilerin anlatımı, okuyucuya yaşanan dehşeti daha derinden hissettirmek içindir.

> *Bense boyun eğmiştim zulme, dayanamamıştım, konuşmuştum. Acı değil, onurumun ayaklar altına alınması yıkmıştı beni. Karımın çığlıkları, çıplaklığı, çıplaklığım* (Yağcı, 1999a:7).
>
> *Yiğitsen dayak yediğini söyle görüşmecine! Ya da mektubuna yaz. Şişsin ellerin, kaba etlerin, ayakların. Disipline edileceksin, haydi kafese! Olmadı mı, direniyor musun? Yerin hazırdır ölüm hücrelerinde!...*
>
> *Salt mektup yazamamak mı? Dayak yemek mi? Görüşmecini görememek, sesini duyamamak, gönlünce konuşamamak mı? Değil elbette. Sayımlar, eğitimler, küfürler, aşağılamalar, hepsi, hepsi kişiliğimize saldırıydı. İnsan olmaktan çıkarmak istiyorlardı bizi. Kendileri çıkmıştı nasıl olsa. Yaşadığımızı, inancımızı unutturmak istiyorlardı. Kitap vermiyorlardı okumamız için. Satrancı bile yasaklamışlardı beynimiz çalışmasın diye. Sevdiklerimizi bağrımıza basmaktan yoksun bırakılmıştık*

> *yıllarca. … Besinsizlikten öldürmek için hep aynı yemeği veriyorlardı* (Yağcı, 1999a:59-60).

Hapishane koşullarını ayrıntılı bir şekilde verilmesi o dönemde siyasi suçlu olmanın ne olduğunu anlatması bakımında önemlidir. Işığı az ampuller altında kırk kişilik koğuşta yüz kişi kalan mahkûmlar, askerin yaptığı işkencelerle daha da ağır mahkûmiyet yaşamaktadırlar. (Yağcı, 1999a:60)

Romanın başkişisi Erdal ve arkadaşlarının yaşadıkları hayatlarında onulmaz bir yara açmış ve derin bir iz bırakmıştır.

Askerin ve polisin siyasiler üzerinde kurduğu baskı tüm meslek gruplarını ve siyasete bulaşan herkesi bu cenderenin içine hapsetmiştir.

> *Adımız 'lan!' olmuştu artık. Lan kalk! Lan elini uzat! Lan kımıldama! Konuşma lan! Lan! Lan! Lan!...birkiüçlan! Sağdan say lan! Duvara bak lan! Çök lan kalk lan! İstiklal marşın beşinci kıtasına başla lan! Atatürk'ün Türk ordusuna değişmeyen başla lan!…* (Yağcı, 1999a:166).

Yağcı'nın her romanında görülen polis ve askerin tutumu Turnalar romanında da ayrıntılı bir şekilde yer bulmuştur. Yazar, kendi yaşantısından izler taşıyan bu bölümlerde hapishanelerin ve gözaltına alındıkları karakollarını durumunu okurun gözler önüne sermiş; etkili bir anlatımla mahkûm yaşantısını anlatmıştır.

İşçi–Emekçi:

Romanda emekçiyi simgeleyen kişilere baktığımızda ilk karşımıza çıkan Erdal'ın babası Numan'dır. Terzi olan Numan, bilinçli emekçi olan tek kişidir. Hayatını görüşleri doğrultusunda sürdüren Numan, zanaatı ile kimseye muhtaç olmadan yaşamış, kimsenin varlığına ya da kendi hakkı olmadığı mala el uzatmamış, bu emekçi bilincini çevresindekilere yansıtmış bir kişiliktir.

Arkadaşı "solcu gâvur" Mehmet Usta'yla birlikte bu bilinci yaymak için uğraşan Numan Usta, romanın sınıf bilincini verme isteğiyle doğmuş kişilerinden biridir. Yağcı, Numan Usta'yı romana yerleştirerek 60'lardan sonra hareketlenen işçi hareketini de okura yansıtmış olmaktadır. Türkiye İşçi Partisi'nin meclise girmesiyle siyasal boyut kazanan işçi hareketi ayrıntılı anlatılmasa dahi romanda yan temalardan biri olarak yer almış, okura ara bilgi olarak aktarılmıştır.

> *Yıllar önce İşçi Partisi'ne oy topladıysak illa solcu mu olmamız gerek.*
> *… Bunları konuştukça, kasabada Numan Usta ile yaptıkları ünlü seçim çalışmalarını anımsıyordu iç çekerek. Az mı dayak yemişlerdi!*
> *Tadı kalmadı siyasetin diye düşünüyordu. Bizden geçti. Siyaset başkalaştı hem.…* (Yağcı, 1999a:123).

Emekçinin kişileştirildiği figürlerden biri de Erdal'ın koğuşta tanıştığı matbaacı Levent'tir. Zor bir yaşamı olan Levent, 'sakıncalı yayın' bastığı için sıkıyönetimce tutuklanmış bir matbaacıdır. Malatyalı bir ailenin on bir çocuğundan biri olan Levent, sendikacı ve öğretmen olan kardeşlerinin baskı sebebiyle yurtdışına gitmelerinin ardından abisi Ali ile –Ali de emekçidir– yaşamakta ve matbaacılık yaptığı dönemde tanıştığı siyasetle ilgilenmektedir (Yağcı, 1999a:213-214). Bu dönemde tanıştığı siyaset onun tutuklanmasına sebep olmuş, Erdal'la aynı koğuşta kalmıştır. Tahliyesinin ardından Gülşen'le dost olmaya başlayan Levent, matbaacılığa devam etmiş ve yaşamını sürdürmüştür.

Romanda işçi ya da emekçi ile birlikte anılan kavram "sendikacılık"tır. O dönemde sendikacı olmak, solcu olmak; solcu olmak da anarşist olmakla aynı anlama gelmektedir. Bu sebeple sendikacılar aranmakta, tutuklanmakta, işkence görmektedir. 60'lardan sonra gelişen işçi hareketinin doğal yansıması olan sendikal faaliyetler 80'lere gelindiğinde siyasi bir suç olarak görülmüştür. Yağcı, bu durumun anlatılması amacıyla Numan Usta ile birlikte romana Levent ve ailesini yerleştirmiştir.

Sağcı–Faşist:

Romanda bahsedilen tek sağcı –hapishanede Erdal'la aynı koğuşta bulunanlar haricinde– Cengiz'dir.

Yağcı'nın romanlarına bakıldığında isim bulmuş olan tek kişi Turnalar'ın Cengiz'i olmuştur. Solcu bir babanın Mehmet Usta'nın oğlu olan Cengiz, sağcı olmuş, hayatını öğretmen dövmek, parti binası bombalamak, silahla solculara saldırmakla geçirmiş ve Mehmet Usta için utanç kaynağı olmuştur.

Ne kadar kötülük varsa onu bünyesinde barındıran Cengiz, yazarın yaşadıkları karşısında oluşan nefretinin bedene bürünmüş halidir. Cahildir, ortaokulu bitirememiş, nefretle yetişmiş ve bu nefretini solcular üzerinde yoğunlaştırmış olan Cengiz, İstanbul'da yaşamasına rağmen, memlekete döndüğünde olaylara karışmaktadır.

> *Kapılmıştı bir serseriliğe. Millete kan kusturmaktan başka işe yaramıyordu. Komandoluğa heves etmişti buralardayken. Söz dinlemez olmuştu. Almış başını gitmişti sonuna. Uzun süre haber gelmiyor, sonra bir ara gelip birkaç gün kalıyor ve gidiyordu geri. Her geldiğinde mutlaka bir olaylar oluyordu kentte. Ama koruyanı çoktu doğrusu! Ne yaparsa yapsın yakalanmıyordu. Orta birden belgeliydi. Bunun için midir nedir, özellikle öğretmenlerle uğraşıyordu geldiğinde. Birkaç öğretmenin dövüldüğü, evinin bombalandığı, ya da bıçaklandığını duyuyordu Mehmet Usta. …* (Yağcı, 1999a:119).

Gün geçtikçe nefreti artan Cengiz, babası Mehmet Usta'ya da karşı gelmiş ve evi terk etmiştir. Cengiz'in şahsında sağcıların tanımının yapıldığı bölümlerde yazarın sağcılara ilişkin görüşleri açıkça görülmektedir. O dönemde iki keskin uca dönüşen sağ–sol çatışması, Cengiz'in şahsında dönemi anlatılmıştır.

> *…Sen karışma benim işime baba! diyerek sert çıkmıştı Cengiz. Neredeyse el kaldıracaktı babasına. Onlar vatan haini! Moskova'nın uşağı hepsi! Yaşatmayacağız onları Türk yurdunda! gibi laflar söylemişti babasına* (Yağcı, 1999a:120).

Cengiz'in bu tutumu, ailesini bile karşısına alması karşıt görüş olan sağcıların tümüne yayılmış bir betimlemedir. Yazar, bu kişilerin bilinçten uzak, beyinlerinin yıkanmış olduğunu düşünmektedir. Okumamış, cahil, dönem olaylarına karşı bilgisiz olmalarının verdiği etkiyle beyinleri yıkanmış bu kişiler vahşete, cinayete yatkın olarak gösterilmiştir.

> *Mehmet Usta kızmıştı iyice. Ulan it! deyip elini kaldırdı. Şamar vuracaktı ama vuramadı. Çünkü Cengiz bileğinden yakalamış omzuyla iteklemişti babasını. O zaman Emine Hanım girdi araya. Tuttu oğlunun, babasını bileğini tutan elini. Delirdin mi sen oğul! dedi. Başkaca bir şey diyemedi. Çünkü o da korkmuştu oğlunun gözlerinden, bakışlarından. Düşünemiyordu bile. Kendi karnından çıkan, kendi sütüyle beslediği çocuk bu muydu? Seni kandıranlara lanet olsun! dedi dişlerinin arasından öfkeyle* (Yağcı, 1999a:121).

Bu denli nefretin yansıması olan Cengiz, ailesine karşı gelecek kadar nefretle beslenmiştir. Babası Mehmet Usta, oğlundan utanmaktadır. Yazarın diğer romanlarında isim bulmayan sağcılar, Turnalar'da isimleştirilmiş, ayrıntılı bir şekilde verilmiştir.

Doktor:

Romanda doktorlar ve doktorluk, Erdal'ın hapishane yaşamıyla birlikte yer almıştır. Yazar, siyasi suçlulara yapılan işkencelerin tedavi edilmemesini, ölmeye bırakılmasını anlatmak için, insanları iyileştirmeye yemin etmiş doktorları kullanmıştır.

> *Yaşamını insanlığın hizmetine adayacağına, hastalarının iyileştirilmesini her şeyden önce düşüneceğine, mesleğini vicdan ve onur ile uygulayacağına yemin ederek görevlerine başlayan doktorlar! "Hipokrat Yemini"nde insan yaşamına saygı gösterileceği, insan kişiliği ve onurunun korunacağı da vardır. İnsanlara uyuşturucu iğneler, haplar vererek beyinlerini iğdiş etmek bu yeminle bağdaşmaz elbette! Vicdanları sızlar mı ki o doktorların? Kendi onurunu koruyamayanın, yeminine sadık kalmayanın vicdanı da tükenmiştir sanıyorum* (Yağcı, 1999a:58-59).

Bununla birlikte yeminine sadık kalmayan doktorların yanında mesleğini hakkıyla yapmaya çalışanlar da anlatılmıştır. Ancak bu insanlar, dönemin egemen güçlerince engellenmektedir.

> *Gerçek doktorlar da geliyordu arasıra. Onların gözlerinden, konuşmalarından, davranışlarından belli oluyordu doktor oldukları, önlüklerinden ya da yakalarındaki tıp armasından değil! Saygı duyardık onlara. Yardımcı olamamamın sıkıntısını okurduk gözlerinde. Dişlerini sıkarlardı. Gözleri dolardı, kederlenirlerdi. Bazıları tepki de gösterirdi, böyle şey olmaz diye. Rapor yazar, hastaneye sevk ederdi. Sonra bir daha göremezdik onu. Raporu ve sevk kâğıdı iptal edilirdi. Kendisi de başka göreve. Minnetle anardık onları…* (Yağcı, 1999a:59).

Darbe yönetiminin baskısı ile mesleklerini yapamayan, özgür bırakılmayan doktorlar ve onlar gibi pek çok çalışan, baskı altında egemen güçlere boyun eğmiştir. Yağcı, dönem eleştirisinde bulunurken yaşamın her yönünü vermeye çalışmış, romanlarına pek çok meslek grubundan mağdur edilmiş insanların yaşamlarını vermiştir. Bununla birlikte bu durumdan zevk alan ve bu işi zevkle yapanlar da vardır. Yağcı, bu kişilerin karaktersizliğini romanına yansıtmış ve bu insanların mesleklerinin utanç kaynağı olduklarını vurgulamıştır.

2.1.2.6.3. Karakter Teşkili

Roman kişilerine bakıldığında karakter özelliği gösteren tek kişinin Handan olduğunu söylemek mümkündür. Handan, korkularıyla, zayıflıklarıyla ve kendi içinde geçirdiği evrimlerle, yaşamın içerisinden alıntılanmış bir karakter özelliği göstermektedir.

Romanın kalabalık kadrosunun içinde kendine yer edinen kişilere baktığımızda Erdal, hayali bir tiplemedir. Onun mükemmel hayatı, hiçbir şeye boyun eğmeyen ve mücadeleden vazgeçmeyen kişiliği, sürekli iyimser oluşu, onu diğer kişilerden ayırmış ve bir kahraman yapmıştır. Yaşanılan döneme bakıldığında yazarın da hayatında kendisini umuda taşıyan böyle bir kahramana ihtiyaç duyduğu anlaşılmaktadır. Erdal, yazarın umududur. Erdal gibi birinin varlığı olmazsa, aynı düşünceler içerisinde olan insanlar, umutsuzluğa düşecekler, kendilerinden, ideolojilerinden vazgeçeceklerdir. Bu nedenle yazar, Erdal'ı romanına yerleştirerek bu şekilde olan insanlar için de Erdal'ın umut olmasını amaçlamıştır.

80 darbesiyle büyük bir yara alan devrimci gençliği yansıtan diğer roman kişileri de birer tiplemeden öteye gidememektedir.

Romanda ele alınan ve meslekleriyle kendilerine yer bulan doktor, polis, öğretmen, asker gibi tiplemeler, o dönemin yaşanılanlarına uygun tiplemeler olmuş, keskin uçlardaki tavırlarıyla, olayın anlatımını güçlendirmiştir.

Yine aynı şekilde Selim'in tiplemesiyle simgeleştirilen ise dejenere olmuş gençliktir. Onun kişiliğinde yolunu şaşırmış olarak boş bir yaşam süren pek çok genç bulunmaktadır.

Romandaki en dikkat çekici tip ise Mehmet Usta'nın oğlu Cengiz'dir. Cengiz, sağcı bir gençtir. Solculara düşman ve onları yok etmeye kararlıdır. Bu sebeple öğretmen dövmekten, bina bombalamaktan sakınmaz, ailesine sırtını dönecek kadar yolunu şaşırmıştır. Annesi onun kandırıldığını düşünmektedir. Bu tür gençlerin, okumayan, cahil kalmış gençler olduğunu düşünen yazar, bunun içindir ki Cengiz'in de orta birden terk olduğunu belirtmiştir. Bu sebeple kandırılmalarının ve vahşileştirilmelerinin olağan olduğunu düşünmektedir.

2.1.3. Gökyüzüne Akan Irmak

Öner Yağcı'nın üçüncü romanı olan *Gökyüzüne Akan Irmak* romanı olay örgüsü, bakış açısı ve anlatıcı, anlatım teknikleri, zaman, mekân ve şahıs kadrosu bakımından incelenmiştir.

2.1.3.1. Olay Örgüsü

Yazarın üçüncü romanı *Gökyüzüne Akan Irmak*, bir önceki romanı *Turnalar* gibi umudu anlatmaktadır. Yağcı, bu romana niçin *Gökyüzüne Akan Irmak* adını verdiğini şu şekilde açıklar:

> *Hasan Hüseyin'in 'Nehirler Aka Aka' şiiri, okyanusa koşan nehirlere benzetiyordu emek ve mücadele insanlarını. Özgürlük düşlerinin gönlümde yer etmeye başlamasıyla birlikte, ben de kendimi böyle nehirlerin içinde bir damla olarak duyumsamışımdır hep. Ve o ilk gençliğimden beri yaşadığım gökyüzünü fethetme sevdamı ve düşümü Gökyüzüne Akan Irmak diye tanımladım* (Kademoğlu, 1990).

Gökyüzüne Akan Irmak yakın bir geçmişi ve o geçmişin içerisinde bir ülküyle yaşayan, ülkeyi ve dünyayı, kendi dünyalarını değiştirmeye çalışan "yirmilik"lerin öyküsüdür.

Bir grup idealist gencin etrafında dönen roman, onların yaşamı çerçevesinde 12 Mart gençliğini ele alır. *Devrimci gençlik*, *68'liler* gibi isimlerle anılacak olan bu üniversite gençliği, düzeni değiştirip güzelleştireceklerine inanan, gençliğin verdiği ateşle toplumu aydınlatacaklarını düşünen idealistlerdir. Savaş sonrası yıllarda doğmuş, *68'liler* olarak hafızalara kazınmış olan bu gençliğin anlatıldığı roman, nehirler gibi coşkun olan gençliğin gökyüzüne ulaşma çabasını ele alır.

Yazarın siyasi romanlarından üçüncüsü olan Gökyüzüne Akan Irmak, diğerlerinden farklı olarak 'cezaevi romanı' değil; ilkeleri uğruna yaşamış ve tarihte yerini almış olan gençliğin romanıdır.

Roman, gençliğe yakılan bir ağıtla başlar. Bu ağıt aynı zamanda yeni nesle verilen bir öğüttür. Bilindiği üzere 1960'ların sonlarına doğru kaynayan dünya, Türkiye'yi de etkisi altına almıştır. Kanı kaynayan üniversite gençliği de okudukça, kendini geliştirdikçe ve bilinçlendikçe kendini olayların içinde bulur. Ancak bu olaylarla birlikte yeni ve geri dönüşü olmayan bir kavramla da tanışır. O da ölümdür. Yazar, ölümün çaresizliğini değil, ölümlere direnen insanları anlatarak okuyucunun gözlerini açmaya çalışır. Bu insanların unutmaması gerektiğini anlatır.

Roman Murat'ın anlatımıyla başlasa da olaylar Sinan'ın etrafında gelişir. Romanın pek çok bölümünde "Sinan'ın Defterinden" adlı ara bölümlerde Sinan'ın ve çevresindeki insanların hikâyeleri verilmektedir.

Romana bakıldığında dokuz ana bölüm görülür. Diğer romanlarında bölüm başlarına isim veren Öner Yağcı, bu romanında ise bölüm başlarına numara koymuştur. Bununla birlikte her bölüm başında yazarın okuduğu ve etkilendiği sözler bulunur. Bu sözler, o bölümün içeriğini anlatan başlık görevi görmüştür.

Birinci bölüm Bertolt Brecht'in *"Ne yazık o ülkeye ki kahramanlara gereksinmesi var."* sözleriyle açılır (Yağcı, 2010:7). Bu şekilde ülkenin durumuna karşı gelen ve düzeni değiştirmeye çalışan, okuyan gençlikle okuyucu tanışmış olur. Bu gençliğin başında Sinan vardır. Yazar, öğretmenlerin geleceği şekillendireceğini düşündüğü için roman kişilerini de öğretmenlik eğitimi gören öğrencilerden seçmiştir. Sinan ve Filiz, eğitim enstitüsünde okuyan coşku dolu gençlerdir.

İkinci bölüm Aleksandr Herzen'in cümleleriyle açılır: *"Tek tek insan yaşamlarının yüce amaçlar uğruna kolayca feda edildiği olaylar da vardır dünyamızda."* (Yağcı, 2010:31). Bu bölümle birlikte seçtikleri yolun sonunda ölüm olmasına rağmen bu seçtikleri yoldan vazgeçmeyen gençlerin Halil, Duran ve Kemal'in ölümü anlatılır.

Üçüncü bölüm Maksim Gorki'ye ayrılmıştır. *"Her dürüst insanın görevi, köleleştirilenlerin yaşama hakkı için yürütülen savaşa, bütün aklını, yüreğini koyarak bu savaşın akışını hızlandırmak, çekilen acıları azaltmaktır. İşte gerçek kahramanlığın gerekli olduğu yer burasıdır."* (Yağcı, 2010:61) sözleriyle başlayan bölüm, Sinan'ın nezdinde bir kahramanın nasıl olması gerektiğini verir. Aşk, sevgi, inançla yoğrulan Sinan, geçmişi aklından çıkarmayarak yoluna devam etmeye çalışmaktadır. Ankara'dan uzakta, Doğu'nun bir köşesinde geçmişin hesaplaşmasını yaşamaktadır.

Dördüncü bölüme gelindiğinde kapıyı Erdal Atabek aralar. *"Kelepçe insan varlığını "kelepçeden önce–kelepçeden sonra" diye ikiye ayırır. İnsan kelepçe takıldıktan sonra artık aynı insan olamaz."* (Yağcı, 2010:79) sözleri bize bölüm hakkında bilgi verir. Kelepçe, özgürlüğe olduğu kadar, insanlığa da vurulan bir kettir. İnsanlığına kelepçe vurulanlardan biri de ablası Filiz'in ve onun arkadaşlarının yolundan giden Murat'tır. Bu bölümde yazar, Murat'ın yaşamını ve çıkmazlarını anlatmıştır.

Beşinci bölüm Ahmet Telli'nin *"Güneşi sen çekeceksin buluttan…"* sözleriyle başlar (Yağcı, 2010:101). Sinan'ın yaşamına yeniden dönen yazar, onun hesaplaşmasının yanında düşüncelerini, görüşlerini vermesi açısından önemlidir. Sinan'ın ve arkadaşlarının nezdinde ele aldığı 68'liler, düzene değil, yanlış düzene başkaldırmışlardır. Ülkenin durumunu, çıkmazlarını gören, anlayan ve çözüm bulmaya çalışan bu gençler, geleceği

kurtarma telaşındadır. Bu telaşla bütün olmaya çalışan gençlik, bütünlüğü bozarak kendi şöhretini düşünenlere de karşı çıkmaktadır.

Altıncı bölüme gelindiğinde Bertolt Brecht yeniden karşımıza çıkar. *"Hiçbir şey bilmeyen cahildir, ama bilip de susan ahlaksızdır."* (Yağcı, 2010:133) sözleriyle bölüm açılır. Bu bölümde anlatılanlar bir olay üzerine kuruludur. Otogarda linç edilmek istenen devrimci gençlerin karşısında linç etmeye çalışan 'cahiller'le birlikte, seyirci olan ve eli kolu bağlı durarak müdahale etmeyen insanların eleştirisi yapılmıştır. Değişik meslek gruplarından insanların bu linç girişimine olan bakışı, düşünceleri verilmiştir. Bununla birlikte *"Vuran kadar seyirci kalan da suçludur."* düşüncesi anlatılmaya çalışılmıştır.

Yedinci bölümle birlikte yeniden Sinan'ın yaşamına geri dönülür. Bölümün başlığı Yannis Ritsos'un "Ah, parçalanan kuşağımız, öylesine dilsiz, çökmüş ve kızgın güneşin altında parçalarını dikmekte şimdi geleceğin giysilerini dikmekte…" (Yağcı, 2010:157) sözleridir. Sinan, ölen, yolundan alıkoyulan arkadaşlarının ardından kendini toparlamaya çalışmaktadır. Doğu'da, karın ve soğuğun içinde hayatını devam ettirmeye çalışır. Mücadeleyi bir yerlerden sürdürmesi gerektiğini düşünerek yaşar. Bununla birlikte bu mücadelenin önünde duran engelleri aşamamanın üzüntüsünü ve yorgunluğu Sinan'ın gözünden anlatılır.

Sekizinci bölüm diğer bölümlerden öncelikle başlığıyla ayrılır. Bu bölümün sözleri anlatıcıya–yazara aittir. Romanın 'anlatı'sı olan bu son bölümü ölümlerin ardından yakılan bir ağıttır. *"Bir göz ışığa yasaklı bir göz odalarda devdin yan yana volta atarken Fuçik kadar güzeldin. Kireçlenen betime benzime Karşıyaka'dan oğul veriyorsun şimdi öfken ve son sözlerinle gökkuşağı bakışınla Haydar'ım!"* (Yağcı, 2010:189) sözleriyle bu ağıt destanlaştırılır. Haydar ve onun gibi pek çok genç ölümle yok olmalarına rağmen, yaşattıkları düşünce onları ölümsüzleştirmiştir.

Son bölüm ise bir olayı değil son cümleyi okuyucuya verir. Roman Şükran Kurdakul ile kapanır: *"Biz ki acılar döneminden ellerimizi kirletmeden geçtik."* (Yağcı, 2010:191) sözleriyle yazar, bu gençliğin yaşadıkları acılara göğüs gererek kirlenmeden, ezilmeden ve boyun eğmeden geçerek efsane olduklarını anlatır.

2.1.3.2. Bakış Açısı ve Anlatıcı

Romanda yazarın bir önceki romanı *Turnalar*'da olduğu gibi birden fazla anlatıcı vardır. Yağcı, romanı tekdüzelikten kurtarmak isteğiyle romanda yer alan her kişiyi kendi

hikâyelerinin anlatımı için konuşturmuştur. Bölümler ayrıldıkça anlatıcı da değişmektedir. Bununla birlikte bazı bölümlerde de birden fazla anlatıcı vardır.

Roman yazarın ağıtıyla başlar. Bu şekilde yazar, okuyucuya efsaneleşmiş gençliğin öyküsünü anlatacağını söylemektedir. Yazar, italik olarak verilen ve romanın diğer bölümlerini bağlayıcı olarak kullandığı, kendi düşüncelerini anlattığı bu bölümlerde ilahi bakış açısını kullanır.

İlk bölüm ise Murat'ın anlatıcığında başlar. Kahraman bakış açısının kullanıldığı birinci bölümde, Murat'ın *68'liler*le tanıştığı gün anlatılır. Onların yolundan gitmeye karar veren Murat, kendi gözünden bu gençliği anlatır.

Sinan'ın Defterinden adını taşıyan bölümlerde anlatıcı Sinan'dır. Roman kişilerinin anlatıcı olduğu bu bölümlerde kahraman bakış açısı kullanılmıştır.

Romana genel olarak bakıldığında anlatıcının çokluğu – çok seslilik – dikkati çeker. Sırasıyla Haydar (Yağcı, 2010:31), Halil (Yağcı, 2010:40), Kemal (Yağcı, 2010:45), Duran (Yağcı, 2010:49), Murat (Yağcı, 2010:79), Haydar (Yağcı, 2010:123) ve Güzin (Yağcı, 2010:153) anlatıcı olarak romanda yer almaktadır. Bununla birlikte yazar, bu anlatıcıların hikâyelerini anlatımından sonra bağlantı yapmak için anlatıcı olarak romana müdahale eder. Ancak bu durum, bölümlerin bütünlüğünü yaralamış ve romanın akışını engellemiştir.

Yağcı, romanını bir mozaik gibi oluşturmuş, her anlatıcıyı bu mozaiğin bir parçası haline getirmiştir. Ancak mozaik her ne kadar bütün gibi gözükse de sadece birleştirilen küçük parçalardır.

Romandaki anlatıcıların bu kadar yoğunluğu sebebiyle iki farklı bakış açısı romanda hâkimiyet göstermektedir. Yazarın anlatıcı olduğu bölümlerde ilahi bakış açısı; roman kişilerinin anlatıcı olduğu bölümlerde de kahraman bakış açısı bulunmaktadır.

2.1.3.3. Anlatım Teknikleri

Romanın başında anlatıcı Murat bizi yirmi yıl öncesine götürmektedir.

> *Yaşam kasetini geriye sarıyorum. Yirmi yılın öncesinin Ankara'sına…*
> (Yağcı, 2010:7).

Bu şekilde zamanda atlama yaparak geriye dönüşlerle olayların anlatımına başlanır. Romanın pek çok bölümünde bu zaman atlaması bulunmaktadır. Yazar, geri dönüş tekniğini diğer romanlarında olduğu gibi burada da sık sık kullanmıştır.

Romanın genelinde öyküleyici anlatım kullanılmıştır. Roman kişilerinin yaşamları, birbirleriyle olan ilişkileri öykülenen olaylardan bazılarıdır. Bu bölümlerde anlatım hareketlidir. Durağan ve edilgen kişiler yerine hareketli, etken kişilerle anlatım zenginleştirilmiştir.

Roman kişilerinin anlatımlarında ise betimlemelere geniş yer verilir. Bu romandan önceki *Kardelen* ve *Turnalar*'daki betimleme ve sıfat eksikliği, *Gökyüzüne Akan Irmak*'ta giderilmiştir. Kişilerin anlatımındaki ayrıntılı betimlemeler ve sıfatların zenginliğiyle romanda anlatım akıcı bir hale gelmiştir.

> *Lacivert kadife pantolonlu, açık mavi gömlekli, siyah bıyıklı biri masamıza geliyordu gülümseyerek* (Yağcı, 2010:13).

> *Uzun kumral saçları deniz dalgaları gibiydi* (Yağcı, 2010:19).

> *Tek odalı bir ev. İçerden kalın beyaz bir naylonla kaplanmış büyükçe bir penceresi var. Birkaç parça eşya. Üstündeki kalın yün yatağı, yün yorganı, yün battaniyesiyle tahtadan geniş bir sedir. Bir masa, yemek yiyor onun üstünde Sinan, hem de çalışma masası. (…)*(Yağcı, 2010:67).

Kimi yerlerde de açıklayıcı anlatım kullanılmaktadır. Murat'ın tutuklanması ile kelepçe sorgulanır ve kelepçenin getirdiği duygularının aktarımının yanında bu sözcüğün anlamı da açıklanır.

> *Osmanlıcadan miras bize kelepçe sözcüğü. Farsçadan gelmiş tabii, Osmanlıca ne ki! Her dilde bir karşılığı varmış, baktım sözlüklere. Eller değil mi insanı hayvandan ayıran, eller değil mi insan sözcüğünü anlamlı kılan? Elleri kesmek ilkelliğinden, elleri kendi bedeninde hapsetmek ilkelliğine ulaşacaktı elbette teknoloji (!) İple bağlamışlardı önce, sonra demirden icat etmişlerdi kelepçeyi. Sözlüklere yeni bir madde, teknolojiye yeni bir katkı, insan onuruna yeni bir darbe!* (Yağcı, 2010:79-80).

Kullanılan anlatım tekniklerinden biri de dipnot tekniğidir. Çeşitli yazar ve şairlerden alıntılan ve dipnotlar şeklinde verilen şiirler, sözler ile duygu aktarımının verilmesi sağlanmıştır.

Devrimin kanunu mevcut kanunların üstündedir, bizi öldürmedikçe, bizim kafamızdaki bu cereyanı boğmadıkça, başlattığımız devrim durmayacaktır (Yağcı, 2010:9-

10) sözleri Gazi Mustafa Kemal imzasını taşımaktadır. Atatürk'ten alınan bir diğer alıntı yine Gazi Eğitim Enstitüsü'nün duvarlarında yazılıdır:

Ya Bağımsızlık, Ya Ölüm! (Yağcı, 2010:10).

Adını Gazi Mustafa Kemal'den alan Gazi Enstitüsü'nün duvarları, yazılarla doludur. Yazar, *bu duvar yazılarıyla pek çok alıntı yağmaktadır.*

Ölüm nereden ve nasıl gelirse, savaş sloganlarımız kulaktan kulağa yayılacaksa, silahlarımız elden ele geçecekse ve başkaları, mitralyöz sesleriyle ve de savaş ve zafer naraları ile cenazelerimize ağıtlar yakacaksa, ölüm hoş geldi sefa geldi! (Yağcı, 2010:11) sözlerinin yazılı olduğu duvarda alıntılanan isim Ernesto Che Guevara'dır.

Che'den yapılan bir başka alıntı da;

"İki üç daha fazla Vietnam" sözleridir (Yağcı, 2010:117).

"İçimizdeki donmuş değerleri parçalayacak bir balta." (Yağcı, 2010:18) sözleri ise Franz Kafka'ya aittir.

Romanda şiirin etkisi ise oldukça büyüktür. Hemen her bölümde şiirlerden alıntı yapılmaktadır. Bu alıntılan şairlerin başında Pablo Neruda gelir.

… Ekmeği al benden, havayı al
Ama alma benden gülüşünü…
Işığı, baharı esirge benden
Ama gülüşünü asla, ölürüm çünkü… (Yağcı, 2010:35).

Acı çektim, savaştım, sevdim ve şarkılar söyledim (Yağcı, 2010:63).Yine alıntılanan bir şiir de 1 Mayıs marşındandır.

Günlerin bugün getirdiği
Baskı, zulüm ve kandır… (Yağcı, 2010:44).

Devletin baskıcı tutumu, sıkıyönetim ve askerin ve polisin tutumu yazarın dilinden Dadaloğlu'nun sözleriyle anlatılır.

Hakkımızda devlet etmiş fermanı
Ferman padişahın dağlar bizimdir! (Yağcı, 2010:54).

Kemal, Duran ve Halil'in ölümünün anlatımında yazar, onlara yakılmış bir ağıt gibi Ahmet Arif'in "Otuzüç Kurşun" şiirini verir.

Canım alırlar ecelsiz
Sığdıramam kitaplara
Şifre buyurmuş bir paşa
Vurulmuşum hiç sorgusuz, yargısız… (Yağcı, 2010:57).

"Hadi gülümse bulutlar gitsin… İklim değişir Akdeniz olur gülümse," sözlerini söyleyen 'Kemal Abi" ise Kemal Burkay'dır (Yağcı, 2010:69).

Sinan ve arkadaşlarının mücadelesinin anlatımında Yağcı, birlikten bahsetmektedir. Birlik olurlarsa zorlukların üstesinden gelebileceklerdir. Devrimci gençlerin birlik olduğu, 'çok' olduklarının vurgulanması ve içlerindeki duygunun öldürülemeyeceğini anlatan ise Hacı Bektaş-ı Veli'dir.

Sayılmayız parmağ ile
Tükenmeyiz kırmağ ile (Yağcı, 2010:70).

Sinan, yaşadıklarını, aşkını ve Filiz'i anlatırken Aragon'un şiirini aktarır okuyucuya. "Mutlu Aşk Yoktur" şiirinden;

"Bir tek gülücük anlatmaya değer
İnsanoğlunun musikisini" dizelerine yer verilir (Yağcı, 2010:71).

Filiz'i anımsatan bir cümle de Goethe'nindir.

Her şey bana seni söylüyor (Yağcı, 2010:77).

Öner Yağcı'nın tüm romanlarının olmazsa olmazı elbette ki Nazım Hikmet'tir.

Memleketimi seviyorum
Çınarlarında kolan vurdum
Hapishanelerinde yattım… (Yağcı, 2010:83).

Ne ölümden, korkmak ayıp

Ne de düşünmek ölümü (Yağcı, 2010:178).

Şairlerden yapılan alıntılara bakıldığında çeşitlilik göze çarpar. Sinan'ın Filiz'le olan ilişkinin anlatımında Hayyam'ın şiirlerinden de faydalanılmıştır.

Sevgili, bir başka güzelsin bugün;
Ay gibisin, pırıl pırıl gülüşün…
Güzeller bayram günleri süslenir;
Seninse bayramları süsler yüzün (Yağcı, 2010:167).

Ahmet Telli ile başlayan romanın beşinci bölümü ise bütünüyle şaire ayrılmıştır. *Sinan'ın Defterinden* adı altında Sinan'ın Filiz'e olan duyguları, onunla yaşadıkları, Filiz'le birlikte yükselen umudu Ahmet Telli'nin dizeleriyle yoğrulmuştur.

Bunların dışında romanın bölümlerinin başlıkları birer şiirle başlar. Bertolt Brecht'ten Aleksandr Herzen'e, Maksim Gorki'den Erdal Atabek'e, Ahmet Telli'den Yannis Ritsos'a ve Şükran Kurdakul'a geniş bir yelpazede verilen bu alıntılar, romanın bölümlerini özetlemekle birlikte, yazarın anlatımına zenginlik katan öğeler olmuşlardır.

Alıntılanan son şiir ise anonimdir. Osmanlı'nın yanlış tutumuna karşı Anadolu'da söylenen,

"Şalvarı şaltak Osmanlı
Eğeri kaltak Osmanlı
Ekende biçende yok
Yiyende ortak Osmanlı" şiirinin "Ekende biçende olmayıp yiyende ortak" bölümleri kullanılmıştır. Bu şekilde yıkılan ve haksızlıklarıyla halkı canından bezdiren Osmanlı ile darbe hükümeti bir "tutulmuştur (Yağcı, 2010:183).

Bu alıntıların yanı sıra romanda Howard Fast'ın *Fırtınadan Sonra*sı (s.23), İşçi–Köylü gazetesi (s.24, 25, 26), TİP ve TİP binaları (s.31), DEV–GENÇ (s.34), Ferhad ile Şirin, Kerem ile Aslı, Romeo ile Jülyet (s.42), 1 Mayıs (s.43), Sait Faik (s.90), Jack London ve eserleri *Sevginin Katıksızı*, *Vahşetin Çağrısı*, *Martin Eden*, *Demir Ökçe* ve *Yaşamak Hırsı* (s.93), Nazım Hikmet'ten *Memleketimden İnsan Manzaraları*, Sabahattin Ali'den Kuyucaklı Yusuf, Dimitır Dimov'dan Tütün, Maksim Gorki'den Ana, Enver Gökçe'den Dost Dost ile Kavga, Balzac, Tolstoy, Şolohov, Steinbeck (s.93, 94), Yılmaz Güney (s.95), Hemingway (s.95), Ruhi Su (s.123), Cevat Fehmi Başkurt'un *Buzlar Çözülmeden*'i (s.130) gibi kitap, yazar, sanatçı isimlerinin yanı sıra dernek, parti gibi isimler de anılmaktadır.

Bunların yanında Vietnam, Biafra ve Latin Amerika, Küba, Che (s.70–s.115), Castro (s.115), Filistin (s.115), Martin Luther King ve siyahların hakları (s.115), Lumumba (s.115), Çekoslovakya ile Dubçek ve Sovyet tankları (s.115), Meksika Olimpiyatları ve iki siyah atletin protestosu (s.115), Saygon sokaklarında bir Vietkong'un beynine kurşun sıkılması, Auschwitz, Hiroşima (s.116) ve Misakı Milli (s.184) gibi toplumsal olaylar da anlatılmış ve okuyucuya sunulmuştur.

Zulüme karşı baş kaldıran demirci ustası Kawa'nın hikâyesi ise Haydar'ın mücadeleci kişiliği ile birleştirilmiştir (Yağcı, 2010:163).

2.1.3.4. Zaman

Romanın zamanına bakıldığında, Murat'ın olayları anlatmaya başladığı tarih 1989 yılıdır. Romanın başında, 1953 doğumlu (Yağcı, 2010:82) olan Murat, ablası Filiz'in okulunda Sinan'la tanıştığını anlatır.

> *On altı yaşındaydım, lise son sınıfta* (Yağcı, 2010:7).

Geriye dönüşlerle olayların başlangıcına dönülür ve 68'liler olarak bilinen gençliğin hikâyesi anlatılır. Bu şekilde romanda anlatılan zaman 1969'dan başlayarak 1980 darbesini de içine alarak 1989'a değin uzanmaktadır.

> *Yaşam kasetini geriye sarıyorum. Yirmi yıl öncesinin Ankara'sına…*
> (Yağcı, 2010:7).
> *Sonyazdı* (Yağcı, 2010:7).

Murat'ın Sinan ve arkadaşlarıyla tanıştığı tarih 1969'dur. 12 Mart muhtırasına uzanan tarih içerisinde gençlik, huzursuz ve kara günlerin başlangıcında mücadelelerini sürdürmektedir. Gazi Eğitim Enstitüsü'nde eğitim gören Sinan'la birlikte arkadaşlarının yaşadıklarının anlatımında romana pek çok kişi katılır.

Romana katılan kişilerden Halil, Kemal ve Duran'ın hikâyelerinin anlatımında Filistin'e kaçma girişimleri sonucu öldürülmeleri anlatılmaktadır. Bu kaçıştan önce Halil'in hikâyesine yer veren yazar, tarih hakkında da kısa bilgiler vermektedir. Bu bilgilerden ilki Halil'in Nuran'la olan birlikteliğidir. Bu birlikteliğinin başlangıcı ise 1970'in 1 Mayısı'na denk gelmektedir.

O 1 Mayıs gününü, birbirimize verdiğimiz söz bahanesiyle, arkadaşlarla birlikte eğlenerek kutlamıştık.

1 Mayıs'ın anlamını yeni öğrenmiştik. Yeni öğrendiğimiz 1 Mayıs marşını söylemiştik nişanda (Yağcı, 2010:43).

Romanda anlatılar içerisinde verilen ipuçlarından yola çıkarak 1969'dan itibaren Sinan ve arkadaşlarıyla birlikte Türkiye'nin de tarihi verilmektedir. Bu ipuçlarını veren zaman parçalarından biri de 6. Filo'nun Türkiye'ye gelişidir.

Altıncı Filo'yu protesto edecektik. Hazırlanıyorduk, afişlerle, pullarla, bildirilerle. İki gün kalmıştı mitingimize (Yağcı, 2010:45).

Bu ifadelerden de anlaşılacağı üzere tarih 1969 Şubatı'dır. Bu protestodan iki gün önce kendilerine saldıranlara ateş eden Kemal, birini vurmuştur ve aranmaktadır. Ancak Kemal'in firari durumu 1971'e dek sürmüştür. Aynı tarihlerde Duran okulda çıkan bir kavgadan dolayı aranmakta, Halil ise *"halkı suç işlemeye tahrik ve teşvik ettiği"* iddiasıyla tutuklanma talebiyle aranmaktadır. Bu sebeple kaçmaya karar veren üç arkadaş Haziran 1971'de sınırı geçmeye çalışırken öldürülmüşlerdir.

İlkyazdı. Akdeniz'in çiçekli toprak kokusunu içlerine çekiyorlardı (Yağcı, 2010:39).

***"1971"**, soğuk, kara ve apansızca, acımasızca başlamıştı.*

(…) Kemal birini vurmuştu.

Kullanmam şarttı diye savunmuştu kendisini. Kimse suçlamamıştı Kemal'i. (…)

(…) Duran okuldaki bir kavgadan dolayı aranıyordu birkaç aydır.

*Halil'in hakkında bir mitingde yaptığı konuşmada, **"halkı suç işlemeye tahrik ve teşvik ettiği"** iddiasıyla yargılandığı mahkemeden "gıyabi tutuklama" kararı çıkmıştı.*

*Üçü de **"firari"** konumundaydı yani.*

*Ve ordu **"muhtıra"** kararı vermişti 12 Mart'ta"* (Yağcı, 2010:47).

Sinan, geçmişle olan hesaplaşmasında ve yaşadıklarını duyumsamasında zamanı da belirtir. Sinan'ın Doğu'da öğretmenliğe başladığı tarih 1988 ya da 1989'dur. Filiz'le olan ilişkisini hatırlar ve okuyucuyu 1979'a götürür.

On yıl mı geçti? Filiz'le sevişmeye başlamıştık (Yağcı, 2010:75).

Sinan, yaşadıklarını anlatmaya devam ettiğinde yazar tarafından zaman atlaması yaşanmaktadır. Bu defa yirmi yıl sonrasına gidilir ve zaman 1989'a gider.

> *Bunlar yirmi yıl öncesinin fotoğrafları, 1968'in, 1969'un, 1970'in, 1971'in. Yirmi yaşındaydım ben o zaman. Bıyıklarım yeni yeni terliyordu. Delikanlıydım* (Yağcı, 2010:76).

Olayların geçtiği yıllara geri dönüldüğünde yine 1971'le karşılaşılır. Bu defa hikâyesini anlatan Haydar'dır. Haydar'ın sevgiyle tanışması, İnci'yle olan ilişkisinin anlatıldığı bu bölümde yıl 1971'dir.

> *Genç kızlığının ilkyazında âşık etmişti beni kendine. 71 sonrasının diriliğinde coşkuluyduk* (Yağcı, 2010:123).

Murat'ın tutuklanmasıyla birlikte zaman da değişir. Murat tutuklanmasıyla birlikte gelen hapishane yaşamından sonra çıkan afla Ankara'daki okuluna geri dönmüştür. Tarih 1975 yılının güz Ankara'sına gitmiştir.

> *Anlatıyor, anlatıyor boyuna. İçindekileri, yaşadığını, öğrendiğini, 75 yılının güz Ankara'sını anlatıyor* (Yağcı, 2010:99).

Romandaki anlatıcının çokluğu, romanı birbirinden çok farklı parçalara bölmektedir. Bu sebeple romanda iç içe geçmiş zaman parçaları bulunmaktadır. Kronolojik bir zaman, romanda söz konusu değildir. *Sinan'ın Defterinden* bölümlerinde anlatıcı Sinan, yaşadıklarıyla beraber kendi zamanını okuyucuya aktarır. Bununla birlikte anlatıcının değiştiği bölümlerde zaman da o anlatıcıya göre değişmektedir. Sinan'ın tutuklandığı yıllar –ki tarih 1971'dir– ve Mamak'ta geçen zaman, *Sinan'ın Defterinden* bölümünde okuyucuya verilmiştir.

> *12 Mart'ın ilk günlerinde kaptan gemiyi terk etmeye hazırlanıyor diye düşündüm o zaman.*
> *(…) 12 Mart'ın ilk rüzgârları esmeye başlayınca hemen ilk limanda gemiden ayrılmak isteyenler çoğalmıştı.* (Yağcı, 2010:128).

Sinan'ın tutuklanması ile başlayan tarih ise bizi 7 Mayıs 1972'ye götürmektedir.

> *Mamak'taydım…*

Deniz'in, Yusuf'un, Hüseyin'in idam edildiği gecenin sabahında okulun bahçesinde toplanıp protesto eylemi yapmış dışarıdaki arkadaşlar (Yağcı, 2010:129).

Sinan, tekrar gerçeğine döndüğünde, Doğu'nun bir yerinde öğretmenlik yaparken kendini bulur. Aradan uzun yıllar geçmiştir. İç hesaplaşmasıyla birlikte 12 Mart gençliğini hatırlar ve yaşadıklarıyla yapılan hataları ya da yaşanan güzellikleri düşünür.

Gençler toplanıyor çevremde.
Eskilerdensin Hocam, anlat diyorlar. "Neler yaptınız? Biz neler yapalım? Nasıl? (Yağcı, 2010:185).

Romanın bitiminde ise yazar tarafından 1989 tarihi atılmıştır. Sinan, 1989'da Doğu'da öğretmenlik yaparken romanın anlatımı bitirilir.

Onlar,
damlalarıyla
gökyüzüne akan ırmak
oldular.
1989 (Yağcı, 2010:191).

2.1.3.5. Mekân

Yağcı'nın kendinden önceki iki romanında olduğu gibi burada da ana mekân Ankara'dır. Ankara'nın uzaktan görüntüsüne bakıldığında;

"Çam ormanlarından bozkıra ulaştık sonunda. Koca koca yapılara, trafik cümbüşüne. Çocukluktan Ankara'ya…" (Yağcı, 2010:8) ifadeleri kullanılmıştır.

Ankara'da okuyan bir grup idealist gencin hikâyesi anlatılmaktadır. Bu sebeple Ankara'nın pek çok semti romanda anılmaktadır.

Adı anılan ilk mekân Filiz'in ve arkadaşlarının okuduğu Gazi Eğitim Enstitüsü'dür. Okulun ayrıntılı bir betimlemesi ve ardından içiyle birlikte o dönemdeki konumu anlatılmıştır.

Duvar içinde bir bahçe.
Çamlarla, akasyalarla, gül ağaçlarıyla dolu koskocaman bahçede sonbaharın renkleri, serinliği, rüzgârı. Soluk ve ölgün sonbahara inat gezinen, konuşan, oturan, kitap okuyan yüzlerce genç, genç, genç… İğde kokuları geliyor burnuma, akasya, çam…

> *Bahçe kapısından uzanan uzun, ince, beton yol, bizi kocaman bir kubbesi, mermer beyaz sütunları, büyükçe pencereleri olan, üç dört katlı, güzel bir yapıya götürüyor* (Yağcı, 2010:8).

Binanın içinin anlatımıyla Murat, bu okuldan daha da etkilenmiştir. Yazar, Murat'ın şaşkınlığıyla okuyucunun da etkilenmesini ve bu okulun öneminin anlaşılmasını istemiştir.

> *Ve ilk kez görüyordum; beton yolun üstünde yazılar vardı! Kırmızı ve beyaz boya ile yazılmış büyük büyük harfler. Annemin yanında giderken göz ucuyla okumaya çalıştım. Yakınlaştıkça büyüyordu harfler. Önce kırmızı ile sözcüğü okuyabilmiştim:* ***"Bağımsız Türkiye!"*** *(…) derken, ikinciyi de görmüştüm, beyazdı:* ***"Kahrolsun Emperyalizm!"*** *Daha başkaları da vardı* (Yağcı, 2010:9).
>
> *Aklım yerdeki yazılardayken gözüm duvarlara takılıverdi.*
>
> *Duvarlarda da yazılar. Ama onları okuyamadım, hem geç görmüştüm, hem önlerinde duranlar, gezinenler vardı* (Yağcı, 2010:9).

> *(…) Kafamı kaldırdığımda tam karşımdaki bembeyaz badalanmış duvarda kırmızıyla yazılmış bir yazı gördüm. Altında* ***"Gazi Mustafa Kemal"*** *yazılıydı* (Yağcı, 2010:9).

Okulun bu denli ayrıntılı anlatımının sebebi o dönemin ruhunu yansıtmasını anlatabilmek içindir. Murat, gençliğe adım attığı günlerde, kendine bir yol çizmenin başlangıcında Gazi Eğitim Enstitüsü'nü görerek, nerede olması gerektiğine karar vermiştir.

> *(…) Duvarlar canlı gibiydi. Duvarlar haykırıyordu. Duvarlar bağırıyor, soluk alıyor, coşuyor, gülüyor, ağlıyordu* (Yağcı, 2010:11).

Okulun ayrıntılı anlatımından sonra Ankara'daki mekânların anlatımı yapılmıştır.

> *Kızılay'da gezerken, Gençlik Parkı'nda eğlenir ve çay içerken, (...)* (Yağcı, 2010:14).

Adı geçen yerlerden biri de Ulus'tur.

> *Akşamüzeri Ulus'ta İşçi–Köylü gazetesi satmaya gittim.* (Yağcı, 2010:24).

Halil'in Filistin'e gitmek istediğini Haydar'a söylediği yer ise Atatürk Orman Çiftliği'dir.

> *Atatürk Orman Çiftliği'ne doğru yürüdüğümüzü anımsadım* (Yağcı, 2010:36).

Ankara, roman kişilerinin hayatında oldukça önemli bir yere sahiptir. Onlar için bir başkent olmanın yanında ülkenin can damarı olmuştur. *68 Gençliği*'nin tutkusudur. Ankara sevdası Filiz'in anlatımıyla tüm gençliğin sevdasını da anlatmaktadır.

> *Ne bileyim! Belki okul yaşamını sevdim. Belki kalabalıkları. Belki özgür olma çabamın doruğa çıkması bu günler. Yaşadığımı yeni duyumsuyorum. Yüreğim bir başka çarpıyor burada. Dersliklerden konferans salonlarına, caddelerden alanlara taşmanın güzelliğini bilemezsin sen. Tanımadın çünkü. Bu tadı bırakmak istemiyorum. Mutluluk bu bir çeşit. Bunu anlatamam ki sana. Yaşaman gerek Ankara'yı. O coşkuyu duyman gerek. Ben duyuyorum. Ankara beni coşturuyor. Coşkuyla yaşamak gibi güzeli var mı. Coşuyorum, çünkü benim gibi insanlarla dolu Ankara. (…) Sevda bu. Gökyüzünü kucaklamak isteyen bir sevdaya tutulmuş gibiyim. Bunun için seviyorum Ankara'yı. (…)*(Yağcı, 2010:13).

Sinan'ın gözünden ise Ankara, yaslıdır. Yaşananların ağırlığı ve ölümlerin çokluğu ile eski zamanların güzel Ankara'sı, başkent, farklı bir yer olup çıkmıştır.

> *Ey Ankara, Anadolu'nun sabırtaşlı analarının kenti.*
> *Ağlatan dost güllerine, kanatan sevda acılarına, gülüşünle meydan okurdun. Gülüşün nerde?*
> *Neden aldılar gülüşünü?*
> *Neden?*
> *Gülüşünü bağrına basan çocukların nerde? Sevmişti onlar seni. Senin gülüşünü savunuyorlardı. Sen niçin el vermedin onlara? Niçin korktun? Sevdan böyle miydi Ankara? Yalan mıydı gülüşün?*
> *Üzülme. Biliyorum yalan olmadığını. Ama bir yerlerde bir eksiklik, bir yanlışlık var sevgili Ankara. Basmadın bağrına çocuklarını. Onların gülüşünün boğulmasını engellemedin!* (Yağcı, 2010:65).

Her romanda Ankara ile birlikte anılan yer ise Mamak'tır. 71 muhtırasının ardından tutuklanan Sinan, Mamak Askeri Cezaevi'nde bulunmuştur.

> *Mamak'taydım…*
> *Deniz'in, Yusuf'un, Hüseyin'in idam edildiği gecenin sabahında okulun bahçesinde toplanıp protesto eylemi yapmış dışarıdaki arkadaşlar* (Yağcı, 2010:129).

Yine aynı şekilde Murat da burada tutuklu kalmıştır.

> *O anda gülmek gelmişti içimden. Mamak'ı anımsamıştım çünkü. Eller yapışık!-* (Yağcı, 2010:14).

Ankara'nın anlatımından sonra anılan bir diğer yer ise Filistin'e gitmek isteyen Kemal, Duran ve Halil'in sınırı geçmeye çalıştıkları yerdir: Amik Ovası.

> *Sular basmıştı Amik Ovası'nı* (Yağcı, 2010:53).

Romandaki ana mekânlardan bir diğeri de İstanbul'dur. Murat'ın hapishaneden çıkmasının ardından ailesiyle yerleştikleri İstanbul, okuyucuya aktarılmaktadır.

> *Oysa İstanbul'u tanımayı öyle istiyor ki. Ürküyor da kalabalıklardan, insanlardan* (Yağcı, 2010:85).

> *İstanbul'u tanıyacak ne güzel.*
> *(…) Ama İstanbul bu. Değil on gün, on yılda bile tanımak, yaşadığı değişime yetişebilmek olanaklı mı? Korkunç bir değişim, gelişim, büyümenin sancılarıyla, patlamasıyla yaşıyor İstanbul. Kadim tarihine yeni şeyler yazıyor. Bunu, tam tamına bilmek olanaksız* (Yağcı, 2010:87).

Murat'ın gözünden anlatılan İstanbul, eğlence mekânlarıyla değil, kitapçılarıyla, sanat çevreleriyle verilmektedir.

> *Ucuz kitaplar bulabilmek umuduyla, Sahaflar Çarşısı'na, Cağaloğlu'na gidiyor fırsat buldukça* (Yağcı, 2010:91).

Bu ana mekânların dışında adı geçen yerlere bakıldığında Sinan'ın atandığı yer Doğu'da bir yerdir. Sinan, Ankara'da daha fazla duramayacağını düşünmüş ve Doğu'ya atanarak öğretmenlik yapmaya başlamıştır. Tahir Geçidi'yle, "papak" ve "kırtlama"sıyla ve en önemlisi Ağrı Dağı'yla adı geçen bu yer Ağrı'dır.

Romanda önemli mekânlardan biri de otogardaki linç girişiminin yapıldığı şehirdir. Ankara'ya komşu bir ile mitinge giden Sinan ve arkadaşları dönüşte otogara giderek Sinan'ın memleketi olan ilçeye geçmeyi düşünmektedir. Ancak orada bulunan ve kendilerini *"vatanını, milletini seven"* (Yağcı, 2010:137) olarak tanımlayan gençler, *"azgınlaşan Moskof uşaklarına ders vermek için"* (Yağcı, 2010:137) otogara toplanmıştır. *"Bu milli bir davadır"* (Yağcı, 2010:137) yaygarasını yapan bu gençler, adam döven, içen, kadınlara kızlara sarkıntılık yapan, kumar oynayan, haraç toplayan tiplerdir (Yağcı, 2010:138). Yakalarında kurt rozetleri vardır (Yağcı, 2010:139). Bu olayın geçtiği mekânın ismi anılmamakla birlikte Kırşehir olduğu tahmin edilmektedir. Sinan ve Halil, Yozgatlıdır

ve anlatının başında Sinan, “Bizde buraya yakın olan benim ilçeye gitmek için gelmiştik.” (Yağcı, 2010:135) ifadelerini kullanmaktadır. Yozgat – Yerköy’e ve Ankara’ya komşu tek il Kırşehir’dir.

Bunun dışında Düzce’nin tütün kolonyası (Yağcı, 2010:93), Murat Irmağı (Yağcı, 2010:182), “maviliğe kafa tutmak ister gibi dikilen görkemli dağ”ı ile Ağrı (Yağcı, 2010:183) adı geçen yerlerin başında gelir. Yazar, Yozgatlı Halil ile Yozgat’ı (Yağcı, 2010:31), Elazığlı Funda ile de Elazığ’ı (Yağcı, 2010:91), Murat’ın ailesiyle gezdiği şehirler olarak da Sarıkamış, Manisa, Balıkesir ve Denizli’yi (Yağcı, 2010:7) anmaktadır.

Duran’ın hikâyesinin anlatıldığı bölümde ise mekân Mardin’dir. Mardin, yokluğun, yoksulluğun, geri kalmışlığın anlatıldığı bir yer olarak verilmiştir.

> *Mardin’de yoksullukla geçen çocukluğu onun beden olarak gelişmesini önlemişti belki* (Yağcı, 2010:47).

> *Hoş geldin yavrum, demişti Kürtçe. Türkçe’yi bilmezdi* (Yağcı, 2010:49).

Anadolu’nun yoksulluğu ve eğitimsizliğinin anlatıldığı bölümlerde ise Anadolu’nun çeşitli şehirlerinin adları geçmektedir.

> *Adıyaman, Çankırı, Gümüşhane, Erzincan’da nüfusun ancak binde biri yükseköğrenim görmüş. Hakkâri ve Siirt’te binde sıfır. Nüfusumuzun yüzde sekseni köylü, köylünün ancak yüzde otuz biri yükseköğrenim görebiliyor* (Yağcı, 2010:117).

2.1.3.6. Romanda Şahıs Kadrosu

Romandaki şahıslar, fonksiyonları bakımından birincil ve ikincil kişiler; sosyal durumları açısından da şahıslar kadrosu olarak incelenmiş ve ayrıca karakter teşkili yapılmıştır.

2.1.3.6.1. Fonksiyonları Bakımından Şahıs Kadrosu

2.1.3.6.1.1. Birincil Kişiler

Romanda bulunan birincil kişiler şunlardır: Murat, Sinan, Haydar, Filiz.

Murat:

Romana anlatıcı olarak giren Murat, ablası Filiz'in arkadaşlarını tanımasıyla romana dâhil olur. Roman başında on altı yaşındadır.

> *On altı yaşındaydım, lise son sınıfta* (Yağcı, 2010:7).

Tutuklandığı zaman geçen kimlik tespitinde hakkında şu ifadelere yer verilir:

> *Battal oğlu Fatma'dan doğma 1953 doğumlu Zonguldak ili Karabük ilçesi merkez mahalle nüfusunda kayıtlı Murat Yıldırım Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi birinci sınıfında öğrenci okulun yurdunda kalır bekâr ifadesine göre sabıkasız…* (Yağcı, 2010:82).

İdealist bir genç olan Murat, ilk görüşlerini Gazi Eğitim Enstitüsü'nde tanıdığı insanlar sayesinde edinir. Ankara'da yaşamaya da burada karar verir.

> *Kararımı vermiştim.*
> *Ben de Ankara'da okuyacaktım gelecek yıl.*
> *Ben de yaşayacaktım Ankara'yı* (Yağcı, 2010:14).

68'liler kuşağının yolundan giden ve kendine onları örnek alan Murat, sorgulayıcı yapısıyla dikkat çeker. Onun fikirlerinin oluşmasında önemli bir yere sahip olan Ankara gezisi sırasında Murat'ın sorguladığı pek çok şey vardır.

> *Niçin yazılmıştı bu yazılar? Neydi? Kim yazmıştı?* (Yağcı, 2010:9).

> *Anlamaya çalışarak okumuş ve kafamı azıcık sola çevirmiştim. Merak başlamıştı bende. Başka yazı?* (Yağcı, 2010:10).

> *Kimdi bu sakallı, bereli adam? Niçin yapmışlardı resmini?* (Yağcı, 2010:10).

> *Şaşkınlığım hayranlığa dönüşmüştü. (…)*
> *(…) Yaşanandan hoşnutsuzluk çığlık olmuştu duvarlarda. Dahası, kanatmıştı yüreğimi bu çığlık! Ölümle doluydu; kavgayla, hınçla doluydu!*
> *Niçin ölümü istiyorlardı bu insanlar, niçin öfkeliydiler, niçin kavga etmek istiyorlardı? Niçin? Niçin?* (Yağcı, 2010:11-12).

Bu sorgulayıcı tavrı onu ablasının çevresine ve devrimci gençlere özendirmiştir. İlk duyguları ve yaklaşımı ile yolunu çizmeye başlar. Murat, kendisini Ankara'da bulacağından, mücadeleci olacağından emindir.

Bununla birlikte çocukluğunda üniformaya tutkundur. Askeri lise sınavları için İstanbul'a gitmiştir. Asker olma heveslisi olan Murat'ın fikirlerinin değişimi okuyucuya aktarılmaktadır.

> *Bir kez gelmişti, ortaokulu bitirdiğinde. Askeri lisenin sınavına gelmişti. O zaman fena tutkundu üniformaya* (Yağcı, 2010:87).

Murat'ın kişiliğindeki bu değişimlerin temeli kuşkusuz tanıştığı devrimci gençliktir. Ancak bununla birlikte tanıştığı kitaplar da onun hayatını temelden değiştirmiştir.

> *Çok okuyor Murat. Kitap yetmez oluyor. Daha fazla alacak parası yok. Hemen her gün bir kitap bitiriyor. Okuduklarını bir daha okuyor. Zaten okumadık kitap bırakmamış gibi mahpusluğunda. Komşularında, tanıdıklarında ne var ne yok toplatıyor okumak için* (Yağcı, 2010:91).

> *Bu kitaplardan her biri gerçek. Bir dünya, diyor. Bu kitaplarla yaşamı daha iyi tanır insan. Güzel yaşamayı öğrenir* (Yağcı, 2010:91).

Ablasına oldukça düşkün olan Murat, onun saygısını ve sevgisini kazanmayı, kendisi gibi görmesini çok istemektedir.

> *Ablama karnemi de göstereceğim, övünsün kardeşiyle!...* (Yağcı, 2010:8).

Murat'ın kişiliğine, görüşlerine ilişkin bilgi verilmesine rağmen fiziksel özelliklerine ilişkin bilgiler daha azdır.

> *Bıyık bıraktı ömründe ilk kez. İçerde yasaktı. Daha önce ise, öyle sevilesi bir bıyığı yoktu. On bir on bir maç yapıyor bıyıkların derlerdi. Sarı sarı tüylerdi. Görülmüyordu bile. Şimdiyse siyah kıllar almıştı onların yerini. Aynada hayran hayran baktı bıyıklarına. Özlemliydi* (Yağcı, 2010:87).

Murat, romandaki önemli kişilerden biridir. Ablası ile birlikte tanıştığı yeni çevrenin de etkisiyle *68'liler*den sonra yetişen yeni nesli temsil etmektedir.

Sinan:

Murat'ın ablası Filiz'in okul arkadaşı olan Sinan, Gazi Eğitim Enstitüsü'nde Türkçe bölümünde okuyan devrimci bir gençtir (Yağcı, 2010:28) Yozgatlı olan Sinan (Yağcı, 2010:121), Ankara'ya yerleşmiş ve burada kendisini siyasetin içerisinde bulmuştur.

Sinan'ın fiziksel özellikleri, Murat'a göre daha ayrıntılı anlatılmıştır.

> *Lacivert kadife pantolonlu, açık mavi gömlekli, siyah bıyıklı biri masamıza geliyordu gülümseyerek* (Yağcı, 2010:13).

Giyinişi ise o dönemin devrimci gençliğinin de modası olan, Deniz Gezmiş'le özdeşleşen parka ve postaldan oluşmaktadır.

> *Postal vardı ayağımda, sırtımda parkam* (Yağcı, 2010:25).

Sinan, Murat'la tanıştıktan sonra onu kardeşi gibi görmüş ve onun bilinçlenmesinde önemli bir rol oynamıştır. Öğretici, bilgilendirici, yol gösterici biridir.

> *Duvardaki yazıları anlattı bana, şiirler okudu, türküler söyledi, kitaplardan söz etti. Kitap listesi verdi, okuyacağıma ilişkin söz aldı. "Nâzım'dan," deyip okuduğu şiirler çarptı yüreğimi. "Öğreneceksin, öğrenmek ve gülmek eksik olmayacak senden!" dedi…* (Yağcı, 2010:14).

İdealist bir genç olan Sinan, yanlışlıkları düzeltmek için var gücüyle çalışmaktadır. Sinan, düzene değil, yanlış düzene karşıdır. Bunun için mevcut güçlerin tüm engellemelerine rağmen, söylemekten ve anlatmaktan çekinmemiştir.

> *Sinan da öyle yaşamıştı. Susturulmuştu, ama konuşmaktan ve bağırmaktan hiç vazgeçmemişti. Sevmekten hiç vazgeçmediği gibi…* (Yağcı, 2010:14).

Sinan'la ilgili net bilgilerin verildiği yerlerden biri Sinan'ın Defterinden adlı bölümlerden ilkindedir. Burada yazar, Sinan'ı anlatırken olaya müdahale ederek, onunla ilgili bilgileri okuyucuya vermiştir.

> *Sinan, hüzünlü, sevgili, acılı yaşamımızın en anlamlı çiçeklerinden biri. Belki en güzel kokan çiçeği, en canlı, en onurlu. Gülüşü en güzel olan, sevgisi de…* (Yağcı, 2010:18).

> *Sinan çok okur. Okumayı onun gibi seven bir başka insan tanımadım. Tutkuydu onda okumak, sevdaydı. Yemek yer, su içer, sevişir gibi okurdu* (Yağcı, 2010:18).

> *Sinan'ın okuduğu kitap bir romandır ya da bir şiir kitabı. Belki ekonomi, felsefe, tarih, politika öğreten kitaplardan biridir. Hangi kitap olursa olsun, dostu olan, onu, kişiliğini tamamlayan bir kitap. Korkunun, yalnızlığın, umutsuzluğun kuşattığı günlerinin sevgilisi bir kitap… O, "İçimizdeki donmuş değerleri parçalayacak bir balta," diye sarılırdı kitaplara…* (Yağcı, 2010:18).

> *Sinan'ın okuduğu kitaplardan epeyce etkilenen bir yapısı vardır. Şimdi coşkuyla doluyor. Karlı, buzlu, tipili, boralı Ağrı Dağı'nın eteklerinde, soğuk, çıplak bu topraklarda gurbeti yaşadığını düşünüyor zaman zaman…* (Yağcı, 2010:18).

Sinan'ın kitap sevgisi, kitaba düşkünlüğünün anlatıldığı bir başka bölümde ise; "***Hürriyet Yolu****'nu okuyordu Sinan. Howard Fast'ı sevmişti. Özellikle* ***Fırtınadan Sonra****yı, 1 Mayıs'ın romanını unutamıyordu. Kitap okurken hep bir kalem alırdı eline. Kendince önemli, ilginç, özgün bulduğu yerleri işaretlerdi. Notlar düşerdi kenar boşluklarına. En sona da kitap hakkındaki genel yargısını yazardı kısaca, bir de okuduğu tarihi yazıp imzasını atardı keyifle. Bir kitabı daha bitirmiş olmanın keyfini yaşardı o imzayı atarken."* (Yağcı, 2010:23-24) ifadelerine yer verilmiştir.

Sinan, aynı okulda okuduğu Filiz'e âşıktır. Ona büyük bir sevgi ve tutkuyla bağlı olan Sinan, tanışmasını, sevişmelerini, ona olan tutkusunu, onun gülüşüne olan tutkusunu uzun uzun anlatır. *Sinan'ın Defterinden* adlı bölümlerde hep Filiz geçmektedir. Ankara, devrimci ruhuyla olduğu kadar Filiz'le de güzelleşmektedir. Onun aşk anlayışı ve Filiz'le olan aşkı,

"Âşık mı oluyorum ne?

Aşkı bir şimşeğe benzetirim.

Aşk bulutlarda dolaşır diye düşünürüm.

Aşk kırıklarla, kırıklarla doludur şimşek gibi.

İki ayrımın çakışmasıdır.

Bir aydınlanma vardır aşkta; ısınma, büyüme vardır.

Hızı, sesi, ürpertisi, çarpması vardır şimşeğin ve aşkın.

Yazık diyorum şimşeği ve aşkı yaşamayanlara!

Aşksız ömürlere acıyorum!

Aşksız bir yaşamın olabileceğini düşünemiyorum. Aşksız bir yaşamın olabileceğine inanmıyorum. Yaşamın yaşanabilecek en güzel yanının aşk olduğuna inanıyorum. Aklın kardeşi diyorum aşka. Aşksızlık akılsızlıktır. Akılsızlığın en kötü yanı aşksızlık. Yaşam, aşkı yaşayabilme fırsatıdır. Bu fırsatı kullanmayan, yaşadım demesin…" (Yağcı, 2010:28-29) ifadeleriyle romana yerleştirilmiştir.

Ancak Sinan, aşkın bu büyüsüyle beraber içinde yaşattığı korkuları da romanda anlatmaktadır. Çünkü o, Filiz'e âşık olduğu kadar devrime de âşıktır. Onun yaşamındaki öncelikleri Sinan'ı içinden çıkamadığı duygulara sevk etmektedir.

> *Önce gülüşünü gördüm, kalabalığın ortasında.*
> *– Kapılamam o gülüşe, sorumluluklarım var benim. –*
> *(…) Gülerken dağılan saçlarına parmaklarımla dokunmak isteğiyle doldum.*
> *– Oysa ben hep silah tutmalıydım, pankartlar, soplar. –*
> *(…) – Zamanı mı sevişmeyi düşünmenin? –* (Yağcı, 2010:19).

Devrimciliği aşkından daha da önemlidir Sinan için. Bu sebeple Filiz'in arkadaşlarıyla mitingde gülüşerek, şakalaşmalarına kızmıştır.

> *Ben kahkahalar atmazdım mitingde. Ciddiye alıyordum çünkü mitingi. Şakalaşmak için gelinmezdi mitinge. (…) Ciddi olmalıydık; kararlı, güvenli, sert. (…) Oysa onlar şakalaşıyorlardı mitingde, üzüldüm. Kızdım onlara. Kızdım ona ama hiç söylemedim kızgınlığımı* (Yağcı, 2010:24).

Sinan'ın gözünden aşk nasıl bir tutkuysa, devrim de, devrimci gençliğin ilkeleri de aynı tutkudur. Onun devrimci düşünceleri;

"(…) Gölge istemiyorduk. Üs, tesis, filo, tohum, kola, ajans, uzman, yardım istemiyorduk. ***"NATO'ya Hayır!" "Go home!"*** *diyorduk avaz avaz! Çoğalıyorduk habire."* (Yağcı, 2010:69) ifadeleriyle verilmiştir.

Sinan ve arkadaşları tarihte *"12 Mart devrimcileri"* ve *"68'li"* olarak yerlerini almışlardır. (Yağcı, 2010:70).

Ancak büyük aşkı ve tutkusu Filiz'in ölümü (Yağcı, 2010:71), arkadaşları Halil, Duran ve Kemal'in öldürülüşü (Yağcı, 2010:57), Cemil'in linç edilerek öldürülmesi (Yağcı, 2010:151) ve en önemlisi de devrimcilerin kendi içinde çelişkilere düşüp yok olmaya başlaması, kendisi gibi fedakârların yerini, sadece ün kazanmak için bu işlerin içine gelenlerin alması (Yağcı, 2010:127, 128) Sinan'ı umutsuzluğa düşürmüş ve onun

Ankara'dan kaçmasına sebep olmuştur. Sinan, memleketi Ağrı'ya öğretmen olarak atanmış ve kendine burada bir hayat kurmaya çalışmıştır (Yağcı, 2010:69–127).

Sinan, mücadelelerle geçen ömründe pek çok kayıp yaşamıştır. Sevdiklerinin ölümü, görüşlerinin mevcut güçlerce bastırılması, düşüncelerini savunan insanların, partilerin kendi yaşamları için ideolojilerinden vazgeçmesi gibi nedenlerle hayatını küskünlükler içerisinde geçirmiştir. Ancak bu yaşadıklarının, Ankara'nın, sevdasının hatırlanması ve bilinmesi için Murat'a defterini vermiş ve ona 'vasiyet' ederek gençliğin de bu bilinçle yetişmesini istemiştir.

> *Sinan Abi, sevdasını yazdığı defterini son görüşmelerimizin birinde bana vermişti. "Sakla," demişti. "Ağrı'nın soğuğunda yazdıysam da bunları, sıcaktır!* (Yağcı, 2010:14).

> *(…) "Sakla! Ben ölünce. Önce sen oku. Sonra istersen başkaları da okusun…* (Yağcı, 2010:14)

Sinan bu düşünceler ve hatıraları içerisinde, pişmanlıkları, yanılsamaları, aşkı ve tutkusu ile hayata veda etmiştir. Yazar, Sinan'ın nezdinde mücadele içerisinde olan devrimcileri anlatmış ve bu kişilerin efsaneleştiklerini anlatmıştır.

Haydar:

Haydar, Sinan'ın okul ve yol arkadaşıdır. Sinan'ın en iyi dostudur.

> *En iyi dostumdu! dedi usulca. "Haydar…* (Yağcı, 2010:163).

Sinan, Haydar'ı ölümünden sonra şu sözlerle anlatmaktadır.

> *Haydar… Haydar'ı anlatacağım size. Niye ağladığımı anlayacaksınız o zaman. Neyi kaybettiğimizi… Zor bulunan bir insandı. Oya gibi işliyordu o, zamanı ve yaşamayı. Deyin ki Kawa!...* (Yağcı, 2010:165).

Haydar, romana ilk olarak Murat'ın ablası Filiz'i ziyareti sırasında girmiştir. Ankara'yı tanıdıklarında yanlarında Sinan'la birlikte Haydar da vardır. (Yağcı, 2010:13).

Halil'in de en güvendiği insan Haydar'dır. O, dostları için elinden gelen her şeyi yapan, ideolojisi uğruna hayatını verebilen bir kişidir. Halil, Haydar'ı şu sözlerle tanımlar:

> *Nasıl başlayacağımı bilemiyorum Haydar. En güvendiğim insan sensin. Senden akıl almak istiyorum hem* (Yağcı, 2010:36).

Halil, Filistin'e kaçma isteğini ilk olarak Haydar'a söyler. Onun kendisini ele vermeyeceğini, ona akıl vereceğini bilmektedir. Mücadelenin içerisinde kendine saygın bir yer edinen Haydar, devrimci gençliğin sembolüdür.

Ölümünün ardından da Sinan'la birlikte pek çok insanı etkilemiş, kalabalık olan cenazesinde dahi olaylar yaşanmıştır.

> *Haydar Tufan'ın cenazesini almak isteyen öğrencilerle polis arasında çıkan çatışmada on yedi kişi yaralandı, kırk iki kişi gözaltına alındı* (Yağcı, 2010:158).

Haydar, ölmemesi gereken biridir. Çünkü ölmeyecek kadar yiğit biridir. Sinan'a göre Haydar gibi kişilere ülkemizin ihtiyacı vardır (Yağcı, 2010:111). Hayatını dopdolu yaşamış ve çevresindekilere de önderlik etmiştir.

Haydar'ın fiziksel özelliklerine ilişkin bilgi yoktur. Sadece bir bölümde *"İkimizin de sırtında parka vardı."* (Yağcı, 2010:32) ifadesine yer verilmiştir. Dönemin devrimci gençliğinin simgesi olan parka Haydar'ın da sahip olduğu bir eşyadır.

İri yarı olduğu da otogardaki linç girişimi sırasındaki anlatımlarda yer almaktadır.

> *İri iri adamlar, kara bıyıkları var* (Yağcı, 2010:138).

Haydar, yazarın idealize ettiği tiplerden biridir. Mücadeleci, bu mücadelelerinin sonunda ölümün olduğunu bildiği halde vazgeçmeyen Haydar, *68'li*lerin sembolüdür.

Filiz:

Murat'ın ablası ve Sinan'ın sevdiği kadın olan Filiz, Gazi Eğitim Enstitüsü'nde eğitim görmektedir (Yağcı, 2010:7-8).

Romandaki anlatımlardan Filiz'in güzel bir kadın olduğu anlaşılmaktadır. Saçları uzun olan Filiz'in, sonradan saçlarını kısacık kestirdiği anlatılmıştır.

> *Önce gülüşünü gördüm, kalabalığın ortasında.*
> *(…) Uzun kumral saçları deniz dalgaları gibiydi. Parlıyordu ta uzaktan. Her savruluşunda titriyordu içim. (…)*

> *(…) Kot moda değildi o zamanlar, kadife pantolon vardı bacağında; sarı. Üstünde kırmızı bluzla birlikte ta uzaktan dikkati çekiyordu. (…)*
> *(…) Biçimliydi vücudu. Güzelliğiyle, kokusuyla, kucaklaştım. Alımlıydı, çekiciydi, özgürdü. Benim gibi Anadolu delikanlılarının düşleyemeyeceği kadar. Ulaşılmaz…* (Yağcı, 2010:19).

> *Kısa saçlarıyla daha da güzeldi* (Yağcı, 2010:12).

Güzelliğinin anlatımının bu kadar yoğun olmasının yanında Filiz, akıllı bir kadındır. Sinan ve arkadaşlarıyla birlikte *68'li*lerin içerisinde yer alan Filiz, kardeşinin de bu bilinçle yaşamasını istemektedir.

> *Senin de böyle yaşamını isterim Murat," dedikten sonra sustu* (Yağcı, 2010:13).

Roman boyunca Sinan, Filiz'le olan aşkından ve onunla yaşadıkları anılardan söz eder. Filiz'e duyduğu aşk, onun büyük tutkusudur. Filiz, Sinan'ı anlayan ve onu tamamlayan kişidir. Sinan, Filizîn kendisiyle bir bütün oluşturduğunu düşünmektedir. Onu anlatırken, kendini de anlatmış olur.

> *Duygusaldık. Bunun için özverili, insancıl.*
> *Utangaçtık. Bunun için sevimli, sevgi gören.*
> *Adsızdık, kahraman olmak istemiyorduk, vefalıydık* (Yağcı, 2010:75-76).

Ancak Filiz, gençliğinin ilk yıllarında patlayan bir bomba ile hayatını kaybeder. Bununla ilgili romanın çeşitli bölümlerinde bilgiler vardır.

> *Filiz, Filiz… Kahrolsun sana kıyan bomba! Kanıyor şimdi sevdamız Filiz! Kanıyor Filiz!* (Yağcı, 2010:71).

> *Filiz'in okulun önünde patlatılan bir bombadan yaralanıp öldüğünü bilmemiz neye yarardı örneğin?* (Yağcı, 2010:189).

Filiz'in ölümü elbette Murat'ı ve ailesini, Sinan'ı derinden etkilemiştir. Ancak romanda ölümünün ardından tutulan yas ya da yaşanılan acılar hakkında bilgi verilmemiştir. Filiz, Sinan'ın defteriyle ölümsüzleşmiş ve efsaneleşerek 'gökyüzüne akan ırmak'ın damlalarından biri olmuştur.

2.1.3.6.1.2. İkincil Kişiler

Romanda bulunan ikincil kişiler şunlardır: Halil, Kemal, Duran, Nuran, Funda.

Halil:

Halil, Sinan gibi Yozgatlıdır. Sinan'ın dava arkadaşı ve devrimin ateşli savunucularından olan Halil'le ilgili romanda geniş yer verilmiştir.

Halil, ateşli bir gençtir. Türkiye'nin son yıllarını gördükten sonra olanlara kayıtsız kalamamış ve devrimciler arasındaki yerini almıştır.

> *Taşıyordu sanki kendinden. Kaynıyordu o da ülkemiz gibi. Bir aydınlanmanın getirdiği kıvılcım, yaşamın kimi yerlerinde tutuşuyordu* (Yağcı, 2010:31).

Romanda okuyucu, Halil'i kaçma girişimiyle tanımıştır. Bir mitingdeki konuşmaları (Yağcı, 2010:31) sebebiyle *"Halkı suç işlemeye tahrik ve teşvik ettiği"* iddiasıyla hüküm giymiş olan Halil firaridir (Yağcı, 2010:47). Bu sebeple de Filistin'e kaçmaya karar vermiştir. Çünkü *"maddi olarak yok edilmesi gerekenler"* listesindedir (Yağcı, 2010:31).

Ama kaçma girişimi ise onun ölümüyle sonuçlanmıştır. Kendilerini sınırdan geçireceğini söyleyen kişiye –Hacı– güvenen Halil ve arkadaşları onun ihbarıyla asker kuvvetlerince sınırda öldürülür.

> *Davranmayın yakarım!" diye gür bir ses parçaladı sessizliği.*
> *Hafif'ten gelen "Ben Hacı'yım" diye bir ses duyulur gibi oldu.*
> *Dom dom patlayan tüfeklerin sesiyle, ateşlenmenin verdiği parıltılarla yanıp söndü gece. (…) Kanlarını gördüler çamurlarda…*
> *Son düşündüklerinin yanında; vurulduklarını, ele verildiklerini, artık ölmekte olduklarını aklarına getirdiler yığılıp yatarken* (Yağcı, 2010:36).

Halil, sınırda vurulmaya kadar geçen sürede çevresince önemli bir yer edinmiştir. Gülüşüyle, şakalarıyla tanınan Halil'in bu gülümsemesi romanda üzerinde çokça durulan özelliğidir. Çevresindekileri güldüren Halil, gülümsemenin dünyadaki en önemli iş olduğunu anlatmıştır.

> *(…) güldürmek dünyanın en anlamlı işlerinden biri* (Yağcı, 2010:35).

> *Gülüyorsunuz ama gülmenin anlamını bilmiyorsunuz be! Neruda ne demiş bakın:*
> *… Ekmeği al benden, havayı al*
> *Ama alma benden gülüşünü…*
> *Işığı, baharı esirge benden*
> *Ama gülüşünü asla, ölürüm çünkü…*
> *Sustunuz değil mi? Susmayın be susmayın, gülün, gülüşün!* (Yağcı, 2010:35).

> *Asık suratları güldüren Halil de yoktu artık aramızda* (Yağcı, 2010:37).

Sürekli gülen ve herkesin gülmesini isteyen Halil, yeri geldiğinde ciddi olmasını bilecek kadar sorumluluk sahibidir.

> *Yüzüne baktım. Çok ciddi idi. Önemli bir sorun olmalıydı. Yaşamı ciddiye almaz gibi görünen, her olaya esprilerle yaklaşan Halil'in o yumuşacık bakışları yoktu gözünde. Yalnızca son sözünü söylerken böyle olurdu. Saatlerce tartışırken alay edercesine gülümser, hatta öfkelenenleri yatıştırırdı da, en son olay karara bağlanırken düşüncesini söylediği anlarda sertleşiverirdi yüzü* (Yağcı, 2010:32).

Kitap okumayı, volta atmayı, müzik dinlemeyi, sigara içmeyi (Yağcı, 2010:35) ve özellikle siyah parkasını çok seven (Yağcı, 2010:34) Halil'in hayatı bu parkanın içerisindedir.

"*Çok işime yarıyor bu parka*" dediği yedi cepli parkasını üç dört ayda bir Yozgat'a giderek annesine tamir ettirip boyattığını söylemektedir (Yağcı, 2010:32).

Hayatında önem verdiği her şeyi bu yedi cepli parkanın içine sığdırmıştır.

> *Birinci cep sağ alt ceptir ve kitap cebidir. Bu cebimde sürekli olarak o gün okuduğum kitap bulunur. (…)*
> *(…) İkinci cep sol alt ceptir ve radyo cebidir. Bilirsiniz müziksiz de edemem. (…)*
> *(…) Sonra gülerek elini parkasının sağ üst cebine atmış, bir paket Birinci sigarası ile bir çakmak ve Sivas işi tahtadan bir ağızlık çıkarmıştı.*
> *Bunlar da tütün takımım. Kesinlikle bir parçası eksik olmaz ve aynı cepte durur hep. (…)*
> *(…) sol üst cebe elini atmış ve oradan küçük bir cep defteri çıkarmıştı.*
> *Bu defterim çok değerlidir. Her şeyimi buna yazarım. (…)*
> *(…) Sol üst cebin yanındaki küçük cepte de iki kalem durur sürekli. Biri dolmakalem. (…) Ötekisi ise tükenmezkalemdir. (…)*

> *(…) Bu altıncı cepte cüzdanım durur hep. Pek para yoktur içinde, ama pul vardır, birkaç fotoğraf, nüfus cüzdanı, Dev – Genç üye kartı, paso, öğrenci kimliği gibi belgeler.*
>
> *(…) Yedinci cep gizlidir. Ama azıcık ipucu vereyim size… Sevgilimle ilgili!...* (Yağcı, 2010:33-34).

Halil'in yedinci cebinde gizlediği sevgilisi Nuran için aldığı nişan yüzükleridir (Yağcı, 2010:38) Nuran'la birlikte olan Halil, ona büyük bir sevgi ve aşkla bağlıdır. Onun gülüşüne âşıktır (Yağcı, 2010:35). Uzun bir arkadaşlıktan sonra Nuran'la konuşabilmiş ve 1 Mayıs günü de sözlenmişlerdir (Yağcı, 2010:43).

Fiziksel özelliklerine bakıldığında da gözlük kullandığı bilinmektedir (Yağcı, 2010:33–37). Halil, 'sesi, parkası, şiiri, kahkahası, göz kırpması, gülüşü' ile Sinan ve arkadaşlarının hayatının önemli bir parçası olmuştur.

Kemal:

Halil'in yurt arkadaşı olan Kemal, Ankara'da öğrencidir. Duran ve Halil'le *'emekten yana düşünceleri'* sayesinde tanışmış ve dost olmuşlardır (Yağcı, 2010:46). '60'lı yılların sonunda dostlukları başlamıştır (Yağcı, 2010:47).

Birbirleriyle tanışmaları onların kaderlerini de belirlemiş, ölüme de birlikte gitmişlerdir. Filistin'e kaçma girişimleri sırasında vurulan Kemal, birini vurduğu için firari durumdadır.

> *Altıncı Filo'yu protesto edecektik. Hazırlanıyorduk, afişlerle, pullarla, bildirilerle. İki gün kalmıştı mitingimize. Üç arkadaş birlikte afişlemeye çıkmıştık gece. (…) Bir silah sesi duyduk. Muhsin adlı arkadaş "vuruldum!" diye bağırarak düştü yere. (…) Tabancamı elime alıp silah sesinin geldiği karanlığa boşaltmıştım kurşunları. (…)*
>
> *(…) Ateş edenlerden birinin vurulduğunu, ertesi gün gazetelerden öğrendim de ferahladım biraz. Hiç olmazsa öcünü almıştık ya!"* (Yağcı, 2010:46).

Özelliklerine bakıldığında ise şu ifadeler kullanılmıştır:

> *Kemal sessiz biriydi. Türkü söylerken açılırdı çenesi.*
>
> *(…) Kısa boylu, kıvırcık saçlıydı Kemal. Açık mavi gözleri, yuvarlak yüzüyle dar alnının arasında pırıl pırıl parlardı. Düşük omuzluydu. Elleri vücuduyla uyumsuz bir biçimde iriydi. Güçlü parmaklarından oluşan yumruğunu tam oturtursa yıkardı karşısındakini. Bileğini Halil bile bükemezdi, bilek güreşi yaptıklarında* (Yağcı, 2010:34).

Davalarında yoluna devam eden Kemal, her şeyi göze alan biridir. Ölümü umursamadan düşündüklerini yapmaya çalışmıştır. Yazarın anlatımıyla o dönemin gençliğini anlatması bakımından önemli olan Kemal, yazarın anlattığı tarihte yerini almıştır.

Duran:

Mardinli ve Kürt kökenli olan Duran'ın romana girmesi yine Filistin'e kaçmaya çalışan Halil'le birlikte olmuştur. Ankara'da okuyan Duran, Halil ve Kemal'le yurt arkadaşıdır (Yağcı, 2010:46).

Okuldaki bir kavgadan dolayı aranan Duran, diğerleri gibi firaridir. Fiziksel özelliklerine bakıldığında şu ifadeler kullanılmıştır.

> *Duran çok zayıf ve uzun boyluydu. Küçücük yüzündeki çıkık elmacık kemikleri, uzun dar burnuyla çocuksu bir ifadesi vardı. Sakalı bıyığı yeni çıkıyordu. Hafif çekik gözlerine bakan, onun 15–16 yaşında olduğunu sanırdı. Oysa 22 yaşındaydı. Mardin'de yoksullukla geçen çocukluğu onun beden olarak gelişmesini önlemişti belki. Boyunun uzunluğuysa babadan kalmaydı. Üzerindeki siyah balıkçı kazağı ve önü iliklenmeyen kahverengi montuyla uyumlu olmayan açık gri pantolonu hiç de yakışmıyordu kendisine. Çok kötü giyinirdi Duran* (Yağcı, 2010:47).

Filistin'e kaçarken sadece annesiyle vedalaşan Duran, yokluğun, yoksulluğun içindeki annesini geride bırakmıştır.

Yazar, birbirinden çok farklı üç gencin okulda, davalarında ve ardından ölüme birleşen hayatlarını anlatarak, görüşlerinin boş olmadığını, sorgusuz sualsiz öldürülen insanların her birinin ayrı birer birey olduklarını anlatmak istemiştir. Duran, Kemal ve Halil, farklı yerlerden gelen gençlerdir. Onların hayatlarını birleştiren ise edindikleri ilkeleridir.

Nuran:

Halil'in kız arkadaşı olan Nuran, Halil'in ilk ve son sevdiğidir (Yağcı, 2010:40). Halil'in gidişi onu derinden etkilese de onun gidişinin gerekliğini anlamış ve kabullenmiştir.

> *Şaşmadım," diye sürdürdü Nuran; "Yalnız, gördüğü kötü bir düşün gerçekleştiğini anlayan; o kötü düşü gerçekten yaşayan biri durumundayım* (Yağcı, 2010:41).

Halil'le birlikte olan Nuran, Halil'in geleceğinin bu şekilde olacağını bilerek onu sevmiştir. Dönemin sağ–sol çatışmaları ortasında yaşayan çift, Halil'in faal yaşamı ile şekillenmiştir. Nuran, onun bu yaşamının içerisinde Halil'in güvenilir olmasını sevmiş ve onunla birlikte olmayı seçmiştir.

> *(…) Nuran, Halil'in güven veren sevimliliğine âşık olmuştu. Halil'de sevgili bir yürek, özlediği bir sıcaklık bulmuştu. İki yıldır seviyorlardı birbirlerini* (Yağcı, 2010:40).

Halil'in gidişinden sonra onu bekleyen ve hüzünle duran Nuran, içine kapanmış ve acısını yaşamıştır.

> *Nuran'ı ise Halil gittikten sonra hep hüzünlü, üzgün, yıkkın gördüm. Onun en yakın dostu olduğumu biliyor, bu nedenle bildiğim bir şey var mı diye ağzımı yoklamak istiyordu, ama konuşamıyordu, yutkunup duruyordu yanımdayken. Gözleriyle soruyordu ya, ben anlamazlıktan geliyordum.*
> *Acı çekmiyordu hayır, Halil'ini bekliyordu* (Yağcı, 2010:38).

Funda:

Funda ise Murat'ın işyerinden arkadaşıdır. Hapisten çıktıktan sonra babasının arkadaşı sayesinde işe giren Murat'ın hayatına ve romana bu çalıştıkları yer vasıtasıyla girmiştir.

Yazar, Funda'nın fiziksel özelliklerine özellikle vurgu yapmıştır. Bu özelliklerle Funda ve onun nezdinde yeni yetişen nesil, bilinçsiz ve bilgisiz yetişmiş, dönemin popüler anlayışlarının tutsağı olmuştur.

> *Saçları omuzlarından sırtına dökülen, kara kaşlı, kara gözlü bir kız. Fena hüzünle bakıyor ama. Gülümserken bile ağlar gibi* (Yağcı, 2010:88).

> *Onu sevmemesi için başka nedenler de var aslında. Örneğin boyalı.*
> *(…) Makyaj. Parlıyor alnı, yüzü kremden. Gözlerinin üstü yemyeşil. Dudakları beter bir kırmızı. İlk renkli filmlerimizdeki dudak kırmızısı. Kaşlarını incecik bırakmış. Oysa o güzelim kara gözlere, o upuzun, simsiyah, kıvır kıvır kirpiklere, o kadar ince kaş uymuş mu hiç?* (Yağcı, 2010:88).

Funda, ikide bir çantasını alıp tuvalete taşınırdı. Meğer rujunu yenilermiş. İnce değildi dudakları. Öyle olsa, kalınlaştırmak için boyuyor diyecek Murat. Öyleyse ne diye koyu kırmızılarla gösteriş arıyor bu kız, diye düşünüyor. Kara gözlerinin bu boyanaya isyan ettiğini bilmiyor mu? (Yağcı, 2010:88-89).

Giyinmesini biliyor Funda. O gün, açık yakalı kazağının alımlı kırmızısının altına giydiği hafif mavimsi etekle çok güzeldi. Eteği mini olmasa, neredeyse hanım hanımcık bir kızın giyimi (Yağcı, 2010:89).

Çiçek gibi kokuyor hafif (Yağcı, 2010:89).

Parmaklarına sigara içerken baktı Murat. İncecik, upuzun parmaklar. Yalnızca kemik sanki. Tutsan kırılacak. Uzattığı tırnaklarına rujunun renginde oje sürmüş (Yağcı, 2010:89).

Fiziksel özelliklerinin bu kadar yoğun olması ile Murat'ın dikkatini çeken Funda, Elazığlıdır (Yağcı, 2010:91). Ortaokuldan sonra okuyamayan Funda, çalışmaya başlamış ve hayata atılmıştır (Yağcı, 2010:91).

Tecrübesizliği, yaşadığı kötü bir aşk, çevresinde gördükleri ve okumamanın verdiği bilgisizlikle döneminin yeni moda anlayışına, popülaritesine uyan Funda, amaçsız yaşayan gençlerin temsilidir.

Murat sayesinde kitaplarla tanışan Funda, zamanla okuyarak kendisini geliştirir ve Murat'a ayak uydurmaya başlar. Kendini geliştirmesiyle birlikte Funda'nın giyim tarzının da değiştiği görülür ve günden güne farklılaşır.

Murat'ın hayatına ayak uyduran ve onun hayatında yer etmeye başlayan Funda, Murat Ankara'daki okuluna geri döndüğü sıralarda trafik kazası geçirerek hayatını kaybetmiştir.

Dalgınmış Funda.
Hastaneye kaldırmışlar ama kurtulamamış. (Çarpan taksinin şoförü nasıl da perişandı?) (Yağcı, 2010:100).

2.1.3.6.2. Sosyal Durumları Açısından Şahıslar Kadrosu

Sosyal durumları açısından şahıslar kadrosu şöyledir: Anne-Baba, Polis-Asker.

Anne ve baba:

Romanda Murat ve Filiz'in anne babasının yanı sıra Duran'ın annesi ebeveyn olarak anlatılmıştır. Aile kavramı hakkında çok bilgi verilmemekle birlikte tanıtılan aileler de özverili ve çocuklarına destek ailelerdir.

Filiz ve Murat'ın babası, romanda anılmamakla birlikte tahminen memurdur. Çünkü Murat ve ailesi Denizli, Manisa, Balıkesir, Sarıkamış gibi şehirleri gezmiş (Yağcı, 2010:7) ve İstanbul'a yerleşmiştir (Yağcı, 2010:85).

Filiz'in ardından Murat'ın da aynı yolda ilerleyişi ile birlikte tutuklanması sırasında çocuklarına destek olan baba, Murat'ın hapishaneden çıkmasıyla ona dört elle sarılır.

> *(…) Oysa o hep gülüyor oğluna. Çok özlemiş, yanında görmek istiyor. Bunca yılın ayrılık ve özlemiyle dolu dolu söyleşiyorlar* (Yağcı, 2010:85).

Murat'a iş bulan da babasıdır. Müdür olan bir arkadaşına rica eden baba, onun işyerinde Murat'a iş bulmuştur (Yağcı, 2010:86).

Anne ise tüm anneler gibi fedakârdır. Baskıcı değildir, onlarla arkadaş olmaya çalışmıştır. Filiz'in erkek arkadaşı Sinan'ı bilen anne, bu ilişkiye de karşı çıkmamıştır (Yağcı, 2010:7).

Murat'ın hapishaneden çıkışı sonrası kendini eve kapatması ve umutsuzluğa düşmesi onu kaygılandırır. Oğlunun yanında olmaya çalışır (Yağcı, 2010:85).

Diğer anne figürü olan Duran'ın annesi ise Mardin'de yaşayan köylü ve yaşlı bir kadındır (Yağcı, 2010:49). Kürt olan ailede Duran'ın annesi Türkçe bilmemektedir (Yağcı, 2010:49).

Tam bir Anadolu kadını olan anne, kocasının kaçakta ölmesinden sonra bütün sevgisini oğluna vermiştir (Yağcı, 2010:49). Oğlunun yaşantısını bilen anne, ona destek olmuş, Duran gideceğini söylediğinde dahi nereye gideceğini sormamıştır.

> *Nereye gideceğimi sormadı. Sormazdı, çünkü söylersem belki jandarmalar gelince ağzından laf kaparlardı. Bilirdi bu işleri, meraklı olmamayı, fazla bir şey bilmemenin gerektiğini* (Yağcı, 2010:49).

Kendinden önceki romanlarında "içeridekiler–dışarıdakiler" kavramları üzerinde duran yazar, bu sebeple ailelere oldukça önem vermiş ve onların yaşantılarını da aktarmıştır. Ancak bu romanında sadece gençliği, her şeyi göze alan, gözü kara gençliği anlatmak istediği için aile kavramı üzerinde çok durmamıştır. Halil'in, Kemal'in,

Haydar'ın hatta Filiz'in ölümünden sonra ağlayan, dövünen, ağıtlar yakan aileler romanda yoktur. Okuyucu bu kişilerin sadece öldüğünü bilir, arkasından yaşananları öğrenmez.

Polis–Asker:

Polis ve asker tiplemeleri, yazarın tüm romanlarında olduğu gibi 'kötü'dür. Mevcut ve baskıcı güçlerin silahlı kuvveti olan polis ve asker, dönemin solcu gençliğine göz açtırmamış ve işkencelerle, tutuklamalarla, ölümlerle ellerinden geldiğince engellemişlerdir.

Halil, Duran ve Kemal'in sınırda öldürülmeleri Hacı'nın ihbarıyla olmuştur. Tutuklamayı düşünmeden ateş açan askerler, sorgusuz yargısız bu üç genci öldürmüştür.

Buradaki askerlerin anlatımında şu ifadelere yer verilir:

> *Odada yedi sekiz de asker vardı. Her birinin gözünden ayrı ayrı şeyler okunuyordu.*
> *Kimi umursamaz, kimi pişman, kimi gururluydu* (Yağcı, 2010:58).

Ancak polisin tavrının net olarak görüldüğü bölüm ise otogardaki linç girişiminin anlatıldığı bölümdür. Buradaki komiser dönemin polis kuvvetinin düşüncelerini simgeler. Emir veren ve amir durumundakilerin tutumu, aslında tüm polislerin ne şekilde davrandıklarının göstergesidir. Çünkü amirlerinin görevlerini yerine getirmek zorunda olanlar, kendi düşünceleri be olursa olsun, görevlerini yapmaktadırlar.

> *Komiser:*
> *Herkes garajlarda kardeşim. Savcı Bey de durmuş telefon ediyor. Bir şeyler oluyormuş orada. Sanki biz bilmiyoruz da. Elbet görevimizi yaparız. Niye telefon ediyorsa sanki! Önemli bir şey olsa neyse, üç dört serseriyi biraz döverler en çok. Onları kollama bize mi düştü? Neyse iyilik bizde kalsın, gidin de onları getirin buraya. Sonra Savcı Bey bela açmasın başımıza. Hesaplarını biz görelim de o orospu çocuklarının. Haydi gidin de getirin, bir de buranın emniyetini tatsınlar bakalım* (Yağcı, 2010:142).

Komiserin bu tavrı ile otogara gönderilen polisler de tepkili ve düşmanca tavırlar içerisindedir. Otogardan çıkarıldıkları sırada onları korumakla görevli olmaları yerine iki polis linç edilsinler diye, gençleri kalabalığın arasında bırakmıştır (Yağcı, 2010:145).

Karakola getirilen gençlere yapılan kötü muamele komiser tarafından devam ettirilir. Komiserin sözleri dönemin genel tavrını anlatması bakımından önemlidir.

Ulan itoğlu itler, ne işiniz var burada? Neye gelirsiniz buralara da başımızı belaya sokarsınız? Karıştırmaya geldiniz değil mi burayı? Oh ne güzel bulmuşsunuz belanızı! (Yağcı, 2010:147).

Suçlu bizmişiz gibi bağıran komiser, yaşlı bir bekçinin, "Bunları hastaneye götürelim," demesiyle iyice çileden çıktı (Yağcı, 2010:148).

2.1.3.6.3. Karakter Teşkili

Karakter teşkiline bakıldığında romandaki her kişinin tip olduğu görülmektedir. Devrimci gençliğin anlatıldığı romanda ismi anılan tüm kişiler, bu devrimciliği anlatan tipler olmuşlardır.

Halil, Haydar, Duran, Kemal, Muhsin, Cemil, 68 kuşağının temsilcileridir. Bu sebeple bu tipler kendi içlerinde hesaplaşmaya gitmez, yollarından dönmezler.

Bununla birlikte adı geçen kişilerin sevgilileri olan Filiz, İnci, Nuran, Güzin gibi kişiler ise aynı grubun içerisinde yer almakta ve onlara destek olmaktadırlar. Yaşadıkları devrin farkında olan bu kişiler, aşklarından önce vatan sevgisini savunan sevgilileri için ikinci planda olduklarının bilincindedirler. Bu sebeple ölümlere tepkisiz, kabullenir olmalarıyla anlatılmışlardır.

Mesleki olarak verilen polis, komiser, asker, doktor, avukat, tamirci çırağı, esnaf, savcı ve öğretmenler de yaşanılan dönemi ve o dönemdeki görüşleri yansıtan birer tiptir.

Sinan'ın gazete satarken dövülmesi sırasında olaylara müdahale etmeyen ve hiçbir tepkide bulunmayan halk ise vurdumduymazlığın simgeleştirildiği tiplerdir.

Otogardaki linç girişimine bakıldığında ise bu linç girişimini yapanların bir işe yaramayan 'kabadayı' geçinerek halktan haraç toplayan kişiler olduğu görülmektedir. Cahil, vahşi, insanlıktan çıkmış –sağcı– gençler de bu tiplemelerin içerisinde yer almışlardır.

Ferdi ve Yavuz ise dejenere olmuş ve sadece ün peşinde koşan, solculuğun popülaritesinden yararlanmaya çalışan tiplerdir. Tek dertleri yeri geldiğinde günü kurtarabilmektir.

Funda'ya bakıldığında ise o dönemin amaçsız gençlerinin simgeleştirilmesi yapılmıştır. Onun bir zamanlar sevgilisi olan ve ismi verilmeyen genç de aynı amaçsızlıkla yaşayan ve gününü gün eden bir tiptir.

Halil ve arkadaşlarını Filistin'e kaçıracak olan Hacı'ya bakıldığında ise "iş" kavramı karşımıza çıkar. Kaçakçılığı iş olarak gören Hacı, kendi menfaati için –para aldığı halde–

ihbarda bulunmuş ve üç gencin öldürülmesini sağlamıştır. Bu açıdan bakıldığında menfaatleri uğruna kendini dahi satabilecek olan Hacı, soysuzluğun simgesidir.

Murat'a gelindiğinde ise tipten karaktere dönen bir kişilik karşımıza çıkar. Yazar, Murat'ın on altı yaşından itibaren şekillenen hayatını, dönemeçlerini fikir ayrılıklarını, düşüncelerini ve çıkmazlarını vererek o dönemin gençliğinin de geçirdiği dönemleri anlatmıştır. Murat, sorgulayıcı ve meraklı kişiliğiyle yaşamını kendisi belirlemiştir.

Sinan da romandaki karakterlerden bir diğeridir. Sinan, hayatını şekillendiren düşüncelerinin yanı sıra yaşamının geçirdiği evrelerden sonra durumunu sorgulamaya başlamıştır. Görüşlerini savunduğu grubun içinde değiştiğini görmek onu özeleştiriye yöneltir. Duygularını ve düşüncelerini tartar ve kendi içinde hesaplaşmaya gider. Bu sebeple romandaki karakter özelliği gösteren kişilerden biri olmuştur.

2.1.4. Yediveren

Öner Yağcı'nın dördüncü romanı olan *Yediveren* romanı olay örgüsü, bakış açısı ve anlatıcı, anlatım teknikleri, zaman, mekân ve şahıs kadrosu bakımından incelenmiştir.

2.1.4.1. Olay Örgüsü

Yazarın dördüncü romanı olan *Yediveren*, Yağcı'nın otobiyografik özellikler taşıyan romanlarından ilkidir. Kendi hayatından büyük izler taşıyan bu romanda yazar, Muhsin Candan'ın nezdinde yazarlık serüvenini, dönemin yazar çevrelerini ve beğenilerini ve toplumun içinde bulunduğu durumları anlatmaktadır.

Simge kişilikler Muhsin Candan ve Polat Haramioğlu ile birlikte gerçek kişi ve olayların bir arada yer aldığı roman, gerek anlatımı gerek düşünceleri veriş tarzıyla dönemin romanlarından sıyrılmaktadır. Belge niteliğindeki bilgilerle simgesel kişilerin hayatlarının birleşmesi anlatıya ayrı bir anlatım tarzı katmıştır.

Yazar Öner Yağcı'nın hayatıyla paralellikler gördüğümüz *Yediveren*, dönemin edebi otoritelerini ve beğenilerini anlatması bakımından dikkate değerdir. Bununla birlikte, yazar için yozlaşmış denilebilecek edebi çevrelerin ve yazarların ağır eleştirisi yapılmıştır. Polat Haramioğlu, dönemin yeni tutkusu post–modernizme kapılan ve yaptığı işlerin mükemmelliğine inanan, medyatik ilişkileri sebebiyle her yerde boy gösteren, kendi

tarihini ve ülkesinin güzelliklerini hiçe sayarak, hatta aşağılayarak önemli bir kişi olacağını düşünen bir yazar'cık'tır.

Yağcı, bu yazarın eleştirisini yaparken dönemin edebi anlayışına da ateş püskürür. Haramioğlu'nun nezdinde son yüzyılın edebi anlayışı, şairler ve yazarlar üzerinde durulur. Bununla birlikte yazarın, içinde bulunduğu çıkmazlar da romanın alt temalarından biri haline gelmiştir. Muhsin Candan, kendince uzun bir dönem suskunluk geçirmiş, yeni bir roman çıkaramamanın sıkıntısı içerisinde olan bir yazardır. Kendisine güvenen ve inanan insanlar için yazmaya çalışmakta, yeni kitabının hazırlıklarıyla uğraşmaktadır.

Bu hazırlıklar esnasında Muhsin Candan'ın karşılaştığı durumlar, katıldığı şenlik, fuar, toplantı ve seminerlerle toplumun geçirdiği evreler, romana yayılan temalardır.

Bu temalar esnasında 1978 Maraş katliamı, 1993 Sivas–Madımak Yangını, 12 Mart muhtırası ve 12 Eylül darbesi, anılan ve Türkiye'nin acı tarihini veren olaylar anlatılmıştır.

Yazar, Muhsin Candan'la birlikte kendi geçmişini, yaşadıklarını da romana aktarmıştır. Roman, Muhsin Candan'ın yazma sıkıntısını yansıttığı cümlelerle başlar. Bu cümleler romanın ilk bölümü "Sancı"nın da ilk cümleleridir.

> *Böyle bir roman mı istemiştim?*
> …
> *Niçin söyleyemiyorum?*
> *Yarınlara güzellik aktarmayacak mıydım? Bugünlerin türküsünü taşımayacak mıydım yarınlara?*
> …
> *Yazamamıştım.*
> *Yazamıyordum."* (Yağcı, 1995:11).

Bu bölümde Muhsin Candan'ın ağzından yazma ya da yazamama sancıları, dönemin önde gelen yazarı Polat Haramioğlu ile karşılaşması ve onunla yaşadıkları anlatılırken, Türkiye'nin 90'lı yıllardaki öncelikleri ve o dönemdeki kültürel değerler üzerinde durulmuştur. Bu süreç üzerinde Muhsin Candan, yazmaya çalışmakta ve bu yazma sürecini okuyucuya aktarmaktadır.

İkinci bölüme geçmeden önce romanda "Dostlarla 1–Kitap Fuarı–1990" adını taşıyan bir bölüm bulunmaktadır. Bu bölümde anlatıcı Muhsin Candan değildir. Anlatıcı– yazar, Muhsin Candan'ın yakın çevresi ile birlikte yaşadıklarını ve sol çevrenin toparlanma sürecini okuyucuya aktarır. 10 yıllık baskı rejiminden sonra insanlar korkularını yenmeye başlamış, mücadelelerine kaldıkları yerden devam etmek için çalışma yapmaktadırlar. Korkularını yenen ve ayakları üstünde durmaya çalışanlardan biri de Muhsin Candan'dır.

Polat Haramioğlu ile yaşadığı konuşma ve yazamamasının verdiği umutsuzlukla kitap fuarına giden Muhsin Candan'ın burada gördüğü ilgi, onun yeniden ayağa kalkmasını sağlayacaktır.

İkinci bölüm "Temmuz Şenliği" adını taşır. "Sabahattin Ali Günleri" ile başlayan bu bölüm, Muhsin Candan'ın kendi gibi aynı düşüncelere sahip arkadaşlarıyla çıktığı Anadolu seyahatlerini içerir. Büyük şehirlerin gölgesinde toparlanmaya çalışan, kendi türkülerini söyleyerek geleneklerini sürdüren Anadolu, romanın ana mekânlarını oluşturur. Bölüm Sabahattin Ali Günleri sebebiyle Kırklareli'nde başlar, Sinop ve Ayancık ile devam eder. Gerçek kişilerle birlikte yazarın yaratısı olan Muhsin Candan'ın Anadolu insanı ile birlikte, birkaç mücadelecinin çabaları bu bölümde anlatılmıştır. 1980 darbesinden sonra yok olmaya yüz tutmuş Türk solunun yeniden canlanması ve Anadolu'da da toparlanıp ayağa kalkması, yine anlatılan temalardan biridir.

Bu bölümde, ilk bölümde olduğu gibi ara başlıklarla adlandırılmış bölümler bulunmaktadır. "Dostlarla 2–Sinop–İlk Şenlik" adını taşıyan bölümle birlikte okuyucu, yazar Ural Armay ve Sinop'la tanışır. Sinop'un gezi yazısı niteliğindeki tanıtımı ile birlikte Sinop'taki şenlik, okuyucuya aktarılmıştır.

Üçüncü bölüm olan "Türküler Aydınlığa Çağırıyor"da ise Ayancık'ta başlayan şenlik ile birlikte dönemin Ayancık Belediye Başkanı Rıfat Örnek, Toktamış Ateş ve Ural Armay'la yaşananlar anlatılmıştır. Bununla birlikte Ural Armay'ın ölümü ve bu ölümün Muhsin Candan üzerindeki etkisi, bölümde anlatılanlardan biridir.

Ural Armay'ın ölümünün ardından Muhsin Candan, yazarı ve onunla olan dostluğunu düşünmektedir. Ural Armay'ın hikâyesinin de anlatıldığı üçüncü bölüm "Dostlarla–3–Ayancık/Akgöl–İlk Şenlik" adlı ara bölümle devam etmiştir. Bu bölümde de Muhsin Candan'ın katıldığı, Rıfat Örnek'in düzenlediği Ayancık şenliği ve yaşananlar anlatılmaktadır.

Dördüncü bölüm "Şu Kanlı Zalimin Ettiği İşler…" başlığını taşır. Adından da anlaşılacağı üzere bu bölümde kanlı bir olaydan, Sivas–Madımak yangınından söz edilmektedir. Muhsin Candan'ın umutla gittiği Sivas–Pir Sultan Abdal Şenlikleri, şenlik ateşinin yerini alan Madımak ateşiyle son bulmuştur. Muhsin Candan'ın dedesi ve kardeşinin yaşadığı Sivas'a hâkim güçler tarafından organize edilen ve otuz yedi kişinin ölümüyle sonuçlanan yangının anlatımı bu bölümde yer almaktadır. Gerçek olay ve kişilerle birlikte Muhsin Candan ve ailesinin yaşadıklarını bölüme yayılmıştır.

Sivas'ın tarihteki önemi ile birlikte tarihi gerçeklerin aktarıldığı –Sivas Kongresi gibi– bu bölümde, dönemin politik güçlerinin ve değişen dengelerin aktarımı verilmiştir. 90'lı yıllar, darbenin getirdiği korku rejiminden kurtulmakla birlikte, yeni bir gücün egemenliği altına girdiği yıllardır. Dini hükümlerin ön plana çıkarıldığı ve dini faaliyetlerin hızla yükseldiği 90'lı yıllar, Anadolu'nun aydınlığını da önlemektedir. Sivas, kongresiyle ve Türkiye'nin kurtuluş mücadelesindeki önemiyle değil, "yobaz" denilebilecek kişilerin yaptığı katliamla anılmaya başlanmıştır. Bu bölümde ve ara bölüm olan "Dostlarla 4– Sivas" bölümünde Muhsin Candan'la birlikte romana yedirilen gerçek kişiler, Sivas yangınını ve yaşananları irdelemektedir. Bir şenliğin cehenneme dönüşü ve o dönemde Sivas'ta etkin olan güçler, anlatılan olayların başında gelmektedir.

Beşinci bölüm "Yüzünü Güleç Eyle", Muhsin Candan'ın Ayancık'ta karşılaştığı emekli bir öğretmenle yaptığı sohbetle başlamaktadır. Bu sohbet sırasında Ayancık ile birlikte Türkiye'nin son yıllardaki durumu da yansıtılmaktadır. Ayancık'ta yaşayan emekli öğretmen, oradaki insanların ve Türkiye'nin genel durumunu anlatmakta, okuyucunun gözleri önüne sermektedir. Muhsin Candan, kayıplarla geçen yaşamını, emekli öğretmenin anlatılarıyla düşünmektedir. Bunun yanında Muhsin Candan, her sene gittiği "Keten Festivali"nde geleneklerin yaşadığını hissetmiş ve ayakta duran değerlere tutunmuştur. Bu değerler ona umut veren değerlerdir. İstanbul'un yozlaşmış ve tükenmeye yüz tutmuş değerlerinin yanında Anadolu'nun güçlü değerleri Muhsin Candan'ı ayakta tutmaya başlamıştır.

Bununla birlikte ara bölüm olan "Dostlarla 5–İstanbul"da Muhsin Candan, sıkıntılarına geri döner. En büyük sıkıntısı olan yazamama, Muhsin Candan'ı çıkmaza sürükleyen ve umutsuzluğa düşüren nedenlerin başında gelmektedir. Muhsin Candan, kardeşi Alican'a yazamamasını, Sivas'ı, son yıllarda aydınların durumunu ve ölümleri anlatmaktadır. Gazeteci ve yazarların hunharca öldürülmeleri Muhsin Candan'ı düşündüren ve sıkıntıya düşüren olaylardır. Muhsin Candan, ülkenin gidişatı ile umutsuzluğa düşmekte ve bu umutsuzluk da onun yazma sancılarını çoğaltmaktadır.

Altıncı bölümde kullanılan başlık ise "Ben Türkümü Söylüyorum"dur. Bu bölümde Muhsin Candan'ın bitmeyen romanları ile birlikte tanıştığı yeni bir aşk anlatılmaktadır. Berrin Hanım, Muhsin Candan'ı derinden etkilemiştir. Onu derinden etkileyen Berrin Hanım'ın yalnızca güzelliği değildir. Muhsin Candan'dan çok ayrı düşüncelere sahip olan Berrin, yaşamını rahat geçirmeye çalışan, belirli bir fikre sahip olmayan bir kadındır. Muhsin Candan'ın Berrin'le birlikte güzelleşen hayatı ve Berrin'le birlikte yazmaya

başlaması; ancak daha sonra Berrin'in hayatından çıkması romanın bu bölümünde anlatılan olayların başında gelmektedir.

Ara bölüm olan "Dostlarla 6–Erfelek"te ise Ayancık'taki şenlikten sonra gidilen Erfelek'i ve Muhsin Candan'ın orada tanıştıklarını anlatır. Orhan Altay ve Kazım Altay'la tanışan Muhsin Candan'ın burada yaşadıkları bu bölümde verilmiştir.

Yedinci ve son bölüm "Yaşadığımız (Her An) Tarihtir" olayları ya da düşünceyi anlatmaz. Bir halk türküsüyle başlayan yedinci bölüm, bir şiirle romanı bitirir. Bu şiir, Anadolu'nun İstanbul'un yozlaşmasına karşı isyanının şiiridir. Bu şiir, Muhsin Candan ve onun nezdinde yazarın başkaldırısını ve tükenmeyecek umudunu anlatmaktadır. Muhsin Candan, söylediği "temmuz türküsü"yle döneminin tükenmişliklerine karşın ayakta durmaktadır.

Kırklareli, Sinop, Ayancık, Erfelek, Sivas, Kahramanmaraş gibi Türkiye'nin pek çok yerinden insanlarımızın yaşantılarından kesitler verilen romanda, bu şekilde yozlaşan İstanbul'un da eleştirisine yer verilmektedir. İstanbul'un sisli, imajlı, vitrinli ve bol reklamlı yozlaşan ve kararan yaşantısı kıpırdanan ve gelişen Anadolu'ya sırtını dönmüştür. Oysa Türkiye'nin can damarı olan Anadolu, edebiyatımızı da beslemektedir. Roman, Anadolu'nun yaşaması için yazılmıştır. Muhsin Candan'la birlikte Ural Armay, Toktamış Ateş gibi aydınlar yaşanılanlara inat, 'türkülerini söylemeye' devam eden kişiliklerinden ödün vermeyen kişilerdir.

2.1.4.2. Bakış Açısı ve Anlatıcı

Romanın başında anlatıcı Muhsin Candan'dır. Yazma sıkıntısı içerisinde olan ve uzun zamandır yeni bir romanın hazırlığında bulunan Muhsin Candan, Öner Yağcı gibi öğretmen – yazardır. 12 Mart'ı ve 12 Eylül'ü yaşamış, işkencelerle ve hükümlülükle geçen yıllarının ardından Türkiye'nin girdiği yeni evrelerde kendisine yer kalmadığını fark etmiş ve bunun mücadelesi içine girmiştir. Girdiği mücadele, kendine yer edinmek için değil, değişen ve yozlaşan toplumun gelişmesini ve düzelmesini sağlamak içindir.

Muhsin Candan'ın gözünden 90'lı yıllar, edebi çevreler, siyasi ortamın değişikliği ve çeşitliliği, Türkiye'nin hemen her yerinden yükselen güzellikler anlatılmaktadır.

Anlatıcının Muhsin Candan olduğu bölümlerde bakış açısı olarak Kahraman (Ben) bakış açısına başvurulmuştur. Olaylar, Muhsin Candan'ın gözünden okuyucuya aktarılır.

Onun yaşadıkları olaylar, sıkıntıları ve düşünceleri, çıkmazları ve Türkiye'de şenliklerle, fuarlarla gezdiği yerler, tanıştığı insanlar okuyucuyla buluşturulmuştur.

Yazarın diğer romanlarında olduğu gibi *Yediveren*'de de birden fazla anlatıcı bulunmaktadır. Romanda Muhsin Candan'ın anlatıcı olmadığı bölümlerde anlatıcı üçüncü şahıstır. Aralarda olaylara müdahale eder; diğer bölümlerle bağlantı kurar.

Muhsin Candan ve çevresinin yaşadıklarının anlatıldığı bu bölümlerde anlatıcı, her şeyi bilen ve gören kişidir. Aynı zamanda tarihi olaylar hakkında bilgi verir ve okuyucuyu diğer bölümler için hazırlar.

Anlatıcının üçüncü şahıs olduğun bölümlerde de ilahi bakış açısı kullanılmıştır. Anlatıcı–yazar, bu bakış açısını kullanarak, yalnızca Muhsin Candan'ın dünya görüşünü değil, ülkenin içinde bulunduğu durumları da anlatmak istemiştir.

2.1.4.3. Anlatım Teknikleri

Yediveren'de kullanılan anlatım tekniklerine bakıldığında romanın geneline yayılmış olan açıklayıcı anlatım dikkati çekmektedir. Yağcı, Muhsin Candan'ın katıldığı şenlikler ve anma günleriyle Türkiye'de gezdiği yerleri, bir gezi yazısı gibi kaleme almıştır. Gerçek kişilerle birlikte geçen hikâyelerde, Muhsin Candan'ın kaldığı yerler, tüm ayrıntılarıyla anlatılmıştır. Bunun dışında olayların geçtiği bölümlerde de sık sık araya girilir ve bilgi *verilir.*

> *(…) Yetmedi mi sıkıdüzenin yaktığı yüz otuz yedi bin kitabı "bilim ve sosyalizm'in* (Yağcı, 1995:15).

> *Neron var ya, hani yirmi yüzyıl önce Roma'da yaşamış imparator oğlu, soylu Neron. Saray entrikalarında ustaymış. Bir de Roma'yı yakıp alevleri seyrederek güldüğünü yazar Batı tarihleri hani* (Yağcı, 1995:41).

> *Zahidem türküsünün öyküsünü de öğrenmiştim memlekette. Askere gidip Kore'ye gönderilen bir delikanlının destanıydı Zahidem. Zahide'sine kavuşamayan bir sevdalının İç Anadolu'da çok yaygın olan türküsüydü işte* (Yağcı, 1995:78).

> *İnce beyaz kumuyla Akliman ancak birkaç kilometre ilerisindeydi Sinop'un. Dünyada benzerine az rastlanacak olan gizemli Hamsaroz Fiyortu, denizin karayı fethettiğinin ilginç örneklerindendi. (…) İs rengindeki ince kumlarıyla Karakum ve Zeytinlik plajları Sinop'ta denize girilmez diyenlere yanıttı sanki. (…) Ormana, denize, güneşe, kuma bir de gölü, bir de çölü katınca, Ayancık yolu üzerindeki Sarıkum'a*

> *ulaşıyordunuz. Hamsaroz gibi görülecek ender yerlerden biriydi Sarıkum. Tertemiz, ipince, sarı bir kumsalı, maviyle yeşilin seviştiği gölü, göl kıyısındaki çöle benzeyen kumuyla yabani kuşların göç yollarındaki bir konaklama yeri olan Sarıkum, koruma altına alınmıştı.* (Yağcı, 1995:72)

> *(…) Kurtuluş Savaşı bu dayatmalara son verdirmeyi amaçlamıştı. Saltanat'la, Hilafet'se Kurtuluş Savaşı'na karşıydı. Onlar için halkın hiç önemi yoktu; varsa yoksa kutsal saltanat, kutsal hilafetti* (Yağcı, 1995:91).

Bununla birlikte açıklayıcı anlatımın yararlanıldığı bölümlerde betimlemeler önemli bir yere sahiptir. Diğer romanlarında sıfat kullanımı konusunda cimri olan Yağcı, *Yedi*veren'de ise bol sıfat kullanımı ile romanını zenginleştirmiştir.

> *Karşımda Karadeniz'in dev dalgaları; dalgaların müziğe benzeyen uğultuları; beyaz köpüklere baka baka düşlere daldığım bir yaz ikindisi…* (Yağcı, 1995:77).

> *Kaldığım cezaevleriyle karşılaştırılamaz bile "Sinop'un Hanı". Korkunç, tam Ortaçağ'a yakışan bir mekân… Ortaçağ şatolarına benziyor. Karanlık, ürkütücü, korku salané Hele kokusu! Hele duvarlardan duyulan dalga sesleri! Hele duvarlardaki yüzyıllanmış lekeler, renk değişimleri, suyun ve taşın kaynaşmasından oluşan hayalet görüntüleri! Mahzenden mahzene geçiliyor gibi. Yerin altına doğru iniyorsun bitmiyor. Korkunç labirentler, bir de lambasız, elektriksiz düşününce ortaya çıkacak dehşetin boyutunu insan aklı almaz sanıyorum. Yeraltına indikçe ürkünçlük çoğalıyor doğallıkla. (…)*(Yağcı, 1995:84).

> *Sert görünen beyaz yüzünde pırıl pırıl bir aydınlıkla gülümsüyordu* (Yağcı, 1995:86).

Sıfatların ve betimlemelerin kullanımı genellikle bir kişinin tanıtımından çok yerlerin tanıtımında kullanılmıştır. Anadolu'nun toparlanmaya çalışan şehirleri Sivas, Maraş, Sinop, Ayancık gibi yerlerin tanıtımında güzellikleriyle beraber tarihte yaşanılanlar betimlenmiştir.

Yağcı'nın yalın anlatımı ile okuyucu karşısına çıkan romanda kullanılan anlatım tekniklerinden biri de kendinden önceki romanlarında olduğu gibi alıntılama (dipnot) tekniğidir. Romandaki alıntılarının hemen hepsini türküler oluşturmaktadır.

Muhsin Candan'ın sürekli söylediği türküden başlamak gerektiği düşüncesindeyim. Yazar, Muhsin Candan'ın başından geçen aşk hikâyesiyle birlikte hapishane dönemine geçer ve bu türkü onun için türküden çok mücadelenin sembolü olmuştur.

> *Zahidem kurbanım sallama beşik*

Beni genç yaşımda sen ettin âşık
Kadir mevlam senden bir yâr isterim
Ak buğday benizli zülfü dolaşık… (Yağcı, 1995:30).

Zahidem türküsü roman boyunca sık sık tekrarlanmış, Muhsin Candan'ın eklemeleriyle gerçeğinden çok farklı bir hâle dönüşmüştür. Belli bir isimle ve sistematik olarak verilen Zahidem türküsünün dışında da pek çok türküye yer verilmiştir.

Bu dert beni iflah etmez öldürür…
Benim dert çekmeye dermanım mı var.
Aman aman sürmelim aman… (Yağcı, 1995:33).

Şalvarı şaltak Osmanlı
Eğeri kaltak Osmanlı
Ekende ok biçende yok
Yiyende ortak Osmanlı (Yağcı, 1995:48).

Halkın kılıcıyım hakkı ararım,
Uykudan uyanan katılır bana (Yağcı, 1995:48).

Masumlar boğdurur padişahım var… (Yağcı, 1995:48).

Romanda bu denli yoğun kullanılan türkü, romanda anlatılan olaylarla da paralellik göstererek yazarın 'ben hâlâ türkülerimi söylüyorum' sözlerinin temsilidir.

Yazar, Muhsin Candan'a bu durumla ilgili şu cümleleri söylettirir.

Hep söylemiştik, yıllar boyu, yüzyıllar boyu. Hâlâ da söylüyorum, söyleyenler var. Söyleyecek… (Yağcı, 1995:49).

Yediveren'de türkülerle birlikte dönemin şairlerinden ve yazarlarından da alıntı yapılmıştır. Bu alıntıların başında Nazım Hikmet gelmektedir. Roman, Nazım Hikmet'in şiiriyle başlar. Bu şiirler birlikte romanın ana temasını oluşturan türküler ve olaylar özetlenmiş olmakta ve roman hakkında da bilgi vermektedir (Yağcı, 1995:9).

Bunun dışında her bölüm ve bu ara bölümler bir şairimize ait dizelerle başlar. Birinci bölümün başında Mesleki'nin dizelerine yer verilmiştir.

Kalem alıp yaz derdini
Gülüm yavaşça yavaşça… (Yağcı, 1995:11).

Bu dizeleri ara bölümlerle birlikte tüm bölümlerde sırasıyla Yunus Emre (Yağcı, 1995:57), Sabahattin Ali (Yağcı, 1995:63), Robespierre (Yağcı, 1995:89), Aziz Nesin (Yağcı, 1995:135), Thomas Mann (Yağcı, 1995:215) ve Nazım Hikmet'ten (Yağcı,

1995:244) alıntılar yapılmıştır. Bu adı geçen şair ve yazarların dışında halk deyişleri ve türkülerine de er verilmiştir (Yağcı, 1995:84–130–163–167–208– 253).

Şiirler ve türküler romana hâkim olan sözlerdir. Hemen her paragrafta alıntılama yapıldığı görülmektedir.

Küstürdüm barışamam
Ayrıldım kavuşamam
Göz açtım seni gördüm
Yad ilen konuşamam… (Yağcı, 1995:56).

Başın öne eğilmesin
Aldırma gönül aldırma
Ağladığın duyulmasın
Aldırma gönül aldırma… (Yağcı, 1995:67).

Alıntılama tekniğinin dışında kullanılan tekniklerden biri de diyalog tekniğidir. Romanda gerçek kişilerle birlikte kurgulanan kurmaca kişilerin birbirleriyle olan konuşmaları diyaloglarla verilmiştir.

İsterseniz bu hafta sonu getireyim size. Ne dersiniz? Hem belki biraz otururuz, hatta uygunsanız akşam yemeğini de birlikte yiyebiliriz.
Bir şartla!
Ne şartı?
Yemeği ben ısmarlayacağım.
Olur mu öyle? (…)(Yağcı, 1995:221).

2.1.4.4. Zaman

Roman, Muhsin Candan'ın yeni bir roman yazma sürecini ve sancılarını anlatarak başlar. Tarihe bakıldığında "31 Aralık 1990" tarihi görülmektedir. Bu tarihten itibaren ileriye doğru giden zaman dilimi içerisinde yaşanılanlar, Muhsin Candan'ın içindeki çelişkiler, ülkenin içerisinde bulunduğu durum anlatılmaktadır.

Yazarın roman yazma serüveni esnasında sıklıkla zamana ilişkin bilgi verilmektedir.

Yazacağım işte, yazıyorum…
Ekim 1991 (Yağcı, 1995:20).

Direnmeliyim! Direneceğim! Yazacağım işte. Yazıyorum:
1992… Sis… (Yağcı, 1995:26).

1 Nisan 1993,
42 yaşına girdim bugün. (Yağcı, 1995:37).

Bu yazma sürecinde ileriye doğru giden tarih, hatıralarla birlikte geriye dönüş de yaşamaktadır. Tam tarih verilmese dahi, romanda anlatılan olaylara bakıldığında tarihi belirleme imkânı doğar.

> *3 Haziran…*
> *(…) Nâzım'ın 27 ölüm yıldönümüydü…* (Yağcı, 1995:54).

Bu ifadelerden de anlaşılacağı üzere tarih 3 Haziran 1990'dır. Yine Sabahattin Ali Kültür Günleri'nin başlangıcı da 1990'dır.

> *(…) "Sabahattin Ali Günleri"ne katılmış, "Sabahattin Ali Çeşmesi"nden su içmiş, doğal anıtmezarında fotoğraf çektirmiş, Sabahattin Ali'nin cansız bedeninin bulunduğu yere gitmiş, çiçekler koymuştu hüzünle.* (Yağcı, 1995:63).

1990'da başlayan Muhsin Candan'ın hikâyesi, 1995-1996'ya değin sürer. Muhsin Candan, "Keten Festivali"ne yedi yıldır gittiğini söylediği bölümde okuyucuya tarihi de vermiş olur. Rıfat Örnek'in belediye başkanlığı yaptığı dönemin anlatıldığı bu bölümlerde zaman da ortaya çıkmaktadır. Rıfat Örnek, 1989'dan itibaren Ayancık belediye başkanlığı görevini sürdürmektedir.

> *(…) Sonra ikincisini, üçüncüsünü derken, yedinci festivale gelmişlerdi işte* (Yağcı, 1995:97).

> *Yedi yıl önce ilk geldiğimde basit bir kıyı köyü gibiydi Ayancık* (Yağcı, 1995:199).

> *Şimdi zormuş Rıfat'ın durumu. Gerçi ikinci kez aday olmuş ve 1994 seçimlerinde yine azımsanmayacak oyla seçilmiş ama…* (Yağcı, 1995:202).

Festivalin yanı sıra Ural Armay'ın ölümüyle birlikte geçmişi düşünen Muhsin Candan'ın ifadelerinde de zamana ilişkin ipuçları bulunmaktadır.

> *Yedi yıl önce tanıdığım Ural Abim yok artık* (Yağcı, 1995:77).
> *Onun ta 1965, 1966'larda, o zaman nişanlı olduğu Semra'ya yazdığı mektuplarıydı okuduğu. (...)*
> *(…) Muhsin Candan, Ural Armay'ın oyuz yıl önce yazdığı mektupların dünyasına daldıkça bir kez daha sarsıldı* (Yağcı, 1995:114– 120).

Belirtilen bu tarihlerin yanı sıra Muhsin Candan kadar Türkiye için de önemli olan bir tarih de romanda yer almaktadır. 2 Temmuz 1993'te yaşanan Sivas–Madımak yangını,

tüm ülkede olduğu kadar Muhsin Candan'ın yüreğinde de derin izler bırakmıştır. Sivas kongresi ya da kültürel değerleri ile anılması gereken Sivas, bu katliamla yıllardır anılmakta ve yaşayanlarla birlikte pek çok kişide derin izler bırakmaktadır. Bu katliamın anlatımının olduğu bölümlerde zaman da belirlenmiş olur.

Aynı şekilde okuyucuya zamanı veren göstergelerden biri de dönemin adı geçen aydınlarının ölüm tarihleridir. Muhsin Candan, yaşlı bir öğretmen emeklisiyle sohbetinde Aziz Nesin ve Mehmet Ali Aybar'ın ölümünden söz etmektedir. İki aydın da 1995 yılında hayatını kaybetmiştir.

> *(…) Aziz Nesin'den sonra Aybar da gitmiş. Onlar gibi adamlar kolay yetişmez bizim ülkede. (…)*
> *(…) "Evet." dedi. "Aziz Nesin'le Aybar'ın ölümlerine ben de yandım!* (Yağcı, 1995:169).

Roman, "Sinop/Ayancık/İstanbul 1995" tarihi ile bitmiştir. Bu şekilde yazar, okuyucuya beş altı yıllık bir süreci kendi yaşantısından izler de sunarak okuyucuya vermiştir. Zaman zaman ileriye doğru, zaman zaman da geriye doğru anlatımlarla bu süreç, ayrıntılarıyla gözler önüne serilmiştir.

Bununla birlikte Türkiye'de yaşanılan olaylarla birlikte 12 Mart 1971 muhtırası, 12 Eylül 1980 darbesi, 1978'de yaşanan Maraş olayları romanda yer bulmuş; bu şekilde geriye dönüşlerle yakın tarih okuyucuya aktarılmıştır. Aynı şekilde anılan tarihi olaylara baktığımızda Meşrutiyet Dönemi'nden Milli Mücadele Dönemi'ne, Kongrelerden Kurtuluş Savaşı'na pek çok tarih romana eklenmiştir.

2.1.4.5. Mekân

Romanda ana mekân, ilk üç romanından farklı olarak İstanbul'dur. Yazar Öner Yağcı'nın İstanbul'da yaşadığı dönemde kaleme aldığı bu romanda bu sebeple İstanbul ve semtleri ana mekân olarak kullanılmıştır. Yazar Muhsin Candan'la birlikte edebi çevrenin oluşturduğu mekân olan İstanbul, güzellikleriyle değil, yozlaşmanın hüznüyle kendine romanda yer edinmiştir.

> *(…) İstanbul'un soluksuz bırakan, ruh dolduran pisliğinden de bir süre için uzaklaşmış olurum!...* (Yağcı, 1995:147).

Etkin edebi çevrelerin odağı olan İstanbul, pek çok kültür faaliyetine de ev sahipliği yapmaktadır. Özellikle Beyoğlu ve çevresi, romanda anılan mekânların başında gelmektedir.

> *Sinemalarıyla şenlenen Beyoğlu'nun İstiklâl Caddesi'nde Filmler boyu insanlarla kardeşliğimizi sandığımız yanılsama günlerinde. Düşle gerçeğin iç içe olduğu şenlikli günlerinde İstanbul'un* (Yağcı, 1995:23).

> *Yüzümüzü ağartan bir İstanbul festivali var işte* (Yağcı, 1995:29).

> *Tüyap Kitap Fuarı deyip duruyordun, işte geldim." demişti Alican* (Yağcı, 1995:57).

Yine Beyoğlu ile birlikte anılan semtlere bakıldığında Muhsin Candan'ın oturduğu Çağlayan, Harbiye, Berrin'in evinin olduğu Nişantaşı, Beyoğlu, Taksim ve Kumkapı adı geçen yerlerdir.

> *(…) Nerede oturuyorsunuz?*
> *Nişantaşı'nda…" (…)*
> *(…) Ben de Çağlayan'da oturuyorum. Harbiye civarında bir yerde buluşursak getiririm.*
> *(…) Beyoğlu'nda özel bir firmada çalışıyorum da… (…) Taksim civarında olabilir misiniz?* (Yağcı, 1995:217).

> *(…) Peki, kabul. Kumkapı'ya ne dersiniz?* (Yağcı, 1995:221).

Kültür faaliyetlerinin anıldığı yer elbette ki Beyoğlu ve Taksim'dir. Taksim ise Muhsin Candan ve yazarın gözünde "1 Mayıs Meydanı"dır.

> *Arkamda Taksim Alanı. Yıllarca "1 Mayıs Alanı" deyip durduk inatla. Bakalım 1 Mayıs Alanı olabilecek mi gerçekten* (Yağcı, 1995:33).

İstanbul ve çevresindeki mekânların dışında Muhsin Candan'ın şenlikler sebebiyle gezdiği Türkiye'nin pek çok şehri romana yerleştirilmiştir. Bu şehirlerden ilki Kırklareli'dir. Sabahattin Ali'nin öldürüldüğü yerde "Sabahattin Ali Kültür Günleri"nin düzenleneceğini öğrenen Muhsin Candan, soluğu Kırklareli'nde alır.

> *Kırklareli'den yeni dönmüştü Muhsin Candan. "Sabahattin Ali Günleri"ne katılmış "Sabahattin Ali Çeşmesi"nden su içmiş, doğal anıtmezarında fotoğraf çektirmiş, Sabahattin Ali'nin cansız bedeninin bulunduğu yere gitmiş, çiçekler koymuştu hüzünle* (Yağcı, 1995:63).

> *Bir rüzgâr esiyordu Anadolu'da ve Trakya ayrı düşmüyordu rüzgârın soluğundan* (Yağcı, 1995:64).

Muhsin Candan'ın şenlik vasıtasıyla gittiği yerlerden biri de Sinop'tur. Ural Armay'ın davetlisi olarak Kültür ve Turizm Şenliği'ne giden Muhsin Candan, orada yaşadıklarını ve edindiği dostlukları ömrünün sonuna kadar unutamayacaktır.

Bir gezi yazısı gibi ayrıntılarıyla anlatılan Sinop ve çevresi, geniş betimlemelerle okuyucuya verilmiştir.

> *Keşfedilmemiş bir doğal güzellik, bağrını açmış insanları bekliyordu sanki* (Yağcı, 1995:71).

> *Üç güzellik görüyordu göz: Ufukla birleşen Karadeniz'in suyu, yeşilin çeşitlerini bir ressama sunar gibi rüzgârda yaprak sallayan orman ve ormanla denizin bütünleşmesinden rengini alan sınırsız gökyüzü* (Yağcı, 1995:71).

Sinop'la birlikte doğal güzellikleriyle Hamsaroz Fiyordu, Akliman, Karakum ve Zeytinlik Plajları, kuş cenneti Sarıkum tüm güzelliklerini sergileyen betimlemelerle romanda yer almıştır (Yağcı, 1995:71-72).

Sinop'la birlikte onun kadar önemli bir mevki ise Ayancık'tır. Ayancık'taki "Keten Festivali"ne giden Muhsin Candan, burada belediye başkanı Rıfat Örnek'le kurduğu dostlukla birlikte kendisi için de yeni bir mekân bulmuş olur. Birinci festivalle başlayan Ayancık gezileri yedi yıldır aralıksız devam eder.

> *Bu görüşmelerden sonra yıllarca birçok kez daha görüşmüşlerdi. Bu görüşmelerin olduğu Temmuz'un son günlerinde Birinci Keten Festivali'ni birlikte yaşamışlardı Ayancık'ta. Sonra ikincisi, üçüncüsü derken, yedinci festivale gelmişlerdi işte* (Yağcı, 1995:97).

Ayancık da tıpkı Sinop gibi ayrıntılı olarak betimlenmiş ve okuyucuya verilmiştir. Genel görünümüne ilişkin betimlemelerin yanı sıra Ayancık'la ilgili kültürel değerlendirilmeler de yapılmış, insanları hakkında görünümler anlatılmış, Ayancık'ın gösterdiği gelişmeler de ele alınmıştır.

> *(…) Bu sıkıntı veren durumları unutturan, tatsızlıkları sevinçlerle yok eden ve Ayancık'ın sevilmesini sağlayan güzelliklerse anlatılmayacak kadar çoktu. Bir kez halkın yaşlısıyla çocuğuyla, genciyle kadınıyla, köylüsüyle kentlisiyle festivale sahip çıktığını açıkça görüyordu Muhsin Candan* (Yağcı, 1995:99).

Romanda anılan yerlerden biri de Ayancık'la birlikte Sinop'un ilçelerinden biri olan Erfelek ve Gerze'dir.

> *Ayancık Festivali bitti. (…) Gelmişken Gerze'ye gidip geleceğim bir. Orada bu yıl festival yapılmadı* (Yağcı, 1995:244).

> *Ayancık'tan Erfelek'e doğru gidiyorlardı arabayla* (Yağcı, 1995:245).

Sinop'un dışında romanda anılan, ancak Sinop ve Ayancık gibi güzel anılarla yansıtılmayan yerlerden biri ise Sivas'tır. "Pir Sultan Abdal Kültür Şenliği" sebebiyle Sivas'ta bulunan Muhsin Candan ve ailesi burada yaşadıkları yangınla, hayatlarında pek çok şeyin değiştiğini görmüş ve derinden etkilenmiştir.

2 Temmuz 1993'teki şenliklerin başlangıcı her ne kadar umut dolu olsa da, Asım Bezirci, Metin Altıok, Nesimi Çimen gibi pek çok aydının katledilmesiyle son bulan Sivas şenliği, romanda güzelliklerle değil, dönem eleştirisinin yoğun olduğu bölümlerde ele alınmıştır. 80 darbesinden sonra gelen on yıllık suskunluk dönemi ve ardından toparlanma süreci Anadolu'nun pek çok yerini aydınlığa kavuştursa da Sivas için gerileme dönemi olmuştur. Kurtuluş Savaşı'ndaki önemi ile birlikte Milli Mücadele döneminin önde gelen katılımcılarından Sivas, yerel yönetimlerin ve genel geçer egemen güçlerin elinde geriye doğru gitmiş ve bu yangınla kendi tarihi içerisinde kara bir leke olarak anılmaktadır.

Romanda Sivas, ilk olarak Alican'ın gözünden verilmiştir. Orada öğretmen olan Alican, abisi Muhsin Candan'a Sivas'ın hiç de iyi bir halde olmadığını, günden güne kötüleştiğini anlatmaktadır.

> *Sivas'taki durgunluğu, suskunluğu dert edinip anlatmış, "Keşke her yer böyle şenlenebilse!" diye düşünmüştü. "Biz boğulmaya mahkûm olmuş gibiyiz oralarda." demişti. "Dinci ve ırkçı örgütlenmeler öylesine çoğaldı ki, adım başı bir dernek, bir gazete bürosu, bir vakıf açılıyor. Okullar, öğrenci yurtları, kitapçılar, toplantılar, konferanslar derken çığ gibi büyüyorlar. Bizse bir avucuz ve hâlâ birbirimizi yemekle uğraşıyoruz* (Yağcı, 1995:58).

Sivas'taki karanlığın anlatımıyla başlayan bu durum, Sivas'taki şenlikte iyiden iyiye kendini belli etmiştir. Sivas–Madımak yangını şu sözlerle ifade edilmiştir.

> *Boğuluyorum!" diye yatağından fırladı çocuk. Uyandı derin uykusundan. Annesiyle babası Sivas'taydı. (…)*
>
> *"Yanıyorum!" diye fırladı oturduğu yerden dede. Bir daha iflah etmeyecekti kalbi. Torunu Sivas'taydı.*

> *"Üşüyorum!" deyip hırkasını sırtına aldı yaz ortasında bir kadın. Artık hiç ısınmayacaktı o, hep üşüyecekti. Kocası Sivas'taydı.*
>
> *"Korktum!" diye sıçradı Türkçü genç kız. Hep korkuları yenmek için uğraşıyordu zaten. Artık büyük korkularla cebelleşmek zorunda kalacaktı. Büyüyen korkulara karşı azaldığını duyumsayarak yaşayacak ama korkuları yok etme inadını çoğaltacaktı. Arkadaşları Sivas'taydı.*
>
> *"Gözyaşlarına dokundu üniversiteli genç. Ağlamıştı evet, durup dururken ağlamıştı. (…) Ama iki kardeşi Sivas'taydı.*
>
> *Mutfağa giremiyordu kadın. Mutfak ateş demekti. Ateşe bakamıyordu artık, bakamayacaktı. Kızı Sivas'taydı…*
>
> *Bir daha trene binemeyecekti makinist Haydar. O istasyona geldiğinde Madımak yanıyordu. Yalnızca yas sireni çalabilmişti…*
>
> *Kekelemeye başlamıştı öğretmen, öğrencileri Sivas'taydı. Mesleğinden utanıyordu artık polis, "Ne işe yarıyorum ben?" diye soruyordu kendine…. "Bunlar müslümansa ben değilim!" dedi itfaiyeci; namaz kılmayacaktı artık, oruç da tutmayacaktı. "Din barbarlık mıdır?" diye sordu bir berber çırağı ustasına. Yanıt veremedi berber, utanıyordu… Türküler yakılmış dedi bir gazeteci; Türküler Sivas'taydı…* (Yağcı, 1995:140).

Sivas yangını insanlar üzerinde derin izler bırakmış ve bırakmaya da devam etmektedir. Ülkenin aydınlarının yanmasıyla birlikte aydınlığın yanması olarak anlatılmıştır Sivas yangını. Bu yangının bıraktığı derin izlerle anılacak olan Sivas, romanda trajik toprak olarak adlandırılır.

> *Muhsin Candan, Trajik toprak mı Sivas? Yangınlar ili mi? Çanlar hep mi çalacak Sivas'ta? diye sorup düşündü* (Yağcı, 1995:143).

Şenliğin ve yangının anlatımından önce Sivas'ın anlatımı için tarihi bilgilere yer verilmiştir. 4 Eylül 1919 Sivas Kongresi ile aydınlığın Anadolu'ya yayıldığı yer olan Sivas, medreseleri, külliyeleri, hanları, kalesi ve yiğidolarıyla anlatılmış ve romanda yer almıştır. Sivas, türkü deyince akla gelen memlekettir. Pek çok "âşık" buradan çıkmıştır (Yağcı, 1995:145).

> *Pir Sultan'ı, Kul Himmet'i, Âşık Veysel'i, Ali İzzet Özkan'ı yetiştiren toprak değil miydi Sivas?* (Yağcı, 1995:145-146).

Sivaslı olan Muhsin Candan'ın kardeşi Alican ve dedesi Hasan Dede, Sivas'ta yaşamaya devam etmektedir. Sekseninin geçmiş bir ihtiyar olan Hasan Dede, "Pir Sultan Abdal Kültür Şenliği"ni duyunca eski günlerini anarak çocuklar gibi sevinmiştir (Yağcı, 1995:149 – 153).

Muhsin Candan, dedesinin anlatımlarıyla yaşanılanları ve Mustafa Kemal Atatürk'ün "Söylev"ini karşılaştırdığında Sivas ile ilgili bildiklerini romanda aktarmaktadır.

> *Yine Mustafa Kemal'e göre Sivas, "Anadolu'nun en güvenilir yeriydi." Onun için Cumhuriyet'in temeli" Sivas'ta atılmıştı…* (Yağcı, 1995:149).

Sivas'ın bu denli yoğun anlatımı, yaşanılan acıların anlaşılması bakımından önemlidir. Sivas, romanda güzelliklerin yanı sıra yaşanılan acılarla anlatılmış ve verilen tezatlıklarla dünün ve yaşanılan günün aktarımı yapılmıştır.

> *Gündüz tam bir şenlik yaşanmış Sivas'ta. Yıllardır böyle bir güzelliğin özlemini yaşıyorlarmış ve kavuşmuşlar işte. Öğleden sonra Buruciye Medresesi'ndeymişler. Taş duvarlar içindeki şirin bahçede. Gençler, Sivas'ın aydınlık yürekli insanları masaların çevresinde söyleşmişler yazarlarla. Şairler şiir okumuş, tiyatrocular küçük oyunlar oynamışlar. Akşamüstü Kültür Merkezi'ne gitmişler yeniden. (…)* (Yağcı, 1995:1591-60).

> *'Çağdaş ortaçağı mı yaşıyordu Sivas?'*
> *Korkuyla büyütülenlerin yarattığı korkunun ve utancın ülkesine mi dönmüştü? Karanlık ve barbar ellerin yaktığı Madımak silinebilir miydi tarihten?* (Yağcı, 1995:161).

Romanda ayrıca Maraş Katliamı ile birlikte "Kanrevanmaraş" olan Kahramanmaraş anlatılmaktadır. 1978'de yaşanan Maraş olayları Türkiye'nin geçirdiği evreleri anlatması bakımından önemli bir yere sahiptir. Romanda Maraş dışında adı geçen mekânlar da Türkiye'nin durumunu anlatan mekânlardır. Kurtuluş Savaşı, Kongreler, Milli Mücadele sırasında Anadolu ve bıraktığı izler romanda anlatılmıştır.

Bununla birlikte işkenceler döneminin önemli tanığı Mamak da romanda Muhsin Candan'ın yaşamıyla yer almıştır. Mamak Askeri Cezaevi'nde kalan Muhsin Candan, burada bulunanların umudu olmuş, Mamak'a dayanma gücünü birbirlerinden destek alarak sürdüren insanları tanıtmıştır.

2.1.4.6. Romanda Şahıs Kadrosu

Romandaki şahıslar, fonksiyonları bakımından birincil ve ikincil kişiler; sosyal durumları açısından da şahıslar kadrosu olarak incelenmiş ve ayrıca karakter teşkili yapılmıştır.

2.1.4.6.1. Fonksiyonları Bakımından Şahıs Kadrosu

2.1.4.6.1.1. Birincil Kişiler

Romandaki kişilere bakıldığında gerçek kişilerin dışında yer alan Muhsin Candan, Polat Haramioğlu ve Berrin Hanım, incelemede yer alacak olan birincil kişilerdir. Alican ve Hasan Dede ise ikincil kişilere dâhil edilmiştir. Gerçek kişiler ise ayrı bir başlık altında verilecektir.

Muhsin Candan:

Muhsin Candan, yazma sıkıntısı içerisinde olan (Yağcı, 1995:11), 42 yaşında bir çocuktur (Yağcı, 1995:37). Muhtıra ve darbe günlerinde tutukluluk yaşayan Muhsin Candan, hâkim edebi çevrelere inat toplumcu–gerçekçi yapısından ödün vermeyen ve aydınlığı savunan bir yazardır.

> *Tüketilen güzellikleri mi yazacaktım, solmaya yüz tutmuş çiçekler gibi hani, kurumaya başlamış ağaçlar, çürümüş su? Ya gelen karanlığı nasıl yazardım? Hem yazsam ne olurdu karanlığı? Hiç! Ya da hiç yerine şunu diyebilirim: Vıcık vıcıklıkları yazınca ne olursa o! (…) Ayrıca tutulur da. Bolca satılır; sattırılır. Hele bir süsle püsle, hele bir kırkambar gibi karmakarışık et, anlaşılmaz olsun biraz. Bak nasıl alkışlanır modern sanat diye. Belki de baş tacı edilirim canım!* (Yağcı, 1995:11-12).

Bu ifadelerden de anlaşılacağı üzere Muhsin Candan, sadece tanınmak ya da popüler olmak için değil, düşüncelerini kapsayan kendi sanatı için yazarlık yapma isteğindedir. Bu isteği uğruna kişiliğinden ödün vermemek için uğraşmaktadır. Ancak Muhsin Candan, yazma sancıları ile yazamaması konusunda endişelidir. Çünkü yazamazsa unutulup gidecek, o güne kadarki mücadelesi okuyucu bakımından son bulacaktır.

Yazarlık serüveni dışında Muhsin Candan, aydın bir kişidir. Türkiye'nin aydınlarının karanlığa yöneldiği bir dönemde o, ülkenin içinde bulunduğu durumdan aydınlığa doğru yürümeye ve etrafındaki kişileri de bilinçlendirmeye çalışmaktadır.

Muhsin Candan'ın fiziksel görünümünden çok düşüncelerine romanda yer verilmiştir. Uzun süren tutukluluk dönemi sonrası yeniden ayağa kalkan Muhsin Candan, zamana güvenen ve bu geçen zaman boyunca da umudunu ve inancını kaybetmeyen biridir.

Zamana hep güvenmişimdir.
İnatla, inançla, umutla, sabırla yaşamışımdır (Yağcı, 1995:15).

Bu inancı onun sanatına da yansımaktadır. Muhsin Candan, sanatını oluştururken ülkenin de içerisinde bulunduğu edebi çevreler ve sanatın değişimi anlatmış ve kendi sanat görüşünü romanda yansıtmıştır.

Sanatın karanlıklardan ışıldadığını, karanlıkları aydınlatacak olan aydınlık oklarıyla yüceldiğini bilmiyor musun? (Yağcı, 1995:26).

Muhsin Candan, yazma sürecinde yaşadıklarını da okuyucuya aktarır. 1980 darbesinin getirdikleri Muhsin Candan'dan çok şey götürmüştür. Direndikleri düşüncelere tutunan ve umutla ayakta kalan Muhsin Candan, bir süre sonra kendisiyle aynı yolda yürüyen insanların ayrılmalarıyla yenildiklerini acıyla itiraf etmiştir.

Ezildim ve yenildim. Hep yenildik. Becerdiler sonunda bizi dize getirmeyi. Kutlanmalılar. Evet açık itiraf bu, yenildik, yendiler bizi. Her şeye direndik ve sonunu getiremedik. (…)(Yağcı, 1995:41).

Bu yaşadıkları –ki 12 Eylül döneminde yaşadığı işkenceler– onu korkuya itmiştir. 90'lı yıllara gelindiğinde baskıcı güçlerin zayıflaması ile bu korkusunu yenmeye çalışır. Ancak, geleceğin geçmişten bir farkı olmadığını düşünerek korkusu geri gelmektedir.

Yeni bir dünya düzeni kuşatıyor bizi, dünümüzü ve yarınımızı da. Umudumuzu yani.
Korkuyorum gelecekten. Bir şeyler yapmalı. Kanımıza bulaşan bu korku virüsü yok edilmeli. Bu kadar kolay teslim olmamalıyız. Sormalıyız nereye gittiğimizi (Yağcı, 1995:41).

Her ne kadar güçlü olsa da insani zayıflıklarının ve korkularının esiri olan Muhsin Candan, bu sebeple yazmayı istemektedir. Yeni romanını yazdığı zaman, korkularıyla yüzleşmiş olacak ve yeniden geleceğe umutla bakabilecektir. Yazmadığı sürece geleceği karanlığa götüren güçlerin hâkimiyeti artacaktır. Muhsin Candan, bu durumu düşündükçe yazma isteği artar.

Toplumsal ve kültürel belleğimizi yok etmeye çalıştıklarını savunuyordun. Bu gidişe karşı susarak mı savaşmayı düşünüyorsun yoksa? Hayır hayır, susamazsın! Susmaya hakkın yok! Bu toprakların

> *özgürlük ve umut türkülerini söyleyen insanlarının kemiklerini sızlatmaya hakkın yok!*
>
> …
>
> *Elbette hakkım yok. Öyleyse yeni bir romana başlamalıyım hemen. Bu kör gidişe dur denmesi gerektiğinin romanını yazmalıyım…* (Yağcı, 1995:45).

Bu yaşadıkları ve umutsuzluğunu yenme çabası, Muhsin Candan'ı kendisiyle hesaplaşmasına götürmüştür. O, kendisi gibi direnen ve inançla, umutla geleceği aydınlatmaya çalışan insanlarla birlikte türküsünü söyleyen biri olmuştur.

> *Evet ben türkümü söylüyorum! Ben de türkülerimi söylüyorum! Evet her şeye karşın türkü söyleyenler o kadar çok ki. Ben hep türkü söyledim, hep söylemek istiyorum (…)* (Yağcı, 1995:46).

Mamak'ta tutuklu olduğu bilinen yazar Muhsin Candan'ın hayatında bu tutukluluk dönemi önemli bir yere sahiptir. Mamak Askeri Cezaevi'nde kaybettiği aşkını ve belki de yaşayacağı güzel günleri unutmayan Muhsin Candan, bu kayıplarını "Zahidem" ile hatırlamakta ve hatırlatmaktadır. Türküsünü söylemeye başladığı ilk yer olan Mamak, onun umudunu köreltmek yerine tersine umudunu arttıran bir yer olmuştur. "Zahidem" türküsüyle egemen güçlere direnen Muhsin Candan, kendisiyle beraber orada bulunanların da umudu olmuştur.

> *Türkünün zaferiydi bu. Türkü engellenemezdi! Türkümüzü söylüyorduk hep birlikte! Bir aşk türküsü direnmenin simgesi oluvermişti* (Yağcı, 1995:81).

Muhsin Candan, yaşadığı acıları mutluluğa ve umuda çevirmeyi bilen biri olmuştur. Türkülerini söyleyen ve geleceğe umutla bakan Muhsin Candan, 90'lı yıllarda toparlanmaya başlayan Anadolu ile birlikte türkülerini söylemeye devam edecektir.

Katıldığı şenlikler ve söyleşilerde ırkçı, bağnaz görüşlere karşı demokrasiyi savunan Muhsin Candan, katılımların artmasıyla umudunu daha da arttırmıştır. Sinop ve Ayancık'ta karşılaştığı insanlar, katıldığı şenlikler ve söyleşilerle görüşlerini rahatça söyleyebilen Muhsin Candan, bu şekilde iyileştiğini ve çevresindekileri de iyileştirdiğini düşünmektedir. Sivas katliamı bile onu umutsuzluğa düşürmemiştir. Çünkü 'yanan her canla birlikte' çoğaldıklarını düşünmektedir.

Muhsin Candan'ın politik ve edebi görüşlerinin yanı sıra aşkla ilgili düşüncelerine de romanda yer verilmektedir. Tanıştığı Berrin Hanım'a bağlanan Muhsin Candan, onun

yaşantısı ile kendi yaşantısını düşündüğünde salt aşkın ya da tutkunun birlikteliğe yetmeyeceğini düşünmektedir. Berrin'le tanıştıktan sonra sürekli yazan Muhsin Candan, onunla ilgili düşüncelerini ve tanıma sürecini de günlüğüne aktarmıştır. Ancak Berrin'in yaşamı ve istediği yaşam tarzı Muhsin Candan'la olan keskin ayrılığının başlangıcı olmuştur. Muhsin Candan,

"(…) Kendimle kavgadayım, aklımla yüreğim kavgada. Yüreğim seni her an görmek, sesini duymak istiyorken; aklım, daha fazla üzdürme kendini diyor. Sev seni seveni yer ile yeksan olsa, sevme seni sevmeyeni Mısır'a sultan olsa, demiş bir atalar sözü. Düşlerimiz aynı değil. Senin zengin ve görkemli bir yaşamın olur belki ama ben öyle bir yaşamı zaten istemiyorum. Hoşça kal Berrin…" (Yağcı, 1995:237) sözleriyle Berrin ile olan uyuşmazlığını ve yaşamlarının ayrılığını anlatmakta ve Berrin'den vazgeçmektedir. Çünkü Muhsin Candan'a göre aşk ve sevgi sadece güzellik ya da tutku değil, uyuşan akıllar sayesinde hayat bulur. Berrin'le olan fikir ayrılıkları Muhsin Candan'ı tutkusundan vazgeçirmeye yetmiştir.

Kırk iki yaşında olduğu halde, öğrendikleriyle tecrübeleriyle kendini hâlâ çocuk gören, bilgiyi, öğrenmeyi hayatının felsefesi haline getiren, hiçbir zaman ve hiçbir şeye karşı mücadelesinden vazgeçmeyen Muhsin Candan, ülkenin içinde bulunduğu karanlıklardan çıkmasını sağlayacak olan aydınlardan birisidir. Yazar, her aydının Muhsin Candan ve arkadaşları gibi olmasını ister. Bu şekilde karanlıklardan aydınlığa çıkılacağını düşünmektedir.

Polat Haramioğlu:

Polat Haramioğlu, romanın anti–kişisidir. Muhsin Candan'ın tam zıttı olan görüşleri ile yanlış yaşamanın ve yanlış aydınlığın temsili olan Polat Haramioğlu, Muhsin Candan gibi yazardır. Ancak Muhsin Candan gibi ideolojileri doğrultusunda yaşamak yerine, rahat yaşamayı ve ön planda olmayı tercih etmiştir. Onunla ilgili olarak romanın başında,

"*Post-modernist dalgaya kapılmış, kendisinden başka herkese dudak büken, kendisini edebiyatın hakemi sanan, medyatik ilişkileri nedeniyle her yerde, her seçici kurulda, her kokteylde, her toplantıda boy gösteren bir yazardı Polat Haramioğlu"*. (Yağcı, 1995:16) ifadelerine yer verilmiştir.

Muhsin Candan'la tanışıklığı olan Polat Haramioğlu, yaşça ondan büyüktür (Yağcı, 1995:17). Kendisinden başka kimsenin iyi yazar olmadığını düşünen bu yazar, bu sebeple Muhsin Candan'ı ve onun gibi düşünen yazar ve şairleri düşman ilan etmiş ve

aşağılamaktan geri kalmamıştır. Ona göre yazarlık, köylü ve işçi sınıfını anlatarak geri kalmışlığa girmiştir. Polat Haramioğlu gibi düşünmeyen her yazar, eskimeye ve unutulmaya yüz tutmuştur. Çünkü ülkenin durumunu anlatan her roman geri kalmışlığın simgesi olmuştur.

> *Doğrusu bu büyük ülke, ilkelliğin bu kadarına nasıl prim veriyor, sizin gibilere nasıl yazar diyor anlayamıyorum!* (Yağcı, 1995:17).

> *Sizin kalabalıklarınızsa yetti artık. Yıllar boyu egemen oldunuz ilkelliğinizle. Yok köylü edebiyatıymış, yok Anadolu'ymuş. Anlata anlata bitiremediniz köylülükleri ve edebiyat diye yutturdunuz. Artık işiniz bitti, dürüldü defteriniz, güle güle! Gerçek sanat yapıtlarını bundan sonra görecek bu ülkenin sanattan anlayan insanları* (Yağcı, 1995:18).

Kendisini edebi otoriter olarak gören Polat Haramioğlu, Muhsin Candan'la karşılaştığı ödül töreninde onu aşağılayarak Muhsin Candan gibi yazarlara ateş püskürür. Bu şekilde hem öne çıkmayı hem de gündemde kalmayı başarmaktadır. Bunun için karşısındakini küçümsemekten ve alay etmekten çekinmeyen Polat Haramioğlu, Muhsin Candan'a

"Yazamazsın yazar bozuntusu, yazamazsın." (Yağcı, 1995:28) diyecek kadar ileri gidebilecek biridir. Eskiyi ve geçmişi hiçe sayan Polat Haramioğlu, Cumhuriyet'i ve Mustafa Kemal Atatürk'ü dahi küçümseyecek derecede popülerlik arayışındadır.

> *Cumhuriyet bir şeyler yapar sanmıştık ama ne gezer. Onun çağdaş uygarlık düzeyinin ne olduğunu bile anlayamadık. Dağlıyı köylüyü o da şımarttı, neymiş köylü milletin efendisiymiş, sevsinler* (Yağcı, 1995:28).

Bu denli ağır tabirlerle toplumcu–gerçekçileri aşağılayan Polat Haramioğlu, dönemin edebi otoritelerini de yansıtmaktadır. Polat Haramioğlu, dönemin sanat anlayışına değinirken, aynı zamanda toplumdan uzaklaşarak yabancılaşan yazarların da övgüsünü yapmaktadır. Onun için şair, Nabi, Nedim gibi toplumdan uzak Divan şairleri olmalı, yazarlar ise köylüyü ya da işçiyi anlatarak vakit kaybetmemelidir.

Polat Haramioğlu, Avrupa'ya gitmiş, yabancı okullarda okumuş ve yabancı dile hâkim olan bir yazardır. Ancak bu durum ondaki yabancı hayranlığını körüklemiş ve kendi ülkesine uzak bir yazar haline getirmiştir.

> *Sen Paris deyince La Chut de Paris'yi anlarsın yalnız. Onun da Türkçe'sini bilirsin belki* (Yağcı, 1995:17).

> *Öyle resimlere bakmakla nüfuz edebilir misin hiç Rönesans'ın mimarisine? Sen Marko Alanı'nda sabahlamadan tadına varamazsın bunun* (Yağcı, 1995:17).
>
> *(…) İngilizceyi bile konuşamıyorsun doğru dürüst. Başka dillereyse hepten yabancısın. Türkçe mi biliyorsun? Edebiyat Türkçe ile mi yapılır? Peh. Türkçe'n dil mi ki senin? Dil dil olacak ki sanat çıksın. Kaç sözcüğü var sahi? Kullanılan beş yüz sözcüğü var mı Türkçe'nin? Ne gezer. Bu dille ayrıntılar yazılamaz oğlum. Sanat dili değil bir kere Türkçe* (Yağcı, 1995:18).
>
> *Cambridge, Oxford, Yale, Michigan desem aptal aptal bakarsın yüzüme. Öyleyse niçin yazmak istiyorsun, neyi yazacaksın be 'yazar'?* (Yağcı, 1995:19).

Kendi ülkesine ve kültürüne bu denli yabancı olan Polat Haramioğlu, tanınmayı ve kendisinin konuşulmasını oldukça seven bir yazardır. Hemen herkesle konuşarak kendini dinletmeyi çok sevmektedir.

> *(…) Çünkü tanınmayı çok sever o. Görünmeyi, kendini dinletmeyi çok sever* (Yağcı, 1995:50).

Bir zamanların iyi yazarı olmakla birlikte, ilk zamanlar kendisini solcu olarak tanıtan ve 'yazının emekçisi' olduğunu düşünen Polat Haramioğlu, mevkisini kaybetmemek için, ideallerini bırakmış ve tutuklanmamak için yurt dışına kaçmıştır. Egemen otoriteye boyun eğerek solculuğun simgesi bıyığını kesmiş ve yolunu değiştirmiştir (Yağcı, 1995:50-51).

Muhsin Candan'a göre Polat Haramioğlu 'kolay zamanların türkücüsü'dür (s.51). Polat Haramioğlu ve onun gibi yazarlık yapanlara ateş püsküren Muhsin Candan, onu şu cümlelerle ifade eder.

> *Konuşsun dursun o alçak! Post-modernist bozuntusu! Bar gevezesi! Medya ellerinde ya konuşurlar böyle!* (Yağcı, 1995:30).

Mevkisi uğruna ideallerinden vazgeçen, saygı duyduğu düşüncelere sırtını dönmekle kalmayıp bu düşünceleri aşağılayan Polat Haramioğlu, dönemin edebi çevrelerinin yaygın düşüncelerini simgeleyici bir kişiliktir. Yazarlığı sanat için değil, para hırsı ve tanınırlık için yapan bu yazar, soysuz edebi çevrelerin temsilidir.

Berrin:

Yozlaşmanın simgelerinden biri olan Berrin, eşinden ayrılmış, dul bir bayandır (Yağcı, 1995:221). Edebiyatla ve sanatla ilgili olan Berrin ile Muhsin Candan'ın tanışması da bir kitap sebebiyle gerçekleşmiştir (Yağcı, 1995:216).

Romanın ilk bölümlerinde de bahsi geçen Berrin'in ilk belirtilen özelliği onun güzelliğidir.

> *Seni ilk gördüğüm gün, keşke yine karşılaşsam şu tatlı kızla, tanışsam, konuşsam, dost olsam, sevsem, diye düşünmüştüm* (Yağcı, 1995:15).

> *Gökgözlü değildin öyleyse neden bunca soğuktu bakışın. Ürperiyordum bakışlarının çekiciliğinde. Kara gözlerinin tutsağı ettin beni. Neden buz? Neden buz gibiydin ama erimiyor, eritiyordun? Eritiyordu gözlerin yüreğimi* (Yağcı, 1995:22).

> *Vitrinlere gülümsüyordun sen. Gülüşünle yakalamıştım seni bir vitrinin aynasında. Gözlerinin gülüşüydü beni çarpan* (Yağcı, 1995:23).

> *Saçları kısacık, simsiyah. Minik mavi küpelerini görüyorum ara sıra* (Yağcı, 1995:24).

> *O'ydu işte! Kısacık saçlarıyla, mavi küpesiyle, iyice yanıp koyulaşmış diri yüzüyle, miti eteğinin vişne çürüğü rengindeki minik çantasıyla, elinde tuttuğu güneş gözlüğüyle, yüzünde hep gülücük varmış duygusu veren hafif çıkık elmacık kemiğiyle (…)*(Yağcı, 1995:216).

Fiziksel özelliklerinin bu denli yoğun verildiği romanda Berrin, daha ilk karşılaşmalarında Muhsin Candan'ı etkilemiştir. Berrin'in kitaba düşkünlüğü ve Muhsin Candan'ın tüm kitaplarını okumuş olması, Muhsin Candan için etkileyici olsa da bir süre sonra Berrin'in düşüncelerindeki aykırılık öne çıkacaktır.

Okumayı ve araştırmayı seven Berrin, bir İstanbul kızıdır ve İstanbul'u yaşamanın keyifli yanlarını görmektedir (Yağcı, 1995:222). Kısa zamanda birlikte olmaya başlayan Muhsin Candan ve Berrin'in yaşamındaki görüş farklılıkları da ortaya çıkmıştır.

> *Berrin Hanım görkemli bir yaşamı özlüyordu. Çalışmak istemiyor, en güzel şeyleri giyinmek, en lüks yerlerde yemekler yemek, beş yıldızlı otellerde tatiller yapmak, otomobille Avrupa ülkelerinde gezmek gibi isteklerini seslendiriyordu. Özlemleri çok farklıydı* (Yağcı, 1995:222).

Berrin'in hayatındaki bu özlemleri Muhsin Candan'la tartışmalara sebep olmaktadır. Bu tartışmalarla birlikte farklı görüşlere sahip Muhsin Candan ve Berrin'in birliktelikleri

son bulmuştur. Berrin'in düşüncelerine bakıldığında ülkenin içinde bulunduğu durumlarla paralellikler göze çarpmaktadır. Berrin, ışıltılı gazetelerin ışıltılı magazin sayfalarındaki insanlara özenmekte, sorumluluk almaktan kaçınmakta 'kendi evinde kendi İstanbul'unu yaşamaktadır'(Yağcı, 1995:231).

Aşk Berrin için önemli değildir. Yalnızca mevkisini yükseltmek için bir basamaktır. Berrin, lüks yaşam peşinde koşan ve bu yaşamdaki hevesini elde etmek için hayatından ödün veren biridir. Muhsin Candan, onu bir gazete sayfasında gördüğünde Berrin'in heves ettiği yaşantıya kavuştuğunu görmüştür.

> *Sosyetenin şen dullarından Berrin Hassoylu aylardır birlikte olduğu genç işadamlarından Bekir Peksever ile çok yakında evleneceklerini söyledi* (Yağcı, 1995:238).

Berrin, yozlaşmanın ve dönemin genel geçer değerlerinin yansıttığı bir kişiliktir. Kişilikten öte kişiliksizliğin temsilidir. Güzelliğini kullanarak bir yerlere gelmeye çalışan Berrin, aklını ve bilgisini kullanmayı reddetmiştir.

2.1.4.6.1.2. İkincil Kişiler

İkincil kişilere bakıldığında bu bölümde Muhsin Candan'ın kardeşi ve dedesi Hasan Dede incelenecektir.

Alican:

Sivas'ta öğretmenlik yapan Alican, sendikalıdır ve dernek faaliyetleriyle Sivas'ın karanlığını aydınlığa çıkarmaya çalışan biridir (Yağcı, 1995:151).

> *Öğretmendi Sivas'ta. Birkaç yıl kalmıştı emekliliğine. Çocukları da üniversite çağına geliyorlardı yavaş yavaş. "Emekli olunca ya İstanbul'a, ya Ankara'ya göçeriz artık." deyip duruyordu* (Yağcı, 1995:150).

Sivas'taki durumu ve yaşadıklarını göz önüne aldığında Alican'ın içinde duyduğu hisler korkudur. Sivas'ın yavaş yavaş yönünü bağnazlığa ve ırkçılığa çevirmesi Alican'ı korkutmaktadır. Sendika ve dernek faaliyetleriyle toparlanmaya çalışsalar da yalnız kalmışlardır (Yağcı, 1995:152).

Sivas–Madımak yangınına kadar yaşananlar düşünüldüğünde bunu ilk fark eden kişi Alican olmuştur. Bu durumu Muhsin Candan'a,

"Buralardaki insanların toparlanması için çalışılmalı. Nasıl yapılır bilmem ama biz kendimizi çok yalnız duyumsuyoruz burada… Birkaç yıldır öğretmen sendikası için uğraşıp duruyoruz. Bilsen çektiğimiz sıkıntıları, çıldırırsın. Herkesin yüreğini korku salmış zaten! Bu korkuları ha aştık ha aşıyoruz, ha bir kişi daha derken, bir bakıyoruz devletten gelen kimi baskılarla yeniden başladığımız yere dönüyoruz." (Yağcı, 1995:152) sözleriyle ifade etmektedir.

Bu yaşananlar ve baskıcı tutum Alican'ı umutsuzluğa düşürmektedir. Sivas'ın çekildiği karanlık o ve onun gibi aydın görüşlü öğretmenleri de boğmaktadır. Alican'ın fikirlerinin doğruluğu Sivas yangınıyla da gerçeğe dönüşmüştür.

Hasan Dede:

İkinci Meşrutiyet'in ilan edildiği günlerde doğan Hasan Dede (Yağcı, 1995:148), Türkiye'nin yaşadığı pek çok değişimi ve geçirdiği evreleri görmüş ve içinde bulunmuştur. Atatürk ve Cumhuriyet aydınlığını görmüş ve destek olmuştur (Yağcı, 1995:148-149).

Sivas'tan hiç çıkmayan Hasan Dede, sıkıntılarla dolu yaşamının son güzel günlerini "Pir Sultan Abdal Kültür Günleri" ile yaşamıştır. Sivas'ın gittikçe kötüleşen karanlığında umudu tükenen Hasan Dede'nin yaşamındaki son umutlu iş olmuştur kültür günleri. Sivas yangınını görmeden mutlu bir şekilde yaşamına veda etmiştir.

Alevi olan ve Aleviliğin dışlandığı bir ortamda yaşamını sürdüren Hasan Dede, "Pir Sultan Abdal Kültür Günleri"yle bu anlayışın yıkıldığını ve aydınlığın başladığını düşünmektedir. Cumhuriyet'in ilanıyla baskılardan kurtulan Hasan Dede'nin ailesi daha sonraki yanlış yerel yönetimlerle yeniden baskıya boyun eğmiş ve bu baskının altında yaşamıştır. Onun için yapılan bu şenlik, kötü gidişatın düzelmesini sağlayacaktır. Pir Sultan Abdal Kültür Günleri'yle yeniden aydınlığı gördüğünü düşünen Hasan Dede, katliamı görmeden huzur içinde ölmüştür.

Gerçek Kişiler:

Bu bölümde Muhsin Candan'ın tanışıklığı olduğu ifade edilen ve gerçek yaşamda da varlığını sürdüren yazar ve devlet adamlarının isimleri verilecektir. Bu isimler üzerinde fazla durulmamıştır. Öner Yağcı'nın yaratısının ürünü olan kişilerin tanıtılması amaçlanıldığından gerçek kişiler üzerinde durulmamaktadır.

Yukarıda da belirtildiği üzere romanda verilecek olan ilk gerçek kişi Ural Armay'dır. Sinop'ta yaşayan yazar ve araştırmacı Ural Armay, şenliklerle yaşadığı yeri

güzelleştirmeye çalışan bir aydındır. “Dost Kitabevi”nin sahibi olan Ural Armay, buradaki faaliyetleri ile Sinop’un kültürel etkinliklerinin planlayıcısı konumundadır.

Sinop şenliğine davet ettiği Muhsin Candan’la kurduğu dostluk, ikisinin pek çok faaliyette birlikte hareket etmesiyle sağlamlaşmıştır. Muhsin Candan, romanın büyük bir bölümünde onunla ilgili anılarını okuyucuya vermiştir. Bu anılar aslında Muhsin Candan’ın değil, Öner Yağcı’nın anılarıdır.

Yine aynı şekilde dostluk kurduğu kişilerden biri de Toktamış Ateş’tir. İktisat profesörü olan Toktamış Ateş, pek çok kültürel faaliyette Muhsin Candan’la birlikte yer almıştır.

Romandaki önemli gerçek kişilerden biri de Rıfat Örnek’tir. 1989–1999 yılları arasında Ayancık belediye başkanlığı görevini sürdüren Rıfat Örnek, adı gibi insanlara Örnek olmuş bir başkandır. Ayancık’ı bir köy görünümünden kurtarmış ve geliştirmiştir. Bununla birlikte hâkim güçlere boyun eğmemiş ve kişiliğinden ödün vermeden başkanlığını sürdürmüştür.

Sivas yangınının anlatıldığı bölümlerde Aziz Nesin, Asım Bezirci, Metin Altıok ve Nesimi Çimen gibi isimlere rastlanmaktadır. Aynı şekilde ölümü üzerine Aziz Nesin ve Mehmet Ali Aybar da romanda yer almıştır. Ölümünün anlatıldığı bir diğer isim ise Turan Dursun’dur.

12 Eylül ve 12 Mart dönemlerinin anlatımında idam edilen Deniz Gezmiş, Yusuf Aslan ve Hüseyin İnan da ismi anılan kişilerdir. Muhsin Candan, tutuklu bulunduğu Mamak’ta onlarla tanışmış ve anılarını anlatırken bu isimlere yer vermiştir.

Muhsin Candan’ın Sivas yangınını anlattığı bölümde ise Doktor Necdet ve Doktor Zafer de romanda yerini almıştır.

Şapkalı şair Attila İlhan ve “Ben Orhan için içmem!” diyen “suyu donmuş bir pınar” olan yazar Pınar Kür de romanda yer alan kişiler arasındadır.

Muhsin Candan’ın çağdaşı olmayan ama onun kişiliğini oluşturan isimlere bakıldığında ise karşımıza Sabahattin Ali ve Nazım Hikmet çıkmaktadır.

2.1.4.6.2. Sosyal Durumları Açısından Şahıslar Kadrosu

Sosyal durumları açısından şahıslar kadrosu şöyledir: Yazarlar ve Şairler, Öğretmen, Devlet Erkânı.

Yazar ve Şairler:

Roman, bir dönem eleştirisidir. Yazarlar ve yazarlık ve dönemin edebiyat çevrelerinin anlatıldığı bu romanda iki tür yazar tipi verilmiştir.

Muhsin Candan ve arkadaşlarının temsil ettiği aydınlıkçı ve toplumcu–gerçekçi yazarlarla birlikte Polat Haramioğlu'nun temsil ettiği post–modernist dalgaya kendilerini kaptırmış olan yazarlar romandaki yazarlık sınıfının temsilcileri olarak verilmiştir.

Muhsin Candan'a göre yazarlık, toplumu anlatan, toplumun acılarıyla birlikte, güzelliklerini de anlatan toplumdan uzaklaşmayan bir kurum olmalıdır.

Muhsin Candan, darbeler dönemini yaşamış, tutuklanmış ve işkence görmüş bir yazardır. Bu yaşadıklarına rağmen, küsmemiş ve mücadelesine devam etmiştir. Edebi otoritenin değişime uğradığı zamanlarda dahi, ideallerinden ödün vermemiştir. Türkülerle büyüyen ve türkülerle yaşayan Muhsin Candan, olması gereken bir yazardır.

Kurmaca bir kişilik olan Muhsin Candan, Aziz Nesin, Ural Armay, Attila İlhan gibi yazar ve şairlerin temsili olmuştur. Muhsin Candan'ın nezdinde dönemin toplumcu yazarlarının durumu ve etkinliği anlatılmış, bu kişilerin gerçek edebiyatçı oldukları anlatılmıştır.

Ancak 90'lı yıllarla birlikte ithal edilmiş olan edebi akımlar Türk edebiyatını da etkilemiş ve otoriteyi değiştirmiştir. Polat Haramioğlu bu otoriteye kapılmış yazarlardan biridir. Sadece tanınmayı ve rahat yaşamayı kendine ilke edinen bu yazar, topluma sırtını dönerek bohem yaşantısıyla yer edinmeye çalışan biridir. Medyanın gücünü ardına alan Polat Haramioğlu kendinden başka kimseyi düşünmeden yazarlık yapmaya devam etmektedir.

Polat Haramioğlu, post–modern akıma kendini kaptıran Pınar Kür, Orhan Pamuk, Adalet Ağaoğlu gibi isimlerin temsili olmaktadır. Geçmişini hiçe sayan, topluma sırtını dönen, erotizm, kan ve vahşet gibi temalarla prim yapmaya çalışan bu yazarlar, yazarın gözünde yozlaşan edebiyat çevresini yansıtmaktadır.

Öğretmen:

Öğretmenlik mesleğini yansıtan Alican, Sivas gibi karanlığın hüküm sürdüğü bir yerde idealist öğretmen sıfatıyla romanda yerini almaktadır. Alican, öğrencilerine sürekli kitap okumayı öğütleyen, sendika faaliyetleriyle öğretmenleri bir arada tutmaya çalışan biridir. Öğretmenlik yaptığı sürece kişiliğinden ödün vermeyen Alican, olması gereken öğretmen figürünü temsil etmektedir.

Devlet Erkânı:

Bu tanımlamaya giren Ayancık Belediye Başkanı Rıfat Örnek, Erfelek Belediye Başkanı Orhan Altay ve Çanakkale Belediye Başkanı İsmail Özay, yerel yönetimlerin başarılarıyla kalkınan toplumun liderleri konumundadır. Yaptıkları ile yaşadıkları yerleri geliştiren bu belediye başkanları, 90'lı yıllarda değişen siyasi dengelerin içerisinden sıyrılan örnek kişiler olmuşlardır.

Yazar, yerel yönetimlerin bu şekilde olması gerektiğini düşünmektedir. Toplumla birlikte kültürel değerlerin çoğaltılmasını amaçlayan bu kişiler, devletin yönetiminin küçük birer parçaları olmakla birlikte, devletin de bu şekilde olması gerekliliğini aktaran kişiler olmuşlardır.

Devletin gücünü yansıtan ve örnek olması gerek kişilerden biri de Sivas valisidir. Sivas valisi, şehrin kalkınması için kültürel faaliyetlerde bulunmuş ve şehrinin güzelleşmesi için elinden geleni yapmıştır. Yazar, sadece siyasi partiler açısından değil, atanan devlet memurlarının vazifeleri açısından da dönemi değerlendirmiştir. Sivas valisi, Sivas'ın içinde bulunduğu durumu değiştirmeye çalışan bir devlet memurudur.

2.1.4.6.3. Karakter Teşkili

Karakter teşkiline bakıldığında romanda anlatılan kurmaca kişilerin tümünün tip olduğu görülmektedir.

Muhsin Candan olması gereken aydın ve yazar tipini temsil etmektedir. Yağcı'ya göre yazar, Muhsin Candan gibi kaynağını Anadolu'dan ve toplumdan alan, toplumun düşüncelerini yansıtan olmalıdır.

Muhsin Candan'ın temsil ettiği ve gerçek kişilerle de örneklendirildiği bu yazar tipi, Türk edebiyatını canlandıracak ve yaşatacak kişilerdir.

Polat Haramioğlu ise topluma sırtını dönmüş, kaynağını yabancı akımlardan alan, sadece kendini düşünen ve yazarlığı sanat yerine mevki olarak düşünen yazarların simgeleştirildiği bir tiptir. Öner Yağcı, Polat Haramioğlu gibi yazarlara şiddetle karşı çıkmaktadır ve bu kişilerin yansıttığı tiplemelerin yanlış olduğunu vurgulamak istemektedir.

Alican, idealist öğretmen tipidir. Çevresini, öğrencilerini aydınlatmayı amaçlayan öğretmen tipini yansıtan Alican, yazarın öğretmenliğini de yansıtmaktadır. Yağcı'ya göre öğretmenlik yalnızca bilgi vermek değil, toplumu eğitmek olmalıdır.

Berrin'e gelindiğinde ise toplumun genel geçer zevklerini yansıttığı görülmektedir. Berrin, gördüğü ışıltılı dünyanın esiri olmuş ve bu ışıltılı dünyaya ayak uydurmaya çalışan gençlerin tiplemesi olmuştur. Berrin, aklını ve bilgisini kullanmak yerine lüks yaşamayı tercih eden ülkenin yozlaşmış kişilerinden biridir. Bu tiplemeyle yazar, yeni neslin sürüklendiği uçurumdan çıkmalarını istemiş, Berrin gibi bir yaşam sürmemeleri gerektiğini anlatmıştır.

2.1.5. Kaptan

Öner Yağcı'nın beşinci romanı olan *Kaptan* romanı olay örgüsü, bakış açısı ve anlatıcı, anlatım teknikleri, zaman, mekân ve şahıs kadrosu bakımından incelenmiştir.

2.1.5.1. Olay Örgüsü

Öner Yağcı'nın 12 Eylül ve 12 Mart'ı ele aldığı romanlarının beşincisi, otobiyografik özellikler taşıyan romanlarının ikincisi olan *Kaptan*, gerek anlatımıyla, gerek öznelliğiyle diğer romanlardan ayrılır.

Romanın başkişisi olan Kaptan Kaptanoğlu'nun hikâyesinin anlatıldığı romanda Kaptan'la birlikte darbe yıllarına uzanan süreç verilmektedir. Kaptan'ın yarım yüzyıllık serüveni aslında Türkiye'nin son yarım yüzyılını içermektedir.

Yeni yılın ilk günü doğan Kaptan, babasının isteğiyle bu adı almış ve ömrünün sonuna kadar, kaptanlık vasfını koruyarak yaşamını sürdürmüştür.

Kaptan'ın doğumuyla başlayan roman, onun çocukluğunu, ilk gençliğini, öğrencilik yıllarındaki sağ–sol olaylarına karışmasını ve bu dönemde yaşadığı tutuklanmalar ve işkenceleri anlatmaktadır.

Kendinden önceki romanlarında da olduğu gibi Yağcı, politikayla harmanladığını romanında Kaptan'ın öyküsünün anlatımında Türkiye'nin geçirdiği evreleri de anlatmak istemiştir.

Roman ana ve ara bölümlerden oluşur. Her bir bölümün başlığı o bölümle ilgili genel kanıyı okuyucuya yansıtmaktadır. Roman bir sunuyla başlamıştır. Öner Yağcı'nın görüşlerini anlattığı bu bölümle okuyucunun romana hazırlanılması istenilmiştir.

Ardından gelen “Kaptan’ın Yarım Yüzyıllık Serüvenine Giriş” bölümü ile okuyucu Kaptan’la tanıştırılır. Kaptan’ın doğumu ile başlayan serüveninde babasının ismini koyuşu, Kaptan’ın ailesi ve yaşadıkları çevre anlatılmıştır.

Birinci bölüm “Adam Olacak Çocuk” adını taşımaktadır. Kaptan’ın çocukluğu ve yaşantısının yanı sıra yaptığı yaramazlıklarla şekillenen fiziksel görünümü aktarılmıştır. Kaptan’ın hayatında derin izler bırakan bu çocukluk dönemi, onun kişiliğini de oluşturan olayları içermektedir. Bununla birlikte Kaptan’ın yaptığı yaramazlıklar anlatıldığı bölümlerde gelecekteki hali ile ilgili bilgiler parantez “( )” içerisinde verilmiştir. Bu ara bilgilerde gelecekteki Kaptan’la çocuk Kaptan’ın karşılaştırılması yapılmıştır.

Her bölümün sonunda diğer bölüme geçmeden önce Kaptan’ın tuttuğu günlüklerden alıntılarının yapıldığı ara bölümler bulunmaktadır. Bu ara bölümlerin ilki “Kaptanın ‘Çocukluk’ Defterinden” adını taşımaktadır. Bu bölümde Kaptan’ın ağzından yaşadıkları ve duyguları verilmiştir. Kaptan, babası Haydar Usta’nın ölümü üzerine hissettiklerini bu bölümde anlatmaktadır.

İkinci bölüm “Ben Gidiyorum Anne” adını taşır. Kaptan’ın ilk ayrılığının anlatıldığı bu bölümde Kaptan’ın okuma sevdası, girdiği sınavlar ve yatılı öğretmen okuluna girişi aktarılmıştır. Kaptan’ın bu gidişinin son gidiş olmayacağı anlatılmış ve okumak için çıktığı evinden Kaptan, pek çok kez ayrı kalacaktır. Kaptan, girdiği sınavlar sonucu öğretmen okulunda yatılı okumaya başlar. Yatılı öğretmen okulundaki yaşantısı ve yaşadıkları bu bölümde okuyucuya verilen bilgilerdir.

“Kaptan’ın “İlkgençlik” Defterinden” adını taşıyan ara bölümünde yine Kaptan’ın ağzından büyüme süreci ve yaşadıkları aktarılmıştır. Bu ilkgençlik döneminde tanıştığı ilk aşk da Kaptan’ın gözünden verilmektedir.

Üçüncü bölüm “Fırtına Kuşu” adıyla başlamaktadır. Bölüm, Eğitim Enstitüsü’nü kazanan Kaptan’ın Ankara’ya gelişiyle başlar. Yüksek okullu olan Kaptan’ın buradaki faaliyetleri, kendine seçtiği yol, sağ – sol kavgalarıyla şekillenen hayatı anlatılmaktadır.

Ara bölüm ise “Kaptan’ın “Gençlik” Defterinden” adıyla başlar. Burada Gazi Eğitim Enstitüsü’ndeki faaliyetleri sebebiyle polisle yaşadıklarını ve yediği dayak sebebiyle revirde geçirdiği anları anlatan Kaptan, hayatında iz bırakan bu olayı kendi bakış açısıyla anlatmaktadır.

“Öğrenirken Öğretmek, Öğretirken Öğrenmek” adını taşıyan dördüncü bölüm, Kaptan’ın 1971 muhtırasının olduğu dönemlerde sıkıyönetimce tutuklanması anlatılmaktadır. Bu tutuklanma esnasında yaşadıkları aktarılan Kaptan’ın yaşamının

şekillendiği de görülmektedir. Yolunu çizen Kaptan, girdiği mücadeleden vazgeçmeden yaşamını sürdürecektir.

"Kaptan'ın "Aşk" Defterinden" adlı bölümde ise Kaptan'ın Aynur'la ilişkisi ve onun gidişinin ardından Asiye ile olan ilişkisi verilmektedir.

"Bir Başka Gurbet"le başlayan beşinci bölüm Kaptan'ın tutukluluğunun bitiminin ardından askere sevk edilmesiyle başlamıştır. Askerlik şubesindeki albayın yardımıyla askere alınmayan Kaptan, İstanbul'a göçen ailesinin yanına gitmeye karar vermiştir. Ankara'dan İstanbul'a gidişi, ardından afla okuluna Ankara'ya geri dönüşü bu bölümde anlatılan olaylardır. 68'liler olarak anılacak olan bir kuşağın temsilcilerinden olan Kaptan'ın, yaşadıklarını geride bırakmadan, yaşadıklarını tartışarak Doğu'ya gidişi ile bölüm sona ermektedir.

"Kaptan'ın "Doğu" Defterinden"de ise atandığı Tozludere'deki yaşantısı ve Doğu'nun yoksulluğu, geri kalmışlığı Kaptan'ın gözünden anlatılmaktadır. Kaptan'ın "Doğu" Defteri, diğerlerine oranla daha geniş bir bölüme sahiptir. Kaptan'ın gördüğü ve "pek iç açıcı değil" tanımını yaptığı Doğu, yokluklarıyla Kaptan'ı etkilemiş ve onu çözüm yolları aramaya itmiştir.

"Yeni Dalgalar, Yeni Duvarlar ve Yeni Umutlar" romanın altıncı bölümünün adıdır. Kaptan'ın Tozludere'de uğradığı silahlı saldırı sonucu ağır yaralanmasıyla başlayan bölüm, açığa alınmasıyla devam etmiştir. Tozludere macerasının sonuna gelen Kaptan, askerliğiyle Doğu'ya tekrar geri dönmüştür. Bu kez Kars'a giden Kaptan, askerliğini burada tamamlamış, buradaki insanları ve memleketin diğer bir yüzünü görmüş yeni bir gurbeti yaşamıştır.

"Kaptan'ın "Askerlik" Defterinden" adlı ara bölümde ise Kaptan'ın gözünden Kars'taki askerlik yaşantısı anlatılmaktadır. Burada geçirdiği günlerde Kaptan, düşünmeye de oldukça fazla zaman bulmuş ve askerlik dönüşü ülkesi için yapması gerekenleri kararlaştırmıştır. Kaptan'ın görüşlerinin verildiği bu bölüm, onun kararlarını yansıtması bakımından oldukça önemlidir.

"Yedinci bölüm "Gün Gördüm Günler Gördüm" adını taşımaktadır. Asiye ile askerlik dönüşü evlenen Kaptan'ın hayatındaki değişimler ve yeniden Ankara'ya dönüşü bu bölümde anlatılan olayların başında gelmektedir. TÖB–DER'li öğretmen olan Kaptan'ın, faaliyetleri onu tutukluluğa götürür ve Kaptan, "Halkı suç işlemeye tahrik" suçundan hüküm giyer. Tutukluluk döneminin anlatılmasının ardından tahliye olan Kaptan, öğretmenlikten de atılmıştır. Çıktığında ise yaşantıdan ve hayattan koptuğunu

düşünmektedir. Pek çok şey değişmiştir ve Kaptan bu değişime ayak uydurmakta zorlanmıştır. İşsiz kalan Kaptan'ın kendi gibi arkadaşlarıyla kitabevi kurması, onun ayakta kalma mücadelesinin ürünlerinden biridir.

Öğretmenlikten atılan Kaptan, yaşadıklarının etkisiyle edebiyata yönelmiş, peşi sıra çıkardığı şiir kitaplarıyla okuyucuyla buluşmuştur. Kendi çevresinde oldukça beğeni toplayan Kaptan, edebi çevrelerin odağı olan İstanbul'da ise görmezden gelinmektedir. Buna rağmen yazmayı sürdüren Kaptan, yaşamını artık bu doğrultuda sürdürecektir.

"Kaptan'ın "Son" Defterinden" adlı bölüm ise Kaptan'ın ağzından anlatılan son bölümdür. Ödül törenindeki konuşmasının anlatıldığı bu bölümde Kaptan'ın polisçe engellenen konuşması ve paneldeki yaşadıkları verilmiştir. Çeşitli keyfi nedenlerle engellenmek istenen Kaptan'ın konuşması polisçe kameraya alınmış ve suç delili olarak görülmüştür. Kaptan, bu yaşadıklarını bu bölümde aktarmaktadır.

Son bölüm "Kaptan'ın Yarım Yüzyıllık Serüveninin Sonu (Mu?)" adıyla verilmiştir. Adından da anlaşılacağı üzere Kaptan'ın sonu hakkında net bir bilgi verilmemiştir. Bununla birlikte bu bölümde Kaptan'ın elli yıllık yaşantısının bir nevi özeti verilmiştir. Sonunda ise Kaptan'a ne olduğu belirtilmemektedir. Yazar, bu şekilde hayatımızda pek çok Kaptan olduğunu anlatmakta ve birinin ölümüyle mücadelenin bitmeyeceğini göstermektedir. Romanını,

"*Kaptan neredesin?*

Neredesin Kaptan?

Nerdesiniz ey Kaptanlar?..." (Yağcı,1999b:236) ifadeleriyle bitiren yazar, bu Kaptanların öncü yaşamlarını anlatmak istediğini belirtmiştir.

2.1.5.2. Bakış Açısı ve Anlatıcı

Romanda kendinden önceki romanlarında olduğu gibi tek bir anlatıcı bulunmamaktadır. Romanın ana bölümlerinde anlatıcı yazardır. Kaptan'ın yaşamının en ince ayrıntılarının verildiği bu bölümlerde anlatıcı, Kaptan hakkında her şeyi bilmektedir. Ailesi ile olan yaşamı, yaşadıkları, yaramazlıkları sebebiyle geçirdiği kazalar, kazandığı okullarda, hükümlü olduğu hapishanelerde, atandığı okullarda yaşadıkları hakkındaki bilgiler anlatıcı tarafından okuyucuya aktarılmaktadır.

Bununla birlikte anlatıcı–yazar zaman zaman olaylara müdahale ederek ara bilgiler de vermekte, okuyucunun gözünde Kaptan'ı her yönüyle canlandırmaktadır.

Anlatıcının yazar olduğu bölümlerde ilahi bakış açısı kullanılmaktadır. Yukarıda da belirtildiği üzere, anlatıcı her şeyi bilen ve gören kişidir. Kaptan'ın kaderini ve yaşantısını veren anlatıcı ilahi bakış açısıyla Kaptan'ın yaşantısını yönlendirmektedir.

Kaptan'ın anlatıcı olduğu "Kaptan'ın "…" Defterinden bölümlerinde ise Kaptan'ın ağzından duygular anlatılmaktadır. Betimleme yerine duyguların aktarımının kullanıldığı bu bölümlerde anlatıcı Kaptan, kendisini tanıtmaktadır. Yaşadıklarıyla birlikte çelişkileri, aşkları ve inancı bu bölümlerde okuyucuyla buluşturulmuştur.

Kaptan'ın anlatıcı olduğu bölümlerde ise bakış açısı olarak Kahraman (Ben) bakış açısı kullanılmaktadır. Kaptan'ın yaşantısı, kendi görüşleri ve düşünceleri doğrultusunda aktarılmaktadır.

2.1.5.3. Anlatım Teknikleri

Anlatım tekniklerine bakıldığında göze çarpan romanın geneline yayılmış olan öyküleyici anlatımdır.

Kaptan'ın doğumundan itibaren tüm yaşantısı öykülenerek romanda yer almıştır.

> *Kaptan"dı adı.*
> *Kaptan diyordu ona herkes.*
> *Soyadı Kaptan'dı, takmadı Kaptan, kod adı da Kaptan olmuştu ama mesleği kaptanlık değildi* (Yağcı,1999b:7).

> *Bir yaşına gelmeden konuşmaya ve yürümeye başladı bebek Kaptan. Doğuştan gür, dalgalı, sarı saçlarının kime çektiğini bir türlü bulamadılar. (…)*(Yağcı,1999b:9).

> *Birkaç yıl sonra kaynanası ölmüş, görümcesiyle kardeş gibi yaşamaya başlamışlar. Yıllar boyu taşımış onu Nezahat Hanım, yıllar boyu bir çocuk gibi bakmış ona; büyümeyen bir çocuk gibi* (Yağcı,1999b:41).

Öyküleyici anlatımın romana etkin olması, romana bir masal havası da vermiştir. Kaptan'ın öyküsünün anlatımının etkili ve akıcı olmasının nedenlerinden biri bu öyküleyici anlatımın romanın geneline yayılmasıdır.

Kaptan'ın anlatıcılığını üstlendiği bölümlerde de öyküleyici anlatıma yer verilmiştir.

> *Babam İnönü'nün partisinde ilçe yönetiminde olduğundan "siyaseti" dikkatle izlerdi. Ben de izlerdim, ona heveslendiğim, onun gözüne girmek istediğim için* (Yağcı,1999b:36).

Bunun dışında betimlemelere de yer verilen romanda, özellikle mekânların anlatımında betimlemeler geniş yer tutar.

> *Yerliköy'ün dümdüz toprağındaki uçsuz bucaksız buğday tarlalarını hiç unutmam. Özellikle ilkyazlarını çok severdim. Canlılık fışkırırdı çünkü ilkyazda. Çağıl çağıl suyuyla Yerliköy'ün kıyısından geçen ırmak coşardı. Binbir çeşit yeşiliyle süslenirdi doğa.*
>
> *Çocukluğumun memleketinin geniş ve düz ovasındaki beyaz, kırmızı, dağ rengindeki bozkırda kırmızı gelincikler, sarı çiğdemler, beyaz sarı papatyalar, yeşil yoncalar toprağı görünmez ederdi.*
>
> *Ayçiçeği tarlalarındaki güneşe bakan sarı yuvarlakların her biri bir dünya okurdu sanki. Mısır püsküllleri yürekleri yumuşatırdı. Nohutların ve buğday denizinin yeşilliğinde kaybolurduk.*
>
> *Yılkı atları koşardı, otlardı bize uçsuz bucaksız gibi gelen topraklarda. (…)*(Yağcı,1999b:37).

Genellikle bir kurumun ya da derneğin tanıtımı esnasında açıklayıcı anlatıma başvurulmuştur.

> *Kısaca Gazi diyorlardı, asıl adı Gazi Eğitim Enstitüsü'ydü; ortaöğretime çeşitli dallardan öğretmen yetiştiriyor. Türkçe, sosyal bilimler, matematik, fen, resim, müzik, beden eğitimi, İngilizce, Fransızca, Almanca bölümleri vardı. Bir de farklı olarak Eğitim bölümü. Oraya en az beş yıl ilkokul öğretmenliği yapanlar girebiliyor ve ilköğretim müfettişi, rehberlik uzmanı ya da psikoloji, sosyoloji, felsefe, mantık gibi derslerin öğretmeni olarak mezun olabiliyorlardı* (Yağcı,1999b:81-82).

Bu anlatımların dışında hemen her romanında olduğu gibi alıntılama (dipnot) tekniği romanda sıklıkla kullanılmıştır. Kaptan'ın örnek aldığı, kişiliğini oluşturan yazar ve şairlerin eserlerinden bölümler romanda alıntılarla verilmiştir. *Her bölümün başında italik olarak yazılmış, kimi zaman imzasız alıntılar bölüm hakkında da bilgi vermektedir.*

> *İnsan çok konuda yazabilir, ama en iyisi insan hakkında yazılandır, iyi insanların şarkısıdır* (Maksim Gorki) (Yağcı,1999b:39).

> *… Canımda damıttım seni ey zulüm*
> *Sancısını inceden kum gibi taşıdığım*
> *Kasığımda Amerikan kemendi*
> *Bağıra bağıra geceler boyu*
> *Kaskatı kesilip kan işediğim…* (Ahmed Arif) (Yağcı,1999b:103).

> *Güzel aşkım, tatlı aşkım,*
> *kanayan yaram benim*
> *İçimde taşırım seni*
> *Yaralı bir kuş gibi…* (Aragon) (Yağcı,1999b:191).

*Sevgisinin ilkesi, Pir Sultan'ın yıllar ötesinden gelen**, "Yarin bir çift sözü üşüttü beni / Yüce dağ başında buymuşa döndüm,"** deyişiydi.* (Yağcı,1999b:232).

Asın yüzün kesin dilin ama dilenen öldürmem beni" diye düşünürdü Hüdai gibi (Yağcı,1999b:232).

*Horatius'un, **"Niçin başka güneş başka toprak anarsın. Yurdundan kaçmakla kendinden kaçar mısın?"** sözünü biliyordu* (Yağcı,1999b:233).

Kaptan'ın kişiliğini oluşturan kişilerin eserlerinin yanı sıra, yine onun kişiliğini oluşturan unsurlardan biri de türkülerdir. Yaşadıklarıyla özdeşleşen türküler, romanda alıntılama tekniğiyle okuyucuya aktarılmaktadır.

Mahsus mahal dedikleri zindanda
Kalıram kalıram dostlar yandadır…
Vururam vururam öfkem kındadır…
Benim beyaz ak unum ak güvercinim
Bilirem bilirem gelen gündedir… (Yağcı,1999b:133).
Kaşın ceymelenmiş kirpik üstüne
Havada bulutun ağdığı gibi
Çiğ düşmüş de gül sineler ıslanmış
Yağmurun güllere değdiği gibi… (Yağcı,1999b:185).

Garip gönlüm durmaz oldu
Gözüm uzak görmez oldu
İşe güce varmaz oldu
Elim yavaşça yavaşça… (Mesleki) (Yağcı,1999b:188).

Bu alıntılarla birlikte yazarın kendi şiirlerinin de verildiği romanda anlatım kuru ve yavanlıktan çıkmış ve şiirsel bir anlatıma kavuşmuştur.

Romanda kullanılan tekniklerden biri de diyalog tekniğidir. "Dedim–dedi" şeklinde verilen karşılıklı konuşmalarda konuşma çizgisi "–" yerine tırnak işareti "…" kullanılmıştır.

Gel bakalım," dedi. "Niçin oruç tutmuyorsun sen?"
Böyle bir soruyla karşılaşmayı hiç beklemiyordu Kaptan, şaşırdı.
"Niçin soruyorsunuz Hocam?" dedi.
"Soruyu ben sorarım burada," dedi Halil Hoca. "Söyle bakalım, gâvur musun sen, yoksa Kızılbaş mısın?"
"Bunun sizi ilgilendireceğini sanmıyorum, Hocam," diye karşılık verdi Kaptan sakin sakin.
"İlgilendirip ilgilendirmediğini ben bilirim ulan!..." diyen Halil Hoca'nın sesi, iyice öfkeyle dolmuştu. "Konuş bakalım, Kızılbaş mısın, gâvur mu?..." (…)(Yağcı,1999b:58).

Bu konuşmalar, romanı masalsı anlatımdan kurtaran ve gerçekle ilintisinin olduğunu kanıtlayan diyaloglardır. Romandaki anlatımı hareketlendiren bu diyaloglarla anlatım tekdüzelikten de kurtulmaktadır.

2.1.5.4. Zaman

Zamana bakıldığında kendinden önceki romanlardan farklı olarak kronolojik bir zaman dilimi söz konusudur. Kaptan'ın 1 Ocak 1950'de doğumundan itibaren anlatılan yaşamı 1968 kuşağını, 1971 muhtırasını ve 1980 darbesini de kapsayarak 1999'a değin sürmektedir. Romanın sonunda da "Kaptan'ın elli yıllık serüveninin sonu (mu?)" (Yağcı,1999b:231) ifadesi kullanılmıştır.

"*Doğduğu yıl köklü değişiklikler oldu, seçimler yapıldı ve ülkeyi yeni bir parti yönetmeye başladı.*" (Yağcı,1999b:11) ifadelerinin yer verildiği romanda bu sebeple Kaptan'ın doğumuyla ilgili 1 Ocak 1950 tarihine ulaşılmaktadır. Demokrat Parti'nin liderliğiyle sonuçlanan 1950 seçimleri, Cumhuriyet Halk Partisi'nin Cumhuriyet'in ilanından itibaren süren hâkimiyetine son vermiştir. Demokrat Parti, 27 Mayıs darbesine kadarki on yıllık süreçte iktidarda kalmıştır. Ayrıca Kaptan'ın tutukluluğu sırasında yapılan kimlik tespitinde de şu ifadelere yer verilmektedir:

> *Haydar oğlu, Nezahat'tan olma, 1950 Yeşilkent doğumlu Kaptan Kaptanoğlu, Gazi Eğitim Enstitüsü ikinci sınıfta öğrenci…* (Yağcı,1999b:120) .

Babasının ölüm tarihi ise 5 Mayıs 1963'tür. 6 Mayıs'ta toprağa verilen baba Haydar Usta "bir Cumhuriyet çocuğu"dur (Yağcı,1999b:27). Ölümünde ise kırk yaşında olan Haydar Usta'nın ölüm tarihi de romanda belirlenmektedir.

> *Hiç unutmam 5 Mayıs günüydü. (…) Yürürken göz atıyordum ki o bana dehşet veren haberi gördüm:*
> *'Raylarda can verdi.*
> *Sincan – Ankara seferini yapan banliyö treni dün sabah saatlerinde Yenişehir istasyonuna yaklaşırken rayların üzerinde yürümekte olan Haydar Kaptanoğlu (40) adlı vatandaşa çarparak ölümüne sebep oldu. Olay yerinde parçalanarak ölen Haydar Kaptanoğlu'nun cesedi morga kaldırılırken olay hakkında soruşturmaya da başlandı.'* (Yağcı,1999b:31).

Gazi Eğitim Enstitüsü öğrencisiyken Filistin'e kaçma girişimlerinin başarısızlıkla sonuçlanması sonucu tutuklanan Kaptan ve arkadaşlarının cezaevine girdikleri tarihe

bakıldığında ise sıkıyönetimin ilan edildiği 1971 yılına denk geldiği görülmektedir. Bu yıllarda iki yıl hapis yatan Kaptan, çıkan afla yeniden okuluna geri dönmüş ve okulunu 1974'te tamamlamıştır (Yağcı,1999b:130–136).

Doğu'da yaptığı öğretmenlik esnasında da tarihe ilişkin bilgiler verilmektedir. Ancak bir bölümde,

"*Yılın son gecesini komşu bir ilçede geçirdim. (…) 25. Yaşımı kutlamış oldum.*" (Yağcı,1999b:171) ifadeleri verilmektedir. Bu ifadelerden de anlaşılacağı üzere 1974–75 yıllarında Doğu'ya atanmıştır. "Kaptan'ın "Doğu" Defterinden" adlı bölümde ise 20 Eylül'den itibaren günlüğünden parçalar vermekte ve okuyucuyu gün gün bilgilendirmektedir. Günlüğünden verilen parçalar 25 Ocak 1975'e değin sürer (Yağcı,1999b:150–174).

1980 darbesinin ardından uzun bir tutukluluk dönemi geçiren Kaptan'ın hayatı 1985'e dek hapishanelerde geçmiştir. 1985 sonrası ise kendisini verdiği edebi çalışmalarla 2000'li yıllara gelinmektedir.

Başta da belirtildiği üzere zaman, kronolojik olarak ilerlemektedir. Kaptan'ın elli yıllık serüveni ile birlikte Türkiye'nin de son elli yılının aktarıldığı roman, "Öner Yağcı, (Akçay–Ezberler Evi, Üsküdar, Ocak–Eylül 1999)" ifadeleriyle son bulur (Yağcı,1999b:236). Bu ifadeler romanın yazıldığı ve yayımlandığı tarihtir.

2.1.5.5. Mekân

Kaptan'ın elli yıllık serüveninin anlatıldığı roman, Yeşilkent'te başlar.

> *Anadolu'nun Karadeniz bölgesinde ama Karadeniz'le pek ilgisi olmayan, İç Anadolu'nun bozkırına daha yakın olan, çok eski bir tarihe sahip küçük bir ilçesinde, Yeşilkent'te doğmuştu* (Yağcı,1999b:8).

Daha sonra babasının Devlet Üretme Çiftliği'ndeki görevi nedeniyle aile Yerliköy'e taşınmıştır.

> *Ailesi de, babası Devlet Üretme Çiftliği'nde iş bulduğu için ve Yeşilkent'e birkaç saatlik uzaklıktaki başka bir ilçeye ama bu kez İç Anadolu'nun başka bir ilçesine, Yerliköy'e taşındı* (Yağcı,1999b:11-12).

Çocukluğu Yerliköy'de geçen Kaptan'ın yaşamı okuduğu okullarla sürekli yer değiştirmekle geçmiştir. Yıllar sonra kaçaklık yaşadığı dönemde de Kaptan, Yerliköy'e geri dönecek ve bir süre burada kalacaktır (Yağcı,1999b:122-123).

Ortaokuldan sonra kazandığı öğretmen okulunda yatılı okuyan Kaptan'ın yaşamı bu yerde devam eder. Romanda ismi verilmemekle birlikte yazarın yaşantısından kesitlerle verilen romanda bu yerin Tokat olduğu düşünülmektedir.

Okulu bitirdiği yıl yaz tatilinde memleketine dönen Kaptan, çevre ilçe ve köylerdeki arkadaşlarını ziyareti sırasında gezdiği yerleri de okuyucuya aktarmaktadır. Bu yerlere bakıldığında Yenikışla Köyü (Yağcı,1999b:77), Çerçi Köyü (Yağcı,1999b:77), Emirseyit Köyü (Yağcı,1999b:78) isimlerinin verildiği görülmektedir.

Emin'in köyü olan Yenikışla, Kaptan'ın kaçaklık döneminde Kaptan'a saklanacak mekân olmuştur. Emin'in evinde bir aydan fazla kalan Kaptan, burada saklanmış ve tutukluluğuna kadarki süreyi burada geçirmiştir (Yağcı,1999b:125).

Gazi Eğitim Enstitüsü'nü kazanan Kaptan'ın bir sonraki mekânı ve ana mekânı Ankara olmuştur. Ankara, okuduğu şehir ve başkent olmasının yanında, onun fikirlerinin geliştiği ve kişiliğinin olgunlaştığı mekândır.

> *Ankara'daydı işte. Bir düşünü gerçekleştirmek için Ankara'daydı.* (Yağcı,1999b:79).

Ankara'da Gazi Eğitim Enstitüsü'yle birlikte anılan mekânlara bakıldığında öncelikle Ankara otobüs terminali (Yağcı,1999b:79), Tandoğan Alanı (Yağcı,1999b:79) ve Atatürk Orman Çiftliği (Yağcı,1999b:79) verilmiştir.

Ankara, Kaptan'ın gözünde ayrı bir öneme sahiptir. Siyasal hayatının olgunlaştığı Ankara'da okulla birlikte katıldığı faaliyetler, Dev – Genç'in bir militanı olmasıyla giriştiği mücadele, katıldığı miting, toplantı ve konferanslar, Kaptan'ı çizdiği yolda emin adımlarla ilerletmektedir. Bu sayede Ankara'nın yine pek çok semti ve bununla birlikte karakolu da romana mekân konumundadır.

Kızılay'da bildiri dağıtan ve gazete satan (Yağcı,1999b:90) Kaptan, Ankara'daki sanayi Çarşısında (Yağcı,1999b:92) işçilerden dayak yiyen arkadaşlarına destek olmakta; Amerikan Bilgi Merkezi'ne Molotof atmakta (Yağcı,1999b:97) ve bildiri dağıtılırken yakalanarak Çiftlik Karakolu'nda sabahlamaktadır (Yağcı,1999b:98). Bununla birlikte diğer fakültelerle de haberleşme ve dayanışma içerisinde olan Kaptan ve arkadaşları bu okullara da gitmekte ve oradaki eylemlere katılmaktadır.

Ankara'da yaşadığı dönem boyunca oldukça yoğun ve ağır günler geçiren Kaptan'ın yaşamı Ankara ile şekillenmiştir. Gazi Eğitim Enstitüsü'yle ve Ankara'yla şekillenen hayatı, yine Anakara'daki bir mekânda değişecektir. 1971 sonrası gelen sıkıyönetimle ve bir süre yaşadığı kaçaklık döneminin ardından kendisini bulduğu Mamak Askeri Cezaevi, Kaptan'ın hayatının dönüm noktalarından biridir.

> *On beş gün dolunca Mamak cezaevine gönderildiler. Mamak semtindeki askeri birliğin adıyla anılıyordu cezaevi. Birinci sınıf askeri cezaeviydi. Sıkıyönetim öncesinde yalnızca tutuklu, hükümlü asker ve subaylar kalırdı, şimdiyse yalnızca "siyasiler" doldurmuştu cezaevini* (Yağcı,1999b:131).

Mamak ve Ankara'nın dışında romanda anlatılan mekânlardan biri de Mersin ve Antakya'dır. Filistin'e kaçma girişimlerinin bir ihbar sonucu başarısızlıkla sonuçlanması, Kaptan ve arkadaşları, kendilerini Antakya'nın sınır karakolunda bulmuştur. Künefe ve humusu ilk olarak burada tadan Kaptan, Antakya'yı –ki ismi romanda verilmemiştir– hayatının sonuna kadar unutmayacaktır (Yağcı,1999b:113).

"Filistin'e kaçma girişimi" diye bir suçun hukukta yeri olmadığı için serbest bırakılan Kaptan ve arkadaşları, savcının baskın ve düşmanca tavırları sebebiyle "döviz kaçakçısı" olarak kendilerini Mersin'de bulmuşlardır.

> *Demek ki Ankara'daki sıkıyönetim onların Mersin'de tutuklu olduklarını bilmiyor ve radyo, gazete ilanıyla arıyordu onları* (Yağcı,1999b:120).

Zaman zaman öğrenci olayları ve işçi mitingleriyle (Yağcı,1999b:92) romanda anılan İstanbul, Kaptan'ın ailesinin oraya yerleşmesiyle romandaki mekânlardan biri haline gelmiştir. Kaptan, askeri okul sınavlarına girdiğinde de İstanbul'a gitmiştir. Burada arkadaşı Caner'le gezen Kaptan, sınavların ardından memleketine geri dönecektir (Yağcı,1999b:43). Bu süre içerisinde Caner'le birlikte Florya'yı (Yağcı,1999b:44), Sirkeci'yi (Yağcı,1999b:44) ve Sahaflar Çarşısı'nı (Yağcı,1999b:45) gören Kaptan, İstanbul'u ve denizi ve özellikle askeri sınavları kazanan arkadaşı Caner'i unutmayacaktır.

Cezaevinden çıktıktan sonra askerlik şubesine gönderilen Kaptan, askere alınmayınca ailesinin yanına İstanbul'a gitmiştir.

> *'Hadi geçmiş olsun evladım. Nereye gideceksin şimdi?'*
> *'İstanbul'a, ailemin yanına.'*
> *'İstanbul'da mı ailen?'*

> *Evet albayım. Yerliköy'de oturuyorduk ama, geçen yıl İstanbul'a göçmüşler, ben de ilk göreceğim İstanbul'daki evimizi* (Yağcı,1999b:140).

İstanbul'a ailesinin yanına giden Kaptan, af çıkmasıyla Ankara'ya geri dönmüş ve okulunu bitirmiştir. Bu tarihten sonraki mekânı ise Doğu'dur. Doğu'nun bir şehrinin ilçesinde Tozludere'de bir ortaokulda öğretmenliğe başlayan Kaptan, Doğu'nun soğuğuyla ve daha önemlisi yoksulluğu ve yoksunluğuyla mücadele içerisindedir.

> *İlk sorunu yaşamaya başladım işte:*
> *Elektrik! (…)*
> *(…) Çocukluk günlerime dönmüş gibiyim. Gaz lambasıyla geçmişti çocukluğum, elektrik direkleri dikilip elektriğin yakında geleceği söylendikçe nasıl bir merakla bekliyorduk anlatamam* (Yağcı,1999b:150).
> *Dertleri yazıyordum; elektrik, çay, su, gaz, tüp, toz, rüzgâr ve arkadaşsızlık…* (Yağcı,1999b:151).

Tozludere'nin –ismi değiştirilmiş olabilir; çünkü böyle bir ilçe yoktur– Ağrı'nın bir ilçesi olduğu görülmektedir. Romanın pek çok yerinde Ağrı ve çevresi ile ilgili bilgiler bulunmaktadır.

> *Ağrı dağının Tepesi hep bulutlar içinde ama görünen yerleri bembeyaz* (Yağcı,1999b:154).
> *Tam kıyısında Fırat'ın bir kolu olan Murat suyu akıyor. Öyle bir ırmak ki insan korkuyor görünce. Baharda daha bir canavarlaşırmış, karlar eriyince* (Yağcı,1999b:154).

> *Tahir Geçidi kapalıymış. Beş gündür gazete gelmedi Tozludere'ye* (Yağcı,1999b:171).

Bu bölgede yaşayan halka bakıldığında oradaki Ferit Baba nezdinde şu ifadelere başvurulmuştur:

> *Anlama olanağı yok Tozludere insanını. Karmaşık bir toplumsal yapısı var:*
> *Araplar, Acemler, Caferiler, Kürtler, Şafiler, Terekemeler, Türkler…* (Yağcı,1999b:153).

> *Türk, Acem, Terekeme, Kürt, Azeri herkesle dosttur Ferit Baba* (Yağcı,1999b:169).

Tozludere'de de faal bir yaşam sürdüren Kaptan'ın buradaki öğretmenliği uğradıkları silahlı saldırı sonucu bitmiştir. Yarıyıl tatiline giden ve içlerinde Kaptan'ın da bulunduğu bir grup öğretmenin arabası kurulan pusuyla kurşunlanmıştır (Yağcı,1999b:177–180).

Saldırı sonucu uzun süre hastanede kalan Kaptan, açığa alındığını öğrenmiş ve hemen ardından askere alınmıştır.

Bu durumda karşımıza Doğu'nun yeni bir mekânı çıkmaktadır. Kars'ta askerliğe başlayan Kaptan'ın burayla ilgili ifadeleri şu şekildedir:

> *Doğu'nun Paris'i…* (Yağcı,1999b:183).

> *Yine Doğu'ydu gittiği yer, Doğu'nun en Kuzey'iydi.*
> *Gittiği yer, Enver Paşa'nın on binlerce yoksul Anadolu delikanlısını dondurduğu dağların memleketiydi.*
> *Nâzım Hikmet'in yaşamı boyunca hasret olduğu kızıl kızıl, nokta nokta, renk renk alabalıklarla, çam ormanlarıyla doluydu.* (Yağcı,1999b:183).

> *Taşıyla, toprağıyla, ormanıyla, dağıyla, çamuruyla, karıyla, Allahüekber dağlarındaki Paldum Geçidi'yle, ağıtları ve öfkelenen bilinci Anadolu'yla bir çığ gibi anlatırdı Enver Paşa'nın çılgınca serüvenini.* (Yağcı,1999b:184).

Askerlik bitimi döndüğü Ankara'da öğretmenliğe başlayan Kaptan, Asiye ile evlenerek yeni bir yaşama başlamıştır. Burada da faal yaşamına devam eden Kaptan, TÖB–DER yöneticiliği yapmaya başlamıştır (Yağcı,1999b:191). Ancak Ankara'daki mekân tutukluluk sebebiyle Mamak'tır.

> *İşte yine Mamak'taydı* (Yağcı,1999b:202).

> *İlk üç yılını Mamak'ta geçirdi Kaptan* (Yağcı,1999b:203).

Geçirdiği tutukluluk döneminin ardından Kaptan Kaptanoğlu'nun yaşamı Ankara'da değil, İstanbul'da devam etmiştir (Yağcı,1999b:211).

Bununla birlikte Çağdaş Sanatevi'nin açılışıyla birlikte Kaptan, "Marmara'nın kıyısındaki kente" taşınmaya karar vermiştir.

> *Marmara kıyısındaki bu kente yerleşmeye karar verdi o gece* (Yağcı,1999b:214).

Bozkırın küçük bir kasabasında başlayan elli yıllık serüvenini Anadolu'nun pek çok şehrinde ve en önemlisi Ankara'da geçiren Kaptan'ın yaşamını nerede sonlandırdığı ya da nerde yaşadığı romanda verilmemiştir. Elli yıllık serüveni boyunca mücadeleden vazgeçmeyen Kaptan, "kaptanlık" vasfını ömrünün sonuna kadar sürdüren biri olmuştur.

2.1.5.6. Romanda Şahıs Kadrosu

Romandaki şahıslar, fonksiyonları bakımından birincil ve ikincil kişiler; sosyal durumları açısından da şahıslar kadrosu olarak incelenmiş ve ayrıca karakter teşkili yapılmıştır.

2.1.5.6.1. Fonksiyonları Bakımından Şahıs Kadrosu

2.1.5.6.1.1. Birincil Kişiler

Romandaki tek birincil kişi Kaptan Kaptanoğlu'dur. Kaptan'ın elli yıllık serüveni içerisinde hayatına giren kişiler yalnızca onun hayatını anlatan figürler olmuşlardır.

1 Ocak 1950'de doğan Kaptan Kaptanoğlu'nun adının "Kaptan" olması babası sayesindedir. Babası Haydar Usta, futbol tutkusu sebebiyle oğluna Kaptan adını koymuştur.

> *İşin aslı, Kaptan adı, Haydar Usta'nın futbol tutkusundan ileri gelmiştir.*
> *Futbolu seviyordu, oğlunun büyüyünce futbolcu ve tuttuğu Fenerbahçe'ye kaptan olmasını istiyordu. (…)*(Yağcı,1999b:9).

Kaptan, doğumundan itibaren farklı bir çocuktur. Bir yaşına gelmeden konuşan ve yürüyen (Yağcı,1999b:9), doğuştan gür, dalgalı, sarı saçlara sahip olan (Yağcı,1999b:9), "duvaklı doğan (Yağcı,1999b:10), ayağının ikinci parmağı bağ parmağından uzun olan (Yağcı,1999b:9) ve avucunun içindeki kalın –K– harfi şeklindeki çizgiyle doğan (Yağcı,1999b:11) Kaptan'ın "çok şanslı biri" olacağı anlatılmaktadır. Ön dişlerinin arasının açık olması (Yağcı,1999b:11) sebebiyle de Kaptan'ın çok şanslı olacağına karar verilmiştir.

Kaptan'ın altı kişilik bir ailesi vardır. Anne babasıyla birlikte bir ablası ve bir abisi vardır. Bununla birlikte evde halası da bulunmaktadır.

Kaptan'la ilgili bu genel tanımlamaların ardından çocukluğunun anlatıldığı bölümde –Adam Olacak Çocuk adını taşıyan bölümde– Kaptan'ın meraklı ve sorgulayıcı yapısıyla birlikte, yaptığı yaramazlıklar anlatılmaktadır.

> *Kaptan'ın yaramazlığı dillere destan olmuştu. Yaramazdı ama kavgacı değildi. Birilerine, arkadaşlarına karşı değil, bir şeylere karşıydı onun yaramazlıkları* (Yağcı,1999b:14).

Bu, "bir şeylere olan karşılığı" ömrünün sonuna kadar devam ettiren Kaptan'ın yaşamı karşı geldiği güçlerle sürekli çatışma halinde geçmiştir.

Kaptan, okumayı oldukça seven biridir. Çocukluğunun yalnız geçirdiği bölümlerde kitaba olan tutkusu artmış, okudukça ve yeni bir şeyler öğrendikçe bilinçlenmiştir. Yalnızlığıyla kitaplara dalan Kaptan'a yol gösteren babası olmuştur. Kaptan, babasının kitaplığındaki kitaplarla okuma serüvenine başlamıştır.

> *Bu yalnızlık günlerinde sevmişti okumayı da.*
> *Okumak yalnızlığının ilacıydı. Okumak bir şeylere olan sevgisini çoğaltıyordu çocuk Kaptan'ın. Tabii bir şeylere olan nefretini de.* (Yağcı,1999b:14-15).

> *Sonra onun kitaplığına daldım.*
> *Küçücük'ünü okudum Orhan Kemal'in. Mahmut Makal'ın Bizim Köy'ünü okudum. Tek Adam, Yılanları Öcü, İnce Memed, Hababam Sınıfı, Zübük ardı ardına geldi. Mahmut Esat Bozkurt'un Atatürk İhtilali bu kitap seli içinde beni ilk kapan olmuştu. Yerliköy'ün biraz dışında olan evimizden ya hiç çıkmıyordum ya da çıkıp ıssız çiftlik yolunda saatlerce gezine gezine kitapların dünyasını tanıyarak dünyamı genişletiyordum* (Yağcı,1999b:35).

> *'(…) "Sen küçük bir kasabada bunları nasıl öğrendin?'*
> *'Babamdan, babamın kitaplarından ve Mehmet Öğretmenimden,' dedi Kaptan* (Yağcı,1999b:47).

Kaptan'ın sınıf bilinci ve siyasetle ilgisi babası Haydar Usta'nın faal siyasi hayatından kaynaklanmaktadır. İnönü'nün partisinin ilçe yöneticilerinden (Yağcı,1999b:36) biri olan Haydar Usta, oğlu Kaptan'a sosyal sınıf bilincini ve siyaseti aşılamış, bilgi ve tecrübelerini ona aktarmış, okumasına destek olmuş ve onun gelişmesini sağlamıştır (Yağcı,1999b:27).

İyi bir işçi ve iyi bir işveren olan (Yağcı,1999b:30) Haydar Usta'nın desteğiyle okumaya ve araştırmaya yönelen Kaptan, bilinçli adımlarla çocukluğunu geçirmiştir.

> *Çocukluğumdan beri sıkı bir Cumhuriyet gazetesi okuru olmamın nedeni de babamdı. Babamın mirasını devralmış duyumsuyordum kendimi* (Yağcı,1999b:34).

Siyasal bilincinin çocukluğunda oluşmaya başladığı Kaptan'ın siyasete –egemen siyasete– olan güvensizliği de çocukluğunda başlamıştır.

> *İlk siyasal eylemim "Vatan Cephesine" girmekti.*
> *Siyasetin iğrençleşmiş, kokuşmuş olduğunu gösteren bir eylem üstelik.*
> *Babamın ilçedeki rakipleri hem muziplik olsun diye, hem de babamı kızdırmak için devlet radyosunda benim ve ablamla abimin adlarını da "Vatan Cephesi"ne giren yurttaşlar arasında saydırmışlardı.*
> *Hükümetin borazanı haline gelen devlet radyosu, rastgele bildirilen isimleri "Vatan Cephesi"ne girmiş göstererek güya hükümet partisinin yurttaşlar arasında desteğinin arttığını kanıtlıyordu. Ölmüş insanların, çocukların, haberi olmayanların adları bir bir radyodan sayılıyor ve böylece bir güç gösterisi yapılarak muhalefete gözdağı verilmek isteniyordu. Bunun karşısında da "Güçbirliği Cephesi" kuruluyor ve Cumhuriyet'in ilk yıllarında oluşturulmaya çalışılan ulusal bütünlüğün temelleri bir de bu açıdan yok edilmeye çalışılıyordu. (…)*(Yağcı,1999b:36-37).

Ömrünün sonuna kadar aktif siyasetin içerisinde olan Kaptan, egemen güçlerce pek çok kez haksızlıklara uğrayacak ve kendisini savunmak zorunda kalacaktır.

Okuma sevgisini kendisine aşılayan babasının yanı sıra onun okumasına yardımcı olan Türkçe öğretmeni Kemal Hoca ile birlikte Kaptan, liseyi ve yüksek okulu kazanmış ve eğitimini sürdürmüştür. Ancak siyasete olan ilgisi ve bilinçli yaşamı onu diğer öğrencilerden farklı yapmış ve sivrilmeye, öne çıkmaya başlamıştır.

Öğretmen lisesine gittiği dönemlerde de etkin siyasetten kopmayan Kaptan, kısa süre sonrasında Öğrenci Derneği'nde kendini bulmuştur.

> *Öğrenci Derneğinden söz ettiler. Zaten biliyordu Kaptan, meraklıydı bu işlere* (Yağcı,1999b:62).

Bu aktif yaşamı ile birlikte Kaptan, yaptıklarının tam olarak bilincinde değildir. Solculuk terimiyle karşılaşan Kaptan, bu terimin ne ifade ettiğini bilememekle birlikte babasından öğrendikleriyle belli bir siyasi grubun içerisinde bulmuştur kendini.

> *Solcuydular, evet. Ama solculuk neydi ki? Bağımsızlıktan yana olmak mıydı? Dinsizlik miydi? Özgürce düşünmek miydi? Eşitlik istemek miydi?...* (Yağcı,1999b:63).

"*Hafiften siyasetle ilgisi olan yazılar*"la (Yağcı,1999b:64) okuldaki kültürel faaliyetlere katılan Kaptan, okulda gittikçe güçlenmekte ve örgütlenmektedir. Düzenle, idarecilerle çatışması da bu dönemde başlamıştır.

> *Onun ve arkadaşlarının yaptıklarını engellemek istiyordu idareciler* (Yağcı,1999b:65).

> *Bir keresinde, okuldaki üç öğretmenin Anadolu'nun başka yerlerine sürgün edilmesini protesto etmek amacıyla boykot yaptılar.*
> *(…) Yöneticilerin ve birkaç öğretmenin uyarısıyla, tehdidiyle, baskısıyla ikinci dersten sonra derslere başlanabilmişti. (…)*
> *(…) İdarenin disiplin soruşturmasında Kaptan'a yüklendiler* (Yağcı,1999b:66).

> *Okuduğu üç yıl boyunca birçok soruşturma geçirdi Kaptan. Ufak tefek disiplin cezası aldı ama her şeye karşın bitirdi okulunu* (Yağcı,1999b:71-72).

Bununla birlikte yetkin güçlerle çatışması sonucu sansürle de tanışan Kaptan, baskılara boyun eğmek yerine pek çok kez farklı çözümlerle faaliyetlerine devam etmiştir.

> *Kaptan da bu uyarı üzerine incelikle yapmaya başladı işini. Birçok şey söyleyecek ama siyasi sözcükler kullanmayacaktı işte. Sansürü aşmanın yolunu bulmuştu kendince. Sanatın yenmeyeceği tek sansürün otosansür olduğunu biliyordu* (Yağcı,1999b:64).

> *En sevdiği şairin adıyla, en sevdiği yazarın soyadını bir araya getirip "Nâzım Kemal" adıyla yazılarını sürdürdü* (Yağcı,1999b:68).

Siyasal yaşamına ve kültürel faaliyetlerine Gazi Eğitim Enstitüsü'nde de devam eden Kaptan, dönemin sağ–sol çatışmaları içinde kendine bir yol çizmiş ve o yolda ilerlemiştir.

> *Okula gideli bir hafta oldu ama dolu dolu geçti günleri Kaptan'ın* (Yağcı,1999b:82).

> *Kaptan okula geleli bir hafta oldu ama hemen birtakım işlerin içinde buldu kendini* (Yağcı,1999b:82).

Burada da Öğrenci Derneğinin aktif bir üyesi olan Kaptan, okulda bulunduğu sürece kültürel faaliyetleri eksik etmemiş, pek çok etkinliğin içinde yer almıştır. Lisede anlamaya ve tanımaya başladığı solculuk, Kaptan'ın Ankara'daki yaşamının yanında yer almıştır.

Lisedeki gibi bilinçsizce değil, dernek ve örgütlenmelerle bilinçli olarak "DEV–GENÇ"in bir militanı olmuştur (Yağcı,1999b:90).

Kendisini "fırtına kuşu"na benzeten Kaptan, devrimci bir genç olmuştur (Yağcı,1999b:101). Tüm fırtınalara, çatışmalara karşın mücadeleden vazgeçmeyen, özgürce yaşamayı tercih eden Kaptan, bu bilinçle ömrünü sürdürmüştür.

Kendisini okutan, yatılı okullarla onun yaşamının sorumluluğunu ve bakımını üstlenen devletine ve kendisini yetiştiren toplumuna karşı sorumlulukları olduğunu düşünen Kaptan, bunun için siyasi ya da silahlı mücadeleye girmekten çekinmemektedir.

> *'Ben,' diyordu "toplumumuzun bir adım ileriye gitmesi için üzerime düşen görevi yapmalıyım.*
> *Çünkü kendisini toplumuna borçlu duyumsuyordu..*
> *Bu borçluluğu kitaplardan, tarihimizdeki örneklerden, öğrenmişti.*
> *Mademki toplum onun okuması için olanaklar açmış, parasız yatılı okullarda okutarak yaşamı daha iyi kavramasını sağlamıştı, öyleyse o da öğrendiklerini toplumuna aktarmak, öğrendiklerinin gereğini yapmak zorundaydı, böyle düşünüyordu* (Yağcı,1999b:104).

Bu bilinçle harekete geçen Kaptan, öğrenmek ve öğretmek için yaşamını sürdürmeye başlamıştır. Gazi'deki öğrencilik yıllarının ardından Filistin'e kaçmaya çalışırken yakalanan Kaptan, yeni bir siyasal baskının içerisinde bulur kendini. Bu baskının adı ise sıkıyönetimdir. 1971 muhtırası ile gelen sıkıyönetim, Kaptan ve Kaptan gibi düşünen insanları pusturmaya çalışmış ve hemen hepsini hapishanelere doldurarak siyasal faaliyetleri sona erdirmiştir.

Egemen güçlerle çatışması bu dönemde de süren Kaptan'ın yeni kurulan hükümet sebebiyle yaşamı değişecektir. Bununla birlikte okulunu bitiren Kaptan, mücadelesini atandığı Doğu'da da sürdürmeye devam etmektedir.

Tüm yaşamı süresince mücadele içerisinde olan ve etkinliklerini bırakmayan Kaptan, karşılaştığı zorluklarla, gördüğü işkencelerle, yaşadığı mahpusluklarla yolundan vazgeçirilmeye çalışılmış, ancak bu yoldan dönmemiştir.

Yaşamını doğumundan itibaren "şanslı–şanssız" ikilemi içerisinde geçiren Kaptan, pek çok kez kendisine bu soruları sormuş ve cevaplar aramıştır.

Sinemaya gitmeyi, oyunlar izlemeyi, dost muhabbetlerini bırakmayan (s.220), yurdunu, yurdunun toprağını, dağlarını, sularını seven (s.231), sevgisizleri, acımasızları, bağnazları, adaletsizleri insandan saymayan (s.232), ayrılıklar, acılar, dayaklar, işkenceler, pusular, suikastlar gören (s.232), coşkusunu ve inancını hiç eksik etmeyen (s.233), şiire ve

edebiyata tutkun olan (s.233), yapay güzelliklere aldanmayarak gerçek aşk ve sevgi peşinde koşan (s.234) Kaptan'ın elli yıllık serüveni ile birlikte yazarın da elli yıllık serüveni romanda anlatılmıştır.

2.1.5.6.1.2. İkincil Kişiler

İkincil kişilere bakıldığında Kaptan'ın hayatının anlatımında birer figür olan kişilere yer verildiği görülmektedir. Kaptan'ın kişiliğinin oluşmasında, yaşadıklarını atlatmasında destekleriyle olduğu kadar fikirleriyle de katkıları olan bu kişilere bakıldığında öncelik ailesine verilmiştir.

Kaptan'ın babası Haydar Usta, Kaptan'ın ismini koymakla kalmamış, onun kaderini de belirleyerek yaşamını şekillendirmiştir.

Haydar Usta, 29 Ekim 1923 yılında doğan bir "Cumhuriyet çocuğu"dur. Bu Cumhuriyet, onun yaşamını da şekillendirmiş ve Haydar Usta'yı demokrasi yolundan ayırmamıştır (Yağcı,1999b:27).

Adana Ziraat Okulu'nu bitiren Haydar Usta, adından da anlaşılacağı üzere iyi bir motor ustasıdır.

> *Motorların dilinden anlardı, motorların ustasıydı.*
> *'Haydar Usta' derlerdi ona. Herkes "Haydar Usta" derdi* (Yağcı,1999b:28).

Aktif olarak siyasetin içerisinde olan Haydar Usta, oğlunun yaşamını etkileyen ilk kişidir. Kaptan'ı "Ulus" ve "Cumhuriyet" gazeteleriyle tanıştıran, siyasetin ne olduğunu anlatan, kitaplığı ile Kaptan'a okuma sevgisini aşılayan kişi Haydar Usta'dır (Yağcı,1999b:27–35).

İşinde usta olan Haydar Usta, evde ise 'baba'dır.

> *Akşamları evde "Baba" olurdu.*
> *Ablamla ayrı, abimle ayrı, benimle ayrı ilgilenirdi.*
> *Önce tek tek kucağına alır, öper, nasıl olduğumuzu sorardı. Sonra da tabii ki, benim o gün ne yaramazlılar yaptığıma gelirdi sıra* (Yağcı,1999b:29).

Haydar Usta, etkin bir siyasetçidir. İnönü'nün partisinin ilçe yönetiminde bulunmuş ve 27 Mayıs'ta tutukluluk geçirmiştir (Yağcı,1999b:30–36). Siyasetle olduğu kadar, ilçenin

kültürel faaliyetleriyle de ilgili olan Haydar Usta, ilçenin kalkınması için elinden geleni yapmıştır.

> *Kim ilçesinde "sinema"nın yaşaması, "tiyatro" getirilmesi için uğraş veren bir kültür savaşçısı olabilirdi? Kim ilçesindeki çocukların kitap okuyacakları bir "okuma odası" açılması için belediyeyle uğraşıp dururdu* (Yağcı,1999b:27).

Sosyal ve siyasal bilincin Kaptan'da oluşmasını sağlayan Haydar Usta, romandaki ve Kaptan'ın hayatındaki etkin kişilerin başında gelmektedir. Haydar Usta'nın 5 Mayıs'taki ölümü ve ardından 6 Mayıs'taki defini ile birlikte Kaptan, hayatının dönüm noktalarından birini yaşadığının farkındadır. Bundan sonraki hayatını, babasının öğretileriyle ve düşünceleriyle şekillendirecek ve ilerlediği yolda babasının izlerini arayacaktır.

Haydar Usta'nın ölümü, romanda simgeleştirilmiştir. Cumhuriyet'in ilan edildiği 29 Ekim 1923'te doğan baba Haydar Usta'nın ölümü ile birlikte yazar şu ifadeleri kullanmaktadır.

> *Gömülen Cumhuriyet miydi o gün? Bir süre sonra yapılan yerel seçimlerde, 27 Mayısta iktidardan indirilen partinin yerine kurulan bir parti iktidara gelecek ve Cumhuriyet'in kazanımlarının sinsi sinsi kemirilmesine yeniden başlanılacaktı…* (Yağcı,1999b:34).

Babasıyla birlikte babası gibi düşünen insanların sindirilmeye çalışıldığı dönemde babasının ölümü, Cumhuriyet kuşağını temsil eden kuşağın ölümü anlamına gelmektedir (Kuşkaya, 2000).

Babanın ölümü bir kuşağın yitirilmesinin yanında Kaptan'ın yalnızlığı anlamına da gelmektedir. Kendisine güvenen, kendisine destek olan en büyük yardımcısını yitiren Kaptan, büyük bir yalnızlığın içerisinde babasının kitaplarıyla avunmaya çalışmaktadır.

Bu ölüm aynı zamanda başka bir ölümün de simgeleştirilmesidir. 6 Mayıs 1972'de idam edilen Deniz Gezmiş, Yusuf Aslan ve Halil İnan'ın ölümlerinin anlatılması için 6 Mayıs'ta baba Haydar Usta'nın intiharı anlatılmaktadır.

> *Yaşam unutturmadı: Deniz–Yusuf–Hüseyin de birkaç yıl sonra, 6 Mayıs'ta idam edildiler. Hem de yanımızdaki hücrelerden alınıp!...* (Yağcı,1999b:34).

Yaşamıyla olduğu kadar ölümüyle de pek çok kişinin hayatını etkileyen Numan Usta, Kaptan'dan sonra romandaki en etkin kişidir.

Romandaki diğer kişilere bakıldığında etkin bir figür görülmemektedir. Anne Nezahat Hanım, kocasının ölümünden sonra terzilikle ailenin geçimini sürdürmeye çalışan, ailesinin sorumluluğunu üstlenen ve Kaptan'ın okuması için fedakârlıklarda bulunan tipik Anadolu kadınıdır.

Evlendiğinden itibaren kendisini ev işlerindeki mücadele içerisinde bulan Nezahat Hanım, ilk önceleri kayınvalidesine ve görümcesine (Yağcı,1999b:41) daha sonra da çocuklarına bakmakla yaşamını sürmüştür.

> *Nezahat Hanım evlenirken gelin gittiği evde üç kişiyle karşılaşmış yani. Kocası, kaynanası ve görümcesi.*
> *"Kimseleri yok," demiş Haydar Usta, "Sokağa mı atalım. Bizimle birlikte kalacaklar."*
> *Birkaç yıl sonra kaynanası ölmüş, görümcesiyle kardeş gibi yaşamaya başlamışlar. Yıllar boyu taşımış onu Nezahat Hanım, yıllar boyu çocuk gibi bakmış ona; büyümeyen bir çocuk gibi. Hareketlerle konuşmaya başlamışlar, aralarında yeni bir dil oluşmuş ve sanki. Bu dili çocuklar da kapmışlar ve bakışarak, işaretleşerek anlaşmışlar halalarıyla* (Yağcı,1999b:41).

Oğlunun okumasına karşı olmayan ve ona destek olmak için elinden geleni yapan anne Nezahat Hanım'ın Kaptan'la ilgili düşünceleri, kaygılı bir annenin düşüncelerini yansıtmaktadır.

> *Hem gitsin istiyordu hem gitmesin.*
> *Gitsin istiyordu, "Daha çocuk o, ne yapar gurbetlerde bir başına?... Kim yıkar çamaşırını, kim diker söküklerini?... Hasta olunca kim çorba pişirir, başında bekler soğuk havluyla? Kim ıhlamur kaynatır?* (Yağcı,1999b:40).

Kaptan'ın sıkıyönetimce arandığı dönemlerde de onu saklayan annesi olmuştur. Oğlunun başına bir şeyler gelmesinden korkan anne, onu saklamış ve ona destek olmuştur (Yağcı,1999b:123-124). Ancak Kaptan, annesinin bu denli fedakârlıklarına sürekli evden ayrılışlarıyla karşılık vermiştir.

Kaptan, her gidişinde hep aynı ifadeyi kullanır: "*Ben gidiyorum anne…*" Bazı zamanlar ise bunu söylemeye vakit dahi bulamaz (Yağcı,1999b:39-40).

Kaptan'ın ailesine bakıldığında ablasının ve abisinin adı geçmemektedir. Sadece Kaptan'a destek aile olarak temsil edilmektedir. Abisinin bir şirkette çalıştığı ve bu şirket sayesinde bir süre sonra İstanbul'a göçtükleri, ablasının ise nişanlanıp bir süre sonra

evlendiği romanda geçen anlatımlardır. Abisi, Kaptan'ın okul yıllarında ve tutukluluk dönemlerinde maddi ve manevi olarak yardımcı olmuştur. Halası Emine'nin ise sadece sağır ve dilsiz olduğu verilmiş, daha sonra akıbeti üzerinde durulmamıştır.

Bununla birlikte Kaptan'ın hayatındaki önemli kişilerden biri akrabası olan "Kültür Mustafa"dır.

> *(…) en sevdiği akrabası gazete bayiliği ve kitapçılık yapan Kültür Mustafa'nın dükkânına gitti.*
> *Sınava girdiğini söyleyince çok sevindi Mustafa Abisi, "İnşallah kazanırsın da sık sık görüşürüz," dedi* (Yağcı,1999b:48).

> *Başta annem olmak üzere, ablam ve abimden, birçok öğretmeninden, birçok arkadaşımdan, başka, Yeşilkent'teki Halamın oğlu Mustafa Abi unutamadığım insanlardan biri.*
> *Yardımı, ilgisi, desteği, yaşamımda büyük bir izi var. Kitaplar, öğütler verdi bana. Hafta sonları onun yanına, Yeşilkent'e gidip geldim hep. Harçlığımı; defterimi, kalemlerimi, kırtasiye gereçlerimi yıllar boyunca o verdi. Ben gitmediğim zamanlar Yeşilkentli birisiyle gönderdi…* (Yağcı,1999b:73).

Akrabalarının dışında Kaptan'ın hayatı dostluklarla çevrilidir. Ortaokulda ve öğretmen okulunda edindiği arkadaşlıklarını unutmayan (Yağcı,1999b:53) Kaptan, kıymetini bildiği arkadaşlıkları sayesinde pek çok kötü durumdan kurtulmuştur.

> *Dostluklar… Dostluklar… Emin, Nazmi, Adem, Öztürk, Cahit, Doğan, Ali, Hüseyin…* (Yağcı,1999b:54).

Özellikle Emin'in yardımlarını gören Kaptan, onunla arkadaşlığını hayatı boyunca sürdürecektir. Hüseyin ve Ali adlı arkadaşlarının yardımları sayesinde beden eğitim dersinden geçen Kaptan, öğretmen lisesinden mezun olmuştur (Yağcı,1999b:74-75).

Okuldaki öğrenci derneğiyle birlikte tanıştığı arkadaşlarına bakıldığında da Nedim ve Şenel isimleri karşılaşılır (Yağcı,1999b:62-63). Okuldaki derneğin seçimlerine katılan Kaptan, Nedim ve Şenel'le birlikte faaliyetlerde etkin bir konuma gelmiştir.

Bu faal yaşamını Gazi Eğitim Enstitüsü'nde de sürdüren Kaptan, burada üst sınıftaki "abi"leriyle birlikte yeni bir mücadeleye girişmektedir. Burada ona yardımcı olan arkadaşlarına bakıldığında Uğur Abi, Zeki, Rıfat gibi bölümünün üst sınıflarından kişilerle karşılaşılmaktadır (Yağcı,1999b:82-83).

Derneğin başkanı "müthiş bir insan" olan Zeki (Yağcı,1999b:.82), seçim listesinin başkanı Rıfat (Yağcı,1999b:84) ve Uğur, Kaptan'ı yetiştiren ve ona destek olarak yardımcı olan arkadaşlarıdır. Sınıfında da başarılı olan Kaptan'ın sınıf arkadaşları onunla birlikte aynı düşünceye ve çabaya sahip öğrencilerdir.

> *Sınıfındaki onbeş kişinin üçü kızdı, Hülya, Beyhan ve Oya. Hemen kaynaştılar. Aralarında sorun çıkaracak birisi yok gibiydi. Tümü de seçilerek alınmıştı bölüme. Denizlili Özkan'ın bir şiir kitabı bile çıkmıştı daha önce. Kaptan'dan birkaç yaş büyük olan Çankırılı Ahmet de sürekli şiir okuyor ve şiir yazıyordu. (…)*
>
> *(…) Ispartalı Bekir, Balıkesirli Mehmet, Eskişehirli Yusuf ve Erzincanlı Gürhan da okumayı seven insanlardı* (Yağcı,1999b:85).

Filistin'e kaçma girişimi sırasında ise yanında Hikmet ve Celal adlarındaki arkadaşları bulunmaktadır. Tutukluluğu sırasında ise onu karşılamaya gelenlerin arasında Gazi'li arkadaşı Harun bulunmaktadır.

Ailesinden çok arkadaşlarıyla hayatını geçiren Kaptan için arkadaşları aileden öte olmuşlardır. Hayatının pek çok evresinde yanında bulunan arkadaşları Kaptan'ı yüreklendiren ve ona dayanak olan kişiler olmuşlardır.

Tozludere'deki öğretmenliği sırasında uğradıkları silahlı saldırıda ise yanında bu defa öğretmen arkadaşları Cesim ve Hüseyin bulunmaktadır (Hüseyin'in adı ilk olarak Hilmi olarak geçmektedir. Ancak romanın ilerleyen sayfalarında Hüseyin olarak verildiği görülmüştür).

> *Tozludere'nin bir köyünde öğretmenlik yapan Cesim'in arabasıyla gideceklerdi. Hilmi adlı bir köy öğretmeni onlarla birlikte gelecekti* (Yağcı,1999b:177).

> *Cesim yaşamıyordu. Başından aldığı kurşunla ölmüş olmalıydı.*
>
> *Arkada oturan Hüseyin'de kurşun yarası yoktu ama araba devrilince başını çarpmıştı, kafası kanıyordu, ayaklarından biri de dizinin altından yaralanmıştı* (Yağcı,1999b:178).

Kaptan'ın yaşamının anlatıldığı romanda birer figür olan bu arkadaşlar ve Kaptan'ın ailesi, onun yaşamını geliştiren kişilerdir.

Kaptan'ın yaşamını geliştiren diğer kişilere bakıldığında ise Kaptan'ın âşık olduğu kadınlar gelmektedir.

Öğretmen okulunda âşık olduğu Nuran, Kaptan'ın ilk aşkıdır.

İlk aşkıydı bu.
Ama ne aşk!
(…) Aşk fırtınasına da o delicoş günlerinde tutuldu…
Gençliğinin ilk günleriydi.
Kalbi aklımın önüne geçiyordu elinde olmadan.
Söz geçiremiyordu kendine.
Onu, onun gülüşünü görmeden, onun sesini duymadan duramaz oldu.
Görmese, duymasa yaşayamayacağını sandı.
Her an Nuran'daydı aklı. (…)(Yağcı,1999b:67).

Bu ilk aşkın verdiği heyecanla Nuran'a tutulan Kaptan, yaptığı her işte onun gözüne girmeye çalışmaktadır. Nuran'ın beğendiği her yeni etkinlik onun için gurur kaynağı olmuştur. Ancak Nuran'la olan ilişkisi Gazi Eğitim Enstitüsü ile birlikte Kaptan'ın bilinçlenmesi ve kendisini "devrim"e vermesiyle birlikte bitmiştir. Kaptan'ın hayatına başka bir aşk, devrim aşkı yerleşmiştir.

Bununla birlikte tanıştığı DEV–GENÇ'li Aynur ile birlikte Kaptan yeni bir aşka doğru yönelmiştir. Aynur, içinde bulundukları siyasi grubun getirdiklerini bilmekte, bu bilinçle hareket etmektedir.

Yine Âşıkım.
Ama ne aşk.
Yarın devrim olacak beklentisinden aşka ayıracak zamanımız mı var?
Aynur da bilincinde bunun (Yağcı,1999b:101).

Öğrenci Derneği yönetimindeki en cevval kızdı Aynur; üstelik Kaptan'ın sevdiğiydi (Yağcı,1999b:115).

Aynur'la olan ilişkisi ise Aynur'un yurtdışına gitmesiyle son bulmuştur. DEV–GENÇ'li biri olan Aynur, devrim günlerinin getirdiklerinden kendi payını almış ve yaşamını yurtdışında sürdürmeye başlamıştır.

Kaptan'ın hayatına giren son kadın ise Asiye'dir. Asiye ile olan birlikteliğini evliliğe götüren Kaptan, Asiye'nin desteğiyle ve sevgisiyle ayakta durmaktadır.

Aynur yurtdışına gitti.
Koptuk iyice. (…)
Aşksız duramıyor muyum ne?
Yoksa şıpsevdi miyim?
Yine âşık oldum işte.
Asiye'ye…
Çukurovalı bir fizik öğretmeni.
Birkaç toplantıda karşılaştık, ısındık birbirimize.

Nuran'ın gözlerine benziyor gözleri, gülüşü de Aynur'un gülüşüne… (Yağcı,1999b:137).

Tozludere dönüşü Ankara'da evlenen Asiye ile Kaptan, orada bir yaşama başlamıştır. Ancak gelen 1980 darbesi ile yaşamları yeni bir dönemece girecektir. TÖB – DER yöneticileriyle birlikte tutuklanan Kaptan, Mamak Askeri Cezaevi'ne oradan da başka bir cezaevine gönderilmiştir. Bu süre boyunca desteğini esirgemeyen Asiye, Kaptan'ı sürekli ziyaret etmiş ve onun yanında olmuştur. Ancak gözaltına alınan Asiye, orada yaşamını yitirmiştir.

Asiye'nin öldüğünü gazeteden öğrendi Kaptan.
"Yazgı mı bu yoksa?" dedi. "Bu mu şans? Bu mu benim şansım?"
"Sekiz gündür gözaltında tutulan Asiye Kaptanoğlu'nun emniyette fenalaşarak hastaneye kaldırıldığı ve kurtarılamadığı…" yazılıydı gazetede.
Haber bile vermemişlerdi Kaptan'a.
Bu nasıl insanlıktı?
Buna can dayanır mıydı?
Kaptan dayandı (Yağcı,1999b:205).

Asiye'den sonra hayatına kimseyi sokmayan Kaptan, dostluklarıyla ve etkinlikleriyle yaşamını sürdürmüştür.

2.1.5.6.2. Sosyal Durumları Açısından Şahıslar Kadrosu

Sosyal durumları açısından şahıslar kadrosu şöyledir: Öğretmen, Polis, Asker.

Bu bölümde romana yerleştirilen kişilerin mesleki açıdan incelenmesi yapılacaktır. Meslekleri ile romanda yer edinen bu kişilerin yaşantılarına ve yaptıklarına bakıldığında her meslekteki ikilem yazar tarafından ortaya konmaktadır. Her mesleğin içerisinde mesleğini idealleri uğruna yapanlar ve mesleğini yaparken 'yüz karası' olanlar bulunmaktadır. Mesleki açıdan bakıldığında ilk karşımıza çıkan öğretmenliktir.

Öğretmen:

Kendisi de bir öğretmen olan Kaptan Kaptanoğlu'nun yaşamında karşılaştığı öğretmenler, onun hayatını yönlendiren kişiler olmuşlardır.

Kaptan'ın ilk karşılaştığı öğretmen figürü ortaokuldaki Türkçe öğretmeni Kemal Hoca'dır. Kaptan'ın yeteneğini, ilgisini ve bilgiye aç kişiliğini ilk fark eden Kemal Hoca, onun okuması için elinden geleni yapmıştır.

> *Ortaokuldaki Türkçe öğretmeni Mehmet Bey günlük tutmaya, yaşadıklarını, düşündüklerini yazmaya özendirmişti onu (…)* (Yağcı,1999b:25).

> *Şanslıydım, ortaokuldaki öğretmenimin çok yardımı oldu bana. Bunca sevilen bir adama karşı vefa duygusu için olmalı diye düşünüyorum, bir de öğrenme isteğiyle dolu biri olduğumdan.*
> *Kitaplar verdiler bana.*
> *Hiç unutmam bir gün Türkçe öğretmenim Mehmet Bey, elimden tutup bir terziye götürdü beni. Koltuğunda getirdiği paltoyu tezgaha bırakıp, "İşte bunu Kaptan'a göre küçülteceksin," dedi* (Yağcı,1999b:35).

> *Ne yapalım ne edelim?" derken Mehmet Öğretmen, "Parasız yatılı okulların kökü tümüyle kuruması ya!..." dedi.*
> *Şanslıydı Kaptan, çünkü kendisini seven, kendisiyle ilgilenen, kendisini okutmak isteyen Mehmet Öğretmen gibi bir öğretmeni vardı.*
> *Kaptan'ın şansı olan Mehmet Öğretmen, bulabildiği başvuru belgelerini getirip doldurttu Kaptan'a* (Yağcı,1999b:41-42).

Tanıştığı bu ilgili öğretmenle birlikte hayatına bir yön veren Kaptan, yatılı öğretmen lisesinde de Kemal Öğretmen gibi idealist öğretmenlerle karşılaşacaktır.

Yatılı öğretmen lisesinde karşılaştığı idealist öğretmenlerden biri de Bedri Öğretmen'dir. Kaptan, Bedri Öğretmen'le birlikte TÖS'le tanışmıştır.

> *Koşarken düşündü de. TÖS'e, Türkiye Öğretmenler Sendikası'na gidecekti. Öğretmen adayı değil miydi? Elbette onun hakkını da ararlardı. Hem okuldan öğretmenlerini de bulurdu orada. Buldu da.*
> *Tanıdığı, hem de iyi tanıdığı, sözlü sınava girdiğinde onu zorlu sınava çeken, ona şiirler okutturup, yazarları ve kitapları soran Bedri Öğretmen de oradaydı. (…)*
> *"Hazır mısın Kaptan?" dedi Bedri Öğretmen. "Okula gidiyoruz. Hiç korkma. Bir şey yapamaz sana artık. Anlaştık mı?" (…)*
> *(…) Kaptan'ın bir dayak girişimine tepkisi ve Tös'le ilk tanışması böyle oldu…* (Yağcı,1999b:61-62).

Kaptan'ın öğrenciliği boyunca tanıştığı öğretmenlerin çoğu idealist ve öğretmeyi amaçlayan kişilerdir. Bununla birlikte karşılaştığı öğretmenlerden bazıları, öğretmenin nasıl olmaması gerektiğini veren açıklamalarla romanda yer almıştır.

Kaptan'ın yatılı öğretmen okulunda tanıştığı Halil Öğretmen bunlardan biridir. Kaptan'ın alevi olması ve oruç tutmaması ile ilgili olarak aşırı tepki gösteren Halil Öğretmen, bağnazlığın simgesi olmuştur.

> *(…) Öğretmen elindeki kağıda Kaptan'ın adını yazdıktan sonra, "Etüt arasında beni görmeye gel, öğretmenler odasına," deyip çıktı sınıftan.*
>
> *Ürktü Kaptan, çünkü öğretmenin davranışı sertçeydi biraz. Sınıfta oruç tutmayan birinin çıkmasına kızmıştı besbelli. Diğer sınıflardan kaç kişi vardı acaba?*
>
> *Etüt bitince öğretmenler odasına gitti. Halil Hoca bekliyordu Kaptan'ı. Oturduğu yerden;*
>
> *"Gel bakalım," dedi. "Niçin oruç tutmuyorsun sen?"*
>
> *(…) "Niçin soruyorsunuz Hocam?" dedi.*
>
> *"Soruyu ben sorarım burada," dedi Halil Hoca. "Söyle bakalım, gâvur musun sen, yoksa Kızılbaş mı?"*
>
> *(…) "Kaçmaya çalışıyorsun ha! Benim elimden kurtulacağını mı sanıyorsun komünist piç!* (Yağcı,1999b:57-58).

Önyargılarla yaklaşan Halil Hoca, Kaptan'ın Aleviliğine karşı düşmanlık göstermiş ve onun kişiliğine ya da öğrenciliğine bakmadan sadece dini göstergelerle Kaptan'ı dövmeye çalışmıştır.

Önyargılarla öğretmenlik yapan bir diğer isim ise sağ görüşlü Beden Eğitimi Öğretmeni'dir.

> *Son sınıftayken beden eğitimi öğretmenimiz okulunu yeni bitirmiş biriydi. Üç hilalli rozet vardı ceketinin yakasında. Takmıştı bana. "Bu okuldan mezun etmem seni!..." diye tehdit etmişti dersin birinde. Sınıf arkadaşlarım duymuştu bunu. Dediğini de yapar mı yapardı* (Yağcı,1999b:74).

> *Nişanlısı Gazi Eğitim Enstitüsü'ndeymiş. Onu ziyarete geldiği bir gün karşılaştık. Öcümü alabilirdim, çok istiyordum ama öğretmenimdi benim, elimi nasıl elimi kaldırabilirdim?*
>
> *(…) "Düşünceniz ne olursa olsun, öğrencileriniz arasında ayrım yapmayın* (Yağcı,1999b:75).

Bağnaz ve dinci öğretmen tipi ile sağcı öğretmen tipinin anlatıldığı romanda karşı çıkılan bir öğretmen tipi de "Muhbir öğretmen"dir. Sıkıyönetimin ardından başlayan solcu avı, bazı öğretmenleri muhbirliğe götürmüş, öğrencilerini tutuklatmış ve onların ceza almalarına sebep olmuşlardır.

> *İspiyoncu öğretmenler bile çıkmaya başlamıştı.*

> *Biri, Muhbir öğretmen, okulda ailesiyle birlikte kalan, okulun tüm olanaklarını kişisel malıymış gibi kullanan biriydi. Okulda kaldığı lojmanın çevresini telle çevirip kendine mal eden ve orada sebzeler eken, kümes kurup tavuklar besleyen, iki tane kangal köpekle oralara kimseyi yaklaştırmayan, okuldan eve yemekler taşıyan, kantinden haraç alır gibi para vermeden bir şeyler alan, okulun hizmetlilerini özel uşağı gibi kullanan, yere bakıp yürek yakan cinsinden sinsi, mızmız bilinen bir öğretmendi. Öğretmenliği rezil eden biriydi. Elinde listeler askerlere öğrenci yakalatıyordu. Sıkıyönetime dilekçe üstüne dilekçe verip yeni isimler ekliyordu listesine* (Yağcı,1999b:121).

Okulun her imkânından yararlanıp okulun öğrencilerine sırtını dönen bu öğretmen "devletin beslediği asalaklar"dan biri olarak görülmüştür. Sadece yaranmak ve kendi geleceğini garanti altına almak için yalan söyleyen bu öğretmen yazarın gözünde öğretmenlik mesleğini küçük düşüren biridir. Yazar, öğretmenliğin böyle olmaması gerektiğini anlatmak istemiştir.

Yazara göre öğretmenlik, eğitimi amaçlayan bir meslek olmalı, hiçbir öğrenciyi dini, ırkı ya da görüşleri sebebiyle ayırmamalı ve herkese eşit davranmalıdır.

Polis:

Kaptan'da polis figürü her zaman kötü figürler arasında gösterilmiştir. Roman boyunca Kaptan'ın tanıştığı tüm polisler, sistematik işkenceci, saldırgan ve hükümetin kolluk kuvveti olarak gösterilmiştir.

Kaptan'ın karşılaştığı ilk polis emniyet müdürü Adnan Bey'dir. Yatılı öğretmen lisesinin açtığı resim ve şiir sergisi sırasında Kaptan'ın şiirine hiddetlenen emniyet müdürü Adnan Bey, Kaptan'ın tutuklanmasını istemiş ve onun nezarette kalmasına sebep olmuştur.

> *Sergiyi gezen emniyet müdürü Adnan Beyin bir şiire takılması nedeniyle gözaltına alındı.*
> *(…) Polisler Kaptan'ı alıp karakola götürdüler. (…) Polisler de bir anlam verememişlerdi müdürlerinin tavrına* (Yağcı,1999b:69-70).

Emniyet müdürü Adnan Bey ile daha sonra da karşılaşacak olan Kaptan, onun düşmanca tavırları sebebiyle sürekli zanlı durumuna düşmüştür. Filistin'e kaçma girişimleri sırasında yakalanan Kaptan'ın sorgulanması sırasında karşısına çıkan Adnan Bey, aynı düşmanca tavrını sürdürmektedir.

> *Çünkü emniyet müdürü olan Adnan Bey bir yıl önce Kaptan'ın öğretmen okulunda okuduğu ketten gelmişti buraya. Oradan geldiği için,*

> *Kaptan da orada okumuş olduğu ve şiir sergisindeki olayla tanışmış oldukları için orayla ilgili başladı sorgulamaya* (Yağcı,1999b:108).

Emniyet müdürünün yanı sıra polislerin genel tavrı da "kötü"dür. İlk tutuklanması sırasında kelepçelenen Kaptan, kelepçelenmeyi anlayamamıştır.

> *Polisin biri "Uygulama böyle," diye karşılık verdi. "Kaçmamam için."*
> *"Niçin kaçayım ki," dedi Kaptan saf saf. "Kaçmam."*
> *"Kaç kaçma," dedi polis kelepçeyi kilitlerken, "Emir böyle ne yapalım?* (Yağcı,1999b:70).

Polisin uygulamalarıyla pek çok acıyla karşılaşan Kaptan, polisle birlikte dayakla ve küfürle tanışmış; sistemli işkenceyle karşılaşmış ve her eyleminde, her faaliyetinde polisin dayağını tatmıştır. Polis, Kaptan'ın ve yazarın gözünde acımasızdır, insanlıktan çıkmışçasına hayvanlara yapılan muameleler gibi muamele etmektedir.

Hükümetin kolluk kuvveti olan polis, halkı ya da devleti değil; hükümeti, egemen gücü temsil etmektedir.

Asker:

Asker, polisten daha farklı gösterilmiştir. Polis hükümeti temsil ederken asker ise devleti temsil etmektedir. Romanda Kaptan'ın karşılaştığı asker tiplerine bakıldığında ise Mamak Askeri Cezaevi'nde bulunan askerlerin dışındakilerin "iyi" insanlar oldukları görülmektedir. Kaptan, Filistin'e kaçmak için sınırdan geçmeye çalışırken bir manga asker tarafından tutuklanır. Bu askerlerin başındaki asteğmen –okulunu yeni bitirmiş 68'lidir– "vur emri" gelmesine rağmen, Kaptan ve arkadaşlarını vurdurtmamış, tutuklamıştır.

> *Vurun!..." diye emir verdiler ama ben kıyamadım," dedi onlara. "Üç Dev–Gençli sınırı geçecek ihbarı yapılmış da…* (Yağcı,1999b:107).

Tutukluluğu sırasında karşılaştığı teğmen de –Aynur'un abisi– "iyi bir asker"dir. Kaptan ve arkadaşlarına düşmanca değil dostça davranmıştır.

Tutukluluğunun ardından sevk edildiği askerlik şubesindeki Orhan Albay da Kaptan'a iyi davranmış ve onun askerliğini tecil ederek okuluna dönmesini istemiştir. Daha sonra Orhan Albay'ın sınıf arkadaşı Oya'nın babası olduğunu öğrenen Kaptan, bu askeri hayatının sonuna kadar iyi hatıralarla anmıştır.

Karıncaincitmeyen cinsinden biriymiş, bir kez olsun kırmamış annesini, de, kendisini de, Oya'yı da (Yağcı,1999b:142).

Her meslekte kötülerin olduğunu anımsatan yazar, Kaptan'ın Mamak Askeri Cezaevi'ndeki günlerini anlattığı bölümlerde Üsteğmen Burhan bu tiplemeye uyan asker olarak okuyucunun karşısına çıkmaktadır.

Üsteğmen Burhan sert biriydi, sağcıydı, alıp yırttı Kaptan'ın yazdıkların. (Yağcı,1999b:136).

Aynı şekilde Mamak'ta bulunan cezaevi müdür Albay Mustafa da "kötü" asker tiplemesinin örneklerindendir. Tutukluları cezalandırmaktan çekinmeyen, üzerlerine ateş açtıracağını söyleyen ve askerlerine tutukluları dövdürten Mustafa Albay, sıkıyönetimin sertleştirdiği kişilerin başında gelmektedir.

Her meslek grubunun tezatlarıyla birlikte verilmesiyle romanda "iyi–kötü" tanımının yanı sıra "mesleğini hakkıyla yapan" ve "mesleğini işleri için kullanan" kişiler anlatılarak, bu mesleklerin nasıl olması gerektiği üzerinde durulmaktadır.

Bu bağlamda karşımıza çıkan meslek tipleri, savcı ve yargıçlarla birlikte doktorlardır. Cezaevindeki "Nazi" doktor Metin, kötü bir doktora örnekken, Kaptan'ı ücretsiz muayene eden göz doktoru iyi doktora örnek verilmiştir.

2.1.5.6.3. Karakter Teşkili

Karakter teşkiline bakıldığında romanın tüm kişilerinin birer tipleme olduğu aşikardır. Kaptan'ın yaşamının anlatıldığı romanda ilk tip kuşkusuz Kaptan'dır.

Devrimci kişiliğiyle, siyasi bilinciyle doğumundan itibaren solcu olan Kaptan, kendisi gibi pek çok solcu vatandaşın tiplemesi olmuştur.

Yaptıklarıyla, faaliyetleriyle ve düşünceleriyle ve militanlığıyla "solcu"luğun tüm gerekliğini yerine getirmektedir.

Mesleki tiplemelerin yanı sıra romanda verilen ve belirgin özellikleriyle tanımlanan tiplemelerden biri de "sağcılar"dır. Romanda sağcıların ağır eleştirisi bulunmaktadır.

Yazara ve Kaptan'a göre sağcılar, "Milliyetçilik" düşüncelerine sahip olmakla birlikte bu milliyetçiliği yerine getiremeyen kişilerdir.

> *Tanrı Dağı kadar Türk, Hıra Dağı kadar Müslüman" olan kalabalık "Kahrolsun Komünistler!" diye bağırarak taş yağmuruna tuttu TÖS'ün olduğu apartmanı* (Yağcı,1999b:91).

Sağcılar, romanda Nazilerle eş tutulacak kadar Kaptan için düşmandır. Almanya'dan kaçan Edward Zuckmayer adlı öğretmenin yaşadıklarıyla sağcılar bir tutulmaktadır.

> '*Naziler de böyle yaptılar!' diyordu kendi kendine* (Yağcı,1999b:95).

Sağcıların ağır eleştirisi ve Kaptan'ın tanıştığı tüm sağcıların kötü olması yazarı böyle bir anlatıma itmiştir. Doğumundan itibaren "sol" görüşler içerisinde yetişen Kaptan için sağcılık ve sağcılar "ırkçılığın, gericiliğin" simgesidir.

2.1.6. Kir

Çalışmanın son, yazarın altıncı romanı olan *Kir* romanı olay örgüsü, bakış açısı ve anlatıcı, anlatım teknikleri, zaman, mekân ve şahıs kadrosu bakımından incelenmiştir.

2.1.6.1. Olay Örgüsü

Öner Yağcı'nın yayınlanan son romanı *Kir*, kendinden önceki romanlarından farklı bir tema üzerinden ilerlemektedir. 1914'ten başlayarak Anadolu'nun ve devletin durumu üzerinde yoğunlaşan roman, Anadolu'nun Anadolu olma serüvenini anlatmaktadır.

Romanın ana teması Anadolu'nun kendini bulma ve vatanını kurtarma mücadelesi olmakla birlikte yan temalar olarak Osmanlı Devleti'nin çöküş süreci ile birlikte yaşanan yozlaşma ve Anadolu'nun çektiği acılar ele alınmıştır. Bu süreçte din, dil ve etnik gruplar üzerinde durulmuştur.

Roman, bir giriş ile başlamaktadır. Yağcı, bu giriş bölümünde okuyucuyu Anadolu'nun isimsiz kahramanlarıyla tanıştırır. Bu şekilde romanın ana kişilerinin de kimler olabileceği ve nasıl bir mücadele içerisinde bulunacağı sezdirilmiştir.

Ardından gelen *Seferberlik* adlı bölümde roman kişilerinden Mümtaz Bey ile birlikte yaşadığı köy ve Osmanlı Devleti'nin son dönemleri romana dâhil olur. Osmanlı Devleti'nin Meşrutiyet ile birlikte içinde bulunduğu durum gözler önüne serilmektedir. Osmanlı Devleti, Meşrutiyet'in ilanı ile birlikte yeni bir döneme girmiş; ancak daha iyi gideceği yerde yozlaşarak devam etmiştir. Bu durumun tespitinin ardından yaşanan

savaşlar, Anadolu'nun gittikçe yoksullaşan ve ezilen halkı, Avrupa'nın Anadolu üzerindeki oyunları üzerinde durulmuş ve Mümtaz Bey'in yaşadıkları anlatılmıştır.

Bu ilk bölümün adının *Seferberlik* olmasından da anlaşılacağı üzere tüm dünyayı etkisi altına alan büyük yıkım, Birinci Dünya Savaşı ve Osmanlı Devleti'nin savaşa giriş süreci de bu bölümde ele alınmıştır. Balkan Savaşları'nın ve azınlıkların Osmanlı'dan ayrılması ile yara alan devlet, bu savaşla birlikte çok daha büyük bir yıkıma hazırlanmaktadır.

Bununla birlikte İngiltere, Fransa gibi ülkelerin yardımlarıyla önemli mevkilere gelen azınlıklar, içten Osmanlı Devleti'ni ele geçirmekte ve paylaşmaktadır. Özellikle Amasya, Samsun, Trabzon gibi pek çok şehirde yönetim azınlıklardadır. Ermeni ve Rum çetelerine alenen yardım eden yerel yönetimler altında gittikçe ezilen Anadolu insanı, yokluklar içindeyken kendilerini savaşın ortasında bulur. Yağcı, Mümtaz'ın ağzından birlik çağrısı yapmıştır.

> *Buralar ayrı bir yara, bilmez miyim? Kürtler başına buyruk, Osmanlının has askerliğini yapmışlar, Abdülhamit saray muhafızlığına başka kimseyi yanaştırmamış. Arapların orduya ve hazineye zarardan başka bir şey verdiği yok. Kutsal Toprakları bekliyorlar diye yüz yıllardır devletin canını, askerimizin kanını emmişler. Ermenilerin, Rumların yanaklarından kan damlıyor. Ticaretin, zanaatın yönetimi onlarda, Osmanlının kaymağını yiyorlar. Kimseden en ufak baskı gördükleri yok. Akbaba gibi bekliyorlar. Cephelerde yitip yok olansa Türkler* (Yağcı, 2009b:23-24).

Osmanlının son yıllarını savaş içerisinde geçirmesi, ayrılıkçı kuvvetlerin ülkeyi sarması ve bu ayrılıkçı kuvvetlere Osmanlıyı paylaşma niyetindeki ülkelerin destekleri en çok Anadolu insanını etkilemiştir. Yağcı, Birinci Dünya Savaşı'na girme sürecini tarihi bilgilere kurmaca dünyasını da ekleyerek etkili bir biçimde okuyucunun gözü önüne sermiştir.

Amasya Haciköy'de yaşayan Halil'in romana dâhil olması da bu seferberlik sırasında gerçekleşmiştir. Seferberliğin ilanı, daha önceleri bedel ödeyerek askere gitmeyen Halil'in savaşa dâhil olmasını sağlamıştır.

Roman, Doğu cephesi (Erzurum–Kars–Sarıkamış) ve Rusya ile başlayacak savaş üzerine yoğunlaşırken, seferberliğin etkilediği hayatlar, azınlıklarda olan yerel yönetimin içinde bulunduğu hissiyat bu bölümde anlatılan olaylar içerisindedir.

İkinci bölüm *99. Kafkas Süvari Alayı* adını taşımaktadır. Halil ve onun gibi Anadolu'dan gelen pek çok gencin askere uğurlanmasıyla başlayan bölümde ilerledikçe Doğu cephesi ve savaşın yıkımları üzerinde durulmuştur.

Son yıllarını savaş içerisinde geçiren Osmanlı, Birinci Dünya Savaşı'na girmeden önce ağır yaralar almış, bu yaraları iyileşmeden yeniden savaşmıştır. Bu durum yazar tarafından roman kişilerine de yansıtılmıştır. Mümtaz Bey'in babası ve Halil'in babası 93 Harbi olarak bilinen 1877– 878 Osmanlı–Rus Savaşı'na katılmış, Mümtaz Bey'in babası Kabaoğuz İbrahim şehit düşmüştür. Halil'in babası sıklıkla bu savaşı ve Aziziye Tabyasını hatırlamaktadır.

99. Kafkas Alayı ile birlikte Doğu cephesine gönderilen Mümtaz Bey'in birlikleri Erzurum'daki sıcak çatışmalara katılmış ve burada savaşın her kötülüğü ve acısıyla karşılaşmıştır.

Bu bölümün ardından gelen Sarıkamış başlıklı bölüm, Doğu cephesinin en acı tarihini gözler önüne sermektedir. Türk tarihinde yanlış yönetimin ve idarenin ihtiraslarının kurbanı olan doksan bin erin şehit verildiği yer olarak bilinen ve acıyla, hüzünle eş değerde tutulan Sarıkamış, yazarın anlatımıyla romana dâhil edilmiştir. Tarihi gerçeklerle birlikte, yazarın yaratısı olan roman kişilerinin yaşadıklarının harmanlanmasıyla verilen bu bölümde Sarıkamış anlatılmıştır.

Sarıkamış'ta kaybedilen erlerin yanı sıra Ruslarla savaşta askerler pek çok durumla karşılaşmışlardır. Rus ordusu içerisinde bulunan Türk toplulukları, Osmanlıya, Türklere karşı savaşmaktadır. Kırgız, Azeri, Türkmen, Kazak askerlerin bulunduğu Rus ordusu Türkleri Türklere kırdırmaktadır.

Mümtaz Bey'in birliğinin esir düşmesiyle ilerleyen bu bölümde anlatılan ve yan temaları oluşturan durumlardan biri de Rus ordusu içerisinde gönüllü olarak görev yapan Ermenilerdir. Osmanlı içerisinde yaşarken Rus birlikleri içerisinde Osmanlıya saldıran Ermeniler, büyük bir nefretle kıyıma girişmiş, birlikte yaşadıkları Türkleri, komşuları gözlerini kırpmadan katletmişlerdir.

Kendilerini esir kampındaki bir hastanede bulan Mümtaz Bey ve Halil, daha sonraları Bakü, Tiflis gibi yerlerde bulunmuş ve son durak olarak Sibirya'ya gönderilmişlerdir. Bölüm ikisinin Kurgan'a varmasıyla sona ermektedir.

Sonraki bölüm *Sibirya* adını taşımaktadır. Bu bölümde Kurgan'a gönderilen Mümtaz Bey'in ve çevresindekilerin kendilerini yeni bir mücadelenin içinde bulmaları ele alınmaktadır. Ermenilerin zulmü ile kan gölüne dönen Anadolu, Rusların boş

bırakmalarıyla daha da kötü hale gelmiştir. Bu durum karşısında esir düştükleri yerde ne yapacaklarını düşünen Mümtaz Bey, tanıştığı ve öğrendiği yeni fikirlerle de zenginleşerek mücadele yolları aramaya girişmiştir.

Rusya'nın Ekim devrimi ile savaştan çekilmesiyle birlikte esirlikleri sona eren Türkler, Kurgan'dan dönüş yollarını aramaktadır. Bu sırada kaynayan Rusya içerisinde Türk devletleri de kaynamaya başlamış ve yeni fikirler tüm Türk toplumlarına yayılmaya başlamıştır. Ekim devrimine uzana süreçte etkin bir rol üstlenen Sultan Galiyev ve Molla Nur Vahidov, Müslüman Türklerin birleşmesini ve Çarlık Rejimine karşı örgütlemesini sağlamış ve Ekim devrimini gerçekleştirmiştir. Romanda Mümtaz Bey'in ve Halil'in kişiliğinin oluşmasında önemli bir konuma sahip olan Sultan Galiyev, kişiliği ve mücadelesiyle romanda yerini almıştır.

Mümtaz Bey ve Halil, Ekim devrimi sonrası Türkiye'ye dönmeye çalışmaktadır. Bu süreç içerisinde Kurgan'dan Moskova'ya uzanan yolculukları anlatılmakta, bununla birlikte 1917'den sonra Doğu'da yaşananlar bölümde anlatılmaktadır. Rus birliklerinin çekildikleri bölgelere Ermeni birliklerin yerleşmesiyle başlayan karanlık, Türk birliklerinin Ermenileri geri çekilmeye zorlaması ve temizlemesiyle yok edilmiştir. Ancak, Alman ve İngilizlerin zorlamalarıyla ilerleyemeyen Türk birlikleri Kafkasya'dan geri çekilmiştir.

Bu bölümde Galiyev ve Mümtaz Bey'in konuşmaları önemli bir yere sahiptir. Mümtaz Bey'in fikirlerinin gelişmesinde Galiyev'in fikirleri öne çıkmaktadır. Bununla birlikte savaşla ilgili bilgileri Galiyev'den edinen Mümtaz Bey, savaşın bitimine doğru ülkenin içinde bulunduğu durum ve hükümet, hakkında fikir sahibi olmuştur. İttihat ve Terakki'nin kendini lağvetmesi, yöneticilerin yurtdışına kaçmaları, cephelerin durumu gözler önüne serilmiştir.

Beşinci bölüm, 22 Mayıs 1919 tarihiyle başlamaktadır. Bölüm "Hiçbir Şey Gideremez İç Sıkıntımı" adını taşımaktadır. Rusya'da geçen beş yılın ardından ülkelerine dönen Mümtaz Bey ve Halil, büyük bir yıkım, yokluk ve kir ile karşılaşmışlardır. Savaşın bitimi, Osmanlının yenilgisi, Ermenilerin zulmü Osmanlının paylaşılmaya başlanması gibi pek çok durumla karşılaşan Halil ve Mümtaz Bey, yeni bir mücadele ile karşı karşıya kalmışlardır.

Roman boyunca ismi anılan Mustafa Kemal, bu bölümde etkin bir rol üstlenmeye başlamaktadır. Fikirlerinin ardından gelen ulus, Osmanlının paylaşımı karşısında durmaya çalışmakta, yıkımın ardından ayağa kalkmaya çalışmaktadır.

> *Fahrettin "Ermeniler girdikleri Türk köylerinde canlı kedi bile bırakmadılar, Yunanlar Ege'de kasıp kavurarak ilerliyor. Rumlar Pontus'u ilan etmek üzereler. Onların insafına kalacaksak nasıl olsa öldürürler bizi. Ölümden öte köy mü var? Fare gibi kapana kısılmayı beklemektense karşı koyar, şerefimizle ölürüz. Belki düşmanı kovar, Mustafa Kemal Paşa'nın dediği gibi bağımsız devletimizi de kurarız." [dedi]* (Yağcı, 2009b:383).

1914'teki seferberlikle başlayan Anadolu'nun yıkımı 1919'a gelindiğinde son raddeye varmıştır. Ancak Anadolu, yeni bir umutla ayağa kalkmaya çalışmaktadır.

Halil, yaşadıkları ve karşılaştıkları onu karamsarlığa düşürmekle birlikte, ülkenin bağımsızlık mücadelesi içerisinde yer almaya karar vermesiyle bölüm sona ermektedir. Halil, kendisini Sivas yolunda –Sivas Kongresi– bağımsızlık mücadelesi içerisinde bulmuştur.

> *Ağustos'un son günlerinde Mümtaz Albay, Fahrettin, Veli ve Kâzım'la birlikte Sivas yolundaydı. Onlara yetişmek için Hamza'yla kucaklaştıktan sonra koşmaya başladı Halil* (Yağcı, 2009b:391).

Romanın bu son bölümünde Mustafa Kemal Paşa önderliğinde girişilen mücadelenin ilk aşamaları anlatılmakta, o sıralar yeni kurulan Rusya ile olan ilişkiler de anlatılmaktadır. Kurtuluş mücadelesine girilirken ulus yeni bir bilinçle, bağımsızlık isteğiyle hareket etmekte ve ayağa kalkmaktadır.

Yazar, 1914'te başlayan yıkımla birlikte Milli Mücadeleye uzanan süreci bu bölümle sonlandırmıştır. Son bölüme girilirken kurtuluş mücadelesinin ne fikirlerle ve yaşanmışlıklarla atıldığını anlatan yazar, okuyucuya ders vermeyi amaçlamaktadır.

Son ya da Başlangıç: "Kim Var İmiş Biz Burada Yoğ İken?" adıyla açılan son bölüm ya da son söz, okuyucuyu 1919'dan almış ve 2008 tarihine götürmüştür. 68'lilerin kırkıncı yılını doldurdukları 2008 yılı, geçmişin, dedelerinin izinde yürüyen mücadeleci bir grup arkadaşın bir araya gelmesine vesile olmuş, fikirlerinin ve mücadelelerinin tartılmasını, yaşadıkları dönemlerin hatırlanmasını sağlamıştır. Cumhuriyet'in kurulmasına uzanan yolda hayatlarını feda eden Halil ve Mümtaz'ın torunları 68'liler olarak anılan bir kuşağı oluşturmuş, Cumhuriyet'i kuran dedeleri gibi onlarda Cumhuriyet'i koruma yolunda ilerlemişlerdir. Savaşın getirdiği kirlenmeye karşı koyan Halil Mümtaz'ın torunları, Cumhuriyet'in ilerleyen yıllarında muhtıralara, darbelere direnmiş, 90'lı yılların getirdiği kirlenmelere karşı durmuş ve kırk yılını devirerek, fikirlerinden ödün vermeden yaşamışlardır. 68'lilerin çocukları ise babalarından aldıkları bilinç ve dedelerinin

yaşadıkları mücadelenin farkındalık ile Cumhuriyet'i korumaya devam edeceklerinin sözünü vermektedir.

Romanın son bölümü, bir başlangıç olarak da görülmüştür. Yazar, geçmişi bırakmış, geçmişin yaşanmışlıklarıyla bilinçlenen geleceği gençlerin eline bırakmak gerektiği üzerinde durmuştur. Yazar, bu şekilde Kurtuluş mücadelesini en zor şartlar altında yaşayan ve yeni bir millet kuran dedelerimizin, rahatlık içerisindeki gençleri etkilemelerini sağlamış ve onlara, geleceğe öğütlerde bulunmuştur.

2.1.6.2. Bakış Açısı ve Anlatıcı

Yağcı, diğer romanlarında birden fazla anlatıcı kullanmış ve romanlarını bir çok sesliliğe dönüştürmüştür. Ancak Kir romanında anlatıcı tek bir kişidir. Yağcı, anlatıcılığını üstlendiği Kir romanında okuyucuyu geçmişe göndermiş, tarihi gerçeklik ile kurguyu, tarihteki gerçek kişilerle anlatı kişilerini birleştirmiş ve bir 'efsane' olacak yılları okuyucuya aktarmıştır.

Romanda anlatıcının yazar –üçüncü tekil şahıs– olması sebebiyle anlatıcı, tüm roman kişilerini ve romandaki olayları bilmektedir. Roman kişilerinin kaderleri yazarın elindedir. Yağcı, sık sık müdahale ettiği roman esnasında, anlatısının amaçları doğrultusunda kişileri birer araç olarak kullanmıştır. O dönemde yaşanılanların anlatımının etkili olmasını isteyen Yağcı, bu sebeple roman kişilerini pek çok acı olayla ve pek çok zorlukla baş başa bırakır. Romanın başkişileri Mümtaz Bey ve Halil, yaşamları boyunca acılarla karşılaşmış, yokluklarla tanışmış, sıla özlemi çekmiş, varlıklarını ya da ailelerini kaybetmiştir. Buna rağmen, umutsuzluğa düşmemeye çalışarak ülkenin içerisinde bulunduğu duruma karşı mücadeleye girişmişlerdir.

Okuyucuya "Vatanı bu zorluklarla kurduk" düşüncesini aşılamaya çalışarak roman kişilerinin bu denli zorluklarla sınanmalarını sağlayan yazar, olaylara müdahale ederek, iç monologlarla roman kişilerinin geçmişlerini de gözler önüne sermiştir.

Bununla birlikte sık sık tarihi bilgilerin verilmesi, cephelerin ve o dönemdeki yaşantıların anlatılması romanı kurgu imajından kurtarmış ve romanı gerçekliğe sıkı sıkıya bağlamıştır.

Toplumcu–gerçekçi bir yazar olan Öner Yağcı, diğer romanlarındaki gibi tarihi gerçekleri roman kişileriyle hissettirerek okuyucunun bu gerçeklikte yer almasını sağlamıştır.

Anlatıcının yazar olduğu romanda bakış açısı olarak kuşkusuz İlahi (Tanrısal) bakış açısı kullanılmıştır. Anlatıcının, her şeyi bildiği ve hükmettiği bu bakış açısı ile yazar, geçmişi geleceğe aktarma görevini üstlenmiş olmaktadır. Hikâyesini aktardığı kişilerin yaşamı, geleceğe örnek teşkil edecek yaşamlardır.

Anlatıcı olarak yer almasına karşın Yağcı, romanı bir masal imajından kurtarmak için sık sık diyaloglara ve iç monologlara yer vermektedir. Bu şekilde okuyucu bu kurmaca kişilerin gerçek yaşamda var olan ve olabilecek kişiler olduğunu vurgulamaktadır.

2.1.6.3. Anlatım Teknikleri

Romandaki anlatım tekniklerine bakıldığında öncelikli olarak karşımıza öyküleyici ve açıklayıcı anlatım çıkar. Bu iki anlatımın birbirine bağlı olarak romana hâkimiyeti romana, etkili bir anlatım kazandırmıştır.

Romanın kurgusal kişilerinin yaşamlarının ve mücadelelerinin anlatıldığı bölümlerde diyaloglarla desteklenmiş öyküleyici anlatım hâkimdir. Tarihi gerçeklerin yansıtıldığı bölümlerde ise açıklayıcı anlatımın hâkimiyeti söz konusudur.

> *Hepsinden genci, incedalan biri olan Çerezcioğlu İbrahim'in oğlu Halil'in sofradan uzak kaldığını gören Hamdi Usta, boşalan bardağını doldurup ona verdi. "Rabbim insanı yaratırken bir yaratmış, nimetleri paylaşırken de bir ayrım olmamalı, biri yiyip içerken bir başkası bakmamalı. Halil'im, niye meclisimizden uzak durursun?"*
>
> *Halil, doluyu bitirdi ve "Eksik olma Hamdi Emmim, ocağı söndürüp meclisinize katılacağım." dedi* (Yağcı, 2009b:17).

Yukarıda alıntı yaptığımız bölüm öyküleyici anlatıma örnek teşkil etmektedir. Bu şekilde romandaki kişilerin düşünceleri ve yaşantıları okuyucuya anlatılmaktadır. Açıklayıcı anlatım ise tarihi gerçekliklerin anlatımında özellikle ön plana çıkmaktadır.

> *Gayrimüslimler kazanın nüfusunun ancak yüzde onunu oluşturuyordu ama kaymakam Rum, mal müdürü Ermeni'ydi. Samsun, Amasya, Trabzon metropolitenlerinin yabancı elçiliklere ve Düyunu Umumiye'ye bildirdiği Merzifon'daki Amerikan Koleji'nde eğitim gören Rum Pontusçu ve Ermeni Taşnak Partili militanlar Osmanlıyı yöneten üst düzey gayrimüslim yöneticiler tarafından önemli memurluklara getiriliyordu. Kaymakam Artin Efendi, Amasya Metropoliteni Germonos Efendi'yle birlikte Merzifon Amerikan Koleji'ndeki eğitimleri sırasında 1904 yılında kurdukları Pontus Cemiyeti'ni şube sayısını arttırarak etkinleştirmeye çabalıyordu. (…)*(Yağcı, 2009b:29).

Din ve mezhep olgusunun en yoğun olduğu Kir romanında Alevilik üzerine de açıklamalar getirilmiştir.

> *Halil söz aldı ve "Cem'i neden gizli yaptığımızı şimdi iyice anladım." dedi. "Arapların baskını sırasında çerağ söndürüleceğinden mum söndü olayı olmuş. Türklerde tam bir kadın erkek eşitliği varmış. Tek eşlilik asıl olup zina en büyük suçmuş. Kadın tarlada, yaylada, savaşta, ibadette erkeğinin yanındaymış. Arap kültüründe kadın sadece zina aracı olarak düşünüldüğünden cem'lerde kadın erkeği bir arada yakalayan Araplar olayı kendi kafalarına göre yorumlamışlar. Bu baskılar Emevi – İslam anlayışını benimseyen Selçuklular ve şeri İslam'ı resmileştiren Osmanlılar zamanında da sürmüş* (Yağcı, 2009b:76).

Yine aynı şekilde Osmanlı'nın durumunun anlatıldığı bölümlerde de açıklayıcı anlatımın etkinliği söz konusudur.

> *İki yüz yıldır Avrupa'nın Hasta Adam dediği Osmanlıyı diriltmeye çalışmamız hiçbir işe yaramadı. Ne Tanzimat Fermanı, ne Kanuni Esasi, ne istibdattan kurtuluşumuz ne de Meşrutiyet idaresi Osmanlıyı ayağa kaldırabildi. Her olayda biraz daha küçüldük. Yunanlar, Bulgarlar, Sırplar ayrılarak kendi devletlerini kurdular* (Yağcı, 2009b:23).

Romanda anlatıma hâkim olan tekniklerden biri geriye dönüş tekniğidir. Yazar bu tekniği kullanarak roman kişilerinin yaşantılarının daha iyi anlaşılmasını sağlamıştır.

> *…Mümtaz Bey, Enver Paşa'ya endişelerini bildirip uyarıda bulunmuştu. Şimdiyse Enver Paşa onunla görüşmekten kaçıyordu. Saatlerce kapısını bekleyip sağladığı yeni bir görüşmede durumu bir kez daha anlatmıştı. Enver Paşa kulağının arkasıyla dinlemiş, bir iki "hı" deyip savmış ve Mümtaz Bey'i, adı var kendisi yok olan 99. Kafkas Süvari Alayı'nın başına göndermişti* (Yağcı, 2009b:14).

> *Aynı tertip askere alınmışlardı. Sefer emri Erzurum'daki Doğu Ordusu'na çıkmıştı. Savaş başladığında Ruslar sınırı geçerek Erzurum'u işgal edince halk, çoluk çocuk askerin yanında yer aldı. Aziziye Tabyası'ndan Ruslar sökülüp atılırken Mümtaz Bey'in babası Kabaoğuzlu İbrahim -ki, pehlivan yapılıydı, ekin pazarındaki hanın bir köşesinde nalbantlık yapardı…- göğsünden aldığı kurşunla yere yıkıldı. (…)*(Yağcı, 2009b:24).

> *…Hıdrellez yakınsa bir iki gün önceden çalı çırpı, odun toplamaya giderlerdi. Getirilen çalılar mahallenin uygun bir yerine yığılırdı. Hıdrellez gecesi, dilekler tutulup maniler söylenerek yakılan koca ateşin üzerinden atlanırdı. (…)*(Yağcı, 2009b:35).

Örneklerini çoğaltabileceğimiz bu anlatım tekniğinin kullanıldığı bölümlerde yazarın romana müdahale ederek bilgi verdiği ve roman kişilerini geçmişine gönderdiği göze çarpmaktadır. Anlatıcılığı üstlendiği bu bölümlerde kişiler, geçmişi anımsamışlar, ancak kendi konuşmalarıyla bu geçmişi aktarmamışlardır.

Bunun dışında betimleyici anlatımın kullanıldığı bölümler de romanda yerini almıştır. Özellikle mekân tasvirlerinde sıklıkla betimleyici anlatıma başvurulur.

> *İstasyondan, Kura Irmağı'na paralel olarak şehrin içlerine doğru uzanan geniş bir yola çıkmışlardı. Düz bir ovaya kurulmuş olan Tiflis şehri Kura Irmağı'nda son buluyor, ırmağın karşı tarafındaki yüksek kayalıklardan sonra dağlık arazisi başlıyordu. Askeri hastane Kura Irmağı'nın yanına kurulmuştu. Çevresi yüksek bir duvarla çevrilmişti. Birçok binadan oluşuyordu* (Yağcı, 2009b:218).

> *Saadettin hoca anahtarların içinden yeşil renkli bir ipe bağlanmış olanını ayırıp kapının kilidini açtı. İçeri girdiklerinde terk edilmiş, yıllardır kapısının açılmamış olduğu belli olan bir konakla karşılaştılar. Dış kapıyla ev arasındaki yola döşenmiş kaldırım taşlarının arasında otlar fışkırmış, bahçe yabani otların istilasına uğramıştı. Meyve ağaçlarının ve bahçe duvarlarına sarılmış üzüm asmalarının ve bahçe duvarlarına sarılmış üzüm asmalarının kimisi kurumuştu, kimilerinde ise yeni çıkmış meyve doğurları görülüyordu. Evin duvarıyla bahçe duvarı arasındaki kuruluğun bahçe tarafındaki direk yıkılmış, o kısmın çatısı çökmüştü. Kuruluktaki yaylı arabanın ön tekerleklerinden birisi çıkmış, araba o tarafa yan yatmıştı. Diğer yandan kapıyı rüzgar sallayıp duruyordu. Kuruluğun arka kısmında saman ve ot balyaları, kırılmış ve istif edilmiş odunlar vardı. Duvara balta, kazma, kürek gibi aletler asılmıştı. Pencerelerdeki ahşap panjurların kimisi, çürüyüp yere düşmüştü, kimisi çürüyüp yere düşmüştü, kimisini tek bir menteşe tutuyordu. Panjurları sökülmüş olan pencerelerin çerçeveleri çürümüş, bazılarında camlar hiç kalmamıştı. Çatının eteklerini çeviren yağmur olukları ara ara sökülmüş, buralardan geçen yağmur suları duvarların sıvası kabartıp sökmüştü* (Yağcı, 2009b:276).

Kişi betimlemelerinde de yine betimleyici anlatıma ve sıfat kullanımına yer verilmiştir.

> *Uzun boylu, iri yapılı, kara yağız biriydi Mümtaz Bey. Kara gözlerinin, kara kaşlarının altına ucu kıvrık gür bıyıkları çok yakışmıştı. Saçlarına kır düşmeye başlamıştı. Üstü başı toz toprak içindeydi* (Yağcı, 2009b:9).
>
> *Bembeyaz sakallı Haydar Dede, "Çelebiler" soyundandı; tarlasını ekip biçer, evinin yanındaki damında koyun bakar, kışın köylerdeki taliplerini dolaşır, aralarındaki geçimsizlikleri halleder, küsülü olanı barıştırır, cem'lerde dedelik yapardı* (Yağcı, 2009b:14).

Diyalog tekniği de kullanılan tekniklerden bir diğeridir. Yağcı, sık sık roman kişilerini karşılıklı konuşturmuş ve romana hareketlilik kazandırmıştır.

> *Lafını balla kestim Hamdi Emmi, sen buranın yerlisi değil misin?*
> *Kulağına dinlemeyeceksen beni konuşturma! Oğuz boyuna bağlı obalarımızın Arapların baskısından kaçıp Anadolu'ya geldiklerini, Kabaoğuz denilen ormanlık alana yerleştiklerini söylemiştim. (…)*(Yağcı, 2009b:51).

> *Galiyev Yoldaş, devrimi aşamalara ayırmak yalnızca toplumlara zaman kaybettirir.*
> *Kapitalist ilişkilerin yaşanmadığı, sömürge olan toplumları sosyalizme nasıl ulaştıracaksınız?* (Yağcı, 2009b:317).

Kuşkusuz Öner Yağcı'nın tüm romanlarında olduğu gibi Kir'de de önemli bir yere sahip olan alıntı ve dipnotlar, romanda kullanılan tekniklerin başında gelmektedir. Yöresel pek çok türküye, maniye ve atasözüne yer verilmekte birlikte dönemin yazar ve şairlerinin sözleri de romanda kullanılmaktadır.

> *Baş rahat, gönül huzurlu değilse sırça saraylar zindan, kuş tüyü yataklar diken olur batar, uykular haram olur adama. Baş rahat, gönül huzurluysa, samanlık seyran olur* (Yağcı, 2009b:15).

> *Güvercin donuyla Urum'a uçan, / İmamlar evinin kapısın açan / Cümle evliyalar üstünden geçen / Var mıdır hiçbir er Ali'den başka…* (Yağcı, 2009b:19).

> *Çiğdem çiğdem çiçekçik / Eben ölmüş köçekçik / İşte kapına geldik / Vereceğin bir avuç bulgurcuk / Verenin altın saçlı oğlu olsun / Vermeyenin kel başlı kız…* (Yağcı, 2009b:35).

Romanı incelediğimizde karşımıza çıkan son anlatım tekniği ise "günlük" tekniğidir. Yazar, Mümtaz Bey ve Halil'in Doğu cephesi sırasında yaşadıklarını ve esirlik dönemlerini anlatmada günlük tekniğinden yararlanmıştır. Bu şekilde romanın gerçeklik unsuru artmış, romandaki kurmacanın gerçekliği verilmiştir. Anlatılmak istenen kurmaca kişiler gibi pek çok kişinin bulunduğudur.

> *13 Mart 1915, Tiflis*
> *Yaraları kapanmıştı. İhtiyaçlarını yardımsız görebiliyorlardı. Sabah koğuş içinde yürüyüş yaparken General Yudaniç doktorlarla birlikte içeri girdi: "Sizleri ayakta gördüğüme sevindim." dedi. (…)*(Yağcı, 2009b:248).

30 Mayıs 1915, Kurgan
"Uzaklara gittim gelirim diye…
Yol boyunca başka bir kompartımanda kalmış olan Teğmen Gregor, Kurgan'a geldiklerini söyledi. Eşyalarını toplamış bekliyorlardı. Onları istasyonda gibi salona götüren teğmen, kendisini beklemelerini söyledi. (…) (Yağcı, 2009b:261).

2.1.6.4. Zaman

Romanın zamanına bakıldığında kesin bir tarihin verildiği görülmektedir. Romanda geçen olaylar Birinci Dünya Savaşı'na Osmanlı Devleti'nin girdiği tarih olan 1914'te seferberliğin ilanından başlayarak savaş sonrasına ve Milli Mücadele Dönemi'ne değin devam etmektedir.

Seferberlik ilanından sonra Anadolu'nun yaşadıkları ve savaşa girme süreci ele alınan romanda verilen ilk zaman belirtisi bu tarihe yansımıştır.

4 Ağustos 1914 günü
Osmanlı toprağında ve ordusunda seferberlik ilan edilmiş olup
20 yaşından 40 yaşına kadar her erkeğin
bağlı bulundukları askerlik şubelerine
bir hafta içinde teslim olmaları…
Harbiye Bakanlığı ve Genel Kurmay Başkanlığı (Yağcı, 2009b:48).

Bu önlem, Rusya'yla Almanya arasında üç gün önce başlayan savaşın bize de bulaşma olasılığındandır (Yağcı, 2009b:62).

Seferberliğin ilanı ile birlikte Osmanlı Devleti'nin pek çok cephesinde başlayan savaş, Anadolu'yu ve Anadolu insanını tutsak etmiştir. Dört yıl süren savaş boyunca özellikle Doğu cephesi üzerinde dönen romanda bu sebeple Rusya ile savaş ve tutsaklıklar süreci ele alınmıştır.

"…1914 yılındayız. …" (Yağcı, 2009b:85), *" 28-29 Aralık 1914"* (Yağcı, 2009b:187), *"21 Aralık 1914"* (Yağcı, 2009b:175), *"4 Ocak 1915"* (Yağcı, 2009b:188), *" 6 Ocak 1915 Sarıkamış"* (Yağcı, 2009b:190) gibi kesin bildirimli tarihlerle roman kişilerinin yaşantısının verildiği romanda 1914 – 1919 tarihleri arası anlatılmaktadır.

24 Haziran 1919, Hacıköy (Yağcı, 2009b:362).

Ancak, romanın zamanına bakıldığında geçmişten çok uzakta, günümüz tarihinin kullanıldığı görülmektedir. Romanın başlangıcı olan *Giriş* bölümünde tarih verilmemekte birlikte, romanın temasını oluşturan olayların anlatılacağı verilmiştir. Bu durum, roman zamanının 1914–1919 arası değil, bir günlük bir süreç olduğunu kanıtlar. Romanın son bölümünde de *"İstanbul, Ağustos 2008"* tarihi verilmektedir. Bu bölümde romanda anlatılan olayların bir araştırma konusu ile başlamış olduğu anlatılmakta ve romanın eski dostların bir araya geldikleri bir günde anlatıldığı söylenmektedir.

İki farklı zamanın kullanıldığı romanda bu iki farklı zaman dilimi bir arada değil ayrı olarak kullanılmıştır. Romanın giriş ve son bölümü günümüz zamanı olan 2008 yılına, iç bölümler ise 1914–1919 yılları arasına aittir. Bununla birlikte iç bölümlerde kullanılan zaman kavramının kronolojik olarak verildiği görülmektedir. Yazarın müdahale ederek geri dönüşlerle aktarımını yaptığı bölümler haricinde ayrı bir zaman kavramından bahsedilemez.

Bu geri dönüşlerde ise zaman çok çeşitlidir. Bilgi verilmenin amaçlandığı bölümlerde, Emevi–İslam devletinden Arapların Türklerle ilişkilerinin başladığı tarihe, Selçuklular döneminden Osmanlının kuruluş devrine, Abdülhamit devrinden, Tanzimat ve Islahat Fermanı'nın ilan edildiği tarihe, Meşrutiyet'ten Birinci Dünya Savaşı'nın cephelerine kadar pek çok zaman parçasının kullanıldığı görülmektedir. Bu zaman parçaları daha önceden de belirtildiği üzere, roman kişilerinin konuşmaları sırasında bilgi verme amacıyla romana yerleştirilmiştir.

> *…16 ağustos gün batımında adını 13. yüzyıldaki, Horasan erenlerinden, Türkmen Beylerinden Baba İlyas'ın torunu Elvan Çelebi'nin köyde bulunan türbesinden alan Elvan Çelebi köyüne geldiler* (Yağcı, 2009b:136).

Roman 2005–2009 tarihinin verilmesiyle sona erer. Bu zaman dilimi yazarın, romanı yazma sürecini göstermektedir. Ancak romandaki zaman ise 2008'in bir gününe denk gelmektedir.

2.1.6.5. Mekân

Romanda mekâna bakıldığında ana mekânın Amasya'nın bir köyü olan Gümüşhacıköy–Hacıköy olduğu görülmektedir. Bununla birlikte roman boyunca pek çok yerin ismi anılmakta ve roman kişileri de bu adı geçen yerlerde bulunmaktadır.

Mümtaz Bey daha sonraları Beyrut'a, Basra'ya, Bağdat'a, Selanik'e tayini çıktığında, tebdili hava aldığında, izne çıktığında hep Hacıköy'e uğramış… (Yağcı, 2009b:27)
… Köprülü Cami'nin minaresinden … (Yağcı, 2009b:28).

Hacı Nazır Baba Türbesi'nin önüne gelmiş olduğunu fark etti (Yağcı, 2009b:46).

Her zamanki gelip gittiği yolu değiştirip Köprülü Cami yönüne yürüdü (Yağcı, 2009b:47).
24 Haziran 1919, Hacıköy (Yağcı, 2009b:362).

Mekân olarak özellikle ilk bölümde Hacıköy kullanılır. Hacıköy Amasya'dadır. Şuanda Gümüşhacıköy olarak geçmektedir. Bu bölgenin kullanılmasının amacı, pek çok tarihi olayın burada geçmesindendir. Osmanlının kuruluşundan itibaren bir kültür merkezi olan Amasya, yıllarca Anadolu'ya da merkezlik yapmıştır. Bununla birlikte Osmanlının yıkılış sürecinde topraklarının paylaşılması planlanırken azınlıklara yönetimin devredildiği yerlerden biri de Amasya olmuştur. Anadolu'nun ortasındaki bu kent, Karadeniz'e ve Doğu'ya yakınlığıyla Avrupa devletlerinin de ilgisini çekmiş, misyonerlik çalışmaları da ilk olarak buralarda başlamıştır.

Merzifon'da açılan Amerikan Koleji, Amasya genel valisinin Rum olması, yönetimin Rum ve Ermeniler elinde olması, ticaretin ve zanaatın bu bölgede yaygınlığı, mekân olarak Amasya'nın seçilmesini haklı kılmaktadır.

Bununla birlikte tarihi gelişmelere bakıldığında karşımıza Amasya Genelgesi çıkmaktadır. Sivas'ta bir kongre toplanacağının bildirildiği ilk yer Amasya'dır. Tarihi gerçeklerle birlikte roman kişilerinin yaşamı da ilk olarak burada başlamıştır. Bu sebeple Amasya, tarihiyle, kültürüyle, yaşantısıyla, mimarisiyle, gelenekleriyle, yemekleriyle romanda ana mekân konumundadır.

... İnebolu'dan itibaren Karadeniz şeridiyle Amasya ve Sivas'ın iç kesimlerini de kapsayacak şekilde kuracakları Pontus devletini Yunanistan'la birleştirmek için yoğun olarak çalışıyorlardı. Dışarıdan getirilen Rumlar bölgeye yerleştiriliyordu. Samsunun Vezirköprü ve Bafra kazalarıyla, Gümüşhacıköy'ünün Kabaoğuz yöresi… (Yağcı, 2009b:29).

16 ağustos gün batımında adını 13. yüzyıldaki, Horasan erenlerinden, Türkmen Beylerinden Baba İlyas'ın torunu Elvan Çelebi'nin köyde bulunan türbesinden alan Elvan Çelebi köyüne geldiler (Yağcı, 2009b:136).

Adı geçen Elvançelebi köyü ise Çorum–Amasya karayolu üzerinde Çorum'un Mecitözü ilçesinde bulunan bir köydür.

Çorum Mecitözü ilçesi, Elvan Çelebi Köyü'ndeki Elvan Çelebi Camisi yanında, Elvan Çelebi'nin türbesi bulunmaktadır. Elvan Çelebi Âşık Paşa'nın oğlu olup, büyük dedesi de Baba İshak'ın hocası Baba İlyas'tır. Baba İshak isyanını bastıran Selçuklu Sultanı II. Gıyaseddin Keyhüsrev, bu arada Baba İlyas'ı da öldürmüştür. Bundan sonra bu aile Mısır'a kaçmış, daha sonra Çorum'a yerleşmiştir. Elvan Çelebi bugünkü köyü, camiyi, yanına da kendi türbesini, hamam ve bir tarafına da dergâh yaptırmıştır. Camiye bitişik olan türbe kaba yontma taştan yapılmış, üzeri kubbe ile örtülmüştür (http://www.kenthaber.com/karadeniz/corum/mecitozu/Rehber/turbeler/elvan-celebi-turbesi).

Romanda anlatı boyunca sırası geldikçe eklenen mekânlara bakıldığında ilk olarak Doğu cephesiyle birlikte Erzurum, Kars ve Sarıkamış dikkati çeker.

> *6 Ocak 1915 Sarıkamış* (Yağcı, 2009b:190).
>
> *Allahüekber Dağları* (Yağcı, 2009b:196).
>
> *10. kolordu'yu Allahüekber Dağları'nda kara gömülüp desteğin de vaktinde gelmemesi savaşın kaybedilip felaketlerin başlamasına neden olmuştu* (Yağcı, 2009b:220).

Esir düşen Mümtaz Bey ve Halil'le birlikte romana dâhil olan yerler ise Rusya'nın hâkimiyetinin bulunduğu yerlerdir.

> *6 Şubat 1915, Sarıkamış'tan Tiflis'e* (Yağcı, 2009b:205).
>
> *Tren beş altı saat bekleyecekmiş. Buradan sonra Ermeni toprağına gireceğiz. Oradan bir şey alamayız, ihtiyacı olan söylesin." dedi* (Yağcı, 2009b:209).
>
> *Mart 1915, Tiflis* (Yağcı, 2009b:232).
>
> *…Bakü, Erivan, Tiflis, Buhara, Taşkent, Semerkant, Kırım, Kazan birer Rus şehrine dönüştürülmüş* (Yağcı, 2009b:260).
>
> *Trenler bazen arızalanıp yolda kalıyor, onarılması iki üç gün sürüyordu. Bir aydır trendeydiler. Tren Tiflis'ten ayrıldıktan sonra Bakü üzerinden Rostov, Piza şehirlerine uğrayarak Hazar'ın kuzeyinden dolaşıp*

Ural Dağları'nı aşmış ve Ufa şehrini geçerek Batı Sibirya yaylalarının güneyindeki Kurgan'a yaklaşmıştı (Yağcı, 2009b:260).

30 Mayıs 1915, Kurgan (Yağcı, 2009b:261).

5 Kasım 1918, Moskova (Yağcı, 2009b:316).

Moskova'da Mustafa Suphi'yle birlikte yemekteydiler (Yağcı, 2009b:339).

Görüldüğü üzere Mümtaz Bey ile birlikte esir düşen Türk askerleri, Rusya'nın pek çok bölgesinde bulunduktan sonra Ekim devrimi ve savaşın bitimiyle kendilerini dönüş yolunda bulmuşlardır. Ülkelerine dönüş, Batum'la başlar ve pek çok bölgede devam eder.

22 Mayıs 1919, Batum (Yağcı, 2009b:349).

24 Mayıs 1919, Samsun (Yağcı, 2009b:353).

Tan ağarmaya başlamıştı. Tayfalar, ileride görülen ışıkların Samsun olduğunu söylediler (Yağcı, 2009b:353).

Romanın savaş yıllarını anlattığı bölüm dışında bu anlatıyı, arkadaşlarına paylaşan 68'lilerin dost sohbetinde zamanla birlikte mekân da değişir. Günümüz İstanbul'u mekân olarak romana dâhil olmuştur.

İstanbul, Ağustos 2008 (Yağcı, 2009b:393).

Romanın yazıldığı sürecin verildiği son sayfada ise mekân olarak romanın yazıldığı mekân verilmiştir.

Dikili, Pelitköy, Altınoluk, Burhaniye (Yağcı, 2009b:400).

Tüm bu mekânların dışında Kuleli Askeri İdadisi, Çanakkale cephesi, Emevilerden itibaren Arap dünyası, Kutsal Topraklar, Petersburg Güzel Sanatlar Akademisi, Erzincan Askeri Rüştiyesi, Çorum, Yozgat, Ardahan gibi pek çok şehir ve kurum romanda anılmıştır.

2.1.6.6. Romanda Şahıs Kadrosu

Romandaki şahıslar, fonksiyonları bakımından birincil ve ikincil kişiler; sosyal durumları açısından da şahıslar kadrosu olarak incelenmiş ve ayrıca karakter teşkili yapılmıştır.

2.1.6.6.1. Fonksiyonları Bakımından Şahıs Kadrosu

2.1.6.6.1.1. Birincil Kişiler

Fonksiyonları bakımından kişilere bakıldığında romandaki olayların Mümtaz Bey ve Halil etrafında döndüğü görülmektedir. Bu iki asker etrafında dönen olay örgüsü içerinde bu kişilerin yakınları, çevreleri ve yaşadıklarıyla birlikte etrafında bulunan yeni tanıştığı kişiler romana eklenmiştir.

Mümtaz Bey:

Romanın başkişisi olan Mümtaz Bey, romanın ilk bölümünden itibaren adı sıkça anılan kişilerden biri olmuştur. Onun yaşadıkları etrafında dönen olay örgüsü içerisinde Mümtaz Bey'e ilişkin fiziksel özellikler şu şekilde tanımlanmıştır.

> *Uzun boylu, iri yapılı, kara yağız biriydi Mümtaz Bey. Kara gözlerinin, kara kaşlarının altına ucu kıvrık gür bıyıkları çok yakışmıştı. Saçlarına kır düşmeye başlamıştı. Üstü başı toz toprak içindeydi* (Yağcı, 2009b:9).

Mümtaz Bey, Amasya'da ilköğrenimini bitirdikten sonra Erzincan Askeri Rüştiyesi'ne daha sonra da Kuleli Askeri İdadi'sine devam etmiş bir askerdir.

> *Mümtaz, Amasya'da İlkokulu bitirince, aile, sevinci ve üzüntüyü birlikte yaşadı. Erzincan Askeri Rüştiyesi'nin sınavını kazandığı haberi gelmişti ve o Erzincan'a gitmek için hazırlanırken annesi öldü. Mümtaz, Erzincan'da Askeri Rüştiye'yi bitirince Kuleli Askeri İdadisi'ne gönderildi. Enver Bey'le Harbiye'de tanışıp arkadaş oldular. Mümtaz, Harbiye'yi bitirip Topçu Üsteğmen olarak Erzurum'daki Doğu Ordusu'na giderken İbrahim Emmi'sini ziyarete geldi* (Yağcı, 2009b:26).

Babasının 93 Harbi sırasında, annesinin Erzincan'a gideceği sırada ölmesi ile hayatta kardeşlerinden başka kimsesi kalmayan Mümtaz Bey, tam bir askerdir. Yurdunu, milletini

her şeyden öncelikli tutan Mümtaz Bey, pek çok acı yaşamasına karşın fikirlerinden ve yaşantısından ödün vermemiştir.

Mevki sahibi olduktan sonra gittikçe değişen ve kendini düşünür hale gelen Enver Paşa ve çevresindekiler gibi olmayan Mümtaz Bey, kişiliğiyle herkese örnek olan biridir.

> *Senin özün, toprağın paktır evladım. Yolunu gösterdik ama yolda yürüyen sensin. Önemli olan kılıçtan keskin olan yolda yürüyebilmektir. Bu yaşa, bu mertebeye geldin, bir adım şaşırmadın, aslını unutmadın. Devleti Ali Osman'ın bütün imkânları el altındadır, saraya girer çıkar, sultanlarla, nazırlarla görüşürsün. Makama mevkiye tamah edip hakkın olmayana el uzatmadın. Allah, Hünkâr'ın ocağından senin gibi can kıymeti bilen komutanları eksik etmesin…* (Yağcı, 2009b:11).

Resmi olarak ölü görünen Mümtaz Bey, Enver Paşa'nın uzaklaştırmak istemesiyle de kendisini 99. Kafkas Süvari Alayı'nın başında bulmuştur.

> *…Duydukların bir bakıma doğrudur, ben şu an resmen ölüyüm* (Yağcı, 2009b:9).

> *Bir çatışma sırasında aldığım kurşunlarla yaralanıp yere devrilmiştim. Öldüğümü sanıp bir odaya kaldırmışlar. Gazeteler de öldüğümü yazmış. Teneşirde hocanın döktüğü sıcak suyla kendime gelip başımı kaldırdığımda bizim şuradaki hamamdayım sandım. Enver Bey, ajanslar öldüğünü duyurdular, canlı olarak ortaya çıkman uygun olmayacak, sana yeni bir ad ve kimlik verelim deyince pek üzerinde durmadım* (Yağcı, 2009b:10).

> *…Mümtaz Bey, Enver Paşa'ya endişelerini bildirip uyarıda bulunmuştu. Şimdiyse Enver Paşa onunla görüşmekten kaçıyordu. Saatlerce kapısını bekleyip sağladığı yeni bir görüşmede durumu bir kez daha anlatmıştı. Enver Paşa kulağının arkasıyla dinlemiş, bir iki "hı" deyip savmış ve Mümtaz Bey'i, adı var kendisi yok olan 99. Kafkas Süvari Alayı'nın başına göndermişti* (Yağcı, 2009b:14).

Mümtaz Bey, Enver Paşa'nın engellemelerine ve kendisini uzaklaştırmasına karşın yurt sevgisiyle doludur ve Doğu cephesindeki görevleriyle ülkesi için elinden geleni yapmaktadır. Bununla birlikte yaşananlar ve İttihat ve Terakki'nin eskiyi aratmayan kötü yönetimi onun değişmesini sağlamış, Enver Paşa ve adamlarıyla arasını açmıştır.

Ülkenin gidişatı hakkındaki düşünceleri ile Mustafa Kemal Paşa'ya daha yakın durmaya başlayan Mümtaz Bey, esirliği sırasında tanıştığı Galiyev'le birlikte fikirlerini belirlemiş ve yolunu çizmeye başlamıştır.

> *Payitaht anlatılacak gibi değil. Herkes tedirgin, herkes diken üstünde. Balkan Savaşları'nın acıları bitmeden Avrupa'yı kara bulutlar kaplamış. (…) Saray, memleketi yemiş bitirmiş. Devlet çürümüş, nereye el atsan dökülüyor, her yeri tepeden tırnağa kirlenmiş. Kelleyi koltuğumuza alıp hükümeti ele geçirdik ama bu kez bozulma, kirlenme bize de bulaştı. Koltuğu kapanlar kendilerini keramet ehli görmeye başladı. Hiç olmazsa gözüm görmez diye kıta hizmeti istedim. Enver Paşa da buraya, var olmayan alayın başına gönderdi* (Yağcı, 2009b:16).

Mümtaz Bey'in düşüncelerindeki bu değişim esirliği sırasında daha da derinleşir ve gelişir. Ekim devriminin ardından Rusya'da bulunan Mümtaz Bey, burada söz sahibi olan Galiyev'le birlikte sosyalizmi tanımış ve bağımsız bir ülkenin zorunluluğunun farkına varmıştır.

> *Halil, Sultan Galiyev'in bir sözünü yineledi: "Dünya devriminin merkezini, emperyalizme karşı ulusal kurtuluş savaşı veren ülkeler oluşturacaktır* (Yağcı, 2009b:342).

> *Mustafa Kemal Paşa bu koşullarda bile umudunu yitirmemiş,* ***Milletin egemenliğine dayalı, kayıtsız koşulsuz bağımsız bir Türk devleti kurmalıyız. Türk milleti şerefsiz yaşamaktansa ölsün daha iyi*** *diyor. Sultan Galiyev gibi biz de elimizi verip boynumuza ipi kendimiz mi geçirelim?* (Yağcı, 2009b:383).

Halil:

Romanın başkişi konumundaki bir diğer kişisi ise Halil'dir. Halil, Çerezcioğlu İbrahim'in oğludur ve Amasya Hacıköy'de yaşamaktadır. Babasının işlikteki ve bağ–bahçedeki tüm yükünü alan Halil, okula gitmemiş, ancak özel ders alarak yetişmiştir. Mümtaz Bey gibi asker olmak isteyen Halil, ilköğreniminden sonra annesinin isteği ve babasının kararıyla köyde kalmıştır (Yağcı, 2009b:26-27).

Halil'in bir abisi 93 Harbi sırasında yokluktan ölmüştür. Bu sebeple annesi Halil'in de gideceği, öleceği korkusuyla yaşamaktadır. Babası Çerezcioğlu İbrahim de onu askere göndermek yerine bedelini ödeyerek yanlarında kalmalarını sağlamıştır. Ancak bu durumdan utanan Halil, sürekli kendisini eksik hissetmiş ve acı duymuştur.

> *…İlkokulu o yıl bitiren Halil, ilk kez o gün gördü Mümtaz Bey'i. Babası, Halil'in iyi bir öğrenim görmesi için onu Çorum'daki rüştiyeye yazdırmak istiyor, annesiyse oğlunun yanından ayrılmasını istemiyordu: "Biricik oğlumuz gurbete giderse ocağımızı kim tüttürecek?*
>
> *Mümtaz Bey geldiğinde henüz bir karara varamamışlardı, tartışma sürüyordu. Mümtaz Bey subay giysisiyle işlikten içeri girdiğinde Halil*

önce korkup çekindi. Gelen subay, babasının elini öpünce ve onlar birbirleriyle kucaklaşınca korkusunun yerini merak aldı. Babası gözyaşlarını tutamadı…

…Halil de Mümtaz Bey'e imrenmiş, askeri mekteplerde okuyup subay olmaya heveslenmişti. Mümtaz bey gibi asker giysileriyle geldiğinde, babasının elini öpüp boynuna sarılacak, birlikte dışarı çıkıp bedestenden, çarşı içinden geçip hükümet konağının, belediye binasının önünden dolanıp eve giderken amiri, memuru, bütün çarşı esnafı kapıya, pencereye doluşacak, onun kim olduğunu soracaktı. Hele de kızlar onun gelmesini bekleyecek, geçerken pencereden görünüp gülücükler saçacaklar, kuyudan su almak için bardağını, testisini kapanlar peşinden eve gelip kuyunun başında sıra bekleyeceklerdi. Annesi hamur yoğurup ekmek yapacağı zaman tekneyi elinden kapacaklar, "Sen yorulma Zeynep Anam. Biz ne güne duruyoruz? Halil'in kulağına gider, biricik anama hamur yoğurtup ekmek yaptırmaya utanmadınız mı derse, ne cevap veririz Halil'e?" diyeceklerdi. İşliğe, babasının yanına giderken onun geçtiğini görüp yolunu çevirecekler :"Halil Efendi, bir acı kahvemizi içmeden geçersen hatırımız kalır. Dersaadet'i biz gidip göremedik. Devleti Ali Osman'ın başındaki Halife Sultan Hazretlerini görebiliyor musun?" gibi bir sürü sorular sorup Halil'in her söylediğini pürdikkat dinleyecekler ve gelene geçene anlatacaklardı. Halil subay olduğu düşleriyle yatıp kalkamaya başladı. Annesi, Halil'in askeri rüştiyeye gitmesine yine razı olmayınca Mümtaz Bey bu konuyu bir daha açmadı. Babası, sevilen sayılan hocalardan Halil'e dersler aldırdı, evdeki kütüphanesine oğlunun okuması için kitaplar getirtti (Yağcı, 2009b:27).

Askere bedel ödeyip gitmediği için her zaman üzülmüştür Halil. "kimse kalmadı Kâzım." dedi. "mahalleden iki emsal kaldık. Analarına, çocuklarına rastladığımda yüzlerine bakamam. Sıkıntı basar, kendimi suçlu hisseder, uzaklaşırım. Sanki bedel ödeyip gitmediğim için dönmemelerine ben neden olmuşum gibi gelir, kahrolurum…(Yağcı, 2009b:35).

Halil Ahmet'in annesiyle karşılaşmak istemez, onu görünce yolunu değiştirirdi. Karşılaşırlarsa "Sen niye askere gitmedin? Birlikte gitseydiniz beraber dönüp gelirdiniz. Sen bedel ödeyip kurtuldun, nasıl ödeyeceksen oğlumun bedelini de öde bakalım" deyip yakasına sarılacağını sanırdı (Yağcı, 2009b:37).

Halil'in yaşantısı, babasının işliğinde ve bağ–bahçede geçerken Osmanlının bedeli kaldırması ve seferberliğin ilanı ile birlikte Halil, Mümtaz Bey'in yanında Doğu cephesindeki çatışmalara katılmıştır.

Halil, eşi Hatice'yi, çocuklarını, annesi Zeynep Ana'yı geride bırakmış ve seferberlikle birlikte birliklere katılmıştır. Osmanlının içerisinde bulunduğu durum, Anadolu'nun tüm insanlarını etkilemekle birlikte Halil'in de hayatını değiştirmiştir. İyi ilişkiler içerisinde bulunduğu Ermeni ya da Rumlarla, değişen Osmanlı düzeni ve çete

faaliyetleri sebebiyle bir süre sonra ilişkileri kesilmiştir. Uzun yıllar dostluk yaptıkları insanların savaşla birlikte değişimleri Halil'in yaşantısının dönüm noktalarından biri olmuştur.

Bu seferberlik ilanıyla hayatı değişen Halil, uzun yıllar, cepheye gönderildikten bir süre sonra Sarıkamış faciasıyla birlikte kendisini bir cehennemde bulmuştur. O güne kadar askerlikle ilgili bir bilgisi olmayan ve işlikten başka bir işle ilgilenmeyen Halil, düşman karşısında bocalamış ve çok kez ölümle burun buruna gelmiştir.

Sarıkamış'a girmeye çalışan Halil'in birlikleri soğukla birlikte, Rus birlikleri karşısında yaralanmıştır. Ermenilerin geride kalan yaralı Türk askerlerini fark etmesiyle kendisini vahşetin ortasında bulan Halil ve Mümtaz Bey, burada yakın dost oldukları Garbis Efendi'yle karşılaşmış ve ölümden kurtulmuştur. Ancak Ermeni vahşeti, katliamı Halil'in gözünün önünden ömrü boyunca gitmeyecektir.

> *Ermeniler başlarına dikilmişlerdi. Birisi Halil'e bir tekme attı. Ermeni küfürler arasında, "Ölümü daha çok arayacaksın köpek!" dedi. Bir başkası "Dikkat et, hemen ölmesinler." dedi.*
>
> *Kollarından tutarak yerde sürüklemeye başladılar. Bunca zamandır girmeye çalıştıkları Sarıkamış'a Ermenilerin tutsağı olarak giriyorlardı. Sürükleyerek getirdiler ve bir meydana bıraktılar. Etrafına baktığında ölüp cehenneme getirildiklerini anladı Halil* (Yağcı, 2009b:190-191).
>
> *Halil, elinde baltayla başında bekleyen kesici zebani meleğin yüzüne baktı. O da Halil'e bakıyordu. Göz göze geldiler. Bu gözler, bu bakışlar, tanıdık birine benziyordu. Garbis Usta'nın gözleriydi. O da Halil'i tanımış, balta elinde havada kalakalmıştı. Burası cehennem değildi. Ermeniler, Çermiksu'da, Narman'da, Yeniköy'de yaptıklarını burada da yapıyorlardı. Savaş meydanlarından topladıkları yaralı Türk askerlerini ölmelerine fırsat vermeden canlıyken kesip doğruyorlardı (…)* (Yağcı, 2009b:193).

Halil'in bu gördüğü vahşet ve bunu tanıdık birinin yapması, onun hayatında derin izler bırakmıştır. Halil, Garbis Usta'nın yardımıyla kendisini esir kampında bulmuştur, ancak tanıdığı Garbis Usta'nın vahşileşmiş hali ve dost oldukları Türkleri bu denli vahşetle doğramasını aklı almamıştır.

> *Sen nereden biliyorsun Halil? Seni Ermeniler kesmeye götürmüşlerdi. Gözümün önünden bir türlü gitmiyor. Neden aynı karabasanı görüyorum?*
>
> *Gördüklerin keşke karabasan olsaydı. Ne yazık ki Ermeni canavarları savaş meydanındaki yaralı askerlerimizi toplayıp ölmelerine fırsat vermeden kesip doğruyordu. Bizi de bulup getirdiler. Tam sıra bendeydi.*
>
> *Halil, öldük mü yoksa biz?*

> *Ben de aynı şeyi düşündüm. Günahlarımız öyle çokmuş ki, şahadetimiz bile yetmemiş cehennemden kurtulmamıza diye düşünürken beni de cehenneme odun yapmak için götürdükleri kütüğün başındaki eli baltalı kesiciyle göz göze geldik. 'Garbis Usta, birlikte dolu içtiğimiz ellerinle şimdi beni mi doğrayacaksın, bunun hesabını kendi vicdanına nasıl vereceksin?' dedim. Baltayı indirmek üzere olan eli havada kaldı.*
>
> *Şu senin ahbabın olan Fırıncı Garbis mi?*
>
> *Eşimden, dostumdan ayırmadığım Garbis Usta'ydı. Baltayı yere bıraktı. 'Sana elim varmadı Halil, seni buradan kurtaracağım, yalnız memlekete döndüğünde beni burada görmediğine söz vereceksin.' dedi* (Yağcı, 2009b:198).

Mümtaz Bey'le birlikte esir kampındaki bir hastanede gözünü açan Halil, beş yıllık esaretine başlamış ve geri dönünceye kadar ülkesinden, ailesinden haber alamamıştır. Esir hayatının başlarında yalnızca subayların esir alındığını, yaralı erlerin ise ya Ermenilere verildiğini ya da ölmelerinin beklendiğini (Yağcı, 2009b:203) öğrenen Halil, cephenin kapandığını öğrenince rahatlamıştır.

Hastanede Sultanşah adlı bir Kazan Türkü'yle karşılaşan Halil ve Mümtaz, onun yardımıyla tedavilerinin ardından önce Tiflis'e oradan Bakü'ye ve daha sonra da Sibirya'ya, Kurgan'a gönderilmiştir. Rusya içerisinde pek çok yeri gören, Rus hâkimiyetindeki Türk topluluklarıyla tanışan ve ardından Bolşeviklerin isyanıyla Rusya'nın değişimine tanık olan Halil, Mümtaz Bey'le birlikte yeni fikirlerin, savaşın bitiminden sonra kendi ülkelerinde başlayan hareketlenmelerin farkındalığını yaşar.

Burada Mümtaz Bey'le birlikte tanıştığı, bir arada olduğu insanlar içerisinde yeni fikirler edinen ve ardından Ekim devriminin Rusya'da patlak vermesiyle tanıştığı Sultan Galiyev'le birlikte Halil, savaşın değiştirdiği yaşamları görerek değişmeye başlamıştır. Mümtaz Bey'in de etkisi ve kendi bilgileri doğrultusunda bağımsızlık, özgürlük, emperyalizm, komünizm gibi kavramlarla tanışmış, yurdu için faydalı olmaya çalışmıştır.

Rusya'da esir kalmış ve geri döndüğünde hiçbir şeyin eskisi gibi olmadığını görmüştür. Savaşın bitimiyle birlikte Osmanlının yenilgisi ve hemen ardından gelen ülkenin paylaşım faaliyetleri, Osmanlının tüm topraklarında ağır şartların gelmesine sebep olmuştur. Kendilerini büyük bir yokluk ve yıkım içerisinde bulan Anadolu insanı ile birlikte Halil'in ailesi de savaşta yara almış, babası ve annesi ölmüş, evi ise darmadağın olmuştur.

Halil'in gidişinin ardından Hacıköy'ün yönetimine geçenler, savaşta yoklukla mücadele eden halkın kurtarıcısı olacaklarına köyü darmadağın etmiş, köylüyü soymuş,

yolsuzluklarla esnafı ve zanaatkârı canından bezdirmiştir. Bu durum karşısında umutsuzluğa düşen Halil, kendisini boşlukta bulmuştur.

Ailesi dağılan, malı mülkü ne varsa talan edilen Halil'in yeni yeni filizlenmeye başlayan Milli Mücadele karşısında ilk tepkisi de bu sebeple olumsuz olmuştur. Ermenilerin, Rumların talan ettiği topraklarda geriye kalanların kendi vatandaşları tarafından zulmünü gören Halil, bu umutsuzlukla mücadele içerisinde kendisine yer bulamamıştır. Umutla kavuşmayı beklediği yurdu, ailesi bulmak istediği halde değildir.

> *Halil hâlâ umutsuz ve karamsardı. Ailesinin içinde bulunduğu durum, evini yağmalayanlardan hesap soracak gücünün olmaması, aç halde yaşamaya çalışırlarken bir Allah'ın kulunun kapısını açıp hatırını sormaması, onda tam bir düş kırıklığı yaratmış, bütün umutları sönmüştü: "Hırsızların, katillerin kölesi olacaksak, kirleneceksek öyle bağımsızlık olmaz olsun!" dedi* (Yağcı, 2009b:383).

Tüm bu umutsuzluklara rağmen, esarete boyun eğmektense tekrar Mustafa Kemal Paşa'nın etrafında onun düşünceleriyle cesaretlenen Halil, bu mücadeleye girmeye karar vermiştir.

> ***Milletin kurtuluşunu, yine milletin azim ve kararı sağlayacaktır."*** *diye mırıldanan Halil'e yeniden bir heyecan gelmişti: "Diğer arkadaşlarımız ne yaptılar, onların da haberi var mı?* (Yağcı, 2009b:387).

Amasya Genelgesi'nin yayınlandığı günlerde Amasya'daki toplantılara katılan ve 'neyin ne olduğunu, ülkenin durumunu ve mücadelenin kime karşı olacağını burada anlayan Halil, Milli Mücadele'nin başlangıcında gönüllü birliklere katılarak kendisini Sivas yolunda bulmuştur. Oğlu Hamza'nın küçük bir çocuk olmasına rağmen, İngiliz askerlerine taş yağdırması, çocukları toparlayıp onlara komuta etmesi, Halil'i duygulandırmıştır.

Yazar, Halil'in yaşantısının son zamanlarını verirken belirsizlik ifadelerine yer verir. Oğlu Hamza'yı karşısında gören Halil, baygınlık geçirmiş, hayalinde şehit olan arkadaşlarını görmüş ve onların yanına gitmiştir. Ancak son bölümde oğlu Hamza'yı bırakarak Sivas yolunda ilerlediği anlatılmıştır. Bu şekilde Halil gibi, arkadaşları gibi pek çok gencin vatan uğruna yok olduğunu ve kendilerini feda ettiklerini anlatmak istemiştir.

> *…Sanki dış kapıya kadar uçarak gelmişti. Aralayıp dışarı çıktı. Seslenen Kâmil'di. Yanında Göbeloğlu Ahmet, İsmail, Giritlilerin Haydar, Kabaoğuzlu Cemil de vardı…* (Yağcı, 2009b:391).
>
> *Ağustos'un son günlerinde Mümtaz Albay, Fahrettin, Veli ve Kâzım'la birlikte Sivas yolundaydı. Onlara yetişmek için Hamza'yla kucaklaştıktan sonra koşmaya başladı Halil* (Yağcı, 2009b:391).

Garbis Usta:

Romandaki önemli kişiliklerden biri de Garbis Usta'dır. Hacıköy'de ekmek fırını olan Gabis Usta, Ermeni'dir. Hacıköy'de herkes tarafından sevilen ve sayılan Garbis Usta, özellikle Halil ve ailesiyle iyi ilişkiler içerisindedir. Halil, onun Ermeni olmasını umursamamış, onu dini ya da ırkı ile kıyaslamamış, bunu laf edenlere de karşı çıkmıştır.

> *Evde ekmek yapılmadığında Garbis Usta'dan alırlardı. Garbis Usta işinin ehliydi. Ekmeği pişkin olurdu. Bayram keşkeğini de Garbis Usta'ya getirirlerdi* (Yağcı, 2009b:52).

> *Alışverişlerini birbirlerinden yapar, paraya sıkıştıklarında birbirlerinden alıp verirlerdi. Halil Samsun'a mal götürmüş, dönerken Garbis Usta'ya Havza değirmenlerinden birkaç çuval un getirmişti. O unun parasını birkaç aydır ödememişti Garbis Usta. Farklı dinden olmaları alışverişlerini, ilişkilerini hiç etkilemezdi. Ara sıra Avidis'in meyhanesinde uğradığında rastlaşırlarsa başka masaya oturmazlardı. Vartan Usta da oradaysa değme keyfine muhabbetin, eğlencenin. İki dilden de türküler söylerlerdi. İnançlarını, dinlerini tartışmazlar, birbirlerine hoşgörüyle bakarlar, birbirlerini öğrenmeye, anlamaya çalışmışlardı. Yüzlerine söylenmese de onlardan gâvur diye söz edenler olurdu. Onlarsa gâvurluğu kabul etmez, gönül koyar, sitem ederlerdi. Gerçi onlara gâvur diyenlerin gözünde Muharrem orucu tutanlar gâvurdan daha aşağı mertebede tutulurdu. Hıristiyanların Müslüman olabilmeleri için kelimei şahadet getirmeleri yeterli sayılır, diğerlerinin önce gâvur olup gâvurluktan Müslümanlığa geçebileceği söylenirdi. Muhabbet sırasında lafı edildiğinde Halil, "Garbis Usta, siz yine bizden iyisiniz. Biz gâvurdan bir gömlek daha aşağıdayız, hadi şükredin halinize!" derdi ve gülerlerdi* (Yağcı, 2009b:53-54).

Bu kadar iyi ilişkiler içerisinde bulundukları köylülerin seferberlikle köyden ayrılmalarından kısa bir süre sonra Garbis Usta da köyden ayrılmış, ailesine Osmanlıya olan vefa borcunu ödediğini söylemiştir.

> *Sen gelmeden bir yıl önce songüz aylarında elinde bir çarşı ekmeğiyle bir kadın geldi. Gelin, beni tanıyamadın mı? Garbis'in anasıyım. Kaynananla da pek sevişir, muhabbet ederdik. Nur içinde yatsınlar, çok iyi insanlardı. Oğlum da kocanı pek sever, devamlı bahsederdi. Kocan*

> *sefer emrine gidince Garbis'im de duramadı. Bu memleketin ekmeğini yiyoruz, dar gününde seyrine mi bakacağız? Toprağımızı savunmak bizim de boynumuzun borcu, deyip gönüllü gitti. Üç yıl haber alamayınca öldüğünü sandık. Tanrıma şükür sapa sağlam döndü. Halil de bir gün gelir, gönlünü ferah tut, deyip de da etti. (…)*(Yağcı, 2009b:364).

Ancak Garbis Usta, vatana vefa borcunu ödemek için değil, Ermenilerin vahşetlerine katılmak için Hacıköy'den ayrılmıştır. Garbis Usta Ermenilerin cellatıdır. Yaralı Türk askerlerini toplayan Ermenilerin getirdikleri askerlerin kafalarını baltayla kesmekte– canlıyken– ve bundan diğerleri gibi zevk almaktadır. Halil'le burada, savaş gerisinde kalan yaralı Türk askerlerini öldürürken karşılaşan Garbis Usta, onun hayatını kurtarmış, ancak bunun utancıyla yaşamıştır.

> *Halil elinde baltayla bekleyen kesici zebani meleğin yüzüne baktı. O da Halil'e bakıyordu. Gözgöze geldiler. Bu gözler, bu bakışlar tanıdık birine benziyordu. Garbis Usta'nın gözleriydi. O da Halil'i tanımış, balta elinde havada kalakalmıştı…* (Yağcı, 2009b:193).

> *Sadece insan olduğu için, sohbeti hoş olduğu için oturup dolularını içerken bir yürek oldukları Garbis Usta, eline geçen fırsatta kendisini doğramak için başını bekliyordu* (Yağcı, 2009b:193).

Halil'le burada karşılaşan ve Mümtaz Bey'le birlikte onun hayatını kurtaran Garbis Usta, Halil'den tek bir şey istemektedir. O da Halil'in geri döndüğünde kendisini gördüğünü söylememesidir.

> *Garbis, Halil'i kütüğün başından uzaklaştırıp diğerlerinden ayrı bir yere oturttu ve yavaşça konuştu: "Halil, sana elim varmadı. Senin canını kurtaracağım. Seni Ruslara teslim ederim. Onlar tedavini yaparlar. Yalnız, canına karşılık bir söz istiyorum. Barış olur memlekete dönersen, başta sizin devletiniz mi olur, bizim topraklarımıza mı katılır bilmiyorum, beni burada görmediğine söz vermeni istiyorum. Buraya keyfimden gelmedim. Bizi de kana bulaştırmaya zorluyorlar* (Yağcı, 2009b:194).

Garbis Usta, burada cellâtlık yapmakta, ancak bundan içten içe utanmaktadır. Kendisinin zorlandığını söyleyen Garbis Usta, geriye dönme, memleketine kavuşma umudundadır. Roman sonunda da üç yılın ardından memleketine döndüğü belirtilmiştir. Döndüğünde Hacıköy'dekiler onun Türkler, Osmanlılar adına savaştığını düşünmektedir. Kendisini bir hain gibi görmek istemeyen ve evini dağıtmayan Garbis Usta, döndüğünde de aynı düzenine devam etmiştir.

Ermenilerin vahşetleri içerisinde onların zorlamasıyla bir dosttan canavara dönüşen Garbis Usta, savaşın getirdiği yıkımla değişmiş ve dostlarına arkasını dönmüştür. Romanda Ermenilerin onu neyle zorladıkları hakkında bilgi verilmemiştir. Ancak, ailesi, kaybetmek istemediği bir düzeni olan Garbis Usta'nın yaşadığı değişimin sorumlusu sadece Ermeniler değildir. İçinde kalan az insanlıkla dostu olan Halil'i ve Mümtaz Bey'i kurtaran Garbis Usta, belki de bunun utancıyla onun ailesine de yardım etmeye çalışmıştır.

> *…el üstünde tutup eşinden dostundan ayırmadığı Garbis Usta'yı canavarlaştıracak ne yapmıştı ki Halil? Hiçbir kırgınlıkları olmamıştı. İnançları, ibadetleri, farklı dil konuşmalrı, aralarında en ufak bir sürtüşmeye neden olmamıştı. Hiçbir zaman ona "gavur" gözüyle bakmamış, laf edildiğinde de teselli edip gönüllerini almıştı* (Yağcı, 2009b:193).

2.1.6.6.1.2. İkincil Kişiler

Romanda birincil ya da ikincil kişiler olarak gruplandırmanın uygun olmadığı kanısındayım. Ancak buna rağmen, romanın başkişileri Mümtaz Bey ve Halil'in etrafında dönen olay örgüsü sebebiyle adı anılan bu üç ismin dışındakileri ikincil kişiler olarak adlandırmak mümkündür. Haydar Dede, Dokumacı Ali Eber, Hamdi Usta, Çerezcioğlu İbrahim, Kabaoğuzlu İbrahim, Arif Bey, Hatice, Zeynep Ana, Hüsnü, Dülger İsmet, Ali.

Haydar Dede:

> *Bembeyaz sakallı Haydar Dede, "Çelebiler" soyundandı; tarlasını ekip biçer, evinin yanındaki damında koyun bakar, kışın köylerdeki taliplerini dolaşır, aralarındaki geçimsizlikleri halleder, küsülü olanı barıştırır, cem'lerde dedelik yapardı* (Yağcı, 2009b:14).

Bu tanımlarla romanın ilk bölümlerinde yer alan Haydar Dede, Hacıköy'ün bilge kişilerindendir. Alevi dedesi olan Haydar Dede, yaşadıkları yerde saygın kişiliği ve bilgeliğiyle anılmakta, dost meclislerinin vazgeçilmez konuğu olmaktadır.

Mümtaz Bey'in geldiği zamanlarda kurulan mecliste sözleriyle ve görüşleriyle etrafındaki insanlara yol gösterici olmuştur.

> *Haydar Dede, "Dikenin, yetiştirenin canına değsin!" dedi. "Rabbimiz bütün nimetleri insan için yaratmış. İsrafı haramdır. Etin de, ekmeğin de fazlası dokunur insana. Evladım, iyiyi, güzeli arama sıkıntısına*

> *katlanmayıp kolay olanı, kötü yolu tercih edersek sorumlusu neden başkaları olsun ki?* (Yağcı, 2009b:17).

> *Haydar Dede, "İnsan, nefsinin tutsağıysa bütün kötülüklere açık olur. Nefisle mücadele, bilim öğrenilerek kazanılır. Bilime değer vermeyen toplumlar bilgisizliğin kör karanlığından kurtulamaz." dedi* (Yağcı, 2009b:19).

Haydar Dede'nin ifadeleri aynı zamanda inanışlarının da öğretilerini oluşturmaktadır. Yağcı, diğer romanlarından daha ayrıntılı bir biçimde yer verdiği Alevilik ile ilgili görüşlerini Haydar Dede ve meclisteki kişiler yardımıyla aktarmıştır.

> *Haydar Dede, meclisin piri olmakla birlikte, yemede içmede ortak olduğu gibi etrafı toparlamada da ortak olmuş, çevresindekilere örnek teşkil etmiştir* (Yağcı, 2009b:27).

> *Halil, geri döndüğünde Haydar Dede'nin öldüğünü öğrenmiştir* (Yağcı, 2009b:364).

Dokumacı Ali Ekber:

> *Dokumacı Ali Ekber, bedestendeki dükkânında çocuklarının evdeki tezgâhlarda dokuduğu, oyalı yazma, bindallı kadife, cepken, hotoz gibi el emeği çeyizlik malzemelerin yanında, dışarıdan getirdiği sabun, kına, hamam tası gibi malzemeleri satardı. Dükkânının arkasında karısı Kevser Hatun'la birlikte dikiş de dikerlerdi* (Yağcı, 2009b:14).

Mümtaz'ın gelmesiyle toplanan dost meclisindeki kişilerden biri olan Ali Ekber, düşünceleriyle mecliste yer bulan ve fikirlerine saygı duyulan biridir. Zanaatıyla yaşamını sürdüren Ali Ekber, çalışkanlığı ve mertliğiyle romanda yer almaktadır.

Halil'in esaretten sonra memleketine dönüşü esnasında Ali Ekber'in Rum çeteciler tarafından öldürüldüğü belirtilmiştir.

> *Ali Ekber Emmi'yle Cevahir Efendi'yi Rum çeteciler öldürmüş* (Yağcı, 2009b:364).

Hamdi Usta:

Dost meclisi sırasında tanıtılan bir diğer kişi de Hamdi Usta'dır. Çarşıda esnaflık yapan Hamdi Usta, demirci ustasıdır. Oldukça güçlü olan Hamdi Usta, demircilerin piri olarak tanımlanmıştır.

> *İri yapılı Hamdi Usta, demirci esnafının piriydi. "Taşı sıksa suyunu çıkarır." derlerdi onun için. Demirciler çarşısındaki işliğinde oğullarıyla birlikte kazma, kürek, balta gibi tarım aletleriyle birlikte, kapalı yaylı araba, yük ve kağnı arabası üretimi ve onarımı yaparlardı. Babasından öğrendiği Arapçadan sonra, Mısır'daki medreselerde Farsça ve Latince de öğrenmiş bir bilgeydi. Tartışıp fikir birliğine varamadıkları konularda, Hamdi usta'nın görüşü alınırdı* (Yağcı, 2009b:14).

Meclisin en bilge kişilerinden olan Hamdi Usta, görüşlerine saygı duyulan ve son sözü söyleyebilecek olandır.

> *İyi olmayı istemek yetmez, bunun için çaba göstermeli, bilgisini, görgüsünü arttırmak için emek harcamalıdır. Kâmil olan seçmesini bilir, iyiyi kötüyü birbirinden ayırır." dedi Hamdi Usta* (Yağcı, 2009b:17).

> *… Anadolu'da insanların çoğu bizim konuştuğumuz dille konuşuyor ve bu dili konuşanlara Türk deniliyor. Osmanlıyla Türklerin yıldızı hiç barışmamış, Osmanlıda Türkler hep zulüm görüp horlanmış. Biz de kendimize Osmanlının gözüyle bakıp kendimizi horlamışız*
>
> *Hamdi Usta da senin gibi konuşur. Pek kafa yormadığımızdan Osmanlıyız deyip geçeriz. İşin doğrusu Osmanlıyla ortak neyimiz var? Vergi toplayıp asker alacağı zaman akılan geliyoruz Osmanlının.…*(Yağcı, 2009b:23).

Meclisteki kişilere bakıldığında bilgisi ve tecrübesiyle diğerlerinden ayrılan Hamdi Usta, sadece demirci ustası değil, bilge bir kişi olarak tanımlanmıştır.

Çerezcioğlu İbrahim:

Halil'in babası olan Çerezcioğlu İbrahim, 93 Harbine katılmış bir gazidir. Savaş sırasında bir oğlunu yokluktan kaybeden İbrahim, bunun için ve eşi Zeynep Ana'nın zorlamasıyla da Halil'in askerlik yapmasını istememektedir. Halil'in askerlik bedelini ödeyerek onun yanında kalmasını sağlayan İbrahim Usta, çerezcilikle geçinmekte, bağındaki üzümlerin şarap yapımıyla ilgilenmekte, tarla ve bahçe işleriyle gününü geçirmektedir.

Oğlu Halil'in ilköğrenimden sonra subay olmasını istemiş, ancak ondan ayrılamayan eşi Zeynep Ana'nın da etkisiyle okula göndermemiştir. Daha sonraları da bedelini ödeyerek Halil'in askere gitmesini engellemiştir.

> *Yirmisinden kırkına kadar herkesin silah altına alınacağının ilanı Halil'i pek ilgilendirmemişti. İstese de babası bedelini öder, göndermezdi.*

> *Çorum'daki Haydar Emmi'nin duymasına vakit kalmaz, ilk günü götürür yatırırdı. "Bedel ne kadarmış Kâzım?"* diye sordu.
>
> *Çerezcioğlu İbrahim, biraz da Halil'in zoruyla işlikten, alışverişten elini çekmişti ve bağ tarla işlerinin dışındaki zamanını yol arkadaşlarıyla muhabbette geçiriyordu. Teveklerin, ağaçların bakımı, budanmasını kendisi yapar, üzümü keser, pekmez, şarap olacakları, konu komşuya dağıtılacakları bir bir ayırır; sulama, belleme, ceviz silkeleme işlerinde yanında amele götürürdü. İrikaraları satmaz; komşulara, gelene geçene dağıtır, şarabını onlarda yapar, dem aldıklarında, "Dikenin canına değsin, babamın hatırası bunlar, çubuklarını memleketten getirdi." diyerek başlar ve hikâyesini anlatırdı* (Yağcı, 2009b:14-15).

Yaşını almasına rağmen elini işten çekmeyen İbrahim, bağda bahçede gününü geçirmekte ve ailesiyle ilgilenmektedir. Yaşlılığı kabullenmemektedir, ancak son zamanlarda sağlığı yerinde değildir.

> *Kendisini yormamasını söylediklerinde hastalığını ve ihtiyarlığını kabul etmez, "Ben her zaman yirmi yaşındayım." derdi. Zeynep Ana fırsatı kaçırmadı: "Emsalleri ihtiyarlamış, kendisi her zaman yirmi yaşında* (Yağcı, 2009b:91).

> *İbrahim ocağın önünde uyumayı severdi. "Uyuduğum zaman üstümü örtüverin. Buranın tadını kuş tüyü yataklarda bulamıyorum." derdi. Son günlerde sık sık uyumaya başlamıştı* (Yağcı, 2009b:92).

93 Harbi sırasında Mümtaz Bey'in babasıyla birlikte savaşan İbrahim, onun şehit olmasının ardından arkadaşının vasiyetini uygulamak için Mümtaz'a sahip çıkmış, Mümtaz'ın Hacıköy'e geldiği zamanlarda evini açmış, onu kendi oğlu gibi görmüştür.

> *Adaşım takdiri ilahi böyleymiş. Senden istediğim, Arif ve Kerem kendilerini kurtarır, ama Ahmet Mümtaz'ım daha çok küçük, emaneti sanadır, yokluğumu aratma." dedi* (Yağcı, 2009b:25).

Mümtaz'a sahip çıkan İbrahim, Hacıköy'e gelip giden Mümtaz'a evini açmış, onu oğlu Halil'den ayrı tutmamıştır. Halil'in seferberlik ilanının ardından kısa bir süre sonra hayatını kaybeden İbrahim, çocukları ve ailesi için yaşayan biridir. Esaret içinde olan Halil'in düzgün bir moralle durması için ölümü Halil'den gizlenmiştir.

Kabaoğuzlu İbrahim:

Mümtaz Bey'in babası olan Kabaoğuzlu İbrahim, Çerezcioğlu İbrahim ile birlikte 93 Harbi'ne katılmış ve orada şehit olmuştur.

> *Aynı tertip askere alınmışlardı. Sefer emri Erzurum'daki Doğu ordusuna çıkmıştı. Savaş başladığında Ruslar sınırı geçerek Erzurum'u işgal edince hak, çoluk çocuk askerin yanında yerini aldı. Aziziye Tabyası'ndan Ruslar sökülüp atılırken mümtaz beyin babası Kabaoğuzlu İbrahim –ki pehlivan yapışıydı, ekin pazarındaki hanın bir köşesinde nalbantlık yapardı…–göğsünden aldığı bir kurşunla yere yıkıldı. Çerezcioğlu İbrahim adaşını sırtına alıp ateş menzili dışına çıkarmak istedi. Kabaoğuzlu İbrahim'se şehit olacağını anlamıştı. Son nefesini verirken, " Adaşım, boşuna zahmet etme. Takdiri ilahi böyleymiş. Senden istediğim, Arif ve Kerem kendilerini kurtarır, ama Ahmet Mümtaz'ım daha çok küçük, emaneti sanadır, yokluğumu aratma." dedi. İbrahim adaşının mezarının yerini belleyip işaretler koydu. Döndüğünde emanetlerini teslim ederken mezarına koyduğu işaretleri de söyledi. Mümtaz, o zaman üç, dört yaşlarındaydı. Elleri ekmek tutana kadar bir evleri de İbrahim emminin evi oldu* (Yağcı, 2009b:25).

Oğullarının iyi bir yaşama sahip olmalarını isteyen Kabaoğuzlu İbrahim, onların başarılı olmaları görememiştir. Kendi hayatlarını kuran ve iyi mevkilere gelen oğullarından Mümtaz Bey'i ise Çerezcioğlu İbrahim'e emanet etmiştir.

Arif Bey:

Mümtaz Bey'in abisi olan Arif Bey, babasının ölümü sırasında ailenin en büyüğü konumundadır. İyi bir eğitim görmüş ve dava vekili olarak döndüğü memleketinde mücadelesine devam etmiştir. İdealist bir kişi olan Arif Bey, baskıcı Abdülhamit döneminde peşindeki hafiyeye rağmen fikirlerinden vazgeçmemiştir.

> *Arif rüştiyeyi Amasya'da bitirdikten yıllar sonra hukuk öğrenimini Paris'te yapıp geldi, Amasya'da dava vekilliği yapmaya başladı. (Çok sonraları konu geçince Mümtaz Bey anlattı: "Paris'te Genç Türkler derlermiş onlara. Sultan aleyhine yazı yazması karşılığında öğrenimi bitinceye kadar yüksek maaş ve Türkiye'ye döndüğünde mabeyin kâtipliği önermişler. Arif Bey'in cevabı istibdada ve Sultan Hamit'e karşı daha sert yazılar yazmak olmuş. Amasya'ya dönünce bir hafiye, Abdülhamit tahtan indirilene kadar bir gölge gibi onu takip etmiş"). Arif, kazanın sancaktaki daimi encümeni oldu. Amasya'ya kim ne iş için giderse gitsin önce onu bulur, ona akıl sorardı. O da gelen her kim olursa olsun önüne düşer, işini görürdü. Yatacak yeri olmayana yer temin eder, iğne ilaç lazımsa bulur, yol parası olmayanı yerine ulaştırırdı. Vekilliğinde de pazarlık yapmaz, olandan alır, olmayanının mahkeme masraflarını bile kendisi karşılardı. Haklı olduğuna inanmadığı davayı ne ücret önerilirse önerilsin almazdı. Kazanın sancaktaki eli ayağı, gözü kulağı olan Arif Bey, İttihat ve Terakki Fırkası'nın da sancak başkanıydı. Talat Paşa, Arif Bey'in vekillik değil, bakanlık önerisi beklediğini sanarak, "Dışişleri bakanlığı için senden uygun kimse yok, senin hakkın." deyince Arif Bey, "Beni yanlış anladınız.*

> *Milletin mutluluğu için her görev benim için kutsaldır. Yanlışınızı görürsem herkesten önce eleştiririm. En iyisi halkımın dava vekilliğine devam edeyim." diyerek İstanbul'dan ayrıldı* (Yağcı, 2009b:25-26).

Hatice:

Halil'in Hatice ile sekiz yıldır evlidir. Halil'in savaşa gitmesini istememektedir, çünkü daha önce askere hiç alınmamış olan Halil için endişelenmektedir.

Halil'in gidişi ile birlikte büyük bir yıkımla karşılaşan Hatice, Halil'in anne ve babasının ölümünün ardından yokluğa düşmüş, evinde ne varsa çalınmış ve el konulmuş, çocuklarıyla bir başına kalmıştır. Yazar, Hatice'nin savaş sonrası kötüleşen durumunu en ince ayrıntısına anlatmış, bu şekilde kazanılan Milli Mücadele'nin öneminin daha iyi anlaşılmasını sağlamıştır. Mümtaz Bey, Halil'e bu olanları anlatmamıştır, ancak Halil, geri döndüğünde karşılaştığı durumla perişan olmuştur.

> *Hatice tüm yakınlarını kaybetmişti. Mal, mülk, evdeki eşyalar, yiyecek ne varsa talan edilmişti. İki çocukla, bir dilim ekmeğe muhtaç kalmıştı. İsyan etmemesi olanaksızdı. Boğazlarından bir lokma haram girmemişti. Ellerindeki bir dilim ekmeği herkesle paylaşabilen bu insanlar bu felaketi hak edecek ne yapmışlardı? Doğruluktan, haktan bir milim şaşmamış, kimseye bir kötülüğü olmayan, karıncayı bile incitmeyen bu insanların suçu neydi ki bu ceza reva görülmüştü onlara? O kadar canları gitmişti, tapuları komşuluk hatırına ellerinden alınmış, işlikleri, depoları kundaklanmış, bunlar yetmiyormuş gibi Hatice'nin kimsesiz kalıp yatağa düştüğünü gören önceden selam vermeyenler fırsat bilip evde ne varsa yağmalayıp götürmüşlerdi. Hatice konu komşunun arada bir getirebildiği yemek artıklarıyla yaşamaya çalışıyordu. Eve girip çıkanları takip edemiyor, hayra mı, şerre mi geldiklerini bilemiyordu. Dış kapı her zaman açık kalırdı kimileri bahçedeki kuyudan su alıyor, kimileri hal hatır sormaya geliyor, kimileri de yemek getiriyordu. Kimileri de boş kaplarla geliyor su götürüyormuş gibi kaplarını, kazanlarını kendilerininmiş gibi götürüyordu. Çuvallar, pekmez, şarap küpleri birkaç hafta içinde buharlaşıp yok olmuştu. Yataklar, yorganlar, kilimler, giyecekleri, Halil'in kitapları bile götürülmüştü. Hatice ve çocukların üzerlerindeki yattığı yatak, göz önündeki bir iki kilim, minder ve ocaktaki çorba kazanıyla birkaç kap kacak kalmıştı evde…*
>
> *Belediye reisi Mehmet Efendi sağken evde pişenden Hatice'ye de göndermişlerdi. O hastane inşaatını sıkıntısına fazla dayanamamıştı. Onun ölümünden sonra ödenmeyen banka kredilerine karşı kefillerin ipotek edilen mallarına el konulmuştu. Seferberlik eli iş tutulan, tarla sürüp ekin biçen işe yarayanları silâhaltına almış, geride yaşlı, sakat, hasta, kasın ve çocuklarla bir yolunu bulup sefer emrine katılmayan düzenbazlar kalmıştı. Elde tarla sürülüp harmanı dövecek hayvan kalmamıştı. Hayvanlar ya devlete verilmiş ya hastalanıp kesilmiş ya da çeteler el koymuştu. Yokluk ve açlık bütün evleri sarmış, herkes canının*

> *derdine düşmüştü ve bir lokma aş ekmek peşindeydi. Hamdi usta, Hamza'yı işliğe çırak almıştı. Hamza gelirken bir şeyler getirirse boğazlarına bir lokma giriyor, çoğu gece ocakta ısıttıkları suyu kaşıklayıp yatıyorlardı* (Yağcı, 2009b:241-242).

Halil'in evden ayrılması ve evdeki büyüklerin ölümünün ardından 'akbaba' gibi toplanan ve evde ne varsa "Halil'in borcu" deyip yağmalayan geride kalanlar, Hatice'nin elinde avucundaki elinden almıştır. Bununla birlikte Halil'in Zilli Nazife'ye para yedirdiğini ve herkesten bunun için borç aldığını söylemişlerdir. Bu sebeple Halil'in dönüşünde Hatice, ona inanmaz ve güvenmez. Halil'in ardından yaşadıklarıyla bacakları tutmayan Hatice, oğlu Hamza'nın getirdiği ya da komşuların yardımlarıyla yaşamını sürdürmeye çalışmaktadır.

Romandaki zayıf kişilikli kişilerden biri olan Hatice, çevresinin söylediklerine inanmış ve yıkıma uğramıştır. Halil'in kendisine güvendiği gibi ona güvenmeyen Hatice, eşinin dönmesine sevinememiş, hatta onu suçlayıcı ifadeler kullanmıştır. Tamamen kendisini salan Hatice, çocuklarına dahi bakamayacak kadar aciz bir kişidir.

Zeynep Ana:

Halil'in annesi olan Zeynep Ana, oğlu Halil'e oldukça düşkündür. Kocasının 93 Harbi'ne gitmesinin ardından Hünkâr Zeynel adındaki oğlunu açlıktan ve ona iyi bakamamaktan kaybetmiştir. Bu sebeple Halil'in yanından ayrılmasını istememektedir. Hünkâr Zeynel'in ölümünden sonra kötü günler geçiren Zeynep Ana'nın toparlanmasını sağlayan ise Halil olmuştur.

Kocasının çalışkanlığı ve azmiyle rahata kavuşan Zeynep Ana, misafiri sevmekte ve evine giden gelenden memnun olmaktadır. Mümtaz Bey'i kendi oğlu gibi sevmektedir. Mümtaz Bey Hacıköy'e geldikçe Zeynep Ana'da kalmaktadır.

Halil askere gideceği zaman hem oğlu için hem de gelini Hatice ve torunları için endişelenmiş, belli etmemeye çalışmıştır. Gelinin kendi çektiği acıları çekmesinden korkan Zeynep Ana, rahat yaşamları sebebiyle onların, kendi çektiğini çekmeyeceğini düşünmektedir.

> *Allah beterinden saklasın, bir daha geri gelmesin o günler. Son öküzü de devlete gelip ananı bulduğumda aklını oynatmış gibi bakınıp duruyordu. Geldiğimin bile farkında değildi. Evde yiyecek namına hiçbir şey yoktu. Hünkâr Zeynel'in nerede olduğunu bilmiyordu. Garibimin*

bahara çıkamadığını komşulardan sorup öğrendim.' Çocuğu toprağa vereli aklı başında değil.' dediler (Yağcı, 2009b:87).

Kendilerinin çektiğini torunları, gelini çekmeyecekti. Ambarları doluydu, yiyecek ekmek, işleyecek nohut vardı. Dışarıda toplanmamış ürün kalmamıştı. Bağın odunu, çubuğu da kışın ısınmaya, ocağın altında yakmaya yeterdi. Birkaç yük odun daha alınırsa bir eksikleri kalmayacaktı.

'Allah ağız tadıyla yeme nasip etsin, cümlesiyle birlikte Halil'ime de sağ salim dönme nasip etsin. İnsanoğlu arsız, her acıya katlanıyor oğlum. Aç kaldım, çocuğum gözlerimin önünde yok olup gitti, ben hala yaşıyorum (Yağcı, 2009b:88).

Hüsnü:

Hüsnü, romanda kötülüğün ve korkaklığın timsali olarak gösterilmektedir. Hakkı olmayan her şeye sahip çıkmaya çalışan Hüsnü, bununla birlikte savaşa katıldığını ve madalya aldığını iddia etmektedir. Özellikle Fahrettin, Hüsnü'den hoşlanmamaktadır.

Haberim var Halil. Katılmak istemedim. Mümtaz Bey değil babam mezardan çıkıp toplantı yapsa Hüsnü'nün bulunduğu yere adımımı atmam (Yağcı, 2009b:96).

Hüsnü askerlerin paralarını almış ve kaçmıştır. Köye dönünce de madalya verdiler bana demiştir. Ama herkes onun madalyayı nasıl aldığını bilmektedir. Hüsnü, romanda Ermeni ve Rumlardan da kötü bir kişidir. Kendi insanlarını arkalarından vuran, askere gidenlerin ailelerinin paralarına göz koyan, sadece mevki ve para için gözünü kırpmadan insan harcayan Hüsnü, her türlü kötülüğün babası olarak tasvir edilmiştir. Fahrettin, Hüsnü'yü şu şekilde tanımlamaktadır.

Şeytana pabucunu ters giydirir o. Hep riya, göstermelik. İnsanların gözünü boyamasını çok iyi becerir. Elini versen kolunu kurtaramazsın. Selam versen borçlu çıkarır seni. Nerede akçeli iş varsa kokusunu alır, kapıdan kovsalar bacadan girer. Alaya ayakkabı ve giysi alınacaktı' benim tanıdığım yerler var, ucuza yaptırım.' Deyip ödenekleri aldı ve ortadan kayboldu. Alaydaki birçok er, köyden geldikleri kıyafetlerle savaşa girdi. Savaş sona erince ortaya çıkmış, nerden bulduysa başçavuş üniformasıyla. Bir de madalya bulmuş, emekliye de ayrılmış. Şimdi çaldığı paraları aklamak için deri ticareti yapıyor görünüyor. Kaç deri alıp sattığı var? Oradan kazandığı, insanları kandırmak için harcadığı kahve parasına yetmez. Değirmenci Hurşit'le hiç konuşmadın mı? Değirmen âlemlerinde harcadığı paranın haddi hesabı yokmuş. Cephede yıllarını vermiş subaylar karnını doyuramazken, o, askerin kan paralarıyla gününü gün ediyor (Yağcı, 2009b:97).

Halil'in geldiği ilk gün, nereden geldiğini bile sormadan yakasına yapışarak borcunu istemiştir. Halil'in esir düşmesi, gazi olması, Ermenilerin elinden kurtulması onun için önemli değildir. Sadece kendi menfaatini düşünmektedir. Bunun için Zilli Nazife ile kumpas kurmuş ve Hatice'yi de kandırmıştır. Halil'in Zilli Nazife'yle para yediğine inanan Hatice, ona Hüsnü yüzünden inanmamıştır. Sonra da Halil'in babası ve annesi arka arkaya ölüp karısına inme gelince onun evine gelerek "Halil'in bana borcu var" diyerek evi soymuştur (Yağcı, 2009b:96-97)

Hacıköy'ün insanlıktan nasibini almayan kişilerinden biri olan Hüsnü, Hacıköy'de dolandırdığı insanlara da Halil'le birlikte yaptıklarını söyleyerek suçu üstlenmemektedir. Halil, bunları duyduğu zaman ilişkisini kesmiştir. Bunun için Hüsnü, Halil'in gitmesini fırsat bularak evi soymuştur.

Dülger İsmet:

Hacı Fetullah'ın komşusu olan Dülger İsmet, korkak ve dalavereci biri olmakla birlikte savaş sırasında boşalan Hacıköy'de kendisine haksız bir yer edinmiştir. Savaş sonrası Osmanlının tesliminden sonra yön değiştirmiş ve galip devletlerden yana görünerek kendi menfaatini düşünmüştür.

Sözde Müslümanlık yapan Dülger İsmet, Halil gibi Alevi olan ailelere düşmanlık yapmakta ve onların yok olmaları için elinden geleni yapmaktadır.

Dülger İsmet de Hüsnü gibi yozlaşan ve yaratılışı kötü olan kişilerin temsilidir.

> *Beş yıl içinde onlar gibi insanların toplum içindeki mevkileri ve itibarları da değişmiş olmalıydı. İsmet, Sarkis Usta'nın yanında ayak işlerine bakarken onun yol vermesiyle bir testereyle keser edinip adını Dülger'e çıkartsa da bir iş tutturamamış, son zamanlar, Hacı Fetullah'la düşüp kalkar olmuştu. Kılık kıyafetini düzeltmişti, Hüsnü'ye tepeden inme bağırabildiğine göre cebinde parası da olmalıydı. Dülger İsmet, zaferinin sonucunu almak isteyen bir komutan gibi Hüsnü'nün üzerine gitti: "Hüsnü Binbaşı'm, Yunanlı dostlarımızın, Sultan Hazretleri'nin rızasıyla ehli Müslim'in canını, malını ve ırzını korumak amacıyla geldiklerini bilmez misin?* (Yağcı, 2009b:357-358).

Hükümet yandaşlığı ve din propagandası ile halkı soyan ve savaşanlara karşı düşmanlık besleyen Dülger İsmet, kendisini her ne kadar güçlü görse de pısırık ve korkaktır. Halil'e ve Hüsnü'ye gözdağı vermeye çalışan Dülger İsmet'in konuşmalarından rahatsız olan Mehmet Ali'nin sert tepkisi ile Dülger İsmet, korkmuş ve susmuştur.

> *…Düşmana köle olmanın, hizmet etmenin Müslüman'a caiz olduğu hangi kitapta yazıyor? Kendin gibilerin peşine düşüp fetva vererek yüce dinimizin de adını kirletiyorsun. Edebinle otur oturduğun yerde, yoksa malını da seni de atarım aşağıya!"*
>
> *Mehmet Ali'nin bu beklenmeyen tepkisi karşısında meydanın o kadar da boş olmadığını anlayan Dülger İsmet pısıp kaldı* (Yağcı, 2009b:358).

Ali:

Hatice'nin kardeşi olan Ali, Halil'in yanında yetişmekte ve kendisine onu örnek almaktadır. Hatice Halil'le evlenince köyde annesiyle yalnız kalan Ali, işleri olmadığında kasabaya gelip Halil'lerde kalmaktadır. Halil'in işlerine yardım eden Ali, Halil'in yönlendirmeleriyle yetişmektedir (Yağcı, 2009b:45).

Halil'in askere gitmesiyle Halil'in işleriyle ilgilenmekle görevli olan Ali, Çorum'daki Haydar Emmi'nin yanına iş için gitmiş, burada eşkıyanın evi basmasıyla öldürülmüştür (Yağcı, 2009b:135–137).

Romandaki şahıs kadrosunun bolluğu sebebiyle pek çok kişi romana dâhil olmuştur. Amasyalı 'mitralyözlü Fahrettin Çavuş' (Yağcı, 2009b:99), onun birliğinin komutanı olan Osman Ağa (Yağcı, 2009b:100), 1897 yılından beri bütün savaşlara katılan Veli Başçavuş (Yağcı, 2009b:63), 94. ihtiyat Süvari Tümeni 34. Alay komutanı olan ve Ruslara esir düşen Yarbay Aydın (Yağcı, 2009b:205), yine Rusya'daki esirlik sırasında Mümtaz Bey'le birlikte Halil'in karşılaştığı Yarbay Aydın'ın kurmay başkanı Yusuf Yüzbaşı (Yağcı, 2009b:205), Binbaşı Emrah (Yağcı, 2009b:205), Üsteğmen Ethem (Yağcı, 2009b:205), Halil'in çocukluk arkadaşı olan Kâzım Başçavuş (Yağcı, 2009b:38-39), oğlunun gelmesini bekleyen, öldüğü halde kabullenmeyen Göbeloğlu Ahmet'in annesi Şehriban Ana (Yağcı, 2009b:38), romanda adı geçen roman kişileridir.

Kötülükle birlikte anılan kişilere bakıldığında ise karşımıza ilk olarak Amasya Metropoliteni Rum Germonos, Rum kaymakam Artin Efendi, Ermeni mal müdürü Bogosyan Efendi romana dâhil edilmiştir. Bu kişiler, ırkları, dinleri ve Osmanlıyı paylaşma hevesiyle Türklere düşmanlık etmektedir.

Hacı Fetullah Efendi ise Türk olmasına karşın Alevi olanlara düşmanlık beslemekte, kendi menfaati için memleketinde yıllarca birlikte yaşadığı insanlara sırtını dönmektedir.

Gerçek Kişiler:

Romanda ismi anılan gerçek kişilere bakıldığında Enver Paşa'nın ilk olarak anıldığı görülmektedir. Enver Paşa, Mümtaz Bey'le arkadaştır. İttihat ve Terakki'ye birlikte katılan

Enver Paşa ve Mümtaz Bey'in, daha sonraları Enver Paşa'nın hızla yükselmesi ile ilişkisi kesilmiştir.

İttihatçıların ikinci adamı olan Talat Bey de romanda hukukçu olan Arif Bey'in hayatının verildiği bölümde romana dâhil edilmiştir.

Romanda, roman kişisi olarak yer almayan, ancak fikirleri ve savaşın bitiminin ardından Milli Mücadele'ye öncülük etmesiyle önemli bir konumda olan Mustafa Kemal (Atatürk) de romanda yer alan gerçek kişilerden biridir.

Mümtaz Bey ile Halil'in Ruslara esir düşmesiyle romana eklenen gerçek kişilere bakıldığında Molla Nur Vahidov, Sultan Galiyev, İnan Veyisov, Budiyenni gibi isimlerin varlığı söz konusudur.

Bununla birlikte Türk edebiyatına ve Türk tarihine damgasını vuran Namık Kemal, Tevfik Fikret, Nazım Hikmet, İsmail Gaspıralı gibi isimler romana dâhil edilmiştir.

2.1.6.6.2. Sosyal Durumları Açısından Şahıslar Kadrosu

Sosyal durumları bakımından kişilere bakıldığında karşımıza en başta asker tiplemesi çıkmaktadır. Mümtaz Bey'in temsil ettiği yurduna, milletine, bağımsızlığa düşkün, iyi eğitimli ve görgülü, bilgili asker tiplemesi, Türk milletinin askerlik anlayışına, gaza anlayışına uyan bir tiplemedir. Yazar, öncü olarak Mümtaz Bey'i göstermekle birlikte Milli Mücadele'nin içerisinde bulunan ve Kurtuluş Savaşı'nda yer alan Anadolu insanının askerliğini de anlatmak istemiştir. Anadolu, yaşananlara rağmen yurdunu savunmaktan gözünü sakınmamış, kendini milleti için feda etmiştir.

Kötü asker tiplemelerinin de verildiği romanda bu kötü asker tiplemelerinin başında Enver Paşa ve Hafız Paşa gelmektedir. Sarıkamış faciasına bu kişilerin hırsları ve entrikaları sebep olmuştur.

Siyasi roman olmakla birlikte keskin mesleki tiplemelerin verilmediği romanda üzerinde durulması gereken tiplemelerden biri de Ermenilerdir.

Yıllarca birlikte yaşayan Ermeni ve Türkler, 1915'e gelindiğinde önü alınamayan bir ayrıma girmiştir. Ermeniler, Avrupalı ülkelerin de yardımlarıyla Türk köylerinde katliama başlamıştır.

Doğu cephesinde Rus birlikleri içerisinde gönüllü olan Ermeniler, Rusların çekildikleri bölgelerde kalan yaralı Türk askerlerini öldürmekte, esir alınan askerlerin aç bırakılarak ölmelerini seyretmekte ve vahşetlerden zevk almaktadır.

Savaş öncesi yerel yönetimlere yerleştirilen Ermeniler, kendilerine verilen yetkilerle de halkı ezmekte ve Osmanlıyı yok etmek için elinden geleni yapmaktadır.

Romanda adı geçen azınlıklardan biri de Rumlardır. Karadeniz'de Pontus Rum Devleti'ni kurmaya çalışan Rumlar, kurdukları çetelerle, Anadolu halkını canından bezdirmiştir.

2.1.6.6.3. Karakter Teşkili

Karakter teşkilini bakıldığında Halil'in kahraman özelliği gösterdiği görülmektedir. Halil, pasif bir kişilikken seferberliğin ilanıyla birlikte kendini savaşın ortasında bulmuştur. Ardından gelen süreçte yaralanmış, Ermeni zulmünden kurtulmuş, Ruslara esir düşmüş, geri döndüğünde ise ailesinden eskiye ait hiçbir şey bulamamıştır.

Tüm bu yaşadıkları, gördükleri onun kişiliğinde değişimlere sebep olmuştur. Kendi içinde çelişkilere düşen, sorularına yanıt bulmaya çalışan Halil, bu değişimle birlikte fikirlerini oluşturmuş ve kişiliğindeki değişimlerle karakter özelliği göstermiştir.

Romanın diğer kişilerine bakıldığında hepsinin birer tip olduğu görülmektedir. Mümtaz Bey, Veli Başçavuş, Fahrettin, Yarbay Aydın gibi askerlerin idealist görünümleri ve değişmeyen fikirleri onları birer tip haline getirmiştir.

Hüsnü, Dülger İsmet, Hoca Fetullah gibi isimler de menfaatleri uğruna dostlarını, birlikte yaşadığı insanları harcamaktan çekinmeyen 'kötü' karakterleriyle birer tipleme olmuşlardır.

Ermeni tiplemesinin hayat bulduğu Garbis Usta da, zorunlulukların getirdikleriyle Türklere zulüm etmektedir. Ancak Halil'i kurtarsa da Ermeni tiplemesinden kurtulamamıştır. Artin Efendi, Germonos, Bogosyan gibi isimler de mensubu oldukları azınlıkların temsilcileri olmaları ve menfaatleri doğrultusunda ilerlemeleri sebebiyle birer tip olmuşlardır.

Gerçek kişilerin karakter teşkili incelenmesinde göz önünde bulundurulamayacağı aşikârdır. Bu kişiler, yaşantılarıyla, fikirleriyle ve faaliyetleriyle romana yerleştirilmiş, kurgusal kişilerin hayatlarını etkileyen kişiler olmuşlardır.

Roman, 1914–1919 yılları arasında yaşananları anlatmaktadır. Bu olayların anlatımında gerçeklerden faydalanılmış, gerçek kişilerle birlikte kurgusal kişilerle roman oluşturulmuştur. Bu bağlamda incelenen kişilere bakıldığında şahıs kadrosunun genişliği dikkati çekmektedir. Cephelerle birlikte esir düşen askerlerin yaşantısının anlatıldığı

romanda geniş bir coğrafya kullanılmış; bu durum roman şahıs kadrosunun çoğalmasına sebep olmuştur. İsmi anılan yahut inceleme sırasında ismi anılmayan bu kişilerin her biri romanda oldukça büyük bir öneme sahiptir. Her biri romanın olay örgüsü içerisinde etkili bir konuma sahiptir.

BÖLÜM 3

Bu bölümde romanların tematik, dil ve üslup, anlatım teknikleri, bakış açısı ve anlatıcı, zaman, mekân, şahıs kadrosu ve romanları oluşturan ortak yapı ve motifler bakımından değerlendirilmesi yapılmıştır.

3.1. Romanların Genel Değerlendirilmesi

3.1.1.Romanların Tematik Açıdan İncelenmesi

Öner Yağcı'nın incelenen altı romanına bakıldığında ana temanın siyasi temalar olduğu görülmektedir. İlk beş romanı *Kardelen, Turnalar, Gökyüzüne Akan Irmak, Yediveren ve Kaptan*'da kullanılan temalar 12 Mart Muhtırası ve 12 Eylül Darbesi ile değişen hayatlar üzerine kuruludur. Kir romanında ise 1914-1918 yılları arasındaki siyasi ve toplumsal olayların şekillendirdiği hayatlar anlatılmıştır.

Öner Yağcı'nın yaşadıklarıyla ilintiler bulunan romanlarında temayı oluşturan unsurlar Yağcı'nın hayatında da bulunan unsurlardır. Yağcı, 12 Mart döneminde sıkıyönetimce tutuklanmış bu sebeple okulunu gecikmeli olarak bitirmiştir. 12 Eylül döneminde ise TÖB-DER'deki yöneticiliği sebebiyle beş yıl hüküm giymiş ardından mesleğinden atılmıştır. Siyasetle bu kadar iç içe olan Yağcı'nın romanlarında temanın siyaset olması kaçınılmazdır. İlk iki romanını cezaevinde yazan Yağcı bu sebeple yaşadıklarının da etkisiyle cezaevi romancılığı olarak tanımlanabilecek eserlerini oluşturmuştur.

Bu ilk beş romanında bir seri oluşturan yazar, böylelikle yaşamının her anını çeşitli temalarla kaleme almış olur. Kardelen romanında çocuğuyla olan ilişkisini, Turnalar'da hapishane yaşantısını, gökyüzüne akan ırmakta 68 kuşağı ile birlikte gençliğini ve arkadaş çevresini, Yediveren'de ise yazarlık serüvenini anlatmıştır. Kaptan ise tüm bu yaşantısının her bölümünü veren elli yıllık serüveninin anlatımı olmuştur.

Temanın incelenmesinde yazarın siyasetle olan ilişkisi nedeniyle temanın siyaset üzerinden ilerlediği tespit edilmiştir.

Yağcı, etkin siyasi yaşamını romanlarının geneline yedirmiş, oluşturduğu tiplemelerle de bu yaşamı destekleyen ve anlatan olayları birbirine bağlamıştır.

İlk beş romanı 12 Mart ve 12 Eylül çerçevesinde oluşmuştur. Kardelen'de 12 Eylül'ün getirdikleri ile birlikte "Eylül Kardeleni" Gülcan'ın yaşamı tematik yapıyı oluştururken; Turnalar'da 12 Mart ve 12 Eylül'le şekillenen devrimci gençlerin hayatları verilmiştir.

Gökyüzüne Akan Irmak'a bakıldığında tematik yapının temelinde 12 Mart ve 68 kuşağının yerleştirildiği görülmektedir. Yediveren'de ise 12 Eylül sürecinden derin izlerle çıkmış bir toplumun iyileşme süreci ve bu süreçte bir yazarın kendini iyileştirme süreci anlatılmıştır.

Bu tanımlamaya uyan son roman Kaptan'da ise tematik yapıyı oluşturan unsur, Kaptan'ın yaşamında gizlenmiştir. Kaptan'la birlikte ülkenin içinde bulunduğu durumun aktarılması romanın ana temasıdır.

Siyasi olan ancak kendinden önceki romanlardan tematik yapıyla ayrılan Kir'de ise bu yapının temel taşları 1914-1918 yılları arsındaki siyasi ve toplumsal olaylardır.

Bu ana temaların dışında romanlara yedirilen ve arka fonda okuyucuya hissettirilen yan temalar bulunmaktadır. Bu yan temaların içerisinde evlilik ve kadın-erkek ilişkileri, meslekler, Doğu'nun toplumsal sorunları gibi temalar bulunmaktadır.

Ayrıca dini inanışlar, etnik gruplar, toplumsal dönüşümler de romanlarda verilen temalardan bazılarıdır.

Cinsellik üzerinde durulmakla birlikte bu durum erotizme vardırılmaz. Cinsellik içerisinde belli bir sosyal grup içerisinde yaşayan insanların aşkları ve yaşadığı cinsel deneyimleri anlatılmıştır. Romanda cinsellik çıplaklık açısından değil, duygu paylaşımı ve ortak hazlar açısından değerlendirilmiştir.

Aile kavramı da romanlarda ele alınan tematik unsurların başında gelmektedir. Evliliğin salt aşk ve tutku değil, ortak paylaşımla üzerine kurulu olması gerekliliği üzerinde durulmuş ve örnek teşkil edecek evlilikler anlatılmıştır.

3.1.2. Romanların Dil ve Üslup Açısından Değerlendirilmesi

Romanların dil ve üslup açısından değerlendirilmesine bakıldığında karşımıza yazarın Türkçe öğretmeni kişiliği çıkmaktadır.

Eğitim aldığı kurumlarla birlikte mesleğine başlayan Öner Yağcı, düşünce kitaplarında da dilin önemi üzerinde durmaktadır. Türkçenin, arı Türkçenin kullanımını savunan yazar, bu sebeple romanlarında Türkçe kelimelerin kullanımına özen göstermiş,

yabancı sözcüklerin kullanımına şiddetle karşı çıkmıştır. Romanlarındaki tek tük yabancı sözcükleri yabancı yer ve kişi isimleri oluşturmaktadır.

Bu nedenle “bu defa” yerine “bu kez” tanımını kullanmış, “deliçoş” gibi Türkçe tanımlara yer vermiştir. Türkçeye geçen ve kabul gören Arapça kökenli kullanmak yerine Türkçe karşılıklarını kullanmayı yeğleyen yazar, Türkçeye olan tutkusunu romanlarına yansıtmıştır.

“Mektep” sözcüğünün bir kez kullanıldığı romanlarında da bu sözcüğünün gerçek anlamında değil lakap olarak kullanıldığı görülmektedir. “Mektep” geneleve takılmış bir lakaptır. “Bilicilik” kelimesi medyum “sesbüyütür” kelimesi megafon, “ses çoğaltır” kelimesi hoparlör yerine kullanılmıştır.

Türkçe sözcüklerin kullanımının yanında romanlarında yöresel sözcüklere de yer vermiştir. Kimi zaman, roman kişilerinin memleketleriyle, kimi zaman, mekânların tanıtımında verilen bu yöresel sözcüklere “papak”, “kıtlama”, “gidisin” sözcükleri örnek olarak verilebilir.

Romanlarında ayrıca atasözlerine ve deyimlere de yer verilmiştir. Çok olmamakla birlikte yeri geldikçe “atalar sözü” kullanılmıştır.

Romanların incelenmesinin ardından cümleler bakımından yapılan değerlendirmede devrik cümlelerin kullanımın fazlalığı dikkati çeker. Devrimci kişiliği ile bilinen Öner Yağcı, bunu yansıtmak için devrik cümlelere ağırlık vermiştir. Duyguların aktarımı için ve romanın şiirselliğe yakın durması adına devrik cümlelerden faydalanmıştır. Aynı şekilde devrimci kişiliğini yansıtan bir diğer unsur ise kısa cümlelerdir. Zaman zaman sadece yüklemlerden oluşan bu cümleler, yazarın etken yapısından kaynaklanmaktadır. Bir eylem adamı halinde oluşturmuştur. Bu sebeple cümleler kısa ve özdür.

Aynı zamanda bu kısa cümleler şiirsellik oluşturulması için de kullanılmıştır. Kimi zaman birer dörtlük şekline dönüşen kısa cümleler, romana ayrı bir hareketlilik katmıştır.

Yazar, betimleme ve tasvirlere sık yer vermediğinden dolayı sıfatların kullanımı oldukça azdır. Roman kişilerinin ve mekânların tanıtımında genel özellikleri üzerinde fazla durulmaz. Bu mekânların ve kişilerin işlevleri üzerinde durulmuş ve romana yerleştirilmiştir.

İlk iki romanında ikilemeler görülmekle birlikte sonraki romanlarında daha sık ikilemeler kullanılmıştır. Romancılığını geliştiren ve her yeni romanında daha iyi bir üsluba sahip olan yazar, bu tanımı ikilemeler kullanımında da göstermiştir. Bu nedenle Gökyüzüne Akan Irmak ve sonrasındaki romanlarında sıfat ve ikileme kullanımı artmış,

tasvirlerde daha başarılı bir anlatım oluşturmuştur. Özellikle Kir romanında kişilerin ve mekânların betimlemeleri ağırlık kazanmıştır.

Eylemci kişiliğini yazarlığında da sürdüren Yağcı, sözcük seçiminde de dikkat etmiş ve baskın harflerin yoğunlukta oldukları sözcükleri anlatımlarında kullanmıştır.“k”, “t”, “z”, “s” gibi baskın harflerin kullanıldığı sözcüklerle oluşturulan romanlarda bu “etken” tavrın görüldüğü tespit edilmiştir.

Yazarın üslubuna baktığımızda romanlarında şiirselliğe önem verdiği görülmektedir. Bu şiirselliği oluşturmak için çeşitli yazar ve şairlerin sözlerinden alıntılar yapmış ve romanlarına ahenk katmıştır.

3.1.3. Romanların Anlatım Teknikleri Açısından Değerlendirilmesi

İncelenen altı romanda kullanılan belli başlı anlatım teknikleri şunlardır: Öyküleyici anlatım, açıklayıcı anlatım, betimleyici anlatım, diyalog, iç monolog, montaj, geriye dönüş, leitmotiv.

Bu tekniklerin kullanım sıklıklarına bakıldığında karşımıza ilk olarak öyküleyici anlatım çıkar. Yazar, her romanında belli bir olayın etrafında dönen kişilerin hayatlarını aktarmak istemiştir. Bu sebeple roman kişilerinin yaşadıkları olayların ve romanın geneline yayılan olayların anlatımında öyküleyici anlatıma başvurmuştur.

Anlatıcının yazar olduğu bölümlerde bir durum değil bir olayın anlatımı söz konusudur. Bu olayların anlatımında da öyküleyici anlatım kullanılmıştır. Kişilerin yaşadıkları, o an için içinde bulundukları olaylar okuyucuya verilmiştir.

Yağcı, toplumcu–gerçekçi bir yazardır. Bu gerçekçiliğin getirdiği sorumlulukla yazar, olayları canlı bir şekilde anlatır. Hapishane yaşamı ya da çatışmaların aktarıldığı bölümlerdeki hareketlilik hemen göze çarpmaktadır.

Kişilerin içinde bulundukları durumların verildiği bölümlerde ise durgunluk dikkati çeker. Bununla birlikte bu durgunluğun ve iç hesaplaşmanın verilmesinde de öyküleyici anlatıma başvurulduğu görülmektedir.

Yazarın romanlarında kullanılan anlatımlardan biri de açıklayıcı anlatımdır. Yazar, bir dönem yazarı olmasının verdiği bilinçle kendi yaşadığı ve roman kişilerine yaşattığı tarihi olaylarda açıklayıcı anlatımı kullanmayı uygun bulmuştur. 12 Mart ve sıkıyönetim, 12 Eylül darbesi ve ardından gelen anarşist avı, 90’lı yıllar ve değişen toplum değerleri,

Nazi Almanya'sı, Birinci Dünya Savaşı gibi tarihi olayların verilmesinde açıklayıcı anlatım kullanılmakta, yazar, olayların anlatımında araya girerek bilgi vermektedir.

Tarihi olayların yanı sıra belirli bir terimin, mekânın ya da kişinin tanıtımında da açıklayıcı anlatıma başvurulmuştur. Özellikle olayların geçtiği mekânların tanıtımında bir gezi yazısı niteliği taşıyabilecek açıklamalara yer verilmiştir.

Açıklayıcı anlatımın etkin olduğu bölümlerde betimleyici anlatımın da kullanıldığı görülmektedir. Mekânların tanıtımında verilen betimlemeler, mekânların okuyucunun gözünde canlanmasını sağlamıştır.

Yazarın ilk romanlarında eksik olan ve fazla yer verilmeyen betimlemeler, yazarın ileriki dönemlerindeki romanlarında daha sıklıkla kullanılmıştır. Bu betimlemeler sırasında kullanılan tasvirler, oldukça canlıdır. Renkleri ve ışıltıları canlandırmayı başaran yazarın bu tutumu, mekânların neresi olduğuna ilişkin tahmin edilmesini ve anlaşılmasını sağlar. Yazar, romanlarında mekânları verirken çoğu kez isim kullanmaz. Ancak betimlemeler ve tasvirler sayesinde bu mekânların tahmini kolaylaşmaktadır.

Mekân tasvirlerinde eli açık olan yazar, kişi tasvirlerinde ise bu zenginliğe yer vermez. Yağcı, roman kişilerinin "eylemci" olmaları sebebiyle bu kişileri fiziksel özellikleriyle değil, düşünceleriyle ön plana çıkarma amacı gütmektedir. Bu sebeple karşımıza çıkan tiplemelerin çoğunlukla fiziksel özelliklerini bilemeyiz. Ancak açıklayıcı anlatımlarıyla bize bu kişilerin tiplerini hissettir.

Yazarın romanlarında kullandığı en belirgin anlatım tekniği ise geriye dönüş (flashback) tekniğidir. Yazar, roman kişilerini konuştururken onların geçmişe yolculuk yapmalarına izin vermiş, böylelikle roman kişilerinin daha iyi tanıtılmasını sağlamıştır. Kimi zaman çocukluğuna dönen kişiler, kişiliklerini oluşturan etmenleri okuyucuya verir. Kimi zaman ise geçmişte yaşadıkları acı bir olayı hatırlayarak okuyucuyla duygu paylaşımında bulunur.

Geriye dönüş tekniğinin bu denli kullanılmasının sebebi, yazarın içinde hâlâ taze olan yaşadıklarının etkisidir. Yazar, toplumcu–gerçekçi yapısını, yaşadıklarıyla paralellikler gösteren yaşananları verirken etkin bir biçimde kullanmıştır.

Yağcı'nın romanlarına bakıldığında montaj tekniğinin sıklıkla kullanıldığı görülmektedir. Yazarın hayatını etkileyen, romancılığını ve edebi kişiliğini oluşturan türküler, şiirler, roman ve hikâyeler, romanlarına da yansımıştır. Siyasi görüşünün de etkisiyle okuduğu kitaplardan yapılan alıntılar romanlara yerleştirilmiş ve romanlarını şiirselleştirmiştir.

Bu bağlamda baktığımızda beslendiği Anadolu'nun türkülerinin, sevdiği şairlerin dizelerinin ve okuduğu roman ve hikâyelerin sözlerinin montajlandığı görülmektedir. Bu alıntılar *italik* olarak romana yerleştirilmiştir.

Bununla birlikte alıntılama tekniği de romanlarda görülmektedir. Yazar, düşüncelerini destekleyici sözleri yerleştirmiş ve düşüncelerinin kanıtlanmasını sağlamıştır. Bölüm başlarında kullanılan sözler de bu alıntılama tekniğine örnektir. Çünkü bu alıntılar, o bölüm hakkında anlatılanların özetleri konumundadır.

İç monolog tekniği, yazarın sıklıkla kullandığı tekniklerden biridir. Roman kişilerinin, baskılarla yalnızlığa itildiği bölümlerde bu kişiler hesaplaşmalarını ya da düşüncelerini iç monologlarla anlatır. Sese dönüşmeyen ama iç sesi düzenli biçimde ortaya çıkaran iç monolog, okurla kahraman arasına anlatıcıyı sokmadan okurun doğrudan tanımasını, anlamasını ve iç dünyasının anlaşılmasını sağlayan bir tekniktir. Roman kişilerinin kendisiyle hesaplaştığı ve durumunun ne olduğunu anlamaya çalıştığı bölümlerde kullanılan bu teknik, günlük konuşma dilinde verilmiş iç seslerden oluşmaktadır.

Anlatıcının roman kişisi olduğu bölümlerde ise iç diyalog tekniğine başvurulduğu görülmektedir. Anlatıcı, başından geçen bir olayın ya da durumun anlatımında karşısında biri varmış gibi anlatarak iç diyalog tekniğini kullanmaktadır. Bu anlatım tekniği roman kişisinin günlüklerinde ya da mektuplarında kendini göstermektedir.

Yağcı'nın romanlarında önemli ve ayrı bir öneme sahip bir anlatım tekniği de romanlara yerleştirilen mektuplardır. Roman kişilerinin sevdiklerine, ailelerine ya da arkadaşlarına yazdığı mektuplar, romanlarda geniş yer tutar. Yazarın ilk iki romanı bu mektuplar üzerine kuruludur. Yazar, roman kişilerinin duygu paylaşımlarının aktarımında mektup tekniğinden faydalanmış ve bu bölümlerde okuyucu üzerinde izler bırakacak anlatımlara başvurmuştur.

Yazarın kullandığı mektup tekniği sırasında anlatım tamamen öznelleşir. Kişilerin en gizli sırlarının ve kimseyle paylaşamayacağı anların mektup tekniğiyle açığa çıkması bu kişilerin anlaşılmaları bakımından oldukça önemlidir.

Leitmotiv tekniği, eser boyunca bir motifin ya da roman kişisini belirleyen bir sözün ya da kişiye özgü bir davranışın roman süresince tekrarlanmasıdır. Öner Yağcı, kimi zaman bu tekniği romanlarına yerleştirmiş, belli bir düşüncenin belleklerde yer edinmesini sağlamıştır.

Toplumcu–gerçekçi olan Öner Yağcı'nın romanlarına bakıldığında bu görüşün birebir yansımalarının görüldüğü bir gerçektir. Ancak Yediveren romanında yazar, roman kahramanı Muhsin Candan'ın yazma serüvenini ve sancılarını anlatırken, post–modernizmde karşımıza çıkan üst kurmaca tekniğini kullanır. Romanın yazılma aşamalarını bu teknikle okuyucuya aktaran yazar, bu şekilde benimsemediği bir akımın tekniğini de kullanmış olur. Ancak yazar bu tutumu bilinçli olarak takınmaz. Bir yazarın düştüğü bunalımları yansıtmayı amaçlayan yazar, romanını bu şekilde oluşturmayı uygun görmüştür.

3.1.4. Romanlarının Bakış Açısı ve Anlatıcı Unsuru Açısından Değerlendirilmesi

Yağcı'nın romanları incelendiğinde ele alınan romanlarında anlatıcının tek bir kişi olmadığı görülmektedir. Bu sebeple romanlarında çok seslilik hâkimiyeti bulunmaktadır.

Kardelen'den itibaren Kaptan'a kadar olan romanlarında birden fazla anlatıcı bulunmaktadır. Ancak son romanı Kir'de ise karşımıza tek bir anlatıcı çıkar. Bununla birlikte yazarın sürekli anlatıma müdahale etmesi romanı tekdüzelikten kurtarmış, hareketlendirmiştir.

Romanları tek tek ele aldığımızda Kardelen romanında iki anlatıcı bulunmaktadır. Romanın baş anlatıcısı başkişi olan Gülcan'dır. Gülcan, yaşadıklarını kendi gözünden okuyucuya verir, bu şekilde dönemin çocuk ruhuna yansıması aktarılmış olur. İkinci anlatıcı ise yazardır. Yazar, romanın aralarında olaylara müdahale eder ve kimi bölümleri de birbirine bağlar. Yazarın bu tutumu olayların anlatımındaki kopuklukları önleme çabasındandır. Çocuk gözünden verilen romanda, çocukça anlatımların aralarındaki boşluklar yazar tarafından doldurulur.

Yazarın müdahaleleri yalnızca kopuklukları önlemek amacıyla değildir. Aralarda verilen bilgiler, dönemin anlaşılması için genel tanımlamalardan oluşur. Bir çocuğun anlayamayacağı terimlerle birlikte tarih, yazarın anlatımlarıyla okuyucuya aktarılmış olur.

Turnalar romanına gelindiğinde diğer romanlarından çok farklı bir anlatıcı tekniği karşımıza çıkar. Bu romandaki çoğul anlatım, roman kişilerinin her birinin ayrı olarak anlaşılmasının istenmesinden kaynaklanmaktadır.

Roman, başkişi Erdal'la birlikte aynı yere düşen bir mahkûmun anlatıcılığıyla başlamasına karşın, bu anlatıcının kim olduğu romanda verilmemektedir. Bu şekilde hem merak unsuru canlı tutulmuş, hem de objektif bir bakış açısıyla Erdal'ın kişiliği verilmiştir.

Erdal'ın yaşadıklarını anlattığı bölümlerde ise anlatıcı Erdal'ın kendisidir. Birinci tekil şahsın kullanıldığı bu bölümler öznelliği ile dikkati çeker. Erdal, yaptıklarını, düşüncelerini, yapması gerekenleri, içinde bulunduğu durumu kendi gözünden anlatmaktadır.

Romanın genelinde ise anlatıcı yazardır. Romanın tüm kişileri hakkında her şeyi bilen anlatıcı, romanda zamanları geldikçe onların hayatından kesitler sunarak okuyucunun kişileri anlamasına yardımcı olmaktadır.

Gökyüzüne Akan Irmak romanında da aynı teknik kullanılmakla birlikte roman kişilerinin hikâyelerinin anlatıldığı bölümlerde anlatıcı yazar değil, roman kişileridir. Her bir kişi, sırası geldikçe kendi hikâyesini birinci tekil şahısla okuyucuya aktarır. Bu şekilde romanda gerçekçilik unsuru ön plana çıkarılmıştır.

Romandaki bu çok seslilik birincil ağızdan aktarılırken romanın geneline yayılan tematik yapının verilmesinde yazar devreye girer. Anlatıcı olarak aralarda olayları birbirine bağlar ve kopuklukları gidermeye çalışır.

Yağcı, tüm romanlarında olayları aktarırken, tek bir görüşün ya da anlatımın olmasını istememektedir. Bu sebeple, anlatıcı olmasa dahi diyaloglarla romandaki tekdüzeliği kırmaya çalışmaktadır. Yediveren romanında da bu durum karşımıza çıkar. Anlatıcının Muhsin Candan olduğu romanda, diyaloglarla kişiler romana dâhil olur ve okuyucuyu bilgilendirir. Romanın olay örgüsünü anlatan ise yazardır. Yazar, anlatıcı olarak öznel olmayan ve romanın geneline yayılan olayları anlatmıştır.

Romandaki kurgusal kişiliklerin yanında romana yerleştirilen gerçek kişiler, yazarın bu kişileri tanıtmasını amaçlamasından kaynaklanmaktadır. Yağcı, kendi edebi çevresini oluşturduğu arkadaşlarıyla günümüz edebi çevrelerine inat, görüşlerini sürdüren bir yazardır. Bunun için gerçek kişilerin faaliyetlerini Muhsin Candan'la birleştirerek değişen değerlerin ve yazarlık sisteminin eleştirisini vermiştir.

Kaptan romanına gelindiğinde romanın genelinde verilen olay örgüsünün anlatıcısı yazardır. Yazar, romanın başında Kaptan'ın elli yıllık serüvenini aktardığını belirtmektedir. Ancak, Kaptan'ın daha anlaşılır olması için onun günlüğünden parçaları romana eklemiş ve Kaptan'ı da anlatıcı olarak romana yerleştirmiştir.

Yazarın son romanı Kir'de de anlatıcı kendisidir. 1914'ten başlayarak yaşanan siyasi ve toplumsal değişimlerin aktarıldığı romanda tüm olayları yazar anlatmaktadır. Ancak bu anlatım sırasında verilen diyaloglarla kişiler de konuşturulmuş ve anlatıcı olarak yer almasalar da kişilerin öznellikleri romana katılmıştır.

Yağcı'nın romanlarına bakıldığında her romanının bölüm adları anlatıcının kim olduğuna dair ipuçları içermektedir. Öznel yargıların olduğu bölümler bölüm adlarıyla belirginleşmiştir (Sinan'ın Defterinden, Erdal'ın Yaşadıklarından Anımsadıklarından, Kaptan'ın "…" Defterinden gibi…).

Bu bağlamda baktığımızda yazarın romanlarında iki farklı bakış açısının kullanıldığı görülmektedir. Bu bakış açılarından ilki ilahi (tanrısal) bakış açısıdır.

İlahi bakış açısında anlatıcının üçüncü tekil şahıs olduğu görülmektedir. Anlatıcı–yazar, roman kişileri hakkında her şeyi bilen ve onların kaderlerini belirleyen kişidir. Tepeden bakarak bir kuklacı gibi roman kişilerini yönlendirir. İpler yazarın elindedir. Kuklalar ise yazarın yaratısı olan roman kişileridir. Bu roman kişileri birbirinden bağımsız bir birey olarak değerlendirilmiş ve yazar tarafından sırası geldikçe romana yerleştirilmiştir.

Romanlarında kullanılan bir diğer bakış açısı ise kahraman (ben) bakış açısıdır. Anlatımın öznel olduğu bu teknikte konuşan birinci tekil şahıstır. Her romanda bölüm başlıklarıyla bu bakış açısının hâkimiyeti okuyucuya sezdirilir.

3.1.5. Romanların Zaman Unsuru Açısından Değerlendirilmesi

Yağcı'nın romanlarında zaman kavramına bakıldığında kronolojik ilerleyen bir zamanı kullanmak yerine iç içe geçmiş zamanlarla belli bir dönemi anlattığı görülmektedir. İlk romanından başlayarak incelenmeye başlandığında her birinin bir dönem romanı olduğu aşikârdır.

Bu romanlar dönem romanı olmakla birlikte her birinde belirli bir zaman aralığı vardır. Bu zaman aralığı kimi zaman beş yıllık bir süreyi kimi zaman ise elli yıllık bir süreyi kapsar. Ancak romanların yazıldığı tarihle karşılaştırıldığında yazarın yaşanılan geçmişi anlattığı görülmektedir. Bu sebeple çoğu romanı kronolojik zaman dilimi değil, geri dönüşlerle zaman atlaması yapılan bölümlerle verilmiştir. Yazar, yaşanılan günü anlatırken zaman atlaması yaparak geçmişe döner ve geçmişte yaşanılan zamanı anlatmaya başlar.

Yazarın dört romanı Kardelen, Turnalar, Gökyüzüne Akan Irmak ve Yediveren'de kronolojik ilerleyen bir zaman kavramı söz konusu değildir. Bu romanlarda belli bir süreç geri dönüşlerle okuyucuya aktarılmaktadır. Ayrıca kimi zaman ele alınan belirli sürecin de dışına taşılmış ve zaman dışı öğeler de kullanılmıştır. Kardelen'e bakıldığında beş yıllık bir

sürecin içerisinde değişerek ve dönüşerek anlatılan zaman, roman kişilerinden Can'ın hayatındaki aktarımlar sırasında zaman dışı öğelerle birleşmiştir.

Turnalar'da ise yaşanılan ve geri dönüşlerle anlatılan zamanın dışında her bir roman kişisinin yaşadığı zaman da ayrı olarak verilmiştir. Romanın başındaki anlatıcının yaşadığı zamanla, Erdal'ın yaşadığı ve hapishane günlerini anlattığı zaman birbirinden farklıdır. Yağcı, Turnalar romanında değişik bir teknik kullanarak, her anlatıcının kendi zamanını ve kendi hikâyesini anlatmasına izin vermiş; bu şekilde roman içerisinde ayrı bir roman oluşturmuştur.

Gökyüzüne Akan Irmak romanına gelindiğinde aynı tekniğin, geri dönüş tekniğinin kullanıldığı görülmektedir. Bununla birlikte romanın içerisine yayılan geniş zaman, yazarın 68 kuşağının ölmeyen ruhunu anlatmaya çalışmasından ileri gelmektedir. Roman kişileri Murat ve Sinan, farklı zaman dilimlerine sahip iki roman kişisidir. Birbirine bağlı ancak birbirinden farklı zamanları yaşamakta olan bu iki kişi, geri dönüşlerle hikâyelerini anlatmış ve geniş bir zamanda ortak paydalarını buluşturmuşlardır. Bu ortak payda da onların düşünceleridir.

Yediveren romanına gelindiğinde karşımıza yine belirli bir süre çıkar. Bu belirli beş yıllık süre içinde anlatılanlardan daha çok geri dönüşlerle yaşanılanların anlatıldığı bölümler romanın temelini oluşturmuştur. Roman kişisi Muhsin Candan'ın gerçek yaşam ve gerçek zamanla olan ilişkisi romanın ana eksenidir.

Bu romanlarından sonra gelen Kaptan ise kendinden önceki romanlarından farklı olarak kronolojik işleyen zaman yapısı ile farklı bir özellik taşır. Ele alınan süreç elli yıllık bir zaman dilimidir. Devrimci bir insanın hayatından kesitin verildiği romanda, bu elli yıllık süreç kronolojik olarak ilerler. Sapma ya da atlama yapmaz. Yalnızca ara bilgilerle geleceğe ilişkin notlar aktarılır. Romanın sonuna gelindiğinde ise ilerleyen zamanın geniş zamana ulaştığı görülmektedir. Romanın sonundaki belirsizlik roman kişisi Kaptan'ın her dönemde var olabileceğini düşündürmek amacıyla romana yerleştirilmiştir. Bu şekilde romanın zamanı kısıtlanmamış olur.

Son romanı Kir'e bakıldığında ise karşımıza yine kronolojik olarak ilerleyen bir zaman dilimi çıkar. 1914–1918 yılları arasındaki Osmanlı yaşantısının anlatıldığı bu süreçte, Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasına varacak olan olaylar belirli bir sırayla anlatılmıştır.

Öner Yağcı'nın romanlarında zaman kavramı gerçek anlamının dışında sembol bir kavramdır. Roman kahramanlarının geçirdikleri sürelerin anlatıldığı romanlarda bu

nedenle zaman, çok farklı anlamlara karşılık bulabilir. Tüm romanlarında zaman aslında umudun karşılığıdır. Kardelen'de zaman, küçük bir kızın kavuşma umududur. Turnalar'da içeridekilerin ve dışarıdakilerin mücadeleleri olarak zaman karşımıza çıkmıştır. Erdal'ın mücadelesinin mutlu biteceğine olan umudu zamandır. Dışarıda bulunan kişilerin ise kavuşma umuduna karşılık gelmiştir. Gökyüzüne Akan Irmak'ta geleceğe uzanan umut anlatılmıştır. Yediveren'de ise zaman toplumun umuduna dönüşür. Sıkıntılı günlerin ardından toparlanmaya çalışan insanların umudunu yansıtır. Kaptan'da zaman yaşama umududur. Kir'de ise kurtuluşun umududur. Aynı zamanda kavuşmanın umudunu da temsil etmektedir.

3.1.6. Romanların Mekân Unsuru Açısından Değerlendirilmesi

Yağcı'nın tüm romanlarına bakıldığında belli bir mekân üzerinde ilerlediği görülmektedir. Yağcı'nın yaşantısının ekseninde dönen romanlarında, kendi yaşadığı mekânları romanlarının ana mekânı olarak kullandığını söylemek yanlış olmaz.

Yaşantısına bakıldığında yazarın çocukluğunun geçtiği Tokat, gençliğinin geçtiği Ankara ve yaşamını sürdürdüğü İstanbul, hemen hemen tüm romanlarında ana mekânları oluşturmuştur. Toplumcu–gerçekçi bir yazar olan Yağcı, gerçek mekânları romanlarında kullanmıştır. Bu şekilde romanlarındaki gerçeklik kurguya yansımıştır.

Ayrı olarak ele alındığında yazarın gençliğinin geçtiği Ankara, ilk üç romanının ana mekânlarıdır. Bu romanlarda Ankara ile birlikte pek çok yerin anılmasının sebebi ise yine yazarın hayatında gizlidir. Her insanın yaşamının bir parçası olan okul, askerlik, iş gibi etkenler yazara da Türkiye'nin pek çok yerini görme fırsatı vermiştir. Bu nedenle yazar, romanlarında farklı mekânları ana mekâna yardımcı olarak kullanmıştır.

Başkent Ankara, Kardelen, Turnalar, Gökyüzüne Akan Irmak ve Kaptan'da ana mekân olarak kullanılmıştır. Ankara'nın tüm semtleriyle birlikte özellikle Mamak Askeri Cezaevi ve Gazi Eğitim Enstitüsü romanlarında adı geçen yerlerdir. Ankara bir başkent olmaktan çok, yurdun her köşesinden yaşayışları ve düşünceleriyle birbirinden ayrılan insanları toplayan bir merkez konumundadır. Romanlarda kişilerin yaşamını değiştiren ya da şekillendiren yer olarak Ankara gösterilir.

Devrimlerin merkezi Ankara'dır. Cumhuriyet'le birlikte gelişen ve değişen siyasi tarihimizin yansımalarının ilk görüldüğü yer olan Ankara, yazarın romanlarında da yer bulmuş ve ana mekân olarak kullanılan romanlardaki kişilerin hayatlarını etkilemiştir.

Ankara, roman kişileri olan Erdal, Sinan, Murat, Gülcan, Can ve Kaptan'ın kendi devrimlerini de yaşadıkları mekândır.

Ankara'dan sonra sıklıkla kullanılan mekânlardan biri de İstanbul'dur. Yediveren romanına ana mekân oluşturan İstanbul "taşı toprağı altın" imajından kurtulamamış, karmaşanın merkezi olarak gösterilmiştir. Anadolu'nun pek çok yerinden gelen göçlerle çeşitlenen ve renklenen aynı zamanda yozlaşan İstanbul, kötü özelliklerinin yanında iyi özellikleriyle de romanlarda yerini alır. Sahaflar, Cağaloğlu ve kitap fuarlarıyla kitap merkezi; Taksim ve Beyoğlu ile kültür merkezi konumunda olan İstanbul, yazarın da şu anda yaşadığı şehirdir.

Bu iki büyük şehrin yanında Anadolu'nun pek çok şehri de romanlarda yer almaktadır. Bu şehirlerden biri yazarın memleketi olan Tokat'tır. Birçok romanının başkişisi "bozkır çocuğu"dur.

Devrimcilerin hikâyelerinin anlatıldığı romanlarda olmazsa olmaz olarak gösterilen Filistin ve gerilla kamplarıyla birlikte Mersin ve Antakya Filistin'e giden geçiş olarak romanlarda yerini alır.

Yediveren romanıyla birlikte mekân olarak Sinop'un seçildiği görülmüştür. Sinop, cezaeviyle ve Ayancık, Erfelek gibi gelişen ilçeleriyle karşımıza çıkmaktadır.

Yağcı'nın askerliğini yaptığı yer olan Kars–Sarıkamış, aynı özellikleriyle romanlarda mekân olarak teşkil etmektedir. Doğu'nun Kuzey ucu, romanlarda yokluklarıyla ve geri kalmışlığıyla ve en önemlisi tarihteki yeriyle romanlara dâhil edilmiştir.

Aynı şekilde Ağrı da yazarın hayatının yansıması olarak romanlara yerleştirilmiştir. Yağcı'nın ilk görev yeri olan Ağrı, mekân olarak tasvir edilen romanlarda da görev yeri tanımından kurtulamamıştır. Sinan ve Kaptan, öğretmenliklerini Ağrı'da yapmışlardır. Ağrı, Kars gibi Doğu'nun durumunu özetleyen ve yokluklarıyla romana yerleştirilen bir mekândır.

İlk beş romanında darbeler dönemini anlatan Yağcı, Kir romanıyla farklı bir mecraya yönelir. Bu yöneliş romanlarındaki mekâna da yansımıştır. Kir romanında ana mekân Amasya–Hacıköy'dür. Aynı zamanda Rus savaşı ile birlikte Rusya ve Moskova, Erzurum, Sarıkamış ve Allahüekber Dağları, Tiflis, Sibirya, Kurgan, Batum, Samsun gibi mekânlar romana dâhil edilmiştir.

Bunların dışında işlevleri bakımından önemli mekânlar bulunmaktadır. Türk tarihinde acılarla birlikte anılan mekânlar vardır ki bu mekânlar romanlarda duyguların anlatımında kullanılmıştır. Bu mekânların başında 1978 olaylarının yaşandığı

Kahramanmaraş gelmektedir. Özellikle Nuh Ömer Çetinay'ın kalemiyle "Kanrevanmaraş" olarak karşımıza çıkan Kahramanmaraş yaşanan acıların simgesi olmuştur.

Acıları simgeleyen diğer bir mekân ise Sivas'tır. Madımak Oteli'nin yakılması ile otuz yedi kişinin öldürülmesi Sivas'ı adı geçen bir mekân olarak karşımıza çıkartır. Yağcı, tarihteki önemleriyle anılması gereken bu yerlerin, acılarla anılmasının üzüntüsünü romanlarında okuyucuya duyumsatmıştır.

Hâlâ yürekleri burkan ve acısını günümüzde de hissettiğimiz Sarıkamış, askerlerimizin şehit olması sebebiyle tüm romanlarında karşımıza çıkmaktadır. Sarıkamış, yazarın romanlarında üzüntünün başkentidir.

Gurur duyularak anılması gereken yerlerden biri de Çanakkale'dir. Ancak yazarın hayatıyla ilintili olarak romanlarında cezaeviyle anılmaktadır. Çanakkale cezaevi "siyasi" suçluların "cezalarını" çektikleri yerlerden biri olmuştur.

Bu dış mekânların dışında ağırlıklı olarak cezaevleri, iç mekân olarak karşımıza çıkmaktadır. Darbeler döneminin anlatıldığı romanlarında cezaevleri olarak karşımıza çıkan iç mekânlar, Kir romanında ise esirlerin tutulduğu ve işkence gördüğü yer olarak görülmektedir. Bu iç mekânların tasviri yapılmamakla birlikte roman kişilerinin hayatlarında bıraktıkları etkiler üzerinde durulmuştur.

Yağcı'nın edebi kişiliği göz önünde bulundurularak inceleme yapıldığında toplumcu–gerçekçi olan yazarımızın seçtiği mekânların Anadolu ağırlıklı olması; yazarın siyasi görüşü değerlendirildiğinde seçilen mekânların dönemin siyasi olaylarıyla paralellik göstermesi tespit edilmiştir.

3.1.7. Romanların Şahıs Kadrosu Bakımından Değerlendirilmesi

Yağcı'nın ele alınan altı romanı incelendiğinde şahıs kadrosunun fazlalığı dikkati çekmektedir. Özellikle Turnalar, Gökyüzüne Akan Irmak ve Kaptan romanlarındaki kalabalık şahıs kadrosu, yazarın "düşüncelerimizde tek değiliz" mesajını iletme görevini üstlenmiştir.

Romanlarında baskılara ve egemen güçlere direnen "devrimci" gençlerin öykülerini veren Yağcı, şahıs kadrosunu oluştururken düşüncelerini eyleme dönüştüren kişileri anlatmıştır. Onun şekillendirdiği kurmaca kişiler, hayatlarını devrime adayan ve bu düsturda yaşayan ve kişilik bunalımına düşmeyen kişilerdir.

Romanlarının başkişilerine baktığımızda her birinin yurdu ve davası için canını vermeye hazır eylemci kişiler olduğu görülmektedir. Bu sebeple karakter teşkillerine baktığımızda kahraman değil tip oldukları görülür. Yağcı, bu durumu daha da ileri götürmüş ve her birini "ütopik tip"ler haline dönüştürmüştür. Onun gözünde olması gereken yurttaş tipini yansıtan bu kişiler, tek taraflı yönleriyle dikkati çeker. Keskin bir çizgiyle çizilmiş belirli özellikleri bulunan bu kişiler, hep "iyi"dir. Yanlış yapmaz, yanılgıya düşmez ve yardımseverlikleri ve aydınlıklarıyla çevrelerine örnek teşkil ederler. Mükemmellikleriyle çevrelerindeki insanlara olması gerekeni göstermişlerdir.

İlk romanı Kardelen'le birlikte ele alınan başkişilerin tamamı olması gereken figürlerdir. Mükemmel bir baba, mükemmel bir eş, mükemmel bir âşık ve mükemmel bir dosttur. Bu mükemmellik yazarı, gerçeklikten uzak tiplemelere götürmüştür. Yazar, toplumcu–gerçekçi olmasına karşın başkişilerinde gerçek hayatta rastlayamayacağımız tipler yaratmış ve bu tiplemelerin insancıl özellikleri üzerinde durmamıştır. Siyasi yazar kimliğinden sıyrılamayan Yağcı, bu sebeple yaşamının da verdiği etkiyle yarattığı kişilere romanlarını okuyacaklara örnek teşkil edecek özellikler eklemiştir.

Romanlarındaki başkişilerin her biri "solcu"dur. Kimi ailesinden gelen tecrübe ve bilgi birikimiyle kimi ise sonradan edindiği tecrübelerle devrimci olmuştur. Yağcı, yarattığı her kişide kendisini bulmamızı istemektedir. Bu sebeple roman kişilerine kendi özelliklerini eklemiş ve yaşantılarını kendi hayatından kesitlerle oluşturmuştur.

Roman kadrosunun kalabalıklığına karşın tek bir tipi temsil etmesi bakımından her biri birbirine benzeyen kişiler, yazarın romanlarında yer almaktadır. Taraflı duruşu ile roman kişilerini oluşturan Yağcı, öğretmen–yazar kişiliğinin de etkisiyle gelecek nesli eğitme ve bilgilendirme çabasındadır.

Roman başkişilerinde yarattığı tek yönlülük belli bir mesleği temsil eden tiplemelerde ise çeşitliliğe dönüşmüştür. Yazar, hemen her tiplemede tezat kişilikleri bir arada vermiştir.

Öğretmen, avukat, hâkim ve savcı, asker, idareci, işçi gibi sınıflara ayırdığı tiplemelerde tezat görüşlere sahip kişiler bir arada verilmektedir. Mesleğini "iyi yapan" ve mesleğinin hakkını veren kişilerin yanında mesleğini kötüye kullanan, hatta mesleğinin adını lekeleyen kişilerin bir arada verilmesiyle okuyucunun gözünde belli bir etki yaratılmak istenilmiştir. Yazar, bu etkiyi okuyucuya vermeyi başarmış ve okuyucunun gözünde tarihi dönemlerin gerçekleri oluşmaya başlanmıştır.

Ancak yurdunu seven yurttaşlardan oluşan devrimci gençlikle birlikte verilen "sağcı" gençlik ise tamamen "kötü" kişilerden oluşmaktadır. Romanlarında adı dahi anılmayan ve sadece "sağcı", "ülkücü", "bozkurt" gibi tanımlarla anılan sağcılarla ilgili bilgiler çatışmalarla sınırlıdır. Vahşi, cahil, saygısız, bilgisiz ve kandırılmış olarak tanımı yapılan bu grupla ilgili olarak insancıl hiçbir özelliğe değinilmemiştir.

Roman kişilerin oluşturulmasında etken olan diğer bir özellik ise kişilerin inançları ve mezhepleridir. Roman başkişilerinin hemen hepsinin Alevi olduğu görülmektedir. Bu sebeple romanlarında Yağcı, Alevilik–Sünnilik konusunu vermeye çalışmıştır. Yapılan evliliklerde ve girilen ilişkilerde bu konu üzerinde durmaya çalışmış, bağnazlığa karşı tepki oluşturmayı amaçlamıştır. Yazara göre her birey, dini görüşleri sebebiyle değil, insanlıklarıyla değerlendirilmelidir. Bu durumu anlatmak amacıyla Turnalar'da Erdal'ın annesi Sünni, babası ise Alevi olarak verilmiş, Yıldız ve Şahin'in evlilikleri üzerinde ayrıca durulmuştur. Sünni bir aile olan Şahin'in ailesi önceleri kabul etmedikleri Alevi Yıldız'ı tanıdıkça sevmiş ve kabullenmiştir. Aynı şekilde Kaptan romanında da Alevi olan Kaptan'ın ilk olarak baskı altına alınmak istemesi anlatılmış, daha sonraları ise dini görüşlerine saygı gösterilerek onun hayatına karışılmamıştır. Alevi–Sünni karşılaştırılmasının yapıldığı romanlardan biri de Yediveren romanıdır. Sivas yangınının ve katliamının sebebi bağnazlık olarak gösterilmiş, dini yobazlığın eleştirisi yapılmıştır. Aleviliğin üzerinde en çok duran ise yazarın Kir romanıdır. Geniş tanımlamalarla ve açıklamalarla Aleviliğin ne olduğu ve kültürü daha net bir şekilde bu romanda verilmiştir. Bu şekilde önyargılarından kurtulan insanların ayrım yapmadan yaşamasının mümkün olduğu anlatılmak istenmiştir.

Roman kişiliklerine bakıldığında üzerinde durulması gereken noktalardan biri de kadınların varlığıdır. Yağcı'nın romanlarındaki kadınlar etken değil edilgendir. Kadınlar eşlerine destek çıkmakta, anneler evlatlarını sevgiyle büyütmekte ve cefa çekmektedir. Okuyan kadınlar ise yer aldıkları gruba bağlı olarak kaderlerine boyun eğen ve kabullenen kişilerdir. Aynı zamanda bazı kadınların –Handan, Berrin gibi– kaybolmuş kişilikler olduğu görülmektedir. Bu kadınlar yönlendirilmeye muhtaç, zayıf kişilikleri olan kadınlardır.

Roman karakterlerinin yanında Yağcı, gerçek kişilere romanlarında yer vermiştir. Bu kişilerden bazıları şunlardır: Mustafa Kemal Atatürk, Nazım Hikmet, Namık Kemal, Tevfik Fikret, Sabahattin Ali, Ruhi Su, Sultan Galiyev, İsmail Gaspıralı, Enver Paşa, Hafız Hakkı Paşa, Mesleki, Yılmaz Güney, Deniz Gezmiş, Yusuf Aslan, Hüseyin İnan, Ahmet

Telli, Ural Armay, Aziz Nesin, Toktamış Ateş, Nesimi Çimen, Metin Altıok, Rıfat Örnek, İsmail Özay …

Ayrıca Dünyadan Ernesto *Che* Guevera, Castro, Goethe, Bertolt Brecht, Karl Marx, Steinbeck, Hamingway, Andre Gide, Lenin, Stalin, Tolstoy, Şolohov, Heine, Thomas Mann, Engels, Freud, Einstein, 68 Meksika Olimpiyatları'ndaki ırkçılığa karşı tepki gösteren atletler, Sadako Sasaki, 80 Moskova Olimpiyatlarının simgesi Mişa ile birlikte kötülüğün simgesi Nazizm ve Hitler, Gobels, Mussolini ve Franco…

Sonuç olarak Yağcı, roman kişilerini oluştururken siyasi görüşünün de etkisiyle idealize edilmiş, örnek alınması gereken kişilerle birlikte tam zıttı olan örnek alınmaması gereken, okuyucunun yanlış olanı görerek doğruyu bulabileceği kişileri oluşturmaya çalışmıştır.

3.1.8. Romanları Oluşturan Ortak Yapı ve Motifler Bakımın Değerlendirme

Öner Yağcı'nın romanları incelendiğinde her bir romanın birbiriyle bağlantılı olduğu görülmektedir. Yağcı, hayatı ve yaşadıklarını romanlarına yerleştirmiştir. Bu sebeple her romanında birbiriyle örtüşen ortak unsurlar bulunmaktadır.

Ödüllü romanı Kardelen'de anlatılan baba–kız ilişkisi, diğer romanlarında görülmese de ele alınan tematik yapı hemen her romanında kullanılmaktadır. Yazarın siyasi kişiliği bu romanlara yansımıştır. Bu sebeple Öner Yağcı'nın tüm romanları siyasi bir temele oturtulmuştur.

İlk beş romanında bu siyasi temelin 12 Mart ve 12 Eylül tabanında geliştiği görülmektedir. Son romanı Kir'de ise karşımıza çıkan siyasi olaylar Birinci Dünya Savaşı sonrası gelişen olaylar ve Milli Mücadeleye uzanan süreçtir. Yağcı, siyasi görüşlerinin temelini Birinci Dünya Savaşı sonrası Rusya ile gelişen ilişkilerinden alan Mümtaz Bey ve Halil'in bağımsızlık hikâyeleri ile birlikte Anadolu'nun bağımsızlık sürecini anlatmıştır.

Romanların şahıs kadrolarına baktığımızda da etken bir erkek ve edilgen bir kadın görülmektedir. Yağcı'nın başkişileri her romanında mücadeleci erkektir. Yalnızca Kardelen romanında başkişinin erkek değil, küçük bir kız olduğu görülür. Bununla birlikte Gülcan da çocukluğunun verdiği etkiyle devrimci olarak gösterilmez. Gülcan, geleceğin devrimcisi olacaktır. Yağcı'nın romanlarında başkişi, ailesinden aldığı bilgi birikimi ile kendi düşüncelerini birleştirerek kendi devrimini yaratmış kişilerdir. Bu kişiler "öncü" konumundadır. Kendisinden sonra gelecek olan nesle ve okuyucuya iyi yurttaşın nasıl

olması gerektiğini gösteren bu kişiler, örnek ve sağlam kişilikleri ile okuyucunun gözünde 'kahraman'laştırılır. Yazar, bu örnek kişilerin toplumun kurtarıcıları olduğunu düşünmemizi ister.

Roman başkişilerinin etken erkek olduğunu belirtmiştik. Bununla birlikte kadınlar edilgen ve pasif olarak gösterilmiştir. Kadın, Yağcı'nın romanlarında bilinçli, kültürlü, akıllı kadınlar olmasına karşın çatışmalar içerisinde yer almaz. Sevdalarını içlerine gömer ve sevdikleri erkeklerin hayatlarının bilinciyle onlara destek olurlar. *Kardelen*'deki anne figürü bu edilgen kadın tiplerinin ilkidir. Kendisi de meslek sahibi olmasına karşın, eşinin devrimci kişiliğine destek olmakta ve kızını bu doğrultularla yetiştirmektedir. Yaşadıkları hayatın bilincindedir. Bu nedenle bu duruma uygun davranır.

Turnalar'da karşımıza çıkan Sibel ve Yıldız da bu kadın tiplemelerine örnek teşkil eder. Sibel, eşi Seyfi'nin ölümünde bile aşırı tepki göstermez, çocuğunu kabullendiği görüşler içerisinde yetiştirmeye çalışır. Yıldız ise eşi Şahin'in yaşadıklarını kabullenmiş, onunla hapishanede evlenmiş ve ardından Şahin'in gecekondu mahallesindeki evine taşınmış ve onun ailesiyle yaşamıştır. Yıldız'ın roman boyunca hiçbir davranışında reddetme yoktur. İsyan ya da kabul etmeme bulunmaz. Her şeye olumlu bakar ve kabullenir. Yine *Turnalar* romanında Erdal'ın kardeşi Gülşen de abisinin hapishanede olmasını kabullenmiş ve onun çıkmasını beklemeye başlamıştır. Bu süre içerisinde annesinin ölümü dahi Gülşen'de en ufak bir duygu patlaması yaşamasına sebep olmamıştır. Kadınlardaki bu kabulleniş onların naif görüntüsü altında okuyucuda yaratılmak istenen duygu yoğunluğudur. Yazar, aşırı tepki göstermeyen kadınları, düşünceleri uğruna kaybettiklerine rağmen güçlü olarak göstermeye çalışsa da tam tersi bir duruma düşürmüştür. Her şeye evet diyen, erkeklerinin ardından giden ve onlara destek olmaktan başka bir işlevi bulunmayan kadın profili romanlara hâkim olmuştur.

Örneklerin çoğaltılmasıyla karşımıza *Gökyüzüne Akan Irmak*'taki Nuran tipi çıkmaktadır. Nuran, Halil'in gideceğini bilmekte sadece o günün ne zaman olacağını kestirememektedir. Halil gittiğinde de tepkisiz olarak onu beklemeye başlar. Filiz, bir bombalı saldırıda ölmekle birlikte yine aynı şekilde çatışmaların çok gerisindedir. Funda ise tamamen silik bir tiplemedir. Kendisini Murat'ın önderliğine bırakmış, onun yönlendirmesiyle kitaba ve kültürel faaliyetlere ayak uydurmuş bir tiplemedir.

Kaptan'daki Aynur, diğer roman tiplemelerine göre daha etkin olsa da –ki kendisi DEV–GENÇ'e üyedir– o da çatışmakta değil çareyi kaçmakta bulmuştur. Yurtdışına gitmiş ve yaşamını orada sürdürmüştür. Asiye ise Kaptan'a destek olmaktan başka bir şey

yapmamaktadır. Ardından tutuklandığını öğrendiğimiz Asiye, sorgular sırasında hayatını kaybetmiştir.

Yazar, mücadeleci kadınlardan sakınmaktadır. Kendisi de Can gibi kızını idealleri doğrultusunda yetiştirmekle birlikte kadını, romanlarında bilinçli ya da bilinçsiz 'zayıf kişilikli' olarak göstermiştir. Mücadeleci kadın tipi sadece Kardelen romanındaki Gülcan'dır. O da küçük bir kız çocuğudur. Babasının önderliğinde kişiliğini oturtmaya kendisine bir yol bulmaya çalışan Gülcan, kendine güveni ile diğer kişilerden sıyrılır. Ancak daha önce de belirtildiği üzere, kişiliği daha oturmamış küçük bir kızdır.

Diğer kadın tiplemelerinden farklı konumdaki *Turnalar*'ın Handan'ı ve *Yedi*veren'in Berrin'i ise devrimci ve idealist tiplemelerinden uzakta, hayatını yönlendirmeler ya da özenti duyduğu yaşantılarla geçirmiş kişilerdir. Handan, yozlaşmış gençlik içerisinde her tür zevki yaşamış, ufak bir düş kırıklığında hayata küsmüş zayıf bir kişidir. Berrin ise amacı sadece zengin olmak ve rahat yaşamak olan kendine güveni tam, bilgili ancak bilinçli olmayan kadın figürünü betimlemektedir.

Kadınların bu denli zayıf oldukları romanlarından biri de son romanı *Kir*'dir. Ancak *Kir*, diğer romanlardan daha farklı bir konumdadır. Birinci Dünya Savaşı'yla beraber acı içerisindeki Anadolu kadını, kabullenmişliği çocuklarının ya da kocalarının desteği için değil, vatanlarının kurtulması için yaşamaktadır.

Son olarak kadın tiplemelerine bakıldığında romanlarındaki kadınlarının çoğunun kısa saçlı olduğu görülmektedir. Bu durumun yazarın bilinçli bir tutumu olduğu kanısındayım. Roman kadınları mücadeleci, devrimci erkeklerin yanında onlarla aynı fikirleri paylaşmakla kalmayıp, onlara benzeme telaşındadır. Kadın tiplemeleri çok makyaj yapmaz, etek ya da elbise yerine çoğunlukla pantolonla gezer ve kısa saçlıdır. Bu tiplemelere en iyi örnek *Gökyüzüne Akan Irmak*'taki Filiz'dir. Saçları uzun olan Filiz, bir süre sonra saçlarını kestirmiştir. Aynı şekilde etek giydiğine ilişkin bir bilgi romanda verilmemekle birlikte pantolondan sıklıkla bahsedilmiştir. Aynı romanda yer alan Funda ise fiziksel görünümüne aşırı önem verirken Murat'la tanıştıktan ve kitapları sevmeye başladıktan sonra makyaja, giyime ve saça önem vermemeye başlamıştır. *Yedi*veren'in Berrin'i kısa saçlı olmakla birlikte güzelliğini gösterme çabasıyla diğer roman kadın tiplemelerinden ayrılmaktadır.

Roman kişilerinin ve özellikle başkişilerin yaşantısına bakıldığında yazarın romanlarında hapishane ve mahpusluk kavramı oldukça geniş yer tutar. İlk romanından başlayarak tüm başkişilerinin hapishanede yattığı ve burada yaşadıkları anlatılmaktadır.

Kardelen'deki Can tiplemesi, kendisine hasret kızını geride bırakarak hapishanede yatmakta ve kimi zaman başka şehirlerde olmak üzere beş yılını hapishanede geçirmekte olan öğretmen tipidir. Bu sebeple romanın ana temasını oluşturan unsur özlem olmuştur.

Turnalar romanına bakıldığında hapishanede bulunan romanın başkişisi Erdal'la birlikte onun arkadaş çevresi ve hapishane yaşamı da göz önüne alınmıştır. Erdal, askeri cezaevinden sivil cezaevine, kafes denilen hücrelerden, işkencelere mahpusluğun tüm etkilerini yaşamıştır.

Erdal'la birlikte romanın diğer etkin kişileri Şahin, Levent, Yıldırım, Zeki gibi isimlerin de hapishane yaşamına katlandığı görülmektedir. *Turnalar* romanında hapishane ve işkenceyle tanışan tek kadın tipleme ise Seyfi'nin eşi Sibel'dir. Seyfi'nin ölümünden sonra tutuklanan Sibel de mahpusluğun ne olduğunu ve acıları anlatılan tiplemelerden olmuştur.

Gökyüzüne Akan Irmak romanında 68'liler olarak bilinen gençliğin yaşantısı anlatılmaktadır. Bu romanda darbe sonrası hapishane değil muhtıra sonrası sıkıyönetim ile birlikte gelen tutuklanmalar ve hapishane yaşamı anlatılmaktadır. Sıkıyönetimin "baskıcı ve ağır" tutumu ve askeri hapishaneler, romanda anlatılan olayların başında gelmektedir.

Otobiyografik özellikler taşıyan *Kaptan*'da ise 70'lerden itibaren hapishaneyle tanışan Kaptan'ın öyküsü anlatılmaktadır. Muhtıra döneminde yedi ay, darbe döneminde de beş yıl hapis hayatı yaşayan Kaptan, aslında yazarın da hayatının özetini vermiş olur.

Kir romanında ise hapislik farklı bir düzlemde ilerler. *Kir*'in başkişileri Mümtaz Bey ve Halil, savaş sırasında esir düştükleri Rus birliklerince hapislik yaşamıştır. Bununla birlikte yazar, hapisliğin yalnızca dört duvar arasında olmadığını göstermek açısından ülkenin de içinde bulunduğu durumu vermiş ve diğer devletlerce baskı altında olan Osmanlının hapisliğini gözler önüne sermiştir.

Yağcı'nın romanlarında kullandığı motiflere bakıldığında ilk beş romanındaki kişilerin her birinin çay sevmesi gösterilebilinir.

Kardelen'deki Can ve Gülcan'ın çaya olan tutkuları romanın geneline yayılmıştır. Can'ın çaya olan tutkusu yazarın yaşantısının romana yansımasından kaynaklanmaktadır. Gülcan ise babasına olan sevgisini ve özlemini çayla gidermeye çalışmaktadır.

> *Bazen simit alırdı ve karşılıklı yerlerdi çayla birlikte. Çay bahçelerinde oturup çayla simit yemeyi çok seviyordu Gülcan* (Yağcı, 2009a:33).

Bunun gibi pek çok ifadeyle ‘çay’ sevgisi üzerinde durulmuştur. *Turnalar*’da da Erdal ve Seyfi, trende çay içmeyi çok sevdiklerini belirtmiştir. Seyfi, trende Handan’la sohbet ederken de çay içmeyi uygun görmüştür. Handan’ın cezaevindeki Erdal’a gönderdiği kartta dumanı tüten çayın resmi vardır. Handan ve Erdal’ın gece boyunca süren arkadaş sohbetlerinde de çay, onlara arkadaşlık etmiştir.

Çay, yazar için bir tutkudan da ötedir. Çay, gelişen ve yozlaşan büyükşehir insanının kendi kültüründen uzaklaşmasını ve inadına kültürüne tutunan insanları yansıtmaktadır. *Gökyüzüne Akan Irmak*’ta on altı yaşındaki Murat, kantinde kendisine sorulduğunda çay istemektedir. Yine aynı şekilde Murat, İstanbul’da çalışmaya başladığı zaman, Funda’nın sorusuna çay olarak karşılık vermiştir. Yozlaşmanın örneklerinden olan Funda ise kola istemiştir.

Çay, hayatının pek çok yılını hapishanede geçiren Öner Yağcı için vazgeçilmez olmuştur. Aynı durum, *Yediveren* ve *Kaptan* romanlarında da görülmektedir.

Romanlardaki ortak motiflere bakıldığında türkü, mani ve atasözlerinin varlığı ve şiirselliği dikkati çeker. Yazarın tüm romanlarında şiir ve türkü önemli bir yere sahiptir.

Tüm romanlara bakıldığında, Nazım Hikmet, Tevfik Fikret, Namık Kemal, Ahmet Telli gibi isimlerin yanında yabancı isimlerin de varlığı söz konusudur. Gerek dipnot tekniğiyle gerek alıntılamalarla bu isimlere ve dizelerine yer verilmiştir.

Romanlara dizeleriyle katılan bu isimlerin birer ‘özgürlük savaşçısı’ olmaları ayrıca üzerinde durulması gereken unsurlardandır. Bununla birlikte geleneklerine ve Anadolu’ya sıkı sıkıya bağlı olan Öner Yağcı, türkülere romanlarında ayrı bir önem vermiştir. Özellikle Ruhi Su ve türküleri tüm romanlarına işlemiştir.

Ortak motifler içerisinde yer almasını uygun bulduğum bir diğer unsur ise ‘işkence’ ve şiddettir. İlk beş romanındaki polis ve sağcı şiddetini son romanında Ermeni ve Rum çetelerinin şiddeti alır.

Yazar, bir insanlık suçu olarak gördüğü şiddeti ve vahşeti en acı anlarına kadar romanlarına yerleştirmeye çalışmıştır. *Kardelen*’de alenen anlatılmayan işkence, Turnalar da karşımıza çıkmıştır. *Turnalar* romanının ilk bölümünde işkenceye dair pek çok bilgi vardır. Aynı şekilde roman kişilerinden Sibel de işkence görmüştür. Gökyüzüne Akan Irmak’ta ise özellikle linç girişiminin bulunduğu sahnedeki şiddet, tüm çıplaklığıyla anlatılmaktadır. Kadın–erkek ayırmaksızın yapılan sistemli işkenceye örnek ise en fazla *Kaptan* romanında aktarılmıştır.

Kir romanında ise işkence belli bir grup tarafından değil, belli bir etnik grup tarafından yapılmaktadır. Özellikle Ermenilerin Türk köylüleri üzerindeki zulmü romanın geneline yayılmıştır. Canlı insan değil canlı kedi bile bırakmadıkları belirtilen Ermenilerin vahşeti, bugün kendilerine soykırım yapıldığını iddia eden Ermenilerin yüzüne bir tokat gibi vurulmak istenmiştir. Bununla birlikte savaşın getirdiği yıkımla birlikte, savaşın kendisinin vahşet olduğu yazar tarafından özellikle vurgulanmak istenmiştir.

Aynı şekilde romandaki baskıcı tutumun getirdiği siyasi cinayetler, Rum çetelerinin faaliyetleri, azınlıkların vahşi ve düşmanca tutumları ile yok edilmeye çalışılan Anadolu, *Kir* romanındaki işkence, şiddet ve vahşetin tanımı içerisinde yer almaktadır.

Yazarın altı romanının ortak motiflerinden biri de din ve mezhep olgusudur. İlk beş romanında hissettirilen ve kıyısından dokunulan "Alevilik", *Kir* romanında ayrı bir bölümde incelenecek kadar geniş yer tutmaktadır.

Kardelen'de Can ve ailesi Alevi'dir. Can'ın yaşantısına bakıldığında bu durum anlaşılmaktadır. *Turnalar*'da ise Erdal'ın babası Alevi, annesi ise Sünni'dir. Bu sebeple roman boyunca Alevi–Sünni evlilik üzerinde durulmaktadır. *Gökyüzüne Akan Irmak*'ta Sinan'ın ve Murat'ın yaşantısı belirtilmemekle birlikte Alevi olduğu düşünülmektedir. *Yediveren* romanında özellikle belirtilen Pir Sultan Abdal Günleri ve Sivas'taki yangınla yok olan aydınlar, Alevi inancının belirtilmesi için verilmiştir. *Kaptan*'a gelindiğinde roman başkişisi Kaptan, Alevi olması sebebiyle pek çok kez haksızlığa uğramıştır. Dini inançlara olan saygısızlığın verildiği tanımlardan biri "Kızılbaş" terimi burada özellikle vurgulanmıştır. Son romanı *Kir*'de ise Alevilik ve Sünni devletin getirdiği zorluklarla birlikte Alevilik hakkında bilinmeyen ya da yanlış bilinen pek çok kavram üzerinde durulmuştur. Bu dini motiflerin içerisinde semah, mum söndü olayı, halife ile olan ilişkiler ve yanlış bilgilendirilmeler üzerinde durulmaktadır.

Din olgusunun ilk beş romanda baskın olmamasının sebebi, bu romanların ana temalarının darbeler ve askeri baskılar üzerine kurulu olmasıdır. Ancak *Kir* romanında Osmanlının eleştirisiyle birlikte din olgusu üzerinde baskın bir şekilde durulmuştur.

Motifler üzerinde durulurken renkler de romanların anlatımında oldukça önemli bir yere sahiptir. İlk romanından itibaren özellikle barışı simgeleyen beyazla birlikte, pek çok renk romanlara dâhil edilmiştir.

Bu renklerin başında Türklüğün ve özellikle Aleviliğin simgesi olan kırmızı ve sarı dikkati çeker. Bununla birlikte kırmızı, kanın, ateşin ve çatışmanın rengidir. Bu sebeple

hemen her romanında kırmızıya rastlanmaktadır. Özellikle *Gökyüzüne Akan Irmak*'ta kırmızı renginin baskın bir şekilde kullanıldığı görülmektedir.

Mavi ise denizin ve gökyüzünün rengi olarak romanda yer bulmuştur. Tarif ettiği ve karşılığını bulduğu duygu ise özgürlüktür. İlk romanından itibaren roman kişilerinin denize ve gökyüzüne olan tutkuları, romanın temel taşlarından biri olmuştur. Çoğu romanının ismi de bu tutku sayesinde konmuştur. Gökyüzü, uçurtma, martı, turnalar gökyüzünü çağrıştıran ve özgürlüğü simgeleyen unsurlar olmuşlardır.

Renklerin yanı sıra Yağcı'nın yazarlığının kaynağı Anadolu, gelenekleriyle olduğu kadar yemekleriyle de romanlarda yer almaktadır. Bu bağlamda baktığımızda romanlarındaki kişilerinin bozkır çocuğu olmaları onları geleneklerine bağlı kişiler olmalarını sağlamıştır. Testi kebabı, künefe, humus, pekmez aşı, leblebi gibi yöreleriyle birlikte özdeşleşen yiyecekler romanlarda sıklıkla anılmaktadır.

Son olarak romanlardaki ortak motifler üzerinde durulduğunda karşımıza "dostluk" kavramı çıkmaktadır. Yağcı, dostluk ve arkadaşlık üzerinde durarak, roman kişilerinin yalnız olmadıklarını vurgulamak istemektedir. Bu sebeple yazarın hemen hemen tüm romanları kalabalık bir şahıs kadrosuna sahiptir.

Yalnızca *Kardelen* romanında baba–kız ilişkisine yoğunlaşan yazar, burada da Can'ı yalnız bırakmak istemez ve arkadaşlarıyla olan ilişkisinden sıklıkla söz eder.

Dost sohbetleri ve kadınlı erkekli arkadaş grupları yazarın üzerinde durduğu unsurların başında gelmektedir. Her ne kadar kadın figürlerin edilgenliği söz konusu olsa da, romanlarında olay örgüsü ilerlerken kadının eşit oluşu üzerinde durulmuş ve kadın, erkeklerin sohbetinde yer almıştır.

BÖLÜM 4

4.1. Sonuç

Bu çalışmada Öner Yağcı'nın romancılığı ile birlikte yayımlanan altı romanı üzerine inceleme yapılmıştır. Öner Yağcı, romancılığının yanı sıra çok yönlü bir yazardır. Romanlarının yanında düşünce kitapları, çeşitli dergilerde yayınlanan düşünce yazıları ve şiirleri bulunmaktadır. Ayrıca, derlemeleri ve inceleme yazılarıyla edebi yaşamını sürdüren yazar, faal yaşamı ile dikkat çekmektedir.

1951'de doğan yazar, temellerini Anadolu'dan almış ve eserlerine Anadolulu olmanın verdiği geleneklerini yansıtmaktadır. Çalışmamıza konu olan altı romanına bakıldığında Anadolu insanının ve Anadolulu olmanın tüm özelliklerine rastlanmaktadır. Romancılığını, toplumcu–gerçekçi anlayış üzerine kurmuş olan Yağcı, temelinde siyaset olan romanlarıyla okuyucu karşısına çıkmıştır.

Öner Yağcı'yı ve eserlerini çalışmamıza konu ederek, onun Türk edebiyatındaki yerinin ve eserleriyle edebiyatımıza katkılarının saptanması amaçlanmıştır. Çalışmamıza yalnızca romancılığı ve romanlarıyla konu olan Öner Yağcı'nın edebi kişiliği ve eserleri ayrı bir inceleme konusu olacak kadar geniştir.

Yazarlığa *Kardelen* ile başlayan yazar, bu eseriyle *Akademi Kitabevi Roman Ödülü*'nü almıştır. Hapishane yaşamını ve bu yaşama mahkûm insanların geride bıraktıklarını konu alan bu romanıyla gerçekleri insanların yüzüne vurmuş ve etkileyici anlatımıyla okuyucuyu derinden etkilemeyi başarmıştır.

1970'lerden sonra değişen toplumsal ve siyasi düzenle birlikte değişen yaşamların hikâyelerini anlatan yazar, *Turnalar*'da da 'içeridekiler–dışarıdakiler' üzerine değinmiştir.

İlk iki romanının ardından gelen *Gökyüzüne Akan Irmak*'la birlikte acemiliğini de üzerinden atmış olan Yağcı, siyasetle iç içe verdiği olay örgüsüyle oluşturduğu romanlarında daha iyi bir anlatım tarzı yaratmıştır.

Romanlarını 1980 sonrası kaleme alan Öner Yağcı, yaşadıklarının etkisiyle de gerçeğe son derece bağlı tutumuyla dikkati çekmektedir. Bunun için eserlerinin zamanına bakıldığında yakın tarihin etkileri görülmektedir. Son romanı *Kir* dışındaki romanlarını 70 sonrası Türkiye'sinde kurgulayan yazar, insan ilişkilerini; birbirleriyle ve kendileriyle çatışma halindeki insanları; toplumun siyasi, sosyal, ekonomik durumunu; din ve inançlar

üzerinden ilerleyen ahlâk anlayışını ve bu anlayışın bireyler üzerindeki yansımalarını irdelemektedir.

Romanlarındaki ana temanın yanında evlilik, kadın–erkek ilişkileri, ortak paylaşımlara dayanan cinsellik, aile kavramı, gibi temaların yanı sıra, özgürlük, siyaset, din ve mezhep olgusu, sınıf farklılıkları, ırk, bölgesel farklılıklar gibi temalar üzerinde de durduğu görülmektedir.

Bu temaların yanında yazarın romanlarını birleştiren unsur, onun dile verdiği önemdir. Yazar, ana dilimiz Türkçeyi romanlarının merkezine yerleştirir ve bunun için dilimize yerleşmiş olan yabancı sözcükleri kullanmaktan kaçınır. Aynı şekilde kullanılmasını ve kullananları da şiddetle eleştirir. Onun yazarlığını oluşturan ana unsur, dil bilincidir.

Yazar, her ne kadar ele aldığı temaların anlatımında tarafsız görünse de yaşadıklarının ve bilgi birikiminin verdiği etkiyle roman kişilerini yaratmada yanlı tavrıyla dikkati çekmektedir.

Yazarın romanlarındaki kurgusal kişilerin incelenmesi ile birlikte bu kişilerin, belli bir bilgi birikimine sahip, aydın kişiler olduğu sonucuna varılmıştır. Yazar, Anadolu'nun her köşesinden romanına yerleştirdiği kişilerle birlikte, ülkenin ve milletin ilerlemesinin bu aydın kişiler sayesinde olacağını okura sezdirmektedir. Romanlarının başkişilerinin, sınıf bilincini ailesinden alarak yetişen öncü kişiler olduğu görülmektedir. Bununla birlikte romanındaki erkek figürleri, öncü, mücadeleci, aktif kişiliklerken, kadın figürlerinin pasif ve içine dönük olmaları görülmektedir.

Yağcı, kendi mücadelesinin izlerini bulmamızı istediği romanlarında bu sebeple kadın tiplemelerinin fazla öne çıkmasını istemez, onları geri planda tutar ve çektiği acılara dayanan, sabırlı kadın profilleriyle romanlarına yerleştirir.

Roman kişilerine bakıldığında yazarın bilinçli tutumuyla oluşturulmuş 'tek yönlülük' dikkati çeker. Şahıs kadrosunun tamamına yakını 'sol' görüşlüdür ve yurdunu seven insanlardır. Yağcı, siyasi zaafının verdiği etkiyle 'sağ' görüşlü kişileri romanlarına yerleştirmez, ya da bu kişileri tüm kötü özellikleriyle romanlarına yerleştirir. Romanda insani özellikleriyle anılan hiçbir sağ görüşlü kişi yoktur. Aynı tutum, baskın güçlerin kolluk kuvveti olarak verilen polis tiplemeleri için de geçerlidir.

Yapılan incelemede, kullanılan mekânların yazarın siyasi görüşleriyle paralellik gösterdiği saptanmıştır. Hayatında büyük bir öneme sahip olan Ankara, İstanbul,

Çanakkale, Yozgat, Tokat, Ağrı gibi şehirlerin romanlara aynı doğrultularda girdiği görülmektedir. Roman kişilerinin yaşamları da bu şehirlerde geçmektedir.

Yazarın altı romanının incelenmesi sonucu genelleme yapıldığında yazarın tek bir anlatıcıya bağımlı kalmama çabası görülmektedir. Yağcı, romanlarında birden fazla anlatıcı kullanarak çok seslilik yaratmış ve romanlarına hareketlilik getirmeye çalışmıştır. Tekdüzelikten kurtulma ve roman kişilerinin duygu aktarımını okuyucuda hissettirme isteği sonucunda romanlarında üçüncü tekil şahıs anlatıcının yanında birinci tekil şahıs anlatıcı da yer almaktadır. Bununla birlikte yazarın anlatıcı olduğu romanlarında diyalogların yardımıyla roman kişilerinin konuşturulması sağlanmıştır.

Sanatın her alanına ilgi duyan ve bu sanat dallarını romanlarına yerleştiren yazarın yaşamında şiir, önemli bir yere sahiptir. Edebiyata şiirle başlayan yazar, roman kişilerinin duygu aktarımında özellikle şiirden yararlanmaktadır. Etkilendiği ve takip ettiği şairlerin dizelerini romanlarına yerleştirerek, anlatımda şiirselliği yakalayan yazar, üslubunda da bu şiirsellikten kurtulamamıştır. Kısa ve devrik cümleleri tercih etmesi, söz tekrarları ve ikilemelerin kullanımı yazarın bu üslubundan kaynaklanmaktadır.

Toplumcu–gerçekçi ve sosyalist–gerçekçi akımlarının etkileri baskın olmakla birlikte yazarın edebi kişiliğine bakıldığında tek bir akımla romanlarını kaleme almadığı görülmektedir. Realizm, romantizm, natüralizm gibi akımların da etkilerinin görüldüğü yazar, 80 sonrası edebiyatımızı etkisi altına alan modernizm ve post-modernizme karşı tutumu ile dikkat çekmektedir. Kendisi ile yapılan söyleşilerde ve düşünce kitaplarında açıkça karşı tutumunu belirten yazar, özellikle post-modernizmi edebiyatın kirlenmesi olarak görmektedir.

Hakkında yapılan çalışmalarla birlikte, bir tez çalışmasına konu olmamanın verdiği eksikliğin giderilmesinin amaçlandığı bu çalışmanın, araştırmacılara faydalı olacağı ümit edilmektedir. Her roman ve alt başlıkları ayrı bir inceleme konusu olabilecek kadar kapsamlı olan bu çalışmada kuşkusuz eksiklikler bulunabilir. Bununla birlikte yazar hakkında bundan sonra yapılacak araştırmalara ışık tutacağı düşünülebilir.

KAYNAKÇA

Andı, Fatih. *Hayat ve Roman*, Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları, 2. Baskı. İstanbul 2004.

Aydemir, Şevket Süreyya. *İkinci Adam*, Remzi Kitabevi, 3. Basım 1960.

Balık, Macit. Türk Romanında 12 Eylül Darbesi, *Turkish Studies*, Volume 4 /1-II Winter 2009.

Belge, Murat. *Edebiyat Üstüne Yazılar*, İletişim Yayınları, İstanbul 1994.

Belge, Murat. "*Türkiye Cumhuriyeti'nde Sosyalizm (1960'dan sonra)*", Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi, İstanbul: İletişim Yayınları, 1983.

Bora, Tanıl ve Can, Kemal. *Devlet Ocak Dergâh 12 Eylül'den 1990'lara Ülkücü Hareket*, İletişim Yayınları, İstanbul.1991.

Cemal, Hasan. *Tank Sesiyle Uyanmak 12 Eylül Günlüğü*, Doğan Kitap, 10.Baskı, İstanbul. 2004.

Cihan Ertem, Ece. "*Romanlarda 12 Eylül Askeri Müdahalesi*", Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, İstanbul. 2006.

Gürsel, Seyfettin. "*1980'li Yıllar ve Sonrası*", Cumhuriyetin 75. Yılı Ansiklopedisi C.II. Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul.1998.

http://www.kenthaber.com/karadeniz/corum/mecitozu/Rehber/turbeler/elvan-celebi-turbesi (25.04.2011 tarihinde indirilmiştir.)

Kabacalı, Alpay. *Türkiye'de Gençlik Hareketleri*, Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul, 1992.

Kademoğlu, Mustafa. "*Kitaplar da Adlarıyla Konuşur*", Devrek'in Sesi, 29 Ekim 1990.

Kaplan, Mehmet. *Nesillerin Ruhu*, Dergâh Yayınları, 9. Baskı. İstanbul 2006.

Kaplan, Ramazan. "*Edebiyat ve Toplum*", Edebiyat Bilgi ve Kuramları, Eskişehir A.Ü. Açık Öğretim Fakültesi Yayınları, 1998.

Kaya, Evrim. "*Öner Yağcı ile Söyleşi*", Edebiyat Gündemi, Ağustos 2000.

Kuşkaya,Hayrünnisa. *Harcanmış Bir Kuşağın Öyküsü*, Cumhuriyet Kitap,13 Nisan 2000.

Moran, Berna. *Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış 3*, İletişim Yayınları, İstanbul, 1994.

Naci, Fethi. "*Türkiye'de Roman ve Toplumsal Değişme"*, Gerçek Yayınevi, İstanbul, 1981.

Narlı, Mehmet. *Roman Ne Anlatır-Cumhuriyet Dönemi (1920-2000*", Akçağ Yayınları Ankara, 2007.

Oktay, Ahmet. "*Gençliğim Eyvah: Komünizmin Hayaleti.*" *Türkiye'de Popüler Kültür*, Everest Yayınları, İstanbul, 2002.

Özen, Haldun. *Entelektüelin Dramı:12 Eylül'ün Cadı Kazanı*, İmge Yayınları, İstanbul, 2002.

Sayan, Cemal. "*1980 Sonrası Cezaevi Romanları"*, Yunus Dergisi, *Temmuz-Ağustos-Eylül 1996.*

Saybaşılı, Kemali. *İktisat, Siyaset, Devlet ve Türkiye*, Bağlam Yayınları, İstanbul, 1992.

Türkeş, A. Ömer. "*Darbeler; Sözün Bittiği Zamanlar…"* Hece Hayat, Edebiyat, Siyaset Özel Sayısı, 2004.

Uçar, Yılmaz. "*Öner Yağcı ile "Kir" Romanı Üzerine Söyleşi*", Kıyı Dergisi, Kasım–Aralık 2009.

Yağcı, Öner. *Yediveren*, 1. Baskı. Ekim 1995.

Yağcı, Öner. *Turnalar*, İnkılâp Kitabevi, 1. baskı. İstanbul.1999a.

Yağcı, Öner. *Kaptan*, İnkılâp Kitabevi. İstanbul. l999b.

Yağcı, Öner. *Dil Kaleminin Enstitüsü*, Pencere Yayınları, İstanbul. 2001.

Yağcı, Öner. *Küreselleşme Sürecinde Edebiyatımız*, İleri Yayınları, 2004a.

Yağcı, Öner. *Savaş ve Edebiyat*, Toplumsal Dönüşüm Yayınları, İstanbul. 2004b

Yağcı, Öner. *Roman Aşkıyla*, İleri Yayınları, İstanbul Ekim 2006.

Yağcı, Öner. *Kardelen* , Cumhuriyet Kitapları, 20. Baskı, Haziran 2009a.

Yağcı, Öner. *Kir*, Cumhuriyet Kitapları, 2. Baskı, Haziran 2009b.

Yağcı, Öner. *Gökyüzüne Akan Irmak*, Cumhuriyet Kitapları, 11. Baskı. Şubat 2010.

Yeşildağ, Yılmaz. *Öner Yağcı Umuttan İnada*, Bumerang Yayınları İstanbul. 2001.

Yıldırım, Ali ve Şimşek, Hasan. *Sosyal Bilimler Nitel Araştırma Yöntemleri*. Seçkin Yayınları, Ankara. 2000.

Yılmaz, Tanzer Sülker. *Türkiye'de Gençlik Hareketleri*, İstanbul: Toplumsal Dönüşüm Yayınları, 1997.

EKLER

EK-1. Öner Yağcı ile Mülakat Belgesi

EK-1. Öner Yağcı ile Mülakat Belgesi

ÖNER YAĞCI İLE MÜLAKAT

1- Yazılarınızda öğretmenliğinizin çok etkisi bulunduğunu düşünüyorum. Romanlarınızda hemen her konuda bilgi vermeye çalışıyorsunuz. Bu durumun romanın edebiliğini öldürdüğünü düşünüyor musunuz?

İlköğretmen Okulu (Tokat) ve Eğitim Enstitüsü (Ankara-Gazi) gibi iyi öğretmen yetiştiren kurumlarda eğitim gördüm. Her ne kadar, siyasal nedenlerle öğretmenlik yapamasam da (topu topu 4-5 ay öğretmenlik yapabildim!) öğretmenliğin kişiliğime yansıdığını düşünüyorum. Böyle olunca da yazılarıma yansımış olması çok doğaldır. Tabii yalnızca öğretmenlikle ilgili değil, öğretmenin toplumun öncüsü olma işlevinin verdiği sorumluluk bilinci ve duyarlılığıyla da ilgilidir bu. Bu bilinç ve duyarlılıkla yetiştirilmiştik çünkü. Bir de buna insanın kendisini yetiştirmesi, okumanın yaşamın bir parçası olduğu gerçeğiyle var olunması, öğrendiklerinin başkalarıyla paylaşılması eklenince, ne iş yapılırsa yapılsın öğreticilik ve paylaşma asıl hale geliyor. Bu nedenle dışarıdan bilinç verme kaygısının bende ağır basmış olduğu doğrudur. Bu kaygı, ülkemizin yaşamakta oldukları nedeniyle sürekli çoğalmaktadır. Aydınlatıcı, öğretici olmanın bir sorumluluk ve görev olduğu duygusu hiç eksilmemektedir. Doğaldır ki işim romancılık olunca ona da yansımaktadır bu duygu. Bu duygunun romancılığa etkisi elbette olumsuz olmaktadır. Ama bunu bilen bir romancı, bu olumsuz etkiyi azaltmak için önlemler alabilir. Önemli olan bu olumsuz etkiyi azaltmaktaki başarı ya da başarısızlıktır.

2- Romanlarınızda kısa ve devrik cümleler kullanıyorsunuz. Bu tutumunuz bir "eylem adamı" olmaktan mı kaynaklanmaktadır?

Devrik cümleler için de aynı şeyi düşünüyorum. Devrik cümleleri kullanmam, edebiyatlaştırma kaygısının bir sonucu olsa gerekir. Günlük konuşma dilini asıl alınca romanlarımdaki dil de kendiliğinden ortaya çıkıyor. Düzyazılarımda uzun cümleler kurarken romanlarımda bilinçli olarak kısa cümleleri kullanmak istiyorum. Bunun eylem adamı olmakla bir ilgisi olduğunu düşünmüyorum.

3- Sizinle yapılan söyleşilerde eserlerinizin hayatınızdan izler taşıdığını, ancak tamamen hayatınızı yansıtmadığını söylüyorsunuz. Özellikle "Kaptan" romanınızın otobiyografik roman olduğunu düşünüyorum. Bu konuda görüşleriniz nelerdir?

Son romanım Kir dışındaki romanlarımda yaşamımdan izlerin çokça olduğu doğrudur. ***Kardelen, Turnalar, Gökyüzüne Akan Irmak*** ve ***Yediveren*** romanları kendi yaşadıklarımla gözlemlediklerimi içeren romanlardır. Bire bir kendi yaşadıklarım dışında yakın çevremde yaşananları da katarak oluşturduğum kesitlerle çeşitli toplumsal dönemlerin tanıklığını yaptım bu romanlarımda. O dönemleri yaşayanların kendi yaşadıklarından parçalar bulup romanlarımla kendilerini özdeşleştirmeleri bu nedenledir. ***Kaptan*** romanımınsa (belli bir döneme, 1980'e kadar) bir anlamda özyaşamöyküsel izler taşıdığı doğrudur. Romanın kahramanı Kaptan'ın yaşadıklarını kendilerinin de çok benzer biçimde yaşadığını söyleyen onlarca okuyucumun belirlemesi, toplumumuzun benzer yaşamları barındırdığının da bir kanıtı oldu.

4- Bütün romanlarınızdaki kişilerde hayatınızdan bölümler yakalamak mümkün. Bu şekilde romanlarınızı ve edebiyatı kendi ideolojiniz için bir araç olarak mı görüyorsunuz?

Önemli olan insandır, yaşamdır. Her şeyin insan için, insanın daha güzel yaşaması için olduğunu düşünüyorum. Sanatın da insan yaşamını güzelleştirme kaygısından doğup geliştiğini biliyorum. Her çeşit sanat yapıtının o sanatın yaratıcısının dünyaya, yaşama yaklaşımının ürünü olduğunun bir gerçek olduğunu da biliyorum. "İdeoloji için araç" gibi siyasal bir değerlendirme yapmak yerine, "elbette düşlenen bir yaşam anlayışı sanat yapıtlarına da yansıyacaktır" biçiminde değerlendirme yapmak daha doğrudur.

5- "Kir" dışındaki romanlarınıza bakıldığında 12 Mart ve 12 Eylül romanları olarak değerlendirmek mümkündür. Ancak ödüllü bir yazar olmanıza rağmen 12 Eylül romancılarında isminize sıklıkla rastlanmamaktadır. Bu durum hakkında ne düşünüyorsunuz?

Bu, değerlendirme yapanların sorunudur. Edebiyat alanına egemen olmakla ilgili bir sonuçtur. Birilerini unutturmak, beleklerden silmek, birilerini yok saymak, ortadan kaldırmak, yeni birilerini dayatmak edebiyat alanımızın siyasal, daha doğrusu ideolojik bir gerçeği. Edebiyatın da siyasal değerlendirmelerle gerçekleşmekte olduğunu kimse yadsıyamaz. Yazdıklarımı roman kabul etmeyen birilerinin yaptığı değerlendirmelere hiç aldırmıyorsam, bunun nedenini bildiğim içindir. Birileri ödül vermeye değer buluyorsa, birileri basıyorsa, birileri okuyorsa (ki ***Kardelen*** 20., ***Turnalar*** 18., ***Gökyüzüne Akan Irmak*** 11. basıma ulaşmışsa) bu romanları ve yazarını görmezden gelenlerin vicdanlarındadır sorun. Hakkımda ***Umuttan İnada Öner Yağcı*** (Yılmaz Yeşildağ, Bumerang Yayınları, İstanbul 2001, 400 s.) adlı bir kitap yazıldı, birçok dergi dosya konusu yaptı (örneğin son olarak ***Kıyı*** dergisinin Mart-Nisan 2011, 270. sayısındaki bölümde hakkımda 9 yazı yer aldı. ***Kar*** dergisi Temmuz-Ağustos 2011 sayısının dosya konusunu bana ayırdı), romanlarım hakkında onlarca yazı yazıldı. Bunlar varken birileri görmemiş, ne yapalım?

6- 12 Eylül romancılarına bakıldığında yazarların ilerleyen süreçte 12 Mart ve 12 Eylül romancığından farklı bir çizgide (postmodernizm) ilerlediği görülmektedir. Siz ise çizginizden sapmadan aynı ideoloji içerisinde romancılığınızı sürdürmektesiniz. Bu durum karşısında edebi çevre ve otoriteler tarafından dışlandığınızı düşünüyor musunuz?

Edebiyatımızı çölleştiren acıtıcı bir gerçeklik bu. İnsandan ve toplumdan uzaklaştırılan bir edebiyatın egemen kılınması doğrultusundaki önermeler yayın alanının her biriminde güç kazanıyor. "Benim istediğim gibi yazmazsan seni yok ederiz," anlayışının alanda egemenlik kurmuş olduğunu görmek isteyen görüyor. Yaşamın her alanında olduğu gibi edebiyat alanında da küresel egemenliğin işbirlikçilerinin dayattığı bir edebiyat anlayışı, parasal gücü ve olanakları (yayınevleri, dağıtım ve satış noktaları, reklam ve tanıtım…) ile alanı istediği gibi kurguluyor. Bu kurgulamada birilerinin dışlanması o kadar da şaşılacak bir olgu değildir. Dışlanma kesindir, çünkü edebiyata yaklaşım da toplumun götürülmek istendiği "köleleştirme" politikasının bir sonucudur. Yalnızca ideolojik olarak değerlendirmemek gerek, insani duruşun ve romanın onurunun gerektirdiği neyse öyle olmaya çalışıyorum.

7- Bu bağlamda postmodernizm hakkındaki görüşleriniz nelerdir?

Onlarca yazı yazdım bu konuda. Birkaç deneme kitabımın asıl konusunu küreselleşme politikası ve onun edebiyattaki yansıması olan postmodernizm oluşturdu. Postmodernizm, emperyalizmin günümüzde küreselleşme adı verilen ideolojik egemenliğinin sanatın her dalındaki adıdır. Dünyanın efendisi olma savındakiler yaşamın her alanındaki biçimi belirlerken sanat alanına da postmodernizmi uygun bulmuşlar. Sanattan insanı ve insani olanı kovan, başkalarının yarattıklarını hiç umursamadan kendine mal eden, insanlık değerlerini hiçe sayan, yaşamı mistikleştirmeyi, magazinleştirmeyi, sanallaştırmayı amaç edinen ilkeleriyle postmodernizm bugünkü dünya egemenliği anlayışıyla örtüşmektedir. İnsanlığı köleleştirmeyi amaçlayan, bunu gerçekleştirmek için tıpkı ortaçağ imparatorlukları gibi dünyanın tamamını ele geçirmeye çalışan birilerinin muratlarına ermek için yaşamın her alanıyla ilgili tasarılar üretmesi kaçınılmazdır. Postmodernizm, bu kaçınılmazlığın sanat alanındaki karşılığıdır. "İnsani olan hiçbir şey bana yabancı değildir" diye düşündüğüm için, postmodernizm bana yabancıdır.

8- Kitaplarınızı incelediğimiz zaman bir sonraki kitabınıza dair ipuçları görüyoruz. Turnalar, gökyüzü vb… Her romanınız bir sonrakinin habercisi midir? Bir seri mi oluşturmaya çalışıyorsunuz? Eğer böyle bir durum varsa amacınız nedir?

Aslında böyle bir kurgulamam yoktu. ***Kardelen***'le ***Turnalar***'ı aynı zaman diliminde, cezaevindeyken yazdım. Aynı dönemi (12 Eylül) anlatan romanlar olarak yinelemeler olmasın kaygısını çok yaşadım. Bunları yazarken daha sonra yazacaklarımı tasarlamamıştım doğrusu. Çünkü henüz yazar değildim ve yeni romanlar yazıp yazamayacağımı bilemiyordum. Bu iki romanım yayınlanıp ödül alınca, yeni yeni basımlar yapınca yeni romanlar yazmak boynuma borç oldu ve tabii ki bir genç olarak ve yoğun bir biçimde yaşadığım bir önceki dönemi (12 Mart) anlatmam kaçınılmazdı. ***Gökyüzüne Akan Irmak***, adıyla ve içeriğiyle böyle ortaya çıkmış oldu. Kısacası, romanlarımda yazdıklarım önceden tasarlama ya da bir sonrakinin ipucu olmaktan çok yaşanmışlığın verdiği bir sonuçtur yani. Ancak "Bir seri mi oluşturmaya çalışıyorsunuz?" sorunuzun doğru bir soru olduğunu söyleyebilirim. İlk üç romanımdan sonra yazdıklarımla, anlattığım kesitlerle aynı zamanda ülkemizde yaşananların tarihsel dökümünü de vermem gerektiğini düşündüm.1990'lı yılları anlatan ***Yediveren*** romanım böyle çıktı ortaya. Ardından gelen ve 1950'lerden 2000'lere kadar gelen ***Kaptan***'la hiç değilse kendi yaşadığım yılların dökümüyle bir tarihsellik sunmak istedim. Burada yapmak istediğim Balzac'ın "İnsanlık Komedyası" gibi bir bütünlük oluşturan tek roman. Hiç değilse tanıklığını yaptığım dönemi toplumun çeşitli kesimlerinden insanlar aracılığıyla aktararak bir toplumsal panorama oluşturmayı düşledim. Romanlarımın toplamı bunu sağlayabilirse ne mutlu bana.

9- "Kir" romanı diğer romanlarınızdan farklı bir tema üzerinden ilerlemektedir. 60 veya 80 dönemini değil de daha eski bir dönemi anlatıyorsunuz. Yakın tarihten uzaklaşıp, geçmişe dönmekteki amacınız nedir? İdeolojinizin temeli bu geçmişe mi dayanıyor?

Çok önemli bir soru. Bugün karşılaştığımız sorunları irdelerken yeni romanımda yeni kuşaklara, yaşadığımız bu sorunların birdenbire ortaya çıkmadığını, daha önceki dönemlerden geldiğini aktarmayı düşündüm. 21. yüzyılın başında yaşadıklarımız acaba 20. yüzyılın sonundan mı geliyordu? Hayır, daha öncesi de vardı sorunların. Ya

1980'lerden, 1970'lerden mi geliyordu? Oralara uzanıyordu elbette ama o dönemleri çok yoğun yaşamıştım ve o dönemlerde de daha öncesinden gelen benzer sorunlarımız vardı. Daha gerilere gitmeliydim, 1960'lara, 1950'lere, 1940'lara, 1930'lara uzandım ama gördüm ki o dönemlerde yaşananlar da daha eskiye dayanıyordu. 1920'lerden başlamalıydım. Ama yeni bir dünya, yeni bir ülke kuruluyordu o yıllarda. Öyleyse Cumhuriyet'in kurulmasının öncesinden başlayayım dedim. O döneme dönünce de o dönemin amansız gerçekleriyle karşılaştım. Kurtuluş Savaşı'ndan başlamak yetmeyecekti, çünkü bugünkü sorunlarımızın kaynağı olan Balkanlar, Çanakkale, Yemen, Sarıkamış vardı aynamızda. Bunların birinden başlamalıydım. Sonrası mı? ***Kir***'in öyküsünü anlatayım size:

Bir arkadaşım var, soyadı, Kırılmaz. Bir gün soyadının nerden geldiğini sordum. O da anlattı soyadının ve babasının öyküsünü. Babasının adı İsmail'miş. Zileli İsmail Kırılmaz'ın öyküsünü kim bilebilir ki? Bir Ermeni ustanın yanında semerci çırağıymış İsmail. Seferberlikte Sarıkamış'a gönderilen bir kınalı kuzuymuş. Bir Kazak askeri bir kılıç omzuna, bir kılıç da başına vurmuş Sarıkamış Muharebesi'nde. Kendinden geçmiş İsmail. Ayak sesleri duymuş neden sonra. İnlemesini duymuşlar onun. Cesetlerin arasından çıkarmışlar her yeri kanlanmış İsmailciği. Kızılay, Sarıkamış Hastanesi'ne götürmüş. İyileşince Hasankale-Aşkale üzerinden yürüyerek Sivas'a, oradan memleketine, Zile'ye gelmiş. Ayağında çarık çorap yokmuş. Eti, kemiği, damarı, siniri birbirine kaynamış. Cerrah Mustafa Efendi aylarca tedavi etmiş ayaklarını. Kafatasında kocaman bir yarık varmış İsmail'in. Çocukları kurşunkalem bile koyarlarmış oraya. 1920'de Kuvayı Milliye için asker toplanırken "Ben de gideceğim!" diye tutturan İsmail'i engelleyememişler onu. Bari geri hizmet olsun diye fırıncı yapmışlar. İnönü savaşlarının yapıldığı cepheye giden 200 kişilik kafilede okuma yazma bilen üç kişiden biriymiş İsmail. İsmet Paşa fırın emini yapmış onu. Mustafa Kemal Paşa'nın çadırı kurulmuş cephede. Sabahın ilk sıcak ekmeğini götürüp vermiş Paşa'ya. "Ne güzel! Buğulu ekmek!" demiş Mustafa Kemal Paşa. Emir erine adını soyadını yazdırmasını söylemiş. "Savaş bitince sana bir ekmekçi kıyafeti hediye edeceğim," demiş. Savaş bitince Mustafa Kemal Paşa sözünü tutup beyaz bir ekmekçi gömleği göndermiş İsmail'e. Kırılmaz soyadını kılıçla kırılmayan kafası nedeniyle alan İsmail, 1939'da ölene kadar yıllarca tertemiz, ütülü saklamış o beyaz gömleği ve onunla gömülmüş. Oğlu Halil, babasının sürekli, 'Türklüğümüzü, insanlığımızı Atatürk'ten öğrendik,' dediğini söyler.

On binlerce benzer öyküyle doludur tarihimiz. İşte bu on binlerce öyküden birkaçını anlattım ***Kir***'de. Seferberlikte Amasya'nın bir ilçesinde kurulan alayın izini sürdüm. 1200'den fazla kişiden oluşan Alayın komutanı Mümtaz Yarbay ve arkadaşları Sarıkamış giderler. Sonuç, orada can veren on binlerce Türk askeridir. Yaralıları Ermeni çetecilere teslim eden Ruslar çekilmiştir. Kasabalarından arkadaşları olan bir Ermeni fırıncı Mümtaz'la Halil Çavuş'u yaralı olarak Ruslara teslim eder. Beş yıl sürecek tutsaklıkları başlar. Tutsaklık yıllarından sonra ülkeye döndüklerinde gördükleri kirdir. Savaşa gitmeyenler el koymuştur her şeylerine, memleketleri kirletilmiştir ama o sırada Mustafa Kemal güneşi doğmuş, Amasya genelgesini yayımlamıştır. Kuvayı Milliye'ye katılmaya karar verirler. İşte küçük bir soyadı öyküsünden çıkan ***Kir***'in öyküsü budur… Bu öyküden oluşturduğum roman, bugün yaşadığımız sorunların kaynağına ulaştırıyor bizi: Emperyalist ülkelerin Anadolu'yu ele geçirme hevesleri, planları…

10- Popüler medyaya karşı bir tepkiniz var. Özellikle "Yediveren" romanınızda bu tepkiyi anlatıyorsunuz. Bu durum popüler medyaya olan küskünlüğünüzden mi kaynaklanmaktadır?

Küsmekle hiç ilgisi yok. Gerçeğin bilincindeyim ben. Zaten gerçek yazarların büyük çoğunluğu var olan egemenliklere karşı olarak var etmişlerdir kendilerini. Yazarların muhalif kimlikleri bundandır. Tüm dünyada da, bizde de yazarların düzenin egemenlikleriyle mücadele ettiği, başlarına belalar geldiği bilinmeyen bir şey değildir. Düzene egemen olanlar, düzenin olanaklarıyla elbette yaşamın her alanını olduğu gibi edebiyat alanını da kontrol etmek isterler. Medya egemenliği bunun bir parçasıdır. Bunu bilince küsmenin anlamı olamaz ve geliştirilen tavrın küsmekle kesinlikle ilgisi yoktur. Gerçeği aktarmak, insanların bilincine çıkarmaktır ***Yediveren*** romanımdaki tepkinin nedeni.

11- Romanlarınızda anlatıcı olarak tek bir kişiyi kullanmıyorsunuz. Bununla birlikte romanlarınızda anlatıcı olarak sık sık araya giriyorsunuz. Bunu belirli bir anlatım tekniği oluşturmak amacıyla mı yapıyorsunuz? Yoksa bunu bir imza olarak mı kullanıyorsunuz?

Doğrusunu isterseniz eleştirmenlerin görmediği, görmek istemediği, görmeye yanaşmadığı farklı anlatım biçimleri kullandım romanlarımda. Her romanımı farklı biçimlerle sunmaya uğraştım. Anlatıcı olarak araya girmemin nedenini biliyorsunuz aslında. Öğreticilik kaygısının doğal bir sonucudur bu tavır. Yazarın tarafsız olmadığını vurgulamak isteğinin açığa çıkarılmasıdır belki. Zaten bu tavır nedeniyledir ki yalnızca romanlarımla yetinmiyorum ve edebiyatın olsun, sanatın, kültürün, siyasetin olsun çeşitli alanlarında başka yazılar da yazıyor, kitaplar da yayımlıyorum.

12- Postmodernizme karşısınız. Ancak romanlarınızda zaman zaman bu akımın tekniklerini kullandığınızı görüyorum (dipnot tekniği gibi). Bununla ilgili görüşleriniz nelerdir?

19. yüzyıl Fransız ve Rus klasik romancılarında, romantiklerde, doğacılarda, gerçekçilerde dipnot tekniğinin çokça örneği vardır. Farklı harf karakterleriyle, yatık (italik), siyah (bold) harflerle, farklı harf büyüklükleriyle (punto) ya da içerlek dizgiyle çeşitli bölümlerde değişik kullanımları da yöntem olarak kullandım. Bunların postmodernizmle hiç ilgisi yoktur. Postmodernizmin tüm yaratı örneklerini kendine mal ederek var olan değerleri yok etme girişimlerini savuşturmak da romancının görevidir.

13- Romana, şiire ve edebiyata duyduğunuz aşkı isimleştirmiş; vatan ve ideolojinize olan aşkınızı romanlarınıza işlemişsiniz. Evlilik ve kadın–erkek ilişkileri üzerinde de duruyorsunuz. Ancak, hiçbir romanınızda tema olarak aşkı irdelemiyorsunuz. Bundan sonra eserlerinizde bir tema değişikliği görebilecek miyiz? Bir aşk romanı yazmayı düşünüyor musunuz?

'Başka bir aşk istemez, aşkınla çarpar kalbimiz,/ Ey Vatan gözyaşların dinsin, yetiştik çünkü biz...' ruhuyla yetişen bir kuşağın insanları için aşksız bir yaşam düşünülemez. Her şey aşktır, insanlığın yaşamı aşk üzerinedir. Soyut, toplumdan, toplumsal sorunlardan uzak bir aşkı düşünemiyorum ve düşünemediğim için de saf bir aşk romanı yazmayı tasarlamıyorum. Böyle bir şey yok çünkü. Toplumsal koşulların, ortamın dışında bir aşk

ancak masallarda olur. Yaşadığımız dünyada ‘mutlu aşk yoktur’. Sevgisizliğin egemen olduğu bir dünyadır yaşadığımız. Buna karşın ekseni aşk olan bir romanla, her şeyi çürüten egemenliğe karşı, insanın büyük bir erdemi olan aşkı savunmanın da gerekli olduğunun bilincindeyim. Bu temelde kadın-erkek ilişkisi temelinde bir aşk romanını da elbette yazabilirim.

14- Türk Dili’ne verdiğiniz önem hemen her yazınızda görülmektedir. Romanlarınızı da bu bilinçli tutumunuzu görmekteyiz. Dille ilgili düşüncelerinizi açıklar mısınız?

Dil kaygısı temel kaygımdır. Dil olmazsa edebiyat olmaz ki. İnsan, kendi isteği dışında kendini yaratan, varlığının bilincine vararak, toplumsallaşarak kendini aşan, kendinin dışına taşan bir varlıktır. İnsan bu serüveninde dili var etmiştir ilkin. Dil, insanla var olmuştur doğada. Düşüncenin temelidir dil, hem annesi hem babasıdır. Bereketi, besleyeni, büyütenidir. İnsanın toplumsallaşması, insanlaşması dille gerçekleşmiştir. İnsan var oluşunun zorunluluğu, ana koşuludur dil. Nerede insan varda orada mutlaka dil vardır.
Nâzım Hikmet, ‘Dilimin sözleri değerli taşlara benzer... Ben bir kuyumcu yamağıyım. Bu aydınlık taşları birbirine çarparak işitilmemiş sesler çıkarmak istiyorum.’ der. 1934 yılıdır, dil devriminin ilk yıllarıdır ve Nâzım Hikmet şöyle sürdürür düşüncelerini: ‘Türkçe bir dönüm yerindedir. Er geç bu dönümü dönecektir. Dilimizin temizliğe, güneşli su gibi ışıklığa doğru akışının önüne geçilemez. Dönüm yerleri köpüklü olur, bulanık olur... Dönüm yerinde su dalgalıdır... Dilimiz de dönümünü dönerken köpüklenecek, bulanacak, dalgalanacak... Bu köpüklenmeden, bu bulanmadan tiksinenler, korkanlar olacaktır... Onlar ağır kokulu, durgun, ışıksız sularda yüzmeye alışmışlardır...’ Gerçekten de Nâzım Hikmet’in dediği gibi olmuş, Türkçe dönüm noktasını aşmıştır. Osmanlı İmparatorluğu gibi Osmanlı dili de tarihe karışırken, kalıntıları üzerinde yeni bir Cumhuriyet'le birlikte yeni bir dil de ışıl ışıl parlayarak doğmuştur. Duru, temiz, ışıldayan bir dil olmaya başlayan Türkçe ile yaratılan yazın ürünleri dilimizin yüz akı yazıncılarını yaratmış, bunlarla birlikte büyümesini, gelişmesini sürdürmüştür. Dildeki bu temizlenmeden korkanlar, ürkenlerse dünün karanlığında yok olmak zorunda kalmışlardır.

Şiirimizin ustası, ‘Türkçem benim ses bayrağım’ diyen Fazıl Hüsnü Dağlarca’ya kulak verelim: ‘Dilin gözü/ Uyanık değilse/ Uyanamaz çağlarına/ Okumuşlarımız yazmışlarımız.’ Edebiyat dili olmadan bir dilin gelişemeyeceği düşüncesini yorumlayan bu şiir, dilin aydınlık olmasının yükünün yazıncılarda olduğunu söylüyor haklı olarak. Nâzım Hikmet'in, Aziz Nesin'in, Yaşar Kemal'in düşünceleriyle tam bir uygunluk içinde olan Dağlarca, dil savaşımı, ulusal kültür savaşımının temelidir demektedir. Dağlarca Türk Dil Kurumu Koçaklaması adını verdiği destanında da şöyle der: ‘Kılıçların, topların yalazları değil/ Arınmış diller yaratır toplum düşüncesini/ Toplum mutluluğunu.’
Bunlara ekleyecek sözüm yok. Bu düşünceyle yazıyorum romanlarımı da, öteki yazılarımı da.

15-Romanlarınızı incelediğimizde toplumcu–gerçekçi kategorisine alıyoruz. Bu konudaki düşüncelerinizi alabilir miyiz? Kendinizi toplumcu–gerçekçi olarak görüyor musunuz?

Toplumcu-gerçekçilik bir yöntemdir. Benim toplumcu ve gerçekçi yöntemle yazdığım doğrudur. Günümüzde insan o kadar yerle bir ediliyor ki bu yönteme insancılığı da eklemek gerekir düşüncesini savunuyorum. İnsani gerçekçilik daha doğru bir tanımlama olur.

16- En sevdiğiniz roman hangisidir, neden? "Her romanınızı" sadece bir cümleyle açıklar mısınız?

İlk göz ağrısı olduğundan mıdır nedir en çok ***Kardelen***'i seviyorum. ***Kardelen***'le yazarlığa başlamış sayıyorum kendimi. ***Kardelen,*** cezaevinden çıktıktan sonra, öğretmenlik de yapamayacağım bir dönemde yeni bir kimlik, yazarlık kimliği kazandırdı bana. Hâlâ okunuyor ve seviliyor olması, benim de sevimi çoğaltıyor.

Kardelen: Bir "Eylül" çocuğunun "acı"dan "umut"a açılışı
Turnalar: Kuş kanatlarından insan sıcaklığına
Gökyüzüne Akan Irmak: Bir yüreğin destanı binlerce orman olur
Yediveren: Anadolu'nun tükenmeyen türküsü
Kaptan: Bir devrimcinin biyografisi ya da bir dönemin dökümü
Kir: Anadolu'nun Anadolu oluşunun öyküsü.